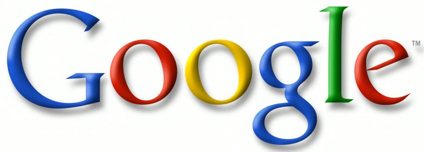
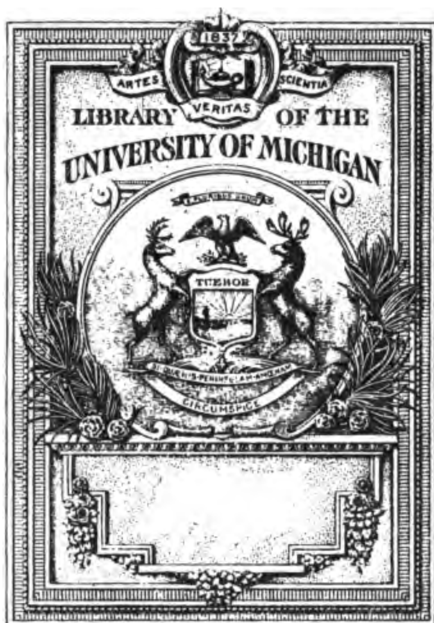

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVENDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken zamengesteld.

Met Plaaten.

TENVERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
MDCCXCI.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVENTIENDE BOEK.

INHOUD:

Het Geschil over den Hoogen Krygsraad komt weder ter baane. Vertoog der Stad Amsterdam, tegen de Militaire Jurisdictie. Raadpleegingen daar over, en Besluit 'er mede overeenkomstig. Verbod om den Hoogen Krygsraad op 't Grondgebied van Holland te houden. Dit aan zyne Hoogheid bekend gemaakt. Verdere schikkingen der Staaten van Holland. Brief des Stadhouders aan Staaten van Holland. Staaten van Holland volharden by 't genomen Staatsbesluit. Zy doen het, tegen den Raad van Staaten ook in Steden, geen stem in Staat hebbende, gelden. Gelastigden om over de Militaire Jurisdictie te raadpleegen in Friesland benoemd. Schryven van zyne Hoogheid deswegen. Beantwoording daar van. Affschaffing des Hoogen Krygsraads XVII. BOEK.

XVII. BOEK. *in Friesland. Schikkingen aldaar op het Militaire Weezen gemaakt. Mislukte pooging om zyne Hoogheid daar over te spreeken. Bekendmaaking der Affchaffing aan zyne Hoogheid. Nadere fchikkingen in Friesland. Het ftuk der Militaire Jurisdictie in Zeeland onderzogt. Uitflag deezes onderzoeks. In voorgeflaagen fchikkingen van den Stadhouder niet bewilligd. Befluit van Zeeland omtrent de Militaire Jurisdictie. De Eed der Krygslieden aldaar verbreed. Zyne Hoogheid, daar zyne toeftemming, als eerfte Edele ontbrak, befchreeven. Weigerend antwoord des Stadhouders. Staaten van Zeeland blyven by hun Befluit. Nader fchryven van zyne Hoogheid. De onafgedaane zaaken, het Krygsweezen betreffende, door Staaten van Zeeland beflist. Volvoering der Staatsbefluiten in dat Gewest. Voorftel der Burger-gecommitteerden te Deventer om de Militaire Jurisdictie af te fchaffen. Het ftuk by Staaten van Overysfel onderzogt. Befluit ter Affchaffinge. Wat men daaromtrent in Gelderland bepaalde. Stad en Lande befluit ter Affchaffinge. Zo ook Utrecht. De Militaire Jurisdictie by hun Hoog Mogenden vernietigd. Berigtgeeving hier van door den Raad van Staaten. Wat de Generaliteits Landen hier omtrent vorderden. Voorflagen van Holland op verfchikkingen in het Krygsweezen van den Staat. Bepaalingen ten deezen opzigte. Staaten van Friesland maaken dergelyke fchikkingen als die van Holland. Raadplee-*

pleeging in Friesland op de Patenten. Staatsbesluit deswegen. Wat Gelderland en Utrecht op den rondgaanden Brief van Holland oordeelden. Groningen maakt eene nieuwe bepaaling op den Eed des Krygsvolks. Zeeland schryft aan zyne Hoogheid over de misbruiken in het Krygsweezen. Antwoord van den Capitein Generaal op die voorstellen. De Koning van Pruissen beklaagt zich over 't geen den Stadhouder wordt aangedaan. Gevoelens eeniger Gewesten daar over. Aanspraak van den Luitenant Admiraal VAN WASSENAAR, *op den Jaardag van zyne Hoogheid. Hoe die Jaardag in 's Gravenhaage en te Amsterdam gevierd werd. Onrustige beweegingen op denzelven te Rotterdam. Aan het Zakkendraagers Gild het gebruik van Eerepoorten toegestaan. Geldafperssingen. Woeste Vreugdebedryven. Optocht der Scheepstimmerlieden. Hooggaande ongeregeldheden. Hoe het gegaan was met het neemen van Voorzorgen daar tegen. In Utrecht houdt het Vrycorps de Wagt, en 'er valt niets voor.* ALEXANDER VAN DER CAPELLEN *by zyne Hoogheid verdagt. Hy verdeedigt zich. Openlyk als een Verraader van den Prins beschuldigd. Dringt op zyne ontschuldiging aan. Legt zyn post als Kamerheer neder, en geeft zyn Verdeediging in 't licht. De Prins van* NASSAU WEILBURG *wil zyne Krygsposten nederleggen, doch staakt dit opzet. Het Hof van Friesland doet een eisch van Meineed tegen Jonkheer* LAMORAAL JOA-

XVII. BOEK. chim Johan Rengers. *Hy vervoegt zich by de Algemeene Staaten. Gunstig besluit van hun Hoog Mogenden. Aanmerkingen daar op in Friesland. Raadslagen by Holland, wegens het aanstellen van Beampten, die Regeeringsleden zijn; en het beëedigen der Instructien.*

1783. Het geschil over den Hoogen Krygsraad komt weder ter baane.

De Gevangenneeming en Beoordeeling van den Vaandrig de Witte hadt gelegenheid gegeeven tot hooggaande en breedvoerige geschillen, wegens den bevoegden Regter, in diens zonderling geval (*). De *Hooge Krygsraad* of *Militaire Jurisdictie* was daar in ten zeersten betrokken, en verleevendigde dit een onafgedaan geschil die Regtbank betreffende. —— In den Jaare MDCCLXXII hadt het *Hof van Holland*, *Zeeland* en *Friesland* zich by hun Ed. Groot Mogenden vervoegd met klagten, wegens de Militaire Jurisdictie, en verzoek om de grensscheidingen te mogen weeten, tusschen den Politieken en Militairen Regter. Hier uit sproot een Vertoog, waar in zyne Hoogheid de uitgestrektheid van den Regtsdwang des Hoogen Krygsraads beweerde (†). 't Zelve werd ter na-

(*) Breedvoerig door ons opgetekend, in het V. D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 20. enz.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* ten onmiddelyke vervolge op Wagenaar XXIV. bl. 276-280.

nadere raadpleeginge, overgenomen. De Vroedschap van *Amsterdam* benoemde eenige Leden om dit stuk te onderzoeken. De Pensionaris VAN BERCKEL ontwierp een uitgewerkt Vertoog, ter beantwoordinge van 't ingediend Berigt des Erfstadhouders, zo men wil opgesteld door den Fiscaal van den Hoogen Krygsraad TULLING VAN OLDENBARNEVELD (*); doch dit Vertoog bleef, dewyl eenige Leden der *Amsterdamsche* Regeering daar op een ander inzien hadden, toen ten tyde, liggen.

XVII. BOEK. 1783.

Vertoog der Stad *Amsterdam* tegen de Militaire Jurisdictie.

By het weder ter baane brengen van de raadslagen, over de zo dikmaals betwiste Militaire Jurisdictie, in 't geval des gemelden DE WITTE, kwamen zo de Brief van 't Hof, als 't Berigt van zyne Hoogheid, op nieuw te voorschyn, en werden by een Staatsbesluit van den zeven en twintigsten van Wintermaand des Jaars MDCCLXXXII, in handen gesteld van het Groot Besogne. —— Het Vertoog van

(*) Daar, in dit Berigt, de *Militaire Jurisdictie* hier te Lande veelal gegrond wordt op Wetten uit het *Roomsch Regt*, en vooral op bevelen van *Roomsche* Keizers, in het *Codex* vervat, welke Keizers meestal door geweld op den Throon gezet, door geweld regeerden, zo verscheen in 't Jaar 1772. en 1773. een Vertoog, door den Geleerden DE PILATI opgesteld en uit het *Fransch* vertaald, om te betoogen, dat het *Roomsche* Regt, en in 't byzonder de Wetten der *Roomsche* Keizers, op dit Onderwerp van geen de minste toepassing konden zyn.

XVII. BOEK. 1783. van den *Amsteldamschen* Pensionaris, vóór omtrent tien jaaren geschreeven, werd herzien en hier en daar, doch weinig, veranderd, door de Afgevaardigden dier Stad, den acht en twintigsten van volgenden Louwmaand, ter Vergadering van *Holland* ingediend. In 't zelve vindt men den staat des geschils in deezer voege opgegeeven. „ Kunnen de Militairen, „ zo in civile als in crimineele zaaken, „ van welk een natuur dezelve ook zou- „ den mogen zyn, voor geenen anderen „ dan een Militairen Regter worden te „ regt gesteld?" —— Het geheele meesterlyk opgestelde Vertoog levert een ontkennend antwoord op, gaat, van stap tot stap, den Brief en het Berigt van zyne Hoogheid tot verdeediging van de Algemeene en Byzondere Militaire Jurisdictie tegen, en toont de nadeelige gevolgen, die uit zulk een Stelzel voor den Lande zouden voortvloeyen. Het besluit uit alles kwam hier op neder; „ dat, ten aanziene van de Militaire Ju- „ risdictie, in dit Gewest vast bleef „ staan, het Stelzel van hun Ed. Groot „ Mogenden by alle voornaame gelegen- „ heden, in 't beloop van dit Vertoog „ voorkomende, aan den dag gelegd; „ als mede in het Besluit van den Jaare „ MDCLIV bepaald: wyders, dat in 't „ algemeen, zo wel in Burgerlyke als „ Lyfstraflyke zaaken, Militaire Persoo- „ nen, voor de gewoone Regters, binnen „ dit Gewest, te regt moesten staan;

uit-

XVII. BOEK. 1783.

„ uitgezonderd alleen in byzondere gevallen, waar in, met voldingende bewyzen, kon worden aangetoond, dat „ hun Ed. Groot Mogenden, by speciaale Commissie, het zy afzonderlyk, „ of wel met zamenstemming van de „ Bondgenooten, de Regtsoefening aan „ den Militairen Regter, binnen dit Gewest, zouden hebben opgedraagen of „ vrygelaaten."

Raadpleegingen daar over, en Besluit daar mede overeenkomstig.

't Ontbrak by de Heeren Commissarissen van den Hove Provinciaal niet aan bedenkingen op dit ter overweeging aangebodene Vertoog der Stad *Amsterdam*. Zy ontwierpen zeker Plan om deeze zaak by schikking af te doen. De Ridderschap met de Afgevaardigden van *Delft* en *Enkhuizen*, neigden om de Raadpleeging te doen voortduuren; doch het ingebragte der overige Leden, byzonder der Afgevaardigden van *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam* en *Gouda*, (welke twee laatstgemelden Steden in eene breedvoerige wederlegging der Aanmerkingen van Heeren Commissarissen traden,) bragt te wege, dat men besloot voor Raadslag ter Vergaderinge uit te brengen; „ dat, naar meening van 't Be„ sogne, de gronden in het *Amsterdam*„ *sche* Vertoog zouden dienen te wor„ den toegestemd; en dat hun Ed. Groot „ Mogenden vervolgens zich zouden be„ hooren te vereenigen met het slot, aan„ gaande de bevoegdheid van den Poli„ tieken Regter in alle gevallen daar in

XVII. BOEK. 1783.

"vermeld." —— Overeenkomstig hier mede viel het Staatsbesluit, en de Afkondiging geschiedde; schoon niet buiten tegenspraak van beiden door de Ridderschap (*).

Verbod om den Hoogen Krygsraad op 't Grondgebied van *Holland* te houden.

Niettegenstaande dit Staatsbesluit, en een daar op volgend om de post voor den Hoogen Krygsraad, op den Staat van Oorlog gebragt, af te wyzen, ging de Hooge Krygsraad voort met in *'s Gravenhaage*, op het *Huis van Prins Maurits*, over de reeds hangende en nog loopende zaaken, Vergaderingen en Raadpleegingen te houden. Hier van verwittigden de Afgevaardigden van *Dordrecht*, de Staatsvergadering, met voordragt, dat zulk een Bedryf strekte tot versmaading van 't gezag des Teritoriaalen Souverains; waar om zy in bedenking gaven, of die Vergadering niet zou behooren te besluiten, "om aan het pretense "Collegie, zich de Hooge Krygsraad "noemende, aan te schryven en expres"selyk te interdiceeren, om Collegiali"ter, of anderzins, op het Teritoir van "deeze Provincie, eenige Judicieele Ac"tens of Gezag te oefenen, directlyk "of indirectlyk, en om voorts, by Aan"schryving, kennis te geeven aan het "Hof Provinciaal, met order om zorg"vuldig te waaken, dat aan deeze Re-

fo-

(*) *Resol. van Holl.* 28 Jan. 3 en 30 April 1783.

„ folutie van hun Ed: Groot Mogenden XVII.
„ geen de minfte atteinte werde toege- BOEK.
„ bragt." — De Steden kwamen alle
hier in overeen, en, fchoon de Ridder- 1783.
fchap het tegenfpraake, werd dit Befluit
terftond, zonder herzieninge genomen,
en aan den Voorzitter van den Hoogen
Krygsraad by eenen Brieve gezonden. In
het Opfchrift worden de Leden getyteld
de Leden van het pretenfe Collegie, zich den Hoogen Krygsraad noemende (*).

Uit eerbied voor het Zegel van hun Ed. Groot Mogenden erkenden de Voorzitter en Raaden, by hun fchryven met dit Staatsbefluit aan zyne Hoogheid gezonden, den Brief geopend te hebben; zy betuigden, met een aangevangen Pleit, over een Soldaat, niet te zullen voortgaan; maar de bevelen des Stadhouders te zullen afwagten. Deeze, de Leden tytelende *den Krygsraad der Vereenigde Nederlanden*, vondt goed hun te berigten, dat zy, tot nadere Aanfchryvinge, geenerlei Actens van Jurisdictie, of geenerlei Gezag zouden oefenen, op het Grondgebied van *Holland* of *West-Friesland*.

Dit aan zyne Hoogheid bekend gemaakt.

De Brieven van toelaating aan de Pleitbezorgers, die den Hoogen Krygsraad bedienden, werden, op last der Staaten van *Holland*, ingetrokken. By voorraad zouden, van wegen dit Gewest, de Leden

Verdere fchikkingen der Staaten van *Holland*.

(*) *Refol. van Holl.* 30 Mey 1783.

XVII. BOEK. 1783.

den van dit afgeschaft Geregtshof, nog zes weeken betaald worden. Op bevel van zyne Hoogheid werden de Schildwagthuisjes van voor het *Huis van Prins Maurits* weggenomen (*).

Brief des Stadhouders aan Staaten van *Holland*.

't Leedt maar weinig dagen of de Prins liet een wydloopigen Brief afgaan aan Staaten van *Holland*, vermeldende, 't geen hy omtrent hunne Besluiten, den Hoogen Krygsraad betreffende, vernomen en welke eene handelwyze hy tot hier toe in dit stuk gehouden hadt. Hy betuigde niet te kunnen verbergen hoe zeer hy over die Schikking en Aanschryving aangedaan geweest en versteld gestaan hadt; vooral dewyl hun Ed. Groot Mogenden goedgevonden hadden tot die Aanschryving voort te gaan, zonder Hem daar omtrent in 't minste te kennen: en verzogt Hoogstdezelven in ernstige overweeging te neemen: hoe in Stadhouderlyke tyden, van MAURITS af tot op zyn Vader, de Hooge Krygsraad bestaan, en zedert dien tyd, geduurende een reeks van vyf en dertig Jaaren, in *'s Gravenhaage* openlyk het Regtsgebied, zonder tegenzeggen van hun Ed. Groot Mogenden, uitgeoefend hadt. Zints meer dan dertig Jaaren waren de kosten van dien Hoogen Krygsraad 's jaarlyks op den Staat van Oorlog gebragt, en door Staaten van *Holland*, zo wel als die der an-

(*) *N. Nederl. Jaarb*, 1783. bl. 982.

andere Gewesten in derzelver betaalinge toegestemd; hier door hadden zy dien Hoogen Krygsraad, als mede de uitoefening van deszelfs Gezag, op het Grondgebied van dit Gewest, gewettigd. Ook hadden de Algemeene Staaten denzelven, door verscheide daaden, erkend voor eene Generaliteits Regtbank; en Staaten van *Holland* in 't geval van DE WITTE, onder die benaaming daar van gesprooken, ja in hunne jongst genomene Besluiten (*) gehouden voor een Generaliteits Regtbank, op het Souverain Teritoir van deeze Provincie, met kennis van hun Ed. Groot Mogenden zittende. —Dit alles, verklaarde hy, dat zamen liep om Hem in het denkbeeld te brengen, dat het oogmerk van hun Ed. Groot Mogenden niet was, dat de Hooge Krygsraad geene Judiciele Actens of Gezag, op het Teritoir van deeze Provincie, meer zou mogen oefenen, en vooral niet, zo lang, door de gezamenlyke Hooge Bondgenooten nog werd geraadpleegd, over het al of niet uitdelgen der post van de kosten van den Hoogen Krygsraad op den Staat van Oorlog. —— [Ook oordeelde hy, dat, indien hun Ed. Groot Mogenden mogten goedvinden by de laatste Besluiten onveranderlyk te volharden, daar uit onvermydelyk zouden voortspruiten de grootste en onuitkomelykste zwaarigheden en de

XVII. BOEK.
——
1783.

(*) Te weten die van 30 April en 1 Mey.

I

XVII. BOEK. 1783. de nadeeligste gevolgen, zo met betrekking tot de behandeling der Justitie in 't algemeen, als ten opzigte van de Eere en Discipline der Militie van den Staat in 't byzonder. —— Hy verzogt deswegen, dat het hun mogt behaagen aan den Hoogen Krygsraad vryheid te geeven, op het Souverain Teritoir van *Holland*, deszelfs verrigtingen uit te oefenen; immers in allen gevalle hangende de raadpleegingen der Bondgenooten over de bovengemelde post. —— Ten slot zyn verlangen uittende, dat, omtrent de Militaire Jurisdictie, door hun Ed. Groot Mogenden en de andere Bondgenooten met hem zodanige schikkingen mogten gemaakt worden, waar door deeze zo lang hangende zaak, eens voor altoos, tot voorkoming van alle Jurisdictie geschillen, op eene onwrikbaare wyze, kon worden vastgesteld, zonder dat de Discipline en Subordinatie, zo hoog noodig in den Krygsdienst, daar door eenigzins leedt.

Van deezen Brief en de stukken daar toe betrekkelyk liet zyne Hoogheid een Afschrift aan de Algemeene Staaten toekomen. Staaten van *Zeeland* en *Utrecht* namen ze over, en werden ze in handen gesteld der Gedeputeerden van hun Hoog Mogenden om met eenige Gecommitteerden uit den Raad van Staaten, nader onderzogt te worden, en des verslag ter Vergaderinge te doen (*).

Gee-

(*) *Resol. van Holl.* 13 Juny en *Resol. Gen.* 16 Juny 1783.

XVII. BOEK. 1783.

Staaten van *Holland* volharden by het genomen Staatsbesluit.

Geene verandering bragt dit schryven in 't Besluit van hun Ed. Groot Mogenden te wege; zy volhardeden by 't zelve; terwyl de Ridderschap, op 't herstel des Hoogen Krygsraads op 't Grondgebied deezes Gewests aandrong, of althans dat hetzelve met deszelfs verrigtingen zou voortvaaren, geduurende de tyd des Raadpleegens der Bondgenooten, volgens het voordes Stadhouders: zy vernieuwden by deezen hun voorheen gedaanen aandrang tot het nader in overleg neemen dier zaake. — Schoon dit Besluit ter volhardinge met achtien stemmen genomen in de Staatsbesluiten gebragt en voorgeleezen was, vondt men het, ten dien zelfden dage, weder daar uit geligt, waar tegen, de Afgevaardigden van *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Hoorn*, eene sterke verklaaring inleverden. Deeze negen Steden hadden ook een Tegenverklaaring op het ingebragte der Ridderschap aan zich voorbehouden (*).

Zy doen het tegen den Raad van Staaten ook in de Steden, geen stem in Staat hebbende, gelden.

Ingevolge van deeze genomene en vastgehoudene Staatsbesluiten by *Holland* werd daar ook bepaald, dat de Lyfstraffelyke en andere Regtsgedingen, die nog onafgedaan voor den afgeschaften Hoogen Krygsraad hingen, ter beslissing aan den Hove van *Holland* zouden worden over-

(*) *Resol. van Holl.* 6 Aug. *Secr. Resol. van Holl.* 7 Aug. 1783.

XVII. BOEK. 1783. overgegeeven, dat men de overige Bondgenooten zou aanschryven, om daar in te bewilligen (*). — Geen inbreuk daarop wilden hun Ed. Groot Mogenden gedoogen. Van hier was het, dat, wanneer de Raad van Staaten hadt kunnen goedvinden, „ om de Gouverneurs, „ Commandeurs en Krygsraaden in de „ Steden der respective Provincien, geen „ stem in Staat hebbende, te gelasten, „ dat zy, by voorraad, en tot anders „ by hun Ed. Groot Mogenden zou be„ schikt zyn, in alle zaaken, tot hunne „ kennisneeming behoorende, zo crimi„ neele als andere, regt moesten doen zo „ als zy zouden oordeelen in goede Ju„ stitie te behooren," zy zulks aanmerkten als eene inrigting geschikt om hun Besluit, voor zo veel de Garnisoen Steden deezes Gewests, geen stem in Staat hebbende betrof, buiten werking te stellen, indien men daar tegen niet onmiddelyk en kragtdaadig voorzage. Overeenkomstig met het voorstel der Afgevaardigden van *Dordrecht*, die deeze zwaarigheid ter tafel bragten, werden de Gouverneurs, Commandeurs en Krygsraaden, van wegen hun Ed. Groot Mogenden gelast, om zich, in het uitvoeren der Militaire Jurisdictie, stiptelyk te gedraagen overeenkomstig met het aangekundigde Staatsbesluit, zonder eenige an-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 538.

andere bevelen, van wien dezelve hun zouden mogen gegeeven worden, te mogen volgen. —— Ten zelfden tyde, werd, op 't Voorstel dier Heeren, onverminderd de overneeming der Ridderschappe en der Afgevaardigden van *Amsterdam*, verstaan, dat in een Groot Besogne met de drie Leden, die van wegen *Holland*, ten tyde van 't neemen deezes nu gewraakten Besluits van den Raad van Staaten, aldaar zitting gehad hadden, zou worden onderzogt, of, en in hoe verre, en om welke redenen, de drie *Hollandsche* Raaden in 't zelve hadden toegestemd. De Ridderschap wedersprak dit Besluit (*).

XVII. BOEK. —— 1783.

Gelastigden om over de Militaire Jurisdictie te raadpleegen in *Friesland* benoemd.

Hoe *Friesland* over den Hoogen Krygsraad in 't algemeen dagt is ons reeds gebleeken toen wy het oordeel van het Hof diens Gewests, in de zaak van DE WITTE, optekenden (†). Men benoemde, te dier gelegenheid, tot het houden van nadere raadpleegingen over de Militaire Jurisdictie, de Heeren H. B. VAN SMINIA en EISINGA VAN RAUWERDEN, wegens *Oostergo*; de Heeren SWARTSENBERG VAN BEETGEM, en J. VAN CAMPER NIEUWLAND, wegens *Westergo*; den Grietman DE KEMPENAAR en J. VAN IDSINGA, wegens *Zevenwouden*, met twee Heeren uit den

(*) *Resol. van Holl.* 22. Mey 1783.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 46.

XVII. BOEK. — 1783.

den Hove VEGELIN en VAN HAREN.

Schryven van zyne Hoogheid deswegen.

Zyne Hoogheid, hier van verwittigd, gaf Staaten van *Friesland* zyne verwondering te kennen, wegens het voornemen, om de *Militaire Justitie*, die zints den jaare MDCCLXXV., met afschaffing van het *Friesche en Nassausche Krygsgeregt*, op den voet der andere Gewesten, was ingerigt, weder geheel om te keeren, en wel op een voorstel van *Commissarissen van den Hoye*, zonder deswegen, zyne bedenkingen in te neemen, welke hy verzogt dat gehoord mogten worden, eer men tot een eindelyk Besluit tradt.

Beantwoording daar van.

Op het leezen van deezen Brief was de Raadslag der drie Kwartieren zyne Hoogheid, by de overzending der Stukken, te antwoorden, dat hun Ed. Mogenden de eindelyke afdoening hadden uitgesteld tot den buitengewoonen Landsdag, die waarschynlyk tegen of in naastkomende Bloeimaand stondt gehouden te worden: en hem te verzoeken, om, zo hy eenige bedenkingen hadt in te leveren, dezelve aan de benoemde Commissarissen vóór dien tyd, te zenden; ten einde zy, in hunne Raadpleegingen en Verslagdoeningen, daar op de vereischte aandagt konden vestigen. En zou 'er, huns oordeels, nog bygevoegd kunnen worden, dat zyne Hoogheid van de toedragt der zaake kwaalyk onderrigt scheen, dat de voorslag tot het weder in train brengen

van

Van het *Friesche Nassausche Krygsgeregt*, zo wel als het Provinciaal maaken van de Garnisoens Krygsraaden, op dien voet, als die thans gehouden werden, niet gedaan was door *Commissarissen van den Hove*; maar door *Commissarissen tot deeze zaak bestemd.* —— De *Steden* wilden alleen den Stadhouder aangeschreeven hebben, dat hun Ed. Mogenden een nader Verslag van de Commissie over de *Militaire Jurisdictie* zouden verwagten, en 't zelve, vóór 'er volstrekt op te besluiten, hem toe zenden.

XVII. BOEK. 1783.

Op den buitengewoonen Landsdag in Bloeimaand viel het Staatsbesluit, om „ den Hoogen Krygsraad, als tegen de „ intentie en welmeening der Heeren „ Staaten stilzwygende ingevoerd, van „ den Staat van Oorlog te royëeren; met „ bygevoegde Verklaaring, dat deeze „ Provincie geneigd was, met de verdere Bondgenooten, zodanige billyke arrangementen te beraamen, waar door „ de President en Leden van 't voorschreeve Collegie, als mede de Ministers, Bedienden en Suppoosten, wegens „ gemis hunner Tractementen en Inkomsten, op eene convenabele wyze, te gemoet zouden kunnen gekomen worden." De Meerderheid der *Steden* stemde 'er niet in toe (*).

Afschaffing des Hoogen Krygsraads in *Friesland*.

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 297, 498, 503. In de Raadslagen over gewigtige punten waren de drie Steden *Leeuwaarden*, *Sneek* en

XVII. BOEK. 1783. Schikkingen op het Militaire wezen gemaakt.

De Gelastigden tot het stuk der Militaire Jurisdictie voeren voort, en kreegen ten grondslage van verdere Raadpleegingen, dit Staatsbesluit, dat de Auditeur Militair, die steeds een *gebooren Fries* zou moeten zyn, gebragt zou worden onder den Provinciaalen Eed — dat het Krygsvolk, thans in *Friesland*, en 't geen 'er vervolgens in zou komen, boven en behalven den algemeenen Eed van Getrouwheid, ingevolge de *Unie van Utrecht*, nog byzonder zou moeten zweeren en belooven, dat zy, zo wanneer zy als Leden van den Krygsraad in *Friesland* werden geroepen, als dan en altyd anders, zouden volgen de Reglementen, Wetten en Statuten, daar op het stuk der Justitie en de Administratie van dezelve gemaakt, of nog te maaken.

Een Reglement vervaardigd.

Een Reglement, uit meer dan vyftig Artykelen bestaande, bragten die Heeren in gereedheid, 't geen de Staaten van *Friesland* wonder wel geviel, „ als bevattende," gelyk zy zich uitdrukten, „ een Form van Administratie van Justitie, in den Militairen stand, waar „ door de Gewapende Arm van den „ Staat, in deszelfs Leden, Eer, Reputatie en Bezittingen, even zeker en „ vei-

Tlst doorgaans verdeeld. De vier Steden *Bolswaard*, *Dokkum*, *Slooten* en *Hindeloopen* veelal aan de eene zyde van een Voorstel; en de overige vier Steden *Franeker*, *Harlingen*, *Stavoren*, en *Workum* aan de andere zyde van 't zelve.

„ veilg zouden zyn als alle andere Leden
„ van de Maatschappye, en zodanige schik-
„ kingen als konden strekken tot redres
„ der notoire abuizen in de Militaire Ju-
„ risdictie, en tot behoudenisse der Reg-
„ ten en Vryheden van alle 's Lands In-
„ gezetenen, gepaard met de Conserva-
„ tie van de Hoogheid en Onafhangelyk-
„ heid hunner Provincie."

Mislukte pooging om zyne Hoogheid daar over te spreeken.

Dan, eer zy dit Reglement vaststelden, vonden zy goed, om in eene zaak van dit belang, gemeenschaplyk met zyne Hoogheid te handelen, twee Leden uit de Staats commissie, den Grietman DE KEMPENAAR, en den Raadsheer VAN HAREN, na *'s Gravenhaage* te zenden, om met den Stadhouder in een mondgesprek te treeden, alle voorkomende bedenkingen op te helderen, en eenige zwaarigheden, zo zy ingebragt wierden, te vereffenen. Doch, zyne Hoogheid weigerde volmondig met die Heeren, over dit onderwerp, in gesprek te komen; en wilde liever zyne Aanmerkingen in Geschrifte aan de Staaten over zenden. Wanneer deeze Heeren van die vrugtlooze Bezending te rug keerden, betuigden de vier Kwartieren, by dankzegging vóor 't gedaan Verslag, en goedkeuring van 't gehouden gedrag, niet ongevoelig te zyn, dat die Commissie zo weinig geslaagd was.

Bekendmaaking der Afschaffing.

Verwonderd over deeze handelwyze van zyne Hoogheid ontvingen de Staaten, met geen minder bevreemding, de schrift-

XVII. BOEK. 1783. aan zyne Hoogheid schriftlyke Bedenkingen des Stadhouders over het stuk der Militaire Jurisdictie, „ inhoudende," gelyk zy in antwoord schreeven, „ Sustenuen zo vreemd en „ van dien aart, dat ze even min door „ hun konden als mogten erkend worden." Deeze opgehaald, ontvouwd, en wederlegd hebbende, deeden zy zyne Hoogheid de weete, hoe zy, by een Staatsbesluit, het voorheen ontworpen Plan op de Militaire Jurisdictie ter zyde gelegd, en, met te niet doening van alle de op dit stuk genomene Besluiten, het Hof Provinciaal en de Nedergeregten, voor zo verre derzelver Jurisdictie zich uitstrekte, in de volle Administratie der Civile en Crimineele Jurisdictie over alle Persoonen en zaaken, zonder uitzondering, volgens de aloude en fundamenteele Constitutie van *Friesland*, wederom hersteld hadden (*).

Nadere schikkingen in *Friesland* Deeze Asschaffing was den acht en twintigsten van Sprokkelmaand MDCCLXXXIV geschied, met byvoeging, dat men de noodige bepaalingen van de Magt, welke tot het onderhouden eener goede Krygstugt,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1444. 1777. 2156. en voor 't Jaar 1784. bl. 656. Men vergelyke hier mede het voorgevallene in *Friesland* in de Jaaren 1752. en 1753. Zie onze *Vaderl. Hist ten onmiddelyken vervolge van* WAGENAAR XXII. D. bl 71—84 en wy zien, zo zeer als immer, bevestigd, het gemeene zeggen, *dat andere Tyden andere Zeden en Denkwyzen mede brengen.*

tugt, in *Friesland* aan den Militairen Regter behoorde gegeeven te worden, vervolgens nader zou vastſtellen. Gelyk zy van het dus verre verrigtte zyne Hoogheid kennis gaven; ten einde hy, als Capitein Generaal van dat Gewest, de noodige Orders mogt geeven aan de Militie, om zich overeenkomſtig met den bekendgemaakten Wil der Staaten te gedraagen; zo zouden zy niet in gebreke blyven om de nog te maakene ſchikkingen mede te deelen. Niet lang draalden de Staaten met het noodige hier omtrent te beraamen (*).

XVII. BOEK. 1783.

Het ſtuk der Militaire Jurisdictie in *Zeeland* onderzogt.

Reeds in Wintermaand des afgeloopen Jaars hadden Staaten van *Zeeland* beſtemd om door eenige Staatsleden onderzoek te laaten doen na de weezenlyke paalen, die aan de Militaire Regtbank moesten worden toegekend (†). Dit werd nader aangedrongen door twee kort daar op gevolgde voorſtellen der Steden *Middelburg* en *Zierikzee*, by welke zy aan de Vergaderinge voorhielden, hoe hunne Burgerlyke Regtbanken, in de uitoefening van haar Regtsgebied over Militaire Perſoonen, verhinderd waren, door de Krygsraaden, of den bevelvoerenden Officier der Bezettinge. Welhaast leverden de Gelastigden tot dit Onderzoek een Berigt in, niet min treffende dan het Ver-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 430. 660. 862.
(†) *Not. Zeel.* 12. Dec. 1782.

XVII. BOEK. 1783. Vertoog door *Amsterdam* ter Vergadering van *Holland* ingebragt (*).

Uitslag deezes Onderzoeks. Zy toonden daar in aan, dat de Militaire Jurisdictie op het Staatsregt van *Zeeland* niet verder gegrond was, dan ten aanziene van zuiver Militaire Misdaaden, en dat, over zulks, alle gemeene Misdryven, of schoon in hun Garnisoen gepleegd, door de Burgerlyke Vierschaaren moesten worden beregt; ten ware de Misdaad door den eenen Soldaat tegen den anderen was gepleegd, en dan nog maar alleen, wanneer de Militaire Regter zich van den Overtreeder, by voorkoming, hadt meester gemaakt. — En, daar 's Lands Grondwetten dit stuk zo duidelyk beslisten, vonden zy geen reden waarom Staaten van *Zeeland* dit welgegrond Regt niet zouden doen dienen, tot een Rigtsnoer voor alle Militaire Regters binnen hun Gewest, en doen gelden in de gevallen, die aanleiding gegeeven hadden tot dit onderzoek (†).

In de voorgeslaagene schikkingen van den Stadhouder niet bewilligd. Over deeze hadt zyne Hoogheid den Staaten van *Zeeland* voorgeslaagen, om, zo ten aanziene van de reeds voor handen zynde gevallen, als omtrent die, welke hangende de Raadpleegingen van hun Ed. Mogenden over het stuk der Militaire Jurisdictie, zouden mogen gebeuren, de zaaken te doen beslissen voor dien Regter

(*) Zie hier boven bl. 1.
(†) *Not. Zeel.* 11. Aug. 1783.

ter, welke door het vatten was voorgekomen, onbenadeeld de wederzydsche gevoelens. —— Dan de Heeren tot dit Onderzoek gemagtigd waren van oordeel, dat, tot bewaaring van de Agtbaarheid en 't Ontzag voor den Burgerlyken Regter, de Burgerlyke Regtbanken in derzelver welgegrond Regt behoorden gehandhaafd en in geene schikkingen, daar van afwykende, getreeden te worden; zelfs niet omtrent de reeds daar zynde gevallen: naardemaal die misdryven, niet van den eenen Soldaat tegen den anderen; maar omtrent de Ingezetenen, en tegen de algemeene Burgerlyke veiligheid gepleegd waren; en dus geen Krygsraad zich eenig Regt, door het vasthouden, kon aanmaatigen: terwyl in één derzelven de Burgerlyke Regter, door het vatten, den Militairen was voorgekomen; doch door den laatstgemelden daar van op eene verregaande faitelyke wyze ontzet. —— Dit oordeelden zy moest den Prins aangeschreeven en hy verzogt worden om de wedergave van de Gevangen zittende en te rug geëischte Persoonen aan den Burgerlyken Regter te bezorgen; als mede om voorzieninge te doen, dat voortaan de Grondwet van *Zeeland*, ten opzigte van de Militairen, stipt werd nagekomen (*).

XVII. BOEK. —— 1783.

Wanneer hier op de hangende zaaken on-

(*) *Not. Zeel.* 28. Aug. 1783.

XVII. BOEK. 1783. onbeslist bleeven, ontkwamen zo te *Middelburg*, als te *Vlissingen*, de opgeëischte Gevangenen, ten zelfden dage 's avonds hunne Gevangenis. Dit zonderling ontkomen wedervoer die te *Zierikzee* zaten eerlang zo volkomen niet. Dan eer dit gebeurde weigerde de Regeering dier Stad, grootlyks gebelgd wegens de geweigerde overgave der gevangene Krygspersoonen, op haar beurt, *Attache* te verleenen op het Patent ter uittocht, tot zo lange die Gevangenen aan haar zouden zyn uitgeleverd (*).

Besluit van *Zeeland* omtrent de Militaire Jurisdictie.

Niet lang draalden Staaten van *Zeeland* met een Staatsbesluit uit te brengen, 't welk verdient, woordlyk afgeschreeven, hier plaats te vinden. Zy verklaarden „ geene andere *Militaire Jurisdictie*, binnen derzelver Provincie, te erkennen, „ noch voor het vervolg te zullen admitteeren, dan in cas crimineel over „ pure Militaire Delicten, en verder niet; „ dat hun Ed. Mogenden niet te min „ dezelve ook toelaaten, wanneer eenig „ Delict door den eenen Militairen tegen „ den anderen in de plaats van hun Garnisoen mogt zyn gepleegd, en de Delinquant by preventie door den Militairen Regter aldaar geaprehendeerd mogt „ geworden zyn. — Alles nogthans „ met dien verstande. *Voor eerst*, dat aan „ de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1758. Voor 't Jaar 1784. bl. 605.

XVII. BOEK. 1783.

„ de *Zwitserſche* Regimenten zal worden „ toegelaaten het Regt van eigen Juſti„ tie; zo verre 't zelve ſteunt op Trac„ taaten tusſchen deeze Republiek en de „ *Zwitscherſche Cantons* gemaakt. ——— „ *Ten tweeden*, dat, zo wanneer een Mi„ litair zich aan de misdaad van *Hoog* „ *Verraad* binnen deeze Provincie ſchul„ dig kwam te maaken, door een hem „ aanbetrouwde post in handen van den „ Vyand te willen ſtellen, of daadlyk „ geſteld te hebben, of den Vyand op „ eenigerlei wyze behulpzaam te zyn ge„ weest, de Militaire Regter zich de „ Judicature van eene zodanige zaak niet „ zal vermogen aan te trekken. ——— „ En *ten derden*, dat, wanneer, onver„ hoopt, in den tyd, over deeze hun „ Ed. Mogenden intentie verſchil mogt „ ontſtaan, of wel, dat de Militaire „ Krygsraaden ondernamen exces te plee„ gen, de zaak niet buiten haar geheel „ zal mogen worden gebragt; maar de „ Burgerlyke Regtbanken of Magiſtraa„ ten zich terſtond deswegen moeten „ adresſeeren aan de Heeren *Staaten van* „ *Zeeland*, of, by Hoogstderzelver ab„ ſentie, aan de Heeren hunne *Gecommit*„ *teerde Raaden*, om daar op, ten ſpoe„ digſten, immers binnen den tyd van „ drie weeken, naa het gedaane adres te „ worden gedisponeerd *by Pluraliteit van* „ *ſtemmen:* van welke Reſolutie, imme„ diaat, zo aan de Civile Regters als „ aan die van het Garniſoen, kennis zal

XVII. BOEK. 1783.

„ worden gegeeven; ten einde 'er zich „ precifelyk naar te reguleeren." —— Overeenkomftig met dit Staatsbefluit was de openbaare Afkondiging, in welks aanvang Staaten van *Zeeland* zich op deeze wyze lieten hooren: „ alzo wy onderrigt „ zyn van de van tyd tot tyd ontftaane „ klagten, dat door de Militie binnen „ deeze Provincie Garnifoen houdende, „ onder den naam van uitoefening eener „ *Militaire Jurisdictie*, zo in het Civile „ als in het Crimineele, verfcheide in„ breuken zyn gepleegd op het Regt en „ Gezag der Ordinaire Juftitie, aan wel„ ke wy de Adminiftratie van allen „ Regtsdwang op ons Souverain Teri„ toir hebben toevertrouwd, zo is 't dat „ Wy, daar tegen willende voorzien, „ goed gevonden hebben, mits deeze te „ verklaaren, dat in het generaal, zo „ wel Civile als Crimineele zaaken, als „ Militaire Perfoonen, volgens de Grond„ wetten deezer Provincie, moeten te „ Regt ftaan voor de Ordinaire Burger„ lyke Regtbanken in dezelve." Op welke Affchaffing de bepaalingen in het Staatsbefluit gemeld volgen.

De Eed voor de Krygslieden aldaar verbreed.

Ten dien zelfden dage beflooten Staaten van *Zeeland* den Eed der Krygslieden binnen dat Gewest te verbreeden met deeze woorden; „ dat ik ook ftiptelyk „ zal nakomen, de Orders en Reglementen by de Edel Mogende Heeren „ Staaten van *Zeeland* omtrent de Mili„ taire Jurisdictie gemaakt, of nog te

„ maa-

„ maaken; en ſpeciaal Hoogstderzelver „ Reſolutie en Publicatie van twee en „ twintig September MDCCLXXXIII (*)." XVII. BOEK. 1783.

Veelligt zou men, dit Staatsbeſluit geleezen hebbende, denken, dat in *Zeeland* het ſtuk der Militaire Jurisdictie geheel volklonken was; doch dit denkende zich bedriegen. Schoon door alle de andere Leden genomen ontbrak 'er de medeſtemming aan van Jonkheer VAN LYNDEN TOT BLITTERSWYK, die den Prins van *Oranje*, als Eerſte Edelen van *Zeeland* vertoonde. Dit vertraagde het beſluiten op een Verſlag uitgebragt, betreffende de verpligting der Krygslieden tot het afleggen van den Eed aan het Gewest en de ſtem hebbende Steden; als mede op het ingebragte van *Vlisſingen* met betrekking tot het verleende Patent aan het Garniſoen dier Stad; en op de raadpleegingen, wegens het wedereiſchen van eenige Militaire Perſoonen, door den Burgerlyken Regter, te *Middelburg*, *Zierikzee* en te *Vlisſingen*, gedeeltelyk reeds ontſnapt. —— Niettegenſtaande een herhaalde aandrang weigerde die Heer beſtendig zich over die punten te verklaaren. Dit bewoog Staaten van *Zeeland*, in Wintermaand, een Brief aan den Erfſtadhouder af te vaardigen, zich beklaagende over deeze vertraagingen, waarom zy de toevlugt namen tot het middel, van

Zyn Hoogheid, daar de toeſtemming van hem als Eerſte Edele ontbrak, beſchreeven.

(*) *Not. Zeel.* 28 Sept. 1783.

XVII. BOEK. 1783. van ouds af, in de Vergadering van *Zeeland* gebruiklyk, om zyne Hoogheid *te beschryven*, en op het ernstigst te verzoeken, om, zo spoedig mogelyk, immers voor de eerst aanstaande Byeenkomst, een einde aan dit zwygen te maaken; hoopende dat dit middel van eene gewenschte uitwerking mogt weezen, en zy dus verschoond blyven van de onaangenaame noodzaaklykheid, om de verdere Middelen te moeten te werk stellen, welke de Reglementen op de Raadpleegingen hunner Vergaderinge aan de hand gaven, om tot een afkomst van zaaken te komen (*).

Weigerend Antwoord des Stadhouders. De uitwerking, welke dit Middel baarde, is af te neemen uit het Antwoord van zyne Hoogheid waar in hy onder andere schryft; „ niet te denken, dat „ 'er eenig voorbeeld zou gevonden worden, dat ooit van de Militie van den „ Staat een Eed gevergd was in een „ der Gewesten, veel min in *Zeeland*, „ gelyk aan die, welken de Meerderheid „ der Staatsleden hadt willen invoeren, „ tegen het bestendig gebruik, 't geen „ aldaar hadt plaats gegreepen. —— Dat „ hy geenzins voor een wettig Staatsbesluit aanzag de *informeele* Resolutie van „ den twee en twintigsten September „ jongstleden omtrent de Militaire Jurisdictie met alle de gevolgen van dien, „ of

(*) *Not. Zeel.* 18. Dec. 1783.

XVII. BOEK. 1783.

„ of eenige kragt van Wet aan die *pretense Resolutie* toekende, welke op „ eene *inconstitutioneele* wyze was genomen by Overstemminge tegen het Protest van den Eersten Edelen. Waarom hy alle de gemelde stukken in beraadslaaging hieldt, en verwagtte, dat met besluiten niet zou worden voortgegaan, en dat in 't byzonder niet zou worden besloten tot het doen afleggen van den Eed by de thans in *Zeeland* liggende Garnisoenen, 't geen, al was de *pretense Resolutie* van den twee- en twintigsten September wettig genomen, in geenen deele als een gevolg daar van kon worden aangezien; verklaarende voor van geene waarde alles wat daar omtrent, door de andere Staatsleden, buiten zyne Medestemming, zou worden besloten, aan zich behoudende daar tegen te neemen alle zodanige *Constitutioneele Mesures* als hy zou oordeelen te behooren, tot handhaaving van zyn Regt en Vryheid van Advys." Ten slot gaf hy te kennen zyn verlangen en gereedheid om, met wederzyds genoegen, schikkingen tot afkomst van zaaken te beraamen.

Staaten van *Zeeland* blyven by hun Besluit.

Van dit verlangen en die gereedheid betuigden Staaten van *Zeeland* gaarne gebruik te willen maaken, en daarom niet te zullen ophaalen verscheide bedenkelyke Stellingen en Uitdrukkingen in des Stadhouders Brieve. Wat de hoofdinhoud betrof, naamlyk dat zyne Hoogheid de open-

XVII. BOEK. 1783.

openstaande punten nog in beraadslaaging hieldt, met bygevoegde verklaaring om alles wat daar omtrent, door de andere, buiten zyne Medestemming, werd besloo-ten, voor van geene waarde te zullen aanzien; ten deezen opzigte moesten zy opregtlyk betuigen, wel gewenscht te hebben, uit liefde voor de Eendragt, in deeze tyden zo noodig, in 't antwoord van zyne Hoogheid de voldoening te hebben mogen vinden, dat op de open-staande zaaken, waar aan het Advys van den Eersten Edelen alleen ontbrak, met Medestemming van alle Staatsleden hadt kunnen besloten worden. „ Thans," drukten zy zich uit, „ waren, door de „ de weigering van zyne Hoogheid om „ zich by provisie te expliceeren, de „ zaaken in die termen gebragt, dat de „ meergemelden punten konden worden „ geconcludeerd: welke Conclusie, zo „ wel tegen een niet concurreerend Lid, „ als tegen de andere Leden, zelfs des „ noods, met magt van het Land, kon „ en moest worden geëxecuteerd, gelyk „ zulks onlangs, by een gedetailleerd „ Rapport, in eene zaak een ander Lid „ van Staat concerneerende, ten klaarsten „ was aangetoond, en ook zyne Hoog-„ heid ten vollen bekend."

Dan, alvoorens hier toe over te gaan, wilden zy nog één blyk geeven hoe zeer zy, tot bewaaring van de Eendragt tus-schen de Staatsleden, de Medestemming van zyne Hoogheid verlangden: zy ver-

zog-

zogten hem deswegen, binnen den tyd van veertien dagen, zyn Raadslag ter Staatsvergadering te laaten inbrengen: terwyl zy, by gebreke van een voldoenend Antwoord, naa 't verloop van dien tyd, niet langer zouden kunnen uitstellen het Besluit van die punten, 't welk als dan, volgens de Orde der Vergaderinge zou genomen en gehandhaafd worden.

Gelyk zy deeze tegenwoordige behandeling tot een blyk opgaven van hunne neiging tot bewaaring van de Vriendschap tusschen de Staatsleden, zo zouden zy zich ook niet onttrekken om aan te hooren en in overweeging te neemen zodanige schikkingen als zyne Hoogheid, tot een minnelyke afkomst van zaaken, zou gelieven voor te stellen, indien die schikkingen alleen ten oogmerke moesten hebben, om, met wederzyds genoegen, gewisse maatregelen vast te stellen, dat hunne reeds genomene of nog te neemene Besluiten op het stuk der Militaire Jurisdictie, met den aankleeve van dien, niet tot nadeel van de Discipline of wettige Subordinatie Militair, misbruikt werden. Maar konden zy zich in geenerlei schikkingen inlaaten, die afweeken van het *wettig Besluit* op den twee en twintigsten van September genomen en van deszelfs onmiddelyke gevolgen. Deeze punten moesten als vaststaande gehouden worden, vóór dat zy eenige schikking

op

XVII. BOEK. op andere punten zouden kunnen toe-staan (*).

1783. Zyne Hoogheid betuigde zyn leedweezen, dat Staaten van *Zeeland* in geene schikkingen geliefden te komen eenigzins strydig met het by de Meerderheid op eene *informeele wyze* vastgesteld Besluit van den twee en twintigsten September; een Besluit waar aan zich hun Ed. Mogenden by aanhoudenheid vasthielden; doch waar van hy betuigde zich verzekerd te houden, dat 't zelve, zo 't naagekomen moest worden van de allernaadeeligste gevolgen zou weezen voor de Discipline en Subordinatie, welke de Ziel van het Militaire weezen uitmaakten, zonder welke zy veeleer tot last dan tot nut, voor 't lieve Vaderland zyn moest; en dat de droevige gevolgen daar van, wanneer men ze moest gebruiken, zouden ondervonden worden. Hy hield zich onschuldig aan de onvermydelyke gevolgen eener al te naauwe bepaalinge van de Militaire Jurisdictie, en liet dezelve over voor rekening van de overige Staatsleden, indien dezelve goedvonden om in geenen deele van derzelver begrippen omtrent dit zo gewigtig punt af te gaan, zonder in 't oog te willen houden 't geen by den *Bestaltbrief* (†) van den Jaa-

Na der schryven van zyne Hoogheid

(*) *Not. Zeel.* 5. Feb. 1784.

(†) Op deezen *Bestaltbrief* beroept zich de Heer

Jaare MDLXXIX was vastgesteld, noch 't geen als een bestendige Praktyk in Zeeland hadt plaats gehadt, en een daar mede strydig Regt wilden vaststellen:

XVII. BOEK. 1783.

L. P. VAN DER SPIEGEL, in zyne *Pro Memorie, dienende tot onderzoek, hoedanig het Staatsregt zy der Provincie van Zeeland omtrent de Militaire Jurisdictie, zo in 't Crimineel als Civil, geformeerd op verzoek der Leden van het Besogne, uit hun Ed. Mogende Vergadering tot examinatie van die materie gecommitteerd, by Resolutie van 12. Dec.* 1782. Dan de egtheid deezes *Bestaltbriefs* werd in twyfel getrokken. Dezelve wordt door den Heer F. A. VAN DER KEMP, in zyn *Aanhangzel* op het *Magazyn van Stukken tot de Militaire Jurisdictie betrekkelyk*, geplaatst, en door hem niet hooger aangezien dan een *Concept Ordonantie*, en wel als een *Concept des Artykelbriefs van den Jaare* MDLXXXX, volgens hem de *Eerste Wet* van deezen aart door de Bondgenooten gemaakt; terwyl de Heer VAN DER SPIEGEL, dien *Bestaltbrief* voor de *Eerste Wet* houdt, op welke de Geunieerde Provincien Troepes in haaren dienst hebben aangenomen. Dit gevoelen vondt een sterken Verdeediger in den Heer J. G. V. OLDENBARNEVELD *genaamd* TULLINGH, die een *Onderzoek wegens dien Bestaltbrief* uitgaf; doch ook een moedigen Bestryder in den Schryver eens Briefs aan een Heer van de Regeering in *Zeeland*. —— Veeler pennen waren bezig met over dit lang betwiste stuk der Militaire Jurisdictie te schryven; dan geen werk haalde by den onvermoeiden arbeid door den Eerw. FR. AD. VAN DER KEMP betoond in zyn *Magazyn van Stukken*, uit VIII. Deelen bestaande. Over 't welk *Staaten van Friesland*, die van *Groningen* en *Ommelanden*, als mede de Burgemeesters van *Leyden* hem schriftlyk en mondeling hunne goedkeuring te kennen gaven. Zie de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* V. D. I. St. bl. 217 en 264.

XVII. BOEK. 1783.

len: 't geen hy nogmaals verklaarde, volgens zyne begrippen, niet te kunnen geschieden, zonder volle Eenpaarigheid.

Voorts verzogt de Stadhouder hun Ed. Mogenden in overweeging te neemen, dat, hoe zorgvuldig hy onderscheid maakte tusschen zyne handelwyze als Lid van Staat, en die op hem rustte als Capitein Generaal van de *Unie*, of van *Zeeland*, het van hem niet kon gevergd worden, door zyne medestemming te helpen besluiten tot zodanige bepaalingen, als hem voorkwamen nadeelig te weezen, met het behoud van 's Lands Militie, waar over het bestuur aan hem, zo door de Generaliteit als door ieder der Bondgenooten in 't byzonder, was aanbetrouwd; dat belette hem zich te kunnen voegen by de gevoelens zyner Medeleden omtrent de Bepaalinge der Militaire Jurisdictie, en byzonder omtrent het vaststellen van de Ampliatie van den Eed voor de Militaire Officieren, welke hy van dien aart hieldt, dat hy zich niet bevoegd agtte bevel tot het afleggen daar van te geeven, dan onverminderd den Eed aan de Generaliteit gedaan. Weshalven hy verzogt om, voor als nog, geen Besluit te neemen omtrent het doen van den Eed door het Krygsvolk thans in *Zeeland* garnisoen houdende. En wenschte hy, dat, met zyne Medestemming, eene nadere Bepaaling omtrent de Militaire Jurisdictie kon worden getroffen, die de eendragt onder de Staatsleden

den bevorderde, als mede het welzyn der Ingezetenen, en waar door zy, zonder krenking van de Subordinatie en Militaire Discipline, tegen allen overlast zouden beveiligd zyn. XVII. BOEK. 1783.

Ten blyke hoe veel hy wilde toebrengen tot de eensgezindheid onder de Staatsleden, zou hy, *onverminderd zyne Tegenspraak tegen het Staatsbesluit van twee en twintig September*, aanzien het te neemene Besluit, in gevalle hun Ed. Mogenden mogten goedvinden dat tegen de uit hunne gevangenis gevlugte Militairen Procedures zouden werden aangevangen, hoe zeer het hem aangenaamer zou zyn dat zulks werd nagelaaten, en dat zy gepardonneerd werden, zonder dat deeze zaak eenigen verderen voortgang hadt. — Onder 't zelve beding was hy genegen om toe te staan, dat aan hem, als Capitein Generaal van *Zeeland*, werd aangeschreeven om aan den Commandeerenden Officier te *Zierikzee* de noodige orders te geeven, om de in deszelfs bewaaring zynde Militaire Gevangenen over Gemeene Delicten, voor zo verre hun Delict met geen zwaarder Militair Delict was gepaard, op verzoek van het Geregt van *Zierikzee*, uit te leveren; „ doch zulks „ alleen in verwagting dat daar uit geen „ prejuditie zou worden getrokken, en „ dat de overige Staatsleden, zyne faciliteit in deezen ziende, met hem „ zouden willen concurreren tot het maa„ ken van eene nadere schikking omtrent

XVII. BOEK. 1783.

„ de Militaire Jurisdictie binnen de Provincie van *Zeeland*, en om dezelve te „ doen ſtand houden, tot dat met eenpaarigheid van alle de Bondgenooten „ eens een permanente wet kon worden „ gemaakt, waar volgens zich de Militie, „ in de Reſpective Provincien Garniſoen „ houdende, ten opzigte van de Jurisdictie zou moeten reguleeren."

De onafgedaane zaaken van *Zeeland* beſlist.

De dag, om een volledig Beſluit te neemen op verſcheide onafgedaane zaaken, het Krygsweezen betreffende, tot nakoming van het door de Staaten vastgehoudene, en door den Stadhouder zo ſterk wederſprooken, Staatsbeſluit, zag de volgende gewigtige punten, in deezer voege, beſlisſen. —— *Voor eerst*, „ dat „ het Formulier van den Eed, by dat „ Staatsbeſluit bepaald, ſtiptlyk zou worden nagekomen, met verklaaring dat „ hetzelve geenzins ſtrydig was met den „ Eed van Trouwe door de Officieren „ bevoorens gedaan." *Ten tweeden*, „ dat „ de Officieren, die weigerden den Provinciaalen of Stedelyken Eed af te leggen, het Grondgebied der Provincie „ zouden moeten verlaaten, dat zy, wanneer zy ter Repartitie van *Zeeland* „ ſtonden, zouden worden afgezet en anderen in hunne plaats aangeſteld: terwyl tot plaatsvullinge der verzondene „ Militie zouden worden opontboden een „ gelyk getal ter Repartitie van *Zeeland* „ ſtaande." Van dit Beſluit gaf men kennis aan de Staaten der byzondere Gewes-

westen en aan het Landschap *Drente*, mitsgaders aan zyne Hoogheid, ten einde zich daar volgens stiptlyk te gedraagen. — Vervolgens werd beraadslaagd *voor eerst*, „ om de tegenwoordige Gar„ nisoenen van *Vlissingen* en *Veere*, binnen „ den tyd van vier weeken, op nieuw, „ onder Eede te neemen, en het Patent „ van zyne Hoogheid aan 't eerstgemelde „ verleend, om na *Bommel* te vertrekken, „ buiten werking te stellen." *Ten tweeden* „ Om aan Staaten van *Holland* kennis „ nis te geeven van het voorgevallene te „ *Zierikzee* en *Goes*, betreklyk de Compagnien van den Collonel VAN „ PABST (*). *Ten derden*, om den Fiscaal

XVII. BOEK.

1783.

(*) Eenige Compagnien van den Collonel VAN PABST hadden bevel ontvangen na *Goes* en *Zierikzee* te trekken om Krygsbezetting te houden; doch, de Officieren weigerende den Eed af te leggen, zo als Staaten van *Zeeland* dien vorderden, werden zy niet toegelaaten zich te ontschepen, en kreegen eerlang bevel om het Grondgebied van *Zeeland* te verlaaten. *Not. Zeel.* 10 Nov. 1783. *N. Nederl. Jaarb.* 1783 bl. 1979. — Wanneer vervolgens de Luitenant Collonel R. MACALESTER, bevelvoerende over een Regiment van den Generaal Major HOUSTOUN, te *Veere* in bezetting liggende, gedraald hadt met den Eed, volgens het *Zeeuwsche* Staatsbesluit, af te leggen, en den tyd, tot het doen daar van vastgesteld, laaten verloopen, zonder deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden te schryven, en zich niet ontzien hadt om, een half uur vóór dat, strikt gesprooken, den tyd by *Zeeland* bepaald, was verloopen, aan den Raadpensionaris van dat Gewest, door den Capitein Luitenant BRUCE te doen kennis geeven „ dat de Commandeerende en de verdere

XVII. BOEK. çaal Militair te gelasten, wegens de fingu-

1783. „ dere Officieren wel bereid waren den Eed „ af te leggen; maar dat zy zulks niet konden „ doen dan met voorkennis en consent van hunne Betaalsheeren, de Staaten van *Holland*," en zich dus beroepen op gebrek van Orders, geheel niet door hem gevraagd, verzogten Staaten van *Zeeland*, kennis geevende van het gebeurde, de terugroeping dier Troepen. Staaten van *Holland*, hoogstmisnoegd over zulk een gedrag, besloten, dien Luitenant Collonel op te ontbieden, tot eene volledige verantwoording van zyn gedrag in deeze weigering, en het daar omtrent gebruikte voorwendzel; en een strikt onderzoek dier zaake; en dat inmiddels aan hem geene betaaling zou geschieden tot hy zich ten genoegen zou hebben verantwoord. Zy verzogten Staaten van *Zeeland* in dit stuk niets verders te doen tot dat omtrent de irreverente en singuliere handelwyze deezes Collonels, volkomen zou besloten zyn. De Ridderschap stemde niet in dit Staatsbesluit. Gecommitteerde Raaden hielden 's Collonels Wedde in; stelden het Verhoor te werk, en ontdekten dat deeze in *'s Gravenhaage* zynde zich wel by zyne Hoogheid vervoegd, dien, wegens het afleggen van den Eed aan *Zeeland* gevraagd en ten antwoord bekomen hadt, „ dat hy het doen of „ niet doen aan den Collonel Commandant over„ liet, doch hem het doen niet verboodt. Hy „ betuigde van agteren de zaak beschouwende, „ te begrypen, dat hy voorzigtiger zou gedaan „ hebben, door het neemen van nadere onder„ rigting." Leverde voorts een Smeekschrift in aan Staaten van *Holland*, die hem oplagen nederig Verschooning te verzoeken by Staaten van *Zeeland*, en den gevorderden Eed af te leggen, en dat zyne ingehoudene Wedde hem weder betaald zou worden. — Te deezer gelegenheid werd vastgesteld dat deeze Eed door alle de *Hollandsche* Officieren, by derzelver aankomst tot het houden van Bezetting, zo in *Zeeland* als

„ guliere Ontvlugting der Militaire Ge- XVII.
„ vangenen de noodige nafpeuring te BOEK.
„ doen. En *ten vierden* om van den be- ——
„ velvoerenden Officier te *Zierikzee* te 1783.
„ vorderen, dat hy de Gevangenen, bin-
„ nen den tyd van acht dagen, aan de
„ Heeren van de Wet te dier Stede zou
„ overgeeven." —— Voorts beloofden hun Ed. Mogenden aan de Officieren ter Repartitie van *Zeeland* ftaande, die de Orders van hun Souverain gehoorzaamden, Hoogstderzelver byzondere Befcherming, met belofte van Vrywaaring, tegen alle onverhoopte gevolgen (*).

Op den beftemden tyd deeden de Officieren der Krygsbenden van *Vlisfingen* en *Veere* den nieuwen Eed aan Land en Stad, zo als dezelve door Staaten van *Zeeland* was voorgefchreeven. Ook werden twee Sergeanten en een Corporaal, die zich te *Zierikzee*, vóór een geruimen tyd aan een Gemeene Misdaad, naar allen fchyn, hadden fchuldig gemaakt, en deswegen op last van den Krygsraad gevat en in hegtenis gefteld en gehouden waren, aan den Burgerlyken Regter overgeleverd en op *'s Gravenfteen* gebragt (†). On-

Volvoering der Staatsbefluiten.

als in andere Gewesten, waar dergelyk een Eed voor de Militaire Officieren reeds vastgefteld was, of vervolgens ingevoerd mogt worden, op den eerften eisch zou moeten worden afgelegd. *Refol. van Holland* 22. en 30. April 25. Mey 1784.

(*) *Not. Zeel.* 11. Maart 1784.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 840. 843.

XVII. BOEK. 1783.

Voorstel der Burger-gecommitteerden te *Deventer* om de Militaire Jurisdictie af te schaffen.

Onder de veelvuldige bezwaaren, van welke de Burger-commissie te *Deventer* (*) ontheffing verzogt, telde zy, dat in den Lande nog bleef bestaan eene willekeurige Regtbank, onder den naam van Militaire Jurisdictie, welke, haars oordeels, niet dan schadelyke gevolgen voor 't gansche Land, en byzonder voor alle Steden, waar in Krygsbezetting lag, kon naa zich sleepen. *Deventer* hadt onlangs een proef gehadt ten opzigte van haare Lyfstraflyke Regtsoefening, daar een Soldaat, die moorddaadig eenen onschuldigen Burger hadt omgebragt, met eene slappe Geesseling vry kwam; en men 'er de Burgerlyke zaaken zodanig behandelde, dat veele Ingezetenen wederhouden wierden hunne deugdlyke Schuldvorderingen van de Militairen te innen. Terwyl het, in 't algemeen met alle beginzelen van een welgeordend Gemeenebest strydig was, dat in Burgerlyke zaaken en Gemeene Misdaaden, het Regt en de handhaaving der Regten en Veiligheid der Burgeren zou afhangen van het enkel welbehaagen hunner loontrekkende Krygsknegten: weshalven zy verzogten, dat de Regeering haare poogingen wilde aanwenden, om die willekeurige Vierschaar af te schaffen (†).

Het stuk by Staaten van

De Staaten van *Overysfel* eenige Heeren benoemd hebbende om het stuk der Militaire

(*) Zie wegens deeze *Burger-gecommitteerden* onze *Vaderl. Hist.* VI. Deel bl. 359.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 519.

litaire Jurisdictie te onderzoeken, was het deezen, gelyk zy ter Staatsvergadering berigtten, onbetwistbaar voorgekomen, „ dat 'er nimmer eenige Militaire „ Regtbank, noch voor het Burgerlyke, „ noch voor het Lyfstraflyke, in *Overysfel* erkend en toegestaan was, ten „ nadeele der Privilegien en Prerogativen „ der Teritoriaale Regteren; maar dat, „ in tegendeel, Ridderschap en Steden, „ zich, ten allen tyde, zedert de eerste „ oprigting der Republiek, tegen de oefening van allen Militair Regtsgebied in „ hunnen boezem gesteld, en maatregelen genomen hadden om zulks te beletten. Wat Burgerlyke zaaken betrof „ spraaken de Staatsbesluiten van den „ Jaare MDCCLII en MDCCLXII, met „ zo veele woorden, dat Ridderschap en „ Steden nooit zouden gedoogen, dat „ eenige Krygsraad, 't zy hooge of laage, of eenig ander Persoon, wie het „ ook zy, zich eenige Jurisdictie aanmaatige in Civile zaaken, welke aan „ de Ordinaire Justitie behooren, in „ schendinge van de Regten en Privilegien der Staaten van *Overysfel*, of onbetwistbaar toekomende aan eenig Lid „ derzelve." —— By deeze beginzelen oordeelden zy dat men moest volharden, en onveranderlyk blyven; en voorts, met medewerking der Bondgenooten, zodanige billyke en eenpaarige Reglementen beraamen, als men noodig en nuttig zou bevinden, tot voorkoming van alle eigen-

XVII. BOEK.

1783.

Overysfel onderzogt.

 dunk-

XVII. BOEK. 1783. dunklyke uitbreiding van wegen de Militaire Regters, en van alle verdere beraadslaagingen over dit onderwerp.

Besluit ter afschaffinge. Met dit Verslag stemde Ridderschap en Steden volkomen in, en vormden een Staatsbesluit daar mede overeenkomstig, 't welk openlyk bekend gemaakt, en waarby, buiten zuiver Militaire Overtreedingen, allen Regtsdwang den Militairen Regter ontzegd werd. In *Kampen* drukte zich de Regeering by de kennisgeeving aan haare Stedelingen allernadruklykst uit. De Staaten van *Overysſel* wilden de post van den Hoogen Krygsraad uit den Staat van Oorlog geligt hebben. Dan het voorstel van den Ridder CAPELLEN TOT DEN POL om, in gelykvormigheid met het geen in *Zeeland* was geschied, het Krygsvolk binnen *Overysſel* tot een stipt waarneemen van het beslootene omtrent de Militaire Jurisdictie, door het verbreeden van den Eed, te verbinden, werd tot nadere overweeging verschooven (*).

Wat men daar over in *Gelderland* bepaalde. In *Gelderland* verklaarde zich het Kwartier van de *Veluwe* tegen het afschaffen van den Hoogen Krygsraad, en, eischte, bevoorens daar toe te komen, dat alles moest gebragt worden in den voorigen staat: dewyl *Holland* alleen niet bevoegd geweest was een Besluit te neemen aangaan-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 553. 2158—2161. 2182. *Courier van Europa* I D. bl. 164. 169.

gaande eene zaak, welke het geheele Bondgenootschap betrof. Dan de invloed des Kwartiers van *Zutphen* wist het zo verre te brengen, dat men de Bepaalingen, aangaande de Militaire Jurisdictie, eenstemmig met de andere Bondgenooten zou schikken. —— Wanneer de Heer CAPELLEN TOT DE MARSCH in 't midden bragt, dat het Regtsgebied der Krygsraaden, tot het geen zuiver Militair was, behoorde bepaald en, ingevolge daar van, de Eed der Militaire Officieren verbreed te worden, zo dat de Officieren, in *Gelderland* Bezetting houdende, verpligt zouden zyn, overeenkomstig vastgestelde Besluiten, den Eed van Getrouwheid aan de Heeren Staaten en Magistraaten af te leggen, wanneer hy verder oordeelde het meer dan tyd te zyn, dat door de Staaten der onderscheidene Gewesten, de noodige bepaalingen en voorzieningen gemaakt wierden tegen het willekeurig bestel des Capiteins Generaals over de Patenten, om voor te komen dat men met het Krygsvolk van den Staat niet buiten goeddunken van den Souverain handelde, oordeelden hun Ed. Mogenden, dat deeze stukken geen voorwerpen van hunne Raadpleegingen konden worden. —— In dit Gewest werd omtrent het Regtsgebied over de Krygslieden by voorraad voorzien, overeenkomstig met het Landschaps Besluit van den Jaare MDCCXXVIII, door het Hof van *Gelderland* aan de Regeeringen der Steden

XVII. BOEK.
——
1783.

XVII. BOEK. 1783. den rondgezonden. Weshalven dit gewigtig punt in dit Gewest tot nog onafgedaan bleef (*).

Stad en Lande besluit ter afschaffinge. *Stad en Lande* werd ook te raade den Hoogen Krygsraad, zo als dezelve zich thans gesteld vondt, te doen ophouden; en teffens ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden in ernstige bedenkinge te geeven hoe te handelen met de Papieren en opgebragte Penningen, ten tyde dat de Hooge Krygsraad bestondt, op dat door deeze Afschaffing aan byzondere Ingezetenen geen nadeel mogt worden toegebragt (†).

Zo ook *Utrecht*. Staaten van *Utrecht* gaven hun Afgevaardigden last, om met de overige Bondgenooten mede te stemmen tot de Vernietiging van den Hoogen Krygsraad, en den voorslag van *Stad en Lande* omtrent de Papieren en Gelden te omhelzen (§).

By hun Hoog Mogenden vernietigd. Zo veel arbeids hadt het in by de Bondgenooten de Afschaffing des Hoogen Krygsraads te bewerken, en daar door te wege te brengen, dat, de Besluiten der byzondere Gewesten daar toe ingekomen zynde, hun Hoog Mogenden, by een volledig Staatsbesluit, op den vier en twintig-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl 2026. Voor 't Jaar 1784. bl. 913. *Courier van Europa* II. D. bl. 4.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2009.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2125. *Resol. Gen.* 24 Dec. 1783. Voor 't Jaar 1784. bl. 140.

tigsten van Wintermaand, denzelven vernietigden, en den Raad van Staaten verzogten, de post daar voor op den staat van Oorlog staande, voortaan agter wege te laaten.

Berigtgeeving hier van door den Raad van Staaten.

De Raad van Staaten, voorheen niet gereed om zich naar de meening van *Holland* te schikken (†), deedt thans by rondgaande Brieven de Bevelhebberen de Afschaffing van den Hoogen Krygsraad weeten, teffens bevelende, dat de Krygsraaden voortaan geen Regtsgebied zouden oefenen, dan alleen omtrent Misdaaden, die zuiver den Krygsdienst betroffen, en dat de de Krygslieden, in alle andere zaaken, onderhoorig zouden weezen aan de Regters der Plaatzen, waar zy in Krygsbezetting lagen; de *Generaliteits Landen* alleen uitgezonderd, tot dat de Bondgenooten daar in zouden hebben voorzien (§).

Wat de Generaliteitslanden hier omtrent vorderden.

In de raadslagen van eenige Gewesten den Hoogen Krygsraad betreffende, werden hun Hoog Mogenden opgewekt, om, in de Generaliteits Landen, niet min dan elders, alle ingesloopene Misbruiken der Militaire Jurisdictie te beteren en af te weeren; dit, en het reeds afschaffen dier Regtbank in alle de Bondgenootschaplyke Gewesten, bewoog den Raad en Leenhove van *Brabant*, om zich by hun Hoog

(†) Zie hier boven bl. 8.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 538. 701.

XVII. BOEK. 1783.

Hoog Mogenden te vervoegen, met de meermaals opgehaalde klagten, hoe zeer de maatregelen der Militaire Krygsraaden geſtrekt hadden, om het Regtsgebied van den Raad en de Plaatslyke Regters, op het Grondgebied van *Brabant*, te krenken, het Juſtitieweezen in veragting te brengen, en de belangen der Ingezetenen te benadeelen. Tegen welk alles zy voorziening en herſtel in hunne wettige Regten verzogten. Als mede dat die zaaken uit *Brabant*, welke by de te nietdoening des Hoogen Krygsraads nog onafgedaan hingen en in Burgerlyke zaaken beſtonden, of uit Gemeene Misdryven den oorſprong namen, verzonden mogten worden of aan den eerst daar toe bevoegden Regter, of aan den Raad van *Brabant*. —— Wanneer de Raad van Staaten voortging om, hangende de raadpleegingen op dit verzoek, zich dit ſlag van zaaken aan te trekken, en werkelyk uit te oefenen, herhaalden zy de voorheen gedaane klagten. Beide deeze Stukken werden ter nadere overweeging in handen geſteld; terwyl *Friesland* op een ſpoedig afdoen aandrong (*).

Voorſlagen in *Holland* op verſchikkingen in 't Krygsweezen.

Behalven het weeren van den Hoogen Krygsraad, niet zelden met maar al te dikwyls verdiende haatlyke bynaamen betyteld, in welk bedryf, door veelen hoog-

(*) *Reſol. Gen.* 20 Feb. en 8, en 17. Maart 1784.

hooglyk toegejuichd, doch door anderen gewraakt, *Holland*, de andere Gewesten voorgaande, zo naar wensch geslaagd was, wilde men daar in het Krygsweezen, nog andere verschikkingen maaken. Aanleidelyk hier toe was het Besluit om, op den voorslag van *Dordrecht*, door Heeren van de Ridderschap en verder hun Ed. Groot Mogenden Gecommitteerden tot de Krygszaaken, met de Gecommitteerden Raade in *'s Gravenhaage* en *Hoorn*, te doen onderzoeken, door welke meest gepaste middelen zou kunnen worden tegengegaan dat, niet tegenstaande het Staatsbesluit van zes en twintig Maart des Jaars MDCLXXV, van tyd tot tyd, aan Officieren dienende in *Hollandsche* Regimenten, werd toegelaaten om hunne *Militaire Charges* aan anderen, voor eene onder hun afgesprookene somme, te verkoopen; als mede hoe men best zou kunnen voorkomen de meer en meer toeneemende nadeelen, welke aan de Krygsmagt van den Staat worden toegebragt, door de menigvuldige *Actens* by de Armée, die onophoudelyk aan de Officieren, met behoud van hun Tractement, of een gedeelte van 't zelve, gegeeven werden, mitsgaders door de menigvuldige *Titulaire Qualiteiten*, welke aan dienst doende Officieren, tot een merkelyk nadeel van 's Lands dienst, toegestaan werden. —— En eindelyk het voorgestelde van *Schoonhoven* om voortaan tot alle Militaire Officie-

XVII. BOEK.

1783.

XVII. BOEK. 1783.

cieren, boven den rang van Sergeants of Wagtmeesters, geene anderen te gebruiken, dan Inboorelingen des Lands, der Generaliteit en der Volkplantingen van den Staat, met dien verstande, dat de Vreemdelingen thans in dienst en hunne Kinderen voor Nationaalen zouden gehouden worden, en dat deeze bepaaling zich alleen zou uitstrekken tot de Nationaale Regimenten (*).

Bepaalingen ten dien opzigte.

By naderen raadslag werd, ten opzigte van het verkoopen der Krygsposten besloten, zich aan het vastgestelde en ingeroepen Staatsbesluit van den Jaare MDCLXXV te houden, met bepaaling omtrent de Krygsposten, welke reeds te vooren met de last van uitkeering, ten behoeve der Predecesseuren, waren begeeven. —— Wat de *Militaire Actens* betrof deeze zouden voortaan ophouden, of immers niet dan spaarzaam, en in zonderlinge gevallen, om byzondere redenen daar toe beweegende, met voorkennis en goedkeuring van hun Ed. Groot Mogenden, mogen worden verleend. Wyders zouden de Regels, dat de Gereformeerde Officieren tot laste van *Holland* gebragt en nog in staat om te dienen, zonder onderscheid, in de openkomende Plaatzen invallen, en voor alle anderen tot gelyke Militaire Ampten geprefereerd moeten worden ingevolge van voorheen genomene Beslui-

ten

(*) *Resol. van Holl.* 1 Mey 1783.

ten ſtipt moeten worden nagekomen (*). — Om de *Titulaire Qualiteiten*, aan dienst doende Officieren tegen te gaan, zou men zich houden aan verſcheide Staatsbeſluiten op dit ſtuk genomen (†), met ernſtig verzoek by Gecommitteerde Raaden om te waaken dat dezelve naauwkeurig wierden nagekomen, en dat mitsdien voortaan de Verleening van de *Titulaire Actens* voor de Officieren, ter repartitie van *Holland* ſtaande, alleen tot de Regimenten van de effective Generaals Perſoonen werd bepaald. — Wat het voorſtel der Stad *Schoonhoven* aanging, eer men zich des bepaalde zou men den Stadhouder verzoeken zyne bedenkingen daar op aan Staaten van *Holland* mede te deelen. Tegen de Meerderheid *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Monnikendam*, *Purmerende*, verzette zich de *Ridderſchap*, *Delft*, *Rotterdam*, *Brielle*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Schiedam* en *Medemblik* (§).

Staaten van *Holland* deezel-

Dit Staatsbeſluit, betrekkelyk het Krygsweezen van den Staat, voor zo verre de-

(*) Hier weezen zy op de Reſolutien van 2. Oct. 1654. 24. Maart 1655. en 18. Maart 1721.

(†) Deze Reſolutien waren van 10. Maart 1663. 18. April 1670 7 Juny 1704. 7. Mey, 24. July en 21. Aug. 1705 6. Jan. 1706 12. Feb. en 10. Maart 1723 26. Jan. en 11. Feb. 1724: 15. Maart 1725. 9. Aug. 11. Sept. en 10. Oct. 1727. en byzonder die van 15. July 1729.

(§) *Reſol. van Holl.* 3 Oct. 1783.

XVII. BOEK. 1783. Ien aan de Bondgenoten dit Staatsbesluit mede.

zelve op de Verdeeling van *Holland* stondt, hadt ten uitvoer, althans in een byzonder punt, de instemming der andere Bondgenooten noodig; men werd daarom te raade 't zelve aan hun toe te schikken, met een Brief, waar in Staaten van *Holland*, onder andere schryven, „ te vertrouwen, dat, indien de Staaten der „ andere Gewesten, geliefden na te gaan „ de Verkeerdheden, en nadeelige Praktyken, van tyd tot tyd, in de Armée „ van den Staat ingesloopen, en ongetwyfeld tot een zeer hoogen top gesteegen, „ Hoogstdezelve als dan ligtlyk zouden „ bevroeden, de aanleidende oorzaaken „ en redenen, waarom zy zich eindelyk tot het neemen van dit Besluit gedrongen zagen. Weshalven zy zich „ veilig ontslaagen konden houden om „ den ongelukkigen en elendigen toestand, „ waar in 's Lands Militie gebragt was, „ thans in 't breede open te leggen, waar „ omtrent zy zich vergenoegden slegts, „ met een kort woord, aan te merken, „ dat zulks vooral en in 't byzonder kon „ en moest worden toegeschreeven aan „ de Opeenstapeling van *Titulaire Actens*, „ aan de Officieren toegestaan, waar van „ de natuurlyke en alzins droevige gevolgen zouden moeten zyn, indien „ het kwaad niet daadelyk werd tegengegaan, dat de kostbaare Armée van den „ Staat, den nood daar zynde, met geene mogelykheid te velde zou kunnen „ worden gebragt, ten zy de Staten der

„ by-

„ byzondere Gewesten, in dit geval, be-
„ slooten, om de Officieren, met *Titu-
„ lairt Rangen* begiftigd, door eene ver-
„ hooging der Tractementen, geëvenre-
„ digd aan derzelver Qualiteiten, in staat
„ te stellen om in het veld, naar behoo-
„ ren, te kunnen bestaan; doch 't welk
„ den Bondgenooten, byzonder in zulk
„ een tydstip, een al te drukkenden,
„ en byna onverdragelyken, last zou op-
„ leggen. Om bytyds hier in te voor-
„ zien hadden zy zich verpligt gevon-
„ den, onder anderen vast te stellen *dat
„ voortaan de Concessie van Titulaire Actens
„ voor de Officieren, ter Repartitie van
„ Holland staande, alleen tot Regimenten
„ van de effective Generaals Persoonen zou
„ moeten bepaald blyven.* Doch vermids
„ het voor die Officieren eene groote
„ hardigheid zou weezen, dat dezelve,
„ uit kragt van dit Besluit, buiten het
„ vermogen gesteld zynde om een hoo-
„ gen Rang, dan waar in zy op den
„ Staat van Oorlog daadlyk bekend ston-
„ den, te verkrygen; daarentegen ande-
„ ren, ter repartitie der overige Provin-
„ cien gebragt, met dezelve zouden mo-
„ gen worden begiftigd, waar door de
„ laatstgemelden de eerstgenoemden al-
„ toos in rang zouden te boven gaan,
„ 't welk de grootste wanorde in de Armée
„ naa zich zou sleepen, zo vonden zy
„ zich, ter voorkoming van deeze ongele-
„ genheden, verpligt, de Bondgenooten
„ ernstig en dringend te verzoeken, om

XVII. BOEK. 1783.

„ met betrekking tot dit punt, een Besluit „ daar mede gelykvormig te neemen." De Ridderschap wedersprak dat Besluit even als 't voorgaande, terwyl de Steden daar voor yverende, hunne Tegenaantekening op die der Ridderschappe aan zich behielden (*).

Staaten van *Friesland* maaken dergelyke schikkingen, als *Holland*.

Yverige Medestanders troffen Staaten van *Holland* in die van *Friesland* aan. Ten opzigte van het voorgestelde punt der *Titulaire Actens*, maakten zy omtrent de Regimenten, ter Verdeeling huns Gewests staande, dezelfde bepaaling als door *Holland* was opgegeeven, met dien verstande *dat in die Regimenten één Titulair Collonel Commandant zou mogen zyn, zonder meer.* —— Zy stelden vast, dat voortaan de zogenaamde *Militaire Actens* of *Actens van Dispensatie* om te dienen met behoud van Tractament, by de Krygsmagt, op de Verdeeling van *Friesland*, zouden moeten ophouden; zo nogthans dat die vóór deezen dag waren gegeeven, om daar toe beweegende redenen, zouden blyven bestaan, zonder eenig gevolg voor het toekomende: „ schoon deeze," gelyk zy zich uitdrukten, „ *pure nulliteiten* waren: dewyl de Souverain nimmer „ zyne Hoogheid tot het verleenen van „ zulke Actens gevolmagtigd; maar al„ leen aan denzelven by *Diploma* opge„ draagen hadt de begeeving der Krygs-

„ be-

(*) *Resol. van Holl.* 17. Oct. 1783.

„ bedieningen ter repartitie van *Fries-* XVII.
„ *land.*" —— Dat, om in 't vervolg BOEK.
voor te komen het misbruik van Vreem- ——
delingen in *Nationale Regimenten*, (voor 1783.
hoedanige te houden waren allen de zodanige, welke niet, by eene speciale Capitulatie van een Souverain Vorst of Republiek waren overgenomen,) geenen tot Officieren, boven den Rang van Wagtmeester of Sergeant, zouden worden aangesteld, dan Inboorelingen der Zeven Vereenigde Gewesten, het Landschap *Drente* en de Generaliteits Landen. —— Wyders bepaalden zy, dat, alzo het ontslag der waarneeming van 's Lands Wetten een der grootste Regten van den Souverain was, welk Regt Staaten van *Friesland* nimmer aan iemand hadden opgedraagen, aan zyne Hoogheid en aan het Collegie van Gecommitteerde Raaden, uitdruklyk zou worden verboden eenig Politiek of Militair Amptenaar van het doen des Eeds van Zuivering, by 's Lands Wetten vastgesteld, te ontslaan; maar zou het Collegie, wanneer by 't zelve eenig verzoek ten dien einde wierd gedaan, daar van, den eerstkomende Landsdag, aan Staaten kennis geeven, om op 't zelve, naa de bedenkingen van dat Collegie gehoord te hebben, zodanig te besluiten als zy oordeelden volgens gewigt daar van te behooren. —— Het Collegie van Gedeputeerde Staaten kreeg last om aan de uitvoering van dit Besluit stipt de hand te houden; en werd een Afschrift

XVII. BOEK. 1783. daar van gezonden aan zyne Hoogheid om zich volgens 't zelve te gedraagen. Gelyk zy Staaten van *Holland* bedankten voor derzelver Besluit, tot herstel van de menigvuldige gebreken in de Armée van den Staat genomen, zo zonden zy een rondgaanden Brief aan de Staaten der overige Gewesten met uitnoodiging om zich in een zo nuttig werk met *Friesland* te vereenigen (*).

Raadpleeging in *Friesland* over de Patenten.

Had een aantal Ingezetenen van *Friesland*, op een buitengewoonen Landsdag, den negentienden van Herfstmaand, een wydluftig Vertoog, by de Staaten ingeleverd, over den toestand des Lands, en het bestuur daar omtrent gehouden, en daar in, onder andere sterke betuigingen, zich in deezer voege laaten hooren „ Wy *Friezen* zullen nooit kunnen dulden, dat wy van de genade en willekeur van Bondgenooten afhangelyk zouden zyn, dat onze Vryheid vermeesterd en onderdrukt, en wy allen door afgeperste Schattingen uitgemergeld worden. De Ketenen der Slaaverny van eenen Prins van ORANJE, aan het hoofd van de Troepen onzer Bondgenooten (†), zouden ons niet min-

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1783. bl. 2141.

(†) Dit slaat op het Voorstel om, by middel van *Executie*, de Gelden, ten laste van *Friesland*, ten Comptoire Generaal opgenomen, indien zy, vóór een bepaalden tyd, niet werden wedergegeeven, op dat Gewest te verhaalen, en zyne Hoogheid te

„ minder haatlyk en veragtelyk zyn, dan XVII.
„ die van eenen Hertog van ALVA aan BOEK.
„ het hoofd der *Spaansche* Legermagt! ——
„ Heeft dan de braafheid en dapperheid 1783.
„ onzer lofwaardige Voorvaderen, de
„ laatsten gelukkig verbrooken; laaten
„ wy dan in tyds zorgen om de eersten,
„ zo die ooit voor ons bereid wierden,
„ manmoedig te kunnen afweeren." ——
Hadden die Ingezetenen in bedenking gegeeven of daar toe, behalven de Burgerwapenhandel (*), niet dienstig zou kunnen zyn, „ dat de Magt, tot het ver-
„ leenen van Patenten aan zyne Hoog-
„ heid *tot weder opzeggens toe* opgedraagen,
„ of weder ingetrokken, of binnen zo-
„ danige behoorlyke paalen gebragt
„ wierd, dat daar van geen misbruik te
„ vreezen ware, tot verkleininge van 't
„ Gezag der Staaten, en inbreuk op de
„ Onafhangelykheid van *Friesland*; als
„ mede op dat die braave Lieden, die,
„ ten dienste deezer Landen, het harnas
„ hadden aangegespt, gelegenheid mog-
„ ten vinden, om door een langduurig
„ verblyf onder ons deel te krygen aan
„ de aangenaamheden en voordeelen der
„ Burgerlyke Verkeeringe, in plaatze
„ van in armoede en als in slaaverny te
„ wor-

te verzoeken, om, in dien gevalle, zyn Gezag en Authoriteit daar toe te verleenen, waar van wy vervolgens in 't breede zullen moeten spreeken

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 352.

XVII. BOEK. 1783.

„ worden omgevoerd, van de eene plaats „ na de andere, overal en altyd Vreem- „ delingen te zyn en te blyven, die niet „ beminnen noch bemind worden, om „ dat ze niet kennen noch gekend wor- „ den."

Staatsbesluit deswegen.

De raadpleeging op dit gewigtig ſtuk der Patenten hadt een Staatsbeſluit ten gevolge; waar by zyne Hoogheid werd aangeſchreeven, dat Staaten van *Friesland*, by onderzoek deezer zaake, bevonden hebbende, hoe dezelve nog onafgedaan hing, zints den Jaare MDCCXLVIII, zy zich hielden aan het toen genomen Beſluit; ingevolge van 't welke zy van zyne Hoogheid verwagtten, om de Patenten vervolgens af te vaardigen in die forma, als vóór de aanſtelling van diens Vader tot Capitein Generaal van de Unie, in gebruik was geweest, dat naamlyk de Prins van *Oranje* de Patenten, met openlaating der naamen, na *Friesland* overzondt en daar ingevuld werden met zodanige Compagnien als men goedvondt, of anderzins zodanige ſchikkingen maakte, of Remonſtrantien deedt, als men dienſtigst oordeelde. —— Wegens het toen voorgevallene ſchikten zy aan de tegenwoordigen Stadhouder de Papieren toe, op dat hy dezelve zou overweegen, en zy, naa ingekomene Bedenkingen, een nader Beſluit op de Patenten neemen. —— Ook drongen Staaten van *Friesland*, in een Brief aan hun Hoog Mogenden geſchreeven aan, op het nadeel van het geſtadig ver-

veranderen der Krygsbezettingen waar over zy reeds, zints den Jaare MDCCLXXXII vrugteloos geklaagd hadden (*). XVII. BOEK.

1783.

De rondgaande Brief van *Holland* trof in *Gelderland* en *Utrecht* het onthaal niet aan, 't welk dezelve in *Friesland* bejegende, men verstondt in die beide Gewesten, daar over den raadslag van zyne Hoogheid, als Capitein Generaal, in te neemen (†).

Gelderlands en *Utrechts* oordeel over den Brief van *Holland*.

Schoon *Stad en Lande* niet blykt op deezen Brief geantwoord te hebben, werd by de Regeering van *Groningen* bepaald, dat de Eed van trouwe wederom, gelyk vóór den Jaare MDCCXLVIII, aan de Stad, door het Krygsvolk, 't welk daar in Bezetting zou komen, zou moeten worden afgelegd. —— Van dit Besluit ontving zyne Hoogheid kennis, met byvoeging van het oude Formulier van den Eed; ten einde het Krygsvolk te gelasten om dien te doen. Wanneer de Stadhouder daar op een ander Formulier van Eed zondt, overgenomen uit een Staatsbesluit van *Holland*, maakten eenigen op dit Formulier de bedenking of 't zelve voor een stemhebbende Stad geschikt, wel toepasselyk ware op eene Stad als *Groningen*, die onafhangelyk was van de Staaten, van welken zy het eerste Lid uitmaakte (§).

Groningen maakt een nieuwe bepaaling op den Eed des Krygsvolks.

Zee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1768. 2143—2156.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2026.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1462.

XVII. BOEK.

1783.

Zeeland schryft aan zyne Hoogheid over de misbruiken in het Krygsweezen.

Zeeland, 't welk wy zo zeer tegen den Hoogen Krygsraad hoorden yveren (*), vestigde eerlang, met andere Gewesten, de aandagt op de in 't oogloopendste misbruiken in 't bestuur des Legers van den Staat ingesloopen, die, huns oordeels, om herstel schreeuwden, en vonden, naa ryp overleg, goed dezelve zyne Hoogheid, als Capitein Generaal, onder 't oog te brengen. Hoewel grootendeels dezelfde als waar over *Holland* zich beklaagd hadt (†), voegden zy 'er andere nevens. De denkwyze der Staaten van dat Gewest zal uit eene korte opgave blyken. — In de *eerste plaats* hadden zy opgemerkt de verderflyke gevolgen voor de Armée, en den kenbaaren ondienst voor den Lande, ontstaande uit eene opeenstapeling van *Titulaire Actens* aan de Officieren by de Regimenten dienende, waar tegen in *Zeeland* was voorzien, door die *Titulaire Actens* alleen te bepaalen tot de Staf-Officieren van Regimenten en van Generaals, ter Verdeelinge van dat Gewest staande. — *Ten tweeden* was by hun in bedenking gekomen, dat het geeven van zogenaamde Actens by de Armée, voor een groot gedeelte oorzaak was waarom zo veele Officieren, met een hoogeren Tytel by de Regimenten moesten dienen, dan zy ingevolge van huune Bezoldinge behoorden te hebben, waar uit eene volkomene onevenredig-

dig.

(*) Zie hier boven bl. 21.
(†) Zie hier boven bl. 48.

digheid tusschen den Dienst en de Betaaling moest gebooren worden, behalven veele andere ongelegenheden, tot merkelyk bezwaar voor de Officieren. —— *Ten derden* was hunne opmerking niet ontglipt het verkoopen van Krygsampten, of het resigneeren van dezelve, onder zekere uitkeering, aan den Predecesseur, 't welk veele braave Officieren benadeelde in Bevorderingen, welken zy, naar hun Rang en Verdiensten, hadden mogen verwagten; om welke redenen zulks, by onderscheidene Placaaten van hun Hoog Mogenden, als mede van de Vergadering der Staaten van *Zeeland*, ten hoogsten was afgekeurd, en by de laatstgemelden, tot voorkoming van alle kwaade inbreuken, een strikte Eed van Zuivering vastgesteld. —— *Ten vierden* hadden zy geoordeeld, behoudens alle inagtneeming voor de Verdiensten van vreemde Officieren, in overweeging te moeten geeven, of in de Nationaale Regimenten niet alleen Nationaale Officiers, boven den Rang van Wagtmeester of Sergeant, behoorden gebruikt, en dit ook betrekkelyk gemaakt te worden tot de Bedieningen van Commandeurs en Majors van Steden en Forten, welke Posten, (althans in *Zeeland* en de Kwartieren ter bezorginge van dat Gewest staande,) zy oordeelden dat niet anders dan aan Inboorelingen van de Republiek en van haare Volkplantingen behoorden begeeven te worden, en zelfs, by voorkeuze daar toe gebruikt Officieren

XVII. BOEK.

1783.

XVII. BOEK. 1783.

ren op de Verdeeling van *Zeeland.* —— *Ten vyfden* kwam het hun voor ten hoogsten noodig te zyn en dienstig tot aanspooring van een loflyke eerzugt in 's Landsdienst, wanneer de Militaire Officieren staat konden maaken, dat zy, zich gedraagende als Lieden van Eer betaamt, altoos naar hunnen Rang en Verdiensten zouden worden bevorderd, zonder de onaangenaamheid te moeten ondergaan van door Officieren, die met een hooger *Titulairen Rang*, uit andere Regimenten by 't hunne geplaatst werden, zich in hunne billyke verwagting te leur gesteld te vinden. —— *Ten zesden* zou het hun zeer aangenaam zyn, dat, by vervulling der Garnisoenen binnen *Zeeland*, by voorkeur altoos werden gebruikt Troepen te hunner betaalinge staande. —— *Eindelyk* hadden zy vernomen, dat de geduurige Verplaatzingen der Bezettingen, en de voet daar in tegenwoordig gehouden, met de Troepen dikwyls na de wydst van elkander gelegene Plaatzen hunner voorgaande Garnisoenen te verzenden, zeer strekte tot ondienst van het Land en tot nadeel van de Troepen zelve, weshalven dat stuk op een anderen en meer geschikten voet, diende gebragt te worden. —— Wel zouden zy, tot herstel van verscheide deezer zo tastbaare misbruiken, niets anders noodig hebben, dan de reeds vastgestelde Wetten en Besluiten met kragt te laaten werken, of gebruik te maaken van de Magt, welke ieder der Souveraine

ne Leden van het Bondgenootschap over het Krygsvolk op derzelver Verdeeling onbetwistbaar toekwam; doch hadden zy het dienstig geoordeeld, vóór het neemen van eenig nader Besluit, zyne Hoogheid, in deszelfs hoedanigheid als Capitein Generaal van *Zeeland*, te verzoeken om diens Bedenkingen (*).

XVII. BOEK. 1783.

Antwoord van zyne Hoogheid op die voorstellen.

Hoe de Stadhouder hier op dagt bleek welhaast uit zyn schryven aan Staaten van *Zeeland*. Dewyl die verklaaringen teffens licht kunnen verspreiden over de denkwyze des Capitein Generaals op de stukken door *Holland* en *Friesland*, het Krygsweezen betreffende, tot stand gebragt (†), zullen wy het hoofdzaaklyke daar uit trekken, en hier plaats geeven. —— Het verleenen van *Titulaire Actens* kon zyne Hoogheid geenzins aanmerken, als een ingesloopen misbruik; maar geloofde, in tegendeel, dat de dienst van den Lande derzelver verleening, van tyd tot tyd, vorderde, tot aanmoediging van welverdienende Officieren, zonder dat daar omtrent de handen van den geenen, aan wien de begeeving der Krygsposten was opgedraagen, door eene al te naauwkeurige bepaaling, behoorde gebonden te worden. Egter hadt hy voorgenomen om, in 't vervolg, buiten zeer dringende redenen, niet meer dan vier

(*) *Not. Zeel.* 11. Maart 1784.
(†) Zie hier boven bl. 46 en 52.

XVII. BOEK. 1783.

vier Hoofd-Officieren by een Regiment Infanterie aan te ſtellen, (daar onder niet begreepen de Generaals, die, volgens den alouden voet van 's Landsdienst, by de Regimenten nimmer gediend hebben, noch ook den Collonel Commandant of Collonel effectief,) als mede zo veele *Capiteinen Titulair*, als hy noodig zou oordeelen, om den dienst waar te neemen, en daar door aan te vullen het gebrek van effective Capiteinen, of Capiteinen Commandant, uit de verdeeling der Regimenten ontſtaande; gelyk hy ook, om den dienst der Subalterne Officieren niet te bezwaaren, eenige *Vaanderigs Titulair* zou aanſtellen om hun, in 't waarneemen van den dienst, te gemoet te komen.

Betreffende de *Actens by de Armée* en de vergunningen van het verkoopen der *Militaire Charges*, of het afſtand doen van dezelve, onder zekere uitkeering aan den voorigen Bekleeder, oordeelde hy dat dezelve niet dan ſpaarzaam behoorden verleend te worden. Zelfs wenschte hy dezelve, in 't vervolg, volkomen te kunnen voorkomen. Ten welken einde hy geen beter middel wist voor te ſlaan dan het plaatzen van een post op den Staat van Oorlog, tot Penſioenen voor oude, onvermogende, en verminkte Officieren. Gebrek aan zodanig een Fonds hadt hem genoodzaakt tot het verleenen van Acten; doch zyn vast oogmerk was dezelve nimmer toe te ſtaan, dan wanneer het welzyn van 's Landsdienst zulks vol-

volstrekt vorderde. —— Wat de Overdragten van Compagnien, of hooge *Militaire Charges*, aanbelangde mogt hy wel lyden, dat eenige bepaalingen gemaakt wierden: waar toe hy eenen weg aanwees.

Doch het vervullen van Nationaale Regimenten alleen met Nationaale Officieren boven den Rang van Wagtmeester of Sergeant, keurde de Stadhouder onovereenbrengelyk met het geen by meest alle Mogenheden plaats vondt, en hier te Lande, op uitdrukkelyk goedvinden van hun Ed. Mogenden, tot hier toe stand gegreepen hadt, als mede met de denkbeelden, welke hy zich van de bestaanbaarheid en goede gesteltenisse der Armée van den Staat hadt gevormd, volgens de gesteldheid der Vereenigde Gewesten, de ondervinding van vroegere tyden, en de Krygskunde tegenwoordig by genoegzaam alle de Mogenheden ingevoerd. —— Zyns bedunkens moesten de zaaken, ten deezen opzigte, geheel op den ouden voet gelaaten worden. Ook vleide hy zich, dat hun Ed. Mogenden geene zwaarigheid zouden maaken om tot Commandeurs en Majors Plaatzen, zo in *Zeeland* als in de Kwartieren ter bezorginge van dat Gewest, by volduuring hem te laaten benoemen zodanige Officieren, die den Lande wel gediend hadden, en aan welken dergelyke Posten werden gegeeven als eene Belooning, zonder deswegen bepaald te zyn aan Officieren op de Verdeeling van *Zeeland*.

Omtrent het voorstel, om de voorrang

XVII. BOEK. 1783. rang aan de Oudsten in Rang te geeven, kon hy niet verbergen, dit als zeer verderflyk voor den dienst van den Staat aan te merken, en dat door het neemen van een Besluit daar toe strekkende, de begeeving de Krygsposten op de Verdeeling van *Zeeland*, aan hem opgedraagen, in effecte zou gebragt worden tot die van de jongste Vaandrigsplaatzen in ieder Regiment. Hy begreep, dat 'er veele gevallen waren, waar in hy, tot bevordering van het algemeene welzyn van 's Lands dienst, zich genoodzaakt vondt om Officieren van het eene Regiment in het andere te doen overgaan: en vleidde zich met de gedagten, dat men ook ten deezen opzigte geene bepaaling zou maaken ten nadeele van de hem gedaane opdragt.

Wat de punten betrof, die betrekking hadden tot het aan hem, als Capitein Generaal van de Unie, opgedraagen Regt van het geeven der Patenten, hoopte hy, dat Staaten van *Zeeland* geen oogmerk hadden om eenige bepaalingen in te voeren, strydig met dat Regt; hoe zeer hy niet kon ontveinzen, dat deeze en geene Staatsbesluiten, zedert eenige maanden in *Zeeland* genomen, hem wel eenige reden gaven tot vreeze. Dan hy meende hun onder 't oog te moeten brengen, dat hy het Regt der Patenten bekomen hadt van hun Hoog Mogenden, met die zelfde volmagt met welke zyne Voorzaaten 't zelve geoefend hadden, en ook het Zevende Artykel der *Unie van Utrecht* medebragt. Zo lang, derhalven,

dat

dat Regt, door de Generaliteit der Bondgenooten hem niet was afgenomen, was hy van begrip, dat geen Gewest deswegen eenige verandering ten zynen opzigte maaken kon. Het in behoorelyken ſtaat van verdeediging brengen des Vaderlands, voor zo verre de middelen, door de Bondgenooten hem in handen geſteld, ſtrekken konden, zyner zorge aanbevolen zynde, moest hy, buiten tegenſpraak, Magt hebben om de Troepen van den Staat te doen trekken na de Plaatzen, waar hy dezelve noodig oordeelde, zonder welk Gezag hy zich buiten ſtaat vondt om aan dat gedeelte van zyn Pligt te voldoen, byzonder als hy blootgeſteld moest weezen, dat een Gewest weigerde het laaten uittrekken van Troepes, die hy oordeelde op een ander gedeelte der Grenzen van het Land te moeten plaatzen, om 't zelve te verſterken. — Bezwaarlyk ook zou het vallen de Regimenten, die in *Zeeland* gelegd werden voltallig te krygen, indien zy wisten daar altoos, of althans voor een langen tyd, te zullen moeten blyven: zo ter oorzaake van de Duurte in dat Gewest, als mede van de veelvuldige Ziektens, waar aan zy zich blootgeſteld vonden: een kwaad, door de ondervinding gebleken, dat door een lang blyven en aan de lugt gewennen, niet werd weggenomen (*).

XVII. BOEK. 1783.

Dat

(*) Zie den gehelen Brief gedagtekend 2 May 1784 in de *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1001.

XVII. BOEK.

1783.

De Koning van *Pruissen* beklaagt zich over 't geen den Stadhouder wordt aangedaan.

Dat zyne *Pruisische* Majesteit ongunstig dagt over 't geen in deeze Gewesten ten opzigte van den Stadhouder gebeurde bleek uit de moeite, welke hy zich gegeeven hadt ter ontdekking des Schryvers van een 't Stadhouderlyk Huis smaalend Boekje; als mede in zyn weigerend antwoord op de verzogte uitlevering der op zyn Grondgebied gevlugte Schuldigen aan de beweegenissen in Wintermaand des voorleden Jaars ontstaan (*); doch met den aanvange deezes Jaars verklaarde hy duidelyker zyne meening, door zyn Gezant den Baron VAN THULEMEYER zich beklaagende, „ dat alle „ vriendlyke poogingen, door deezen „ Staatsdienaar, by verscheide Staatsleden der Vereenigde Gewesten aangewend, wegens de ongelukkige Gisting, „ welke zich thans in *Holland* openbaarde, geene gewenschte uitwerking te „ wege gebragt hadden; maar dat hy, „ integendeel, met zo veel onaangenaamheid als verontwaardiging vernam, hoe „ die binnenlandsche Beweegingen, in „ plaats van te bedaaren, steeds vermeerderden; en men zelfs op niets minder „ bedagt was dan den Prins Erfstadhou- „ der

Wy hebben dit laatste, *Zeeland* betreffende, in dit Jaar geplaatst, om het naauw verband tusschen 't daar voorgevallene en 't geen in andere Gewesten dit Jaar gebeurde, als mede om 't gevoelen des Erfstadhouders, in tegenstelling daar van 'er by te melden.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 286. en 320.

„ der het Commando over de Troepen XVII.
„ en de Marine te ontneemen, en hem BOEK.
„ daar door van de voornaamfte en wee-
„ zenlykfte voorregten zyner Bedieninge 1783.
„ van Erf-Capitein en Admiraal Gene-
„ raal te berooven.

„ Hy kon zich niet verbeelden, dat
„ dit het gevoelen en de algemeene
„ wensch der Natie en der Regenten van
„ den Staat was. Veel eer hieldt hy
„ zich overreed, dat dit flegts het denk-
„ beeld ware van zommige Perfoonen,
„ die het doorlugtig Huis van *Nasfau*
„ een kwaad hart toedroegen, door een
„ gevolg van eenigen haat, of hun by-
„ zonder oogmerk, zonder het waare
„ welzyn en 't algemeene belang van den
„ Staat in overweeginge te neemen. Elk
„ goed *Hollander* zou zich, met danker-
„ kentenis, herinneren, dat de grondves-
„ tingen van zyne Vryheid en tegen-
„ woordigen Voorfpoed, door de Prins-
„ fen van het Doorlugtig Huis van *Oran-
„ je en Nasfau* gelegd en deels ten kos-
„ ten van hun bloed verkreegen waren,
„ dat het dit Huis was, 't welk de geheele
„ tegenwoordige Conftitutie der Republiek
„ gemaakt en verzekerd, en naa zommige
„ buitengewoone wisfelvalligheden en om-
„ wentelingen, eniger wyze op de tege-
„ woordige gelykende, de Vereenigde Ge-
„ westen uit oogfchynlyke gevaaren, waar
„ mede zy gedreigd werden, gered en
„ in haaren ouden luister herfteld hadt.

„ Van de bewaaring deezer Regee-

 rings-

XVII. BOEK. 1783.

„ ringsvorm, welke zedert twee Eeuwen
„ zo gelukkig ſtand gehouden hadt, en
„ van die des Stadhouderſchaps, daar van
„ onafſcheidelyk, hing buiten twyfel het
„ geluk en de veiligheid der Republiek
„ af. Ieder goed *Hollandsch* Patriot moest
„ van deeze waarheid overtuigd zyn.
„ Alle nabuurige Mogenheden ſcheenen
„ 'er ook van verzekerd, en ſtonden ver-
„ baasd, dat zy zulke gevaarlyke en on-
„ tydige Twisten, welke voor de Re-
„ publiek zo ſchadelyk zouden kunnen
„ worden, als zy voor andere Staaten,
„ die zich in 't zelfde geval bevonden,
„ geweest waren, thans in den boezem
„ der *Vereenigde Gewesten* zagen ſtand
„ grypen, en vermeerderen. Deeze na-
„ buurige Mogenheden hadden allen op
„ gelyke wyze belang by de behoudenis
„ van het tegenwoordige Syſtema der
„ Republiek *Holland*. Hy nog byzon-
„ derder, zo door de banden van Bloed-
„ verwandſchap, die hem met het Door-
„ lugtig Huis van *Oranje* vereenigden,
„ als in zyne hoedanigheid van naasten
„ Nabuur, en ſtandvastigen en opregten
„ Vriend der Republiek. Hy was over-
„ reed en wist door de duidelykſte ver-
„ zekeringen, dat de Prins Stadhouder
„ de zuiverſte en heilzaamſte oogmerken
„ voor het welzyn der Republiek en voor
„ de behoudenis haarer tegenwoordige
„ Conſtitutie hadt; en dat indien kwalyk
„ gezinde Lieden hem daaromtrent ande-
„ re uitzigten toeſchreeven, zulks ge-
ſchied-

„ schiedde door eene verdichting, zo XVII. BOEK. 1783.
„ zeer van alle waarschynlykheid ont-
„ bloot, als voor zyn Persoon en kundig-
„ heden beledigende; dat de Prins veel
„ eer het Systema en de grondbeginzelen,
„ welke hy door de Souveraine Magt
„ der Vereenigde Gewesten aangenomen
„ en vastgesteld vondt, onveranderlyk
„ volgen en ter uitvoer brengen zou, en
„ voor het toekomende zelfs het ver-
„ moeden van het tegengestelde wegnee-
„ men.

De Baron VAN THULEMEYER verzekerde door den Koning gelast te weezen, deeze bedenkingen aan de ernstigste overweeging van hun Hoog Mogenden aan te pryzen, en hun te verzoeken, „ om
„ allen voorstel en denkbeeld, strekkende
„ om de regtmaatige Voorregten van het
„ Stadhouderschap te verminderen, en
„ hunne ingevoerde en zo gelukkig stand-
„ houdende Regeeringsvorm te verande-
„ ren, te verwerpen, en veel liever kragt-
„ daadige maatregels te neemen om de
„ inwendige Oneenigheden te dempen,
„ om, de onderneemingen der Muitzie-
„ ken tegen te houden, hunne beledigen-
„ de Libellen te verbieden, en niet alleen
„ de noodige Eendragt, maar ook het
„ Gezag en de Aangelegenheid den Prins
„ Stadhouder en den Persoonen, die tot
„ het Bestuur der Republiek mede wer-
„ ken toekomende, te herstellen (*)."

Niet

(*) *Resol. Gen.* 20 Jan. 1783.

XVII. BOEK.

1783.

Gevoelens eeniger Gewesten daar over.

Niet weinig verwonderings baarde dit Vertoog, en sprak men 'er, naar zyne byzondere denkwyze, zeer verschillend over. Deezen verheugden zich ten hoogsten, dat FREDERIK DE GROOTE zich de zaak des in hun oog beledigden Stadhouders aantrok; geenen verwierpen het daar in gestelde als volstrekt ongegrond, en gingen zo verre van de egtheid des lasts aan de Gezant in twyfel te trekken, of althans te vermoeden, dat hy, in den voordragt, veel over zich genomen, en alles ten sterksten gekleurd hadt. —— De Gelastigden by Staaten van *Holland* om dit Vertoog te onderzoeken bragten, als 't gevoelen der Meerderheid, uit, „ dat men vóór het nee-
„ men van een bepaald Besluit over dee-
„ ze zaak, dit Vertoog aan zyne Hoog-
„ heid behoorde te zenden, met ver-
„ zoek, om aan hun Ed. Groot Mogen-
„ den te doen toekomen, deszelfs berig-
„ ten en verslag, door wie, wanneer,
„ en in welke opzigten, eenige daadlyke
„ inbreuk aan de Regten en Preëminen-
„ tien van zyne Hoogheid was toege-
„ bragt, mitsgaders welke Leden of Per-
„ soonen reden van vermoedens ten dien
„ opzigte gegeeven hadden (*)." ——
Staaten van *Friesland* wilden ter Algemeene Staatsvergadering betuigd hebben,
„ dat by hun geene Punten in overweeging

„ ge-

(*) *Resol. van Holl.* 21 Maart 1783.

„ gebragt waren, die zouden kunnen ſtrek- XVII.
„ ken tot verminderring der Regten en BOEK.
„ Privilegien door den Prins Stadhouder
„ verkreegen: dat zy, dienvolgens, den 1783.
„ inhoud van dit Vertoog niet konden
„ aanzien als hun betreffende; dat zy
„ ook onkundig waren, dat by de ver-
„ dere Bondgenooten eenige Voorſtellen,
„ daar toe ſtrekkende, gedaan zouden
„ weezen. Over zulks behoorde huns
„ agtens, zyne *Pruiſiſche* Majeſteit, op
„ eene voeglyke en behoorelyke wyze
„ en beſtaanbaar met de Souverainiteit
„ van de Republiek, onderrigt te wor-
„ den van den weinigen grondt des in-
„ geleverden Vertoogs." —— Even zo,
of nog ſterker, ſpraaken die van *Stad en Lande*, „ voor zo verre hun Geweſt
„ betrof was 'er niet alleen geen ſchaduw
„ of ſchyn van diergelyke beweegingen;
„ maar ook ter Vergadering van Alge-
„ meene Staaten geen de minſte Beraad-
„ ſlaaging van dien aart begonnen; zelfs
„ was 'er, zo veel zy wisten, geen de
„ minſte reden van geweest in eenige
„ Vergadering der andere Bondgenooten;
„ en moesten de Afgevaardigden ter Al-
„ gemeene Staatsvergadering, by geſchrift,
„ gelast en gevolmagtigd worden om,
„ met de andere Bondgenooten, den Ko-
„ ning van *Pruisſen*, hoe eer hoe beter,
„ op eene vriendſchaplyke en behoorely-
„ ke wyze, maar overeenkomſtig met de
„ Onafhangelykheid van deezen Staat,
„ te deſabuſeeren, en te onderrigten van

 den

XVII. BOEK. 1783.

den weinigen grond der onderstellinge van diergelyke beweegingen. —— Op dien zin liep ook de last aan de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge door die van *Utrecht* en *Zeeland* gegeeven (*). Hoe weinig de Koning van *Pruissen* met deeze tusschenspraak vorderde zal het vervolg onzer Geschiedenisse uitwyzen.

Aanspraak van den Luitenant Admiraal VAN WASSENAAR, op den Jaardag van zyne Hoogheid

Op dergelyk een toon van misnoegen, over veeler gedrag, ten aanziene van het Stadhouderlyk Huis, als de Verklaaring zyner *Pruisische* Majesteit, was eene Aanspraak gestemd, die de Luitenant Admiraal VAN WASSENAAR, aan 't hoofd der Zee-Officieren, by den Stadhouder deedt, op diens vyf en dertigsten Jaardag. Waar in hy onder andere zich dus liet hooren. „ Het is met eene onuitspreekelyke aandoening van vreugde, dat het Corps „ der Marine den Dag weder ziet, waar „ op zy 's jaarlyks de Eer hebben hunnen dierbaaren *Chef* te mogen begroeten, en aan hem te betuigen die gevoelens van Eerbied, waar mede zy „ voor deszelfs Doorlugtige Persoon en „ Huis bezield zyn, en welke dagelyks „ meer en meer toeneemen. Deelgenooten van het lot, huns waardigen *Hoofds*, „ en even als Hy het voorwerp van de „ vuilste Lasterschriften (†), die dagelyks

(*) *Resol. Gen* 5. en 20 Maart 2 en 28 April 1783. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 399. 550. 551.

(†) Zie de klagten der Zee-Officieren in onze *Vaderl. Hist.* IV. D. 93. V. D. bl. 278.

„ lyks verspreid worden, door eene na
„ Verandering der Constitutie haakende
„ hoop, om uwe Doorlugtige Hoogheid
„ de Liefde te ontneemen van eene Na-
„ tie, die met zo veel reden aan uw
„ Doorlugtig Huis is verknogt geweest,
„ hebben zy hun eigen leed vergeeten,
„ en alleen gevoelig geweest aan den
„ hoon, welken men hun *Chef* aangedaan
„ heeft, van wiens onvermoeide zorg
„ omtrent het bestuur der Marine zy be-
„ ter dan eenige andere Burgers deezer
„ Republiek kunnen oordeelen, en ook
„ overtuigd zyn. —— Zy namen deeze
„ gelegenheid waar om zyne Doorlugtige
„ Hoogheid op het plegtigst te verzeke-
„ ren van de zuivere agting en aanklee-
„ ving van het Corps aan hunnen Ad-
„ miraal Generaal, en van hunne bereid-
„ willigheid om alles op te offeren tot
„ maintien van de door onze Voorou-
„ deren zo duur gekogte Vryheid. ——
„ Zy waren overtuigd, dat men dezelve
„ aan de Doorlugtige Voorvaderen van
„ zyne Doorlugtige Hoogheid verschul-
„ digd was, en dat de Republiek niet
„ kon bestaan zonder een *Eminent Hoofd*;
„ zy verlangden dat de misleide Natie
„ eens de oogen zou openen, om door
„ zich zelven van de pogingen van zy-
„ ne Doorlugtige Hoogheid, tot welzyn
„ van het Land gedaan, onpartydig te
„ oordeelen, waar door dan het no-
„ dige vertrouwen in den Persoon van
„ zyne Doorlugtige Hoogheid weder zou

XVII. BOEK. 1783.

„ herleeven. —— Biedende hunne Per„ soonen en vermogens aan, op zodanig „ eene wyze als zyne Doorlugtige Hoog„ heid, tot handhaaving der tegenwoor„ dige Constitutie hun zo wel als Burgers „ als Officiers van dit Gemenebest zou ge„ lieven te employeeren (*).” —— Vereerden niet weinigen, toen deeze Aanspraak, kort daar op, in de Nieuwspapieren het licht zag, dezelve met hunne goedkeurende bewondering, by veelen verwekte zy geen geringen aanstoot (†).

Hoe die Jaardag in den *Haage* en te *Amsterdam* gevierd werd.

Schoon de groote beweegenissen in de Hofplaats op laatstleden *St. Nicolaas Avond* voorgevallen (§), voor dergelyke op deezen Jaardag deeden dugten, bepaalde zich alles tot het uitsteeken veeler Vlaggen, en het verlichten van de *St. Antony of Geest buurt*. —— Rustig ook liep die Dag te *Amsterdam* ten einde, niettegenstaande men eenige bekommering hadt voor de Scheepstimmerlieden, of zogenaamde *Byltjes*, welke dien Dag, *Prinsjes Dag* heeten, en gewoon zyn op denzelven oorlof te houden, dat is geld te trekken, en niet te werken: eene vergunning, zo men wil, van den laatst overleden Stadhouder. Op deezen Dag maaken zy ook gebruik van een Vaandel hun in den Jaare MDCCXLVIII gegeeven, en, buiten dien Dag, by de Admirali-

(*) *N Nederl. Jaarb.* 1783 bl. 399.
(†) *Post van den Neder-Rhyn* III. D. bl. 1220.
(§) Zie onze *Vaderl. Historie*, V D. bl. 303.

raliteit bewaard. *Zy* bragten zonder eenige beweegingen aan te rigten den achtsten van Lentemaand, in stilte door. Eenige Kinderen op *Kattenburg* liepen met Oranje Strikjes vercierd (*).

Onrustige beweegingen op denzelven te *Rotterdam*.

Gansch anders was het te *Rotterdam* gesteld (†). De geest van Oproerigheid, omstreeks *St. Nicolaas Avond* en op den laatsten Avond des voorgaanden Jaars beteugeld, vertoonde zich, als 's Prinsen Jaardag aannaderde, op eene ontzettende wyze. Men sprak van 't plunderen der Huizen van drie voornaame Graanhandelaaren; deeze gerugten gingen vergezeld met Bedelaaryen en Geldafpersingen door de gansche Stad; met bedreigingen van het inslaan der glazen, en het daadlyk pleegen dier straatschennisse, onder het uitboezemen van de onbeschoftste taal; en het opteken en van de Huizen der zodanigen die weigerden geld te geeven.

Aan het Zakken-

De vrees voor de viering van deezen Jaar-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl 401. 443.

(†) Te *Rotterdam*, *binnen welker muuren*, (volgens de Aanspraak van den Kerkenraad aldaar, in den Jaare MDCCLXVI. aan den Heer Stadhouder WILLEM DEN V. gedaan) *de weg tot de Stadhouderlyke Waardigheid deezer magtige Provincie deszelfs Grooten Vader, onsterfelyker Gedagtenisse, allereerst gebaand werd, en daar men reeds het Feestoffer met Oranje koorden bondt, tot aan de hoornen van den altaar, wanneer men zich nog elders moest vergenoegen met in stilte te betuigen.* „ *Wy zyn uwer ô* DAVID! *Wy zyn* „ *uwer ô Zoon van* ISAÏ! —— Bylagen agter de Apologie van P. HOFSTEDE p. 71.

XVII. BOEK. 1783. draagers Gilde het gebruik van vier Eerepoorten toegestaan.

Jaardag groeide by de *Rotterdammers* niet weinig aan als zy vernamen, dat het gebruik der vier Eerepoorten, die zints den Dag der Meerderjaarigheid des Stadhouders niet vertoond waren, aan 't Zakkendraagers Gilde toegestaan was. Niet meer dan twee Burgemeesters waren by het doen des Verzoeks tegenwoordig, te weeten de Voorzittende Burgemeester VAN DER HEIM en BOOGAERT, die egter in denk- en handelwyze zodanig verschilden, dat hun onderhoud verdient opgetekend te worden. Zo ras de eerstgemelde berigt gegeeven hadt van het verzoek hem ten zynen huize gedaan, en 't geen nu in Burgemeesters Kamer stondt hervat te worden, verklaarde zyn Amptgenoot, „ dat de Vexatien, Knevelaaryen „ en Geldafpersfingen, ter eere van zy„ ne Hoogheid, zedert eenige dagen, zo „ *impunement* gepleegd, hem, en het bes„ te gedeelte der Burgerye reeds lang „ verveeld hadden; dat het meer dan „ tyd was om daar in *efficasieuslyk* te „ voorzien, en zodanige geweldenaaryen „ te beteugelen; immers dat, van wegen „ de Regeering, daar geene aanleiding „ toe behoorde gegeeven te worden: „ weshalven hy van gedagten was, dat „ men zodanig een verzoek moest van de „ hand wyzen." Naa in 't vriendlyke lang over dit onderwerp gesprooken te hebben voegd de Voorzitter hem toe, „ dat zyne Hoogheid nu, zedert een ge„ ruimen tyd, zo door Blaauwboekjes als

Pas-

„ Pasquillen was gemaltraitteerd, dat het „ meer dan tyd was dat hy eens weder „ wat werd verheeven; dat hy kon ver- „ zekeren, dat 'er niets dan vreugde zou „ bedreeven worden." De vraag van Burgemeester BOOGAERT, „ of die „ Verheffing dan nu al wederom door de „ Smalle Gemeente moest geschieden?" werd beantwoord door eene andere vraag, „ of hy zich wel van Oranje voorzien „ hadt?" Hier op „ Neen" ten antwoord bekomen hebbende, betuigde de Heer VAN DER HEIM, „ dat het, naar zy- „ ne gedagten, wel noodig kon zyn zich „ daar van te voorzien," hem teffens een stukje Oranje lind, ter langte van ruim een half elle, vereerende. De Heer BOOGAERT kon dit met het zeggen, dat 'er niets dan vreugde zou bedreeven worden, niet overeenbrengen, en begreep uit dit alles, zo wel als uit de tusschen beide gehoudene Gesprekken, dat de toezegging der Eerepoorten van de zyde zyner Medeburgemeesteren reeds daar was, en het verzoek op Burgemeesterskamer alleen pligtpleegingshalven geschiedde, en dat hy, wilde hy zich, de zynen, en hunne Huizen, aan geen meer gevaars blootstellen, van alle verdere tegenkanting moest af-, en de zaak aanzien: te meer daar by hem, zo wel als verscheide anderen, Kaartjes onder de deur waren gestoken, welker kwaadaartige inhoud ten duidelykste de gisting en opruying van het Gemeen aantoonde.

XVII. BOEK.

1783.

De

XVII. BOEK. 1783.

De Stadsbouwmeester kreeg hier op last de Eerepoorten te laaten volgen, en door Stadsarbeiders op de *Nieuwe Markt* te doen brengen, met de ongevergde byvoeging, dat, wanneer by het oprigten eenige handreiking van Stadsvolk werd verzogt zulks als ongemerkt zou kunnen laaten gefchieden. Het Zakkendraagers huis pronkte, op den achtften van Lentemaand, met Vlaggen, één derzelve voerde het Wapen des Stadhouders; van tyd tot tyd klommen 'er op het dak eenige Zakkendraagers om *Hoezee!* te roepen; dit hadt in 't byzonder plaats in den naamiddag, toen de Hoogleeraar HOFSTEDE zich op 't midden van de Markt voor het Zakkendraagers Huis vervoegde; toen verdrong de menigte bykans elkander om op het dak te klauteren, 't geen gevolgd werd door 't fpeelen van *Wilhelmus van Nasfauwen*, waar op de Hoogleeraar met een onderfcheidend afneemen van zyn hoed en eene diepe buiging deeze Zakkendraagers groette (*). 's Avonds werden

(*) Deeze Hoogleeraar, wien veele vertellingen naagingen, heeft, by eene openbaare aankondiging in de Nieuwspapieren, verklaard, dat hy, op dien naamiddig, met een Ouderling zyner Kerke, en nog een derden Perfoon, de meest vercierde plaatzen der Stad doorwandeld, de Eereboogen en Vreugdekroonen befchouwd, en de kleine hem afgefmeekte Giften, telkens en by herhaaling vergezeld hadt, met eene vriendlyke en ernftige vermaaning, om zich voor dronkenfchap, buitenfpoorigheid, oproerigheid, ja zelfs den minften fchyn daar van, zorgvuldig te wagten

den de Eerepoorten verlicht en was 'er in de Eerepoorten in een kastje geplaatst een vierregelig Versje met groote letteren (*). XVII. BOEK. 1783.

Het Gemeen, als 't ware gerugsteund door het verlof aan de Zakkendraagers om vreugde te bedryven, voer voort met de reeds aangevangene en niet gestuit wordende Bedelaaryen en Geldafpersfingen, zo algemeen dat 'er bykans geen huis vry bleef, en zo menigvuldig dat zulks by zommigen tot dertig ja tot vyftig maalen werd herhaald. Wanneer men deeze onbeschaamde Bedelaars met klein geld tragtte af te zetten, vorderden zy stoutmoedig groover; wanneer men niet spoedig of ruim genoeg inwilligde noemden de Jongens Huizen op, waar zy rykelyker ontvingen. Geldafpersfingen.

Op den Dag, tot welks viering men deeze inzamelingen deedt was de ongebon- Woeste Vreugdebedryven

ten; maar zich daar en tegen als gehoorzaame Ingezetenen alleszins te gedraagen. Dat door hem geen Lint. Strik, noch eenig Oranje teken, schoon hy zich anders zulks niet schaamde, openlyk of verborgen gedraagen was. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 455.

(*) Dit Versje was van deezen inhoud,

De Staatszugt van Bourbon, de Heerschzugt van Brittanje,
Verdryft uit Nederland den rampspoed van Oranje.
Dus bloeit die schoone Wonderboom
In weerwil van het Y, en van den Merwe Stroom.

Veel viel 'er over dit Versje te doen. Zie *de Bylagen tot het Rapport der Commissie te Rotterdam* bl. 131.

XVII. BOEK. 1783. bondenheid allersterkst. Belachlyke en verschriklyke vertooningen wisselden elkander af; hier zag men een hoop Jongens van allerlei Jaaren, met Oranje mutzen, Patroontassen, en Linten vercierd; daar eene groote menigte gemeene Vrouwlieden, waar van de voorste een soort van zotskap op hadt, met een luidrugtig gezang en geschreeuw, hand aan hand danssende ruyen; elders een molenaarswagen, onder een woest getier en 't zwaaijen met de hoeden, door de Straaten ryden, hebbende een Molenaarsknegt, op een der paarden gezeten, een opgecierde Vrouwenmuts op 't hoofd, en een vles in de hand; verder hoorde men een gezelschap van Mannen met vercierde Boogen en Kroontjes hunne vreugde door luidrugtige *Hoezees!* uitboezemen. Zo dat, onder al den angst, die veeler hart by deeze vertooningen prangde, zy zich bezwaarlyk van een ongewilligen lach konden onthouden. En ware het hier by gebleeven, men zou deeze dwaasheden ligtlyk hebben kunnen voorbyzien; doch het was niet slegts een toneel van woeste vreugd, maar teffens van moedwil en openbaar geweld, 't geen te *Rotterdam* werd vertoond. Onder vercierde Boogen, door Vrouwen gedraagen, moesten de voorbygangers bukken; men kon van de woelende menigte, door den drank verhit, niet ontslaagen worden, dan door hun geld te geeven, of met hun te drinken. Men vroeg iemand, of hy voor de *Tien* of de *Veertien* was? eene vraag zinspee-

Woeste Vreugde-bedrijven te Rotterdam.

ſpeelende op de twee Partyen in de Vroedſchap, en van geene duiſtere betekenis; de dwang tot het draagen van *Oranje* met bedreiging van in 't water geſmeten, of op eene andere wyze mishandeld te worden, was algemeen, en de veiligheid op 's Heeren Straaten word byna in alle gedeeltens der Stad openlyk geſchonden.

Optocht aldaar der Scheepstimmerlieden.

De akeligheid van den toeſtand der Inwoonderen van *Rotterdam* vermeerderde toen, in den naamiddag eene bende van tusſchen de twee en driehonderd Scheepstimmerlieden de Stad doortrok; die hunne gehegtheid aan den Stadhouder op een gansch oproerige wyze vertoonde. De Scheepstimmerlieden van de Admiraliteits Werf naamlyk, die reeds vroeg in den morgen eenig Arbeidsvolk, werkende aan den opbouw van 's Lands Arſenaal, aangezet hadden om zich van Oranje Tekenen te voorzien, begonnen, omtrent half zeven uuren, met zingen en ſchreeuwen, en waren een half uur laater allen met Oranjeſtrikken uitgedoscht; naa dien tyd werkten zy geen ſlag meer, maar bragten den tyd in luidrugtige vrolykheid door, tot omtrent drie uuren in den naamiddag, wanneer het hek van de Werf, dus lang, op last van den Equipagiemeester, geſlooten gebleeven, open geraakte; en zy van daar gingen, eerst na de Werf van de *Oost-Indiſche* Compagnie, en vervolgens na de andere Scheepstimmerwerven, waar zy onder 't luiden der Klokken op de Werven, en het roepen *Hoezee!*

XVII. BOEK. 1783.

Vivat Oranje! het werkend Volk, met bedreiging van hunne Gereedschappen, ja zelfs hunne Persoonen, in 't water te zullen werpen, deeden uitscheiden. Hun optocht door de Stad, de Wethouderschap bekend wordende, was het in overleg genomen om de Alarm-klok te doen trekken.

Hooggaande ongeregeldheden.

Hoe onveilig het op straat ware door deeze omzwervende hoopen van Jongens, Vrouwen, Karels en Scheepstimmerlieden, die dit alles pleegden zonder dat 'er eenig middel tot bedwang dier ongebondenheden werd aangewend, zou men zich misschien verbeelden dat men in eigen huis blyvende genoegzaam tegen beledigingen verzekerd was: doch eigen huis leverde geen veilige wykplaats op. Een ontrustend geduurig geschel was de voorbode van eene tot in den nagt duurende Bedelary; de bedreiging van het Huis te tekenen, en straks met hun driehonderden weder te komen, om de deur open te trappen, en het Huis om verre te haalen, was het gevolg van eene weigering; het zeggen van de glazen te zullen inslaan, in gevalle men niet illumineerde, gaf stoffe tot billyke vreeze, en het gooyen met steenen, en 't geen vervolgens plaats greep, deedt zien dat die vrees welgegrond was. Zes bekende Burgers werden in hunne Huizen gedwongen om Oranje op te zetten, en één hunner om *Hoezee!* te schreeuwen: men drong de Winkelhuizen in, nam de Win-

kelwaaren weg; en drong de Bewooners om mede te dansſen; of mishandelde ze, om dat zy geen Pas, (zo noemde men het *Oranje-teken,*) konden toonen; ja dreigde den dood, als men die Pas niet te voorſchyn bragt. — Geen wonder, dat in een Stad, die een toneel opleverde van verſchrikking, afperſſing, knevelary, muitery en geweld, eenigen, die, volgens de loopende gerugten, het akelig lot der Plundering boven 't hoofd hing, hunne kostbaarſte goederen hadden ingepakt, en zo mogelyk, tegen de vernieling verborgen.

XVII. BOEK. 1787.

Hoe het gegaan was met het neemen van voorzorgen daar tegen.

Vreemd moet het doen, dat, daar de Hoofdſchout VAN DER HOEVEN, twee dagen vóór dien Dag, kennis gegeeven hadt van zyne bedugtheid, dat de Verjaardag van zyne Hoogheid niet met de behoorelyke gerustheid en geſchiktheid zou worden gevierd; en de Schepen DE MONCHY dit vermoeden ſterk aandrong, geen genoegzaame voorzorg was aangewend tot voorkoming van zo veel onheils. Wel was zulks voorgeſlaagen en overwoogen; doch door den Voorzittenden Burgemeester ten ſterkſten tegengeſprooken: terwyl hy beweerde, dat dit te veel beweeging zou veroorzaaken, en 't beter oordeelde om zich, des noods, te bedienen van Zakkendraagers, die by de hand waren, en op welken men vertrouwen kon. Men merke hier op aan, dat juist deeze Lieden, een zo voornaame rol in de voorgewende vrolykheid zullen-

XVII. BOEK. 1783. de speelen, veel eer een toevoorzigt noodig hadden, dan dat zy geschikt zouden weezen, om tegen ongeregeldheden te waaken. —— De Schepen VERSTOLK betuigde toen, op nieuw, zyne verwondering over het verlof tot oprigting der Eerepoorten, en verzogt te mogen weeten, „ om welke redenen 'er nu op den „ Verjaardag van zyne Hoogheid toch „ zulke meer dan gewoone Vreugde „ moest bedreeven worden, daar de „ Kooplieden, door eenen zo onregtvaardigen Oorlog als de Republiek geproefd „ hadt, nog gevoelden, hoe zy, door gebrek aangenoegzaame *Protectie*, op eene „ schreeuwende wyze, door de *Engelschen*, „ van hunne Goederen beroofd waren, 't „ geen weinig stof tot openlyke verlustigingen gaf; behalven, dat, 't geen „ men zag, eigenlyk gezegd, meer te „ houden was voor ongeregeldheden, en „ rustverstoorende beweegingen, welke „ door de permissie van Burgemeesteren, „ niet weinig werden gewettigd." —— Op welke voorslag de voorzittende Burgemeester gezegd wordt, geantwoord te hebben, „ dat zulks een louabele Vreugdebedryving was; dat, wyl zyne Hoogheid, zedert een geruimen tyd, verongelykt en zeer veel was ten laste „ gelegd, men het Volk gelegenheid „ moest geeven om zich te devellopeeren; en openlyk hunne denkwyze ten „ opzigte van den Stadhouder te doen „ blyken." —— Een zeggen zeer wel strooken-

kende met 't geen hy zynen Medeburgemeester te gemoete voerde (*), en hy eenen om bescherming smeekende Burger, eenige dagen te vooren, te zyner gerust-stelling, te verstaan gaf. XVII. BOEK. 1783.

Men maakte des niettegenstaande toen eenige schikkingen op de Burgerwagten en besloot tot het vervaardigen van eene *Concept-Publicatie*, om, de omstandigheden van zaaken zulks vereischende, den volgenden Dag (†), in tyds, te kunnen afgekundigd, gedrukt en aangeplakt worden. Waar toe egter de Wethouderschap niet kwam, dan naa hevig voor- en tegenspreeken, en naa dat, door de Schepenen DE MONCHY en VERSTOLK VAN ZOELEN, daar op ten sterksten was aangedrongen, zo uit hoofde van de toeneemende gerugten van Plundering, waar mede onder andere het Huis van den Burgemeester VAN BERCKEL werd bedreigd, als uit hoofde van de meerdere Beweeging, welke men ontwaar werd. De poogingen des Burgemeesters VAN DER HEIM om zulks tegen te houden, werden verydeld, door de verklaaring van den Schepen VERSTOLK VAN ZOELEN, „ dat, byaldien 'er niet daadlyk „ besllooten wierd om de volle Compag„ nie, en dus beide de Kwartieren dien „ avond vroegtydig in de Wapenen te „ bren-

(*) Zie hier boven, bl. 76.
(†) Den 7. van Maart.

XVII. BOEK. 1783. „ brengen en post te doen houden tot „ die door de volle Compagnie, in beurt „ volgende, wierd afgelost; hy daadlyk „ de Vergadering zou verlaaten en zyne „ Medeburgers waarschuwen, om voor „ hunne veiligheid te zorgen: wyl zy op „ geene de minste *Protectie* konden staat „ maken." —— Men begreep met het afkundigen der ontworpe Waarschuwing niet voort te gaan; en besloot op den Dag deezes gewoels, zulks na te laaten; om dat men bedugt was dat dezelve van weinig nut zou zyn, en niet behoorelyk zou kunnen gehandhaafd worden, om de weinige en zorglyke magt waar mede men dit zou moeten uitvoeren: vermids de Zakkendraagers daar toe geheel ongeschikt waren, de gewoone magt der Justitie niet toereikte, en de Burgery niet geschikt was om de Justitie te onderschraagen.

Men beraamde nog eenige schikkingen, om, in gevalle van noodzaaklykheid, daadlyk meer Compagnien in de Wapenen te kunnen brengen; vaardige kundschap te bekomen, en omstreeks de bedreigde Huizen vertrouwde Persoonen te plaatzen. Dan de voornaamste, zelfs tot welke men zo noode besloot, het in de Wapenen doen komen eener Compagnie Burgeren, was van geen den minsten invloed tot bewaaring of herstel van de rust: dewyl men onder derzelver oog, verscheide ongeregeldheden pleegde, zonder dat 'er door den Collonel, die ver-

legen

legen was, wat hy doen moest, en zeide geen Order te hebben, eenig middel werd aangewend om die ongebondenheden tegen te gaan; of om eenige zyner Rotsgezellen, die met Oranje pronkende ter wagt gekomen, en door het gebruik van drank buitengemeen luidrugtig en vrolyk waren, en het *Hoezee!* der Scheepstimmerlieden beantwoorden, te beteugelen (*).

XVII. BOEK. 1783.

Vrees voor rustverstoorenis op dien Verjaardag moet te *Utrecht* ontstaan weezen; althans om dezelve te voorkomen, of te weeren, boodt zich het Corps Vrywilligers aan by de Magistraat, tot het houden van de wagt, en het doen van ronden door de Stad in den nagt tusschen den achtsten en negenden van Lentemaand. Gereed werd dit voorstel aanvaard en volyverig volvoerd; dan zy vernamen den ganschen nagt niets 't geen naar rustverstooring zweemde (†).

In *Utrecht* houdt het Vrycorps de wagt, en'er valt niets voor.

Van den aanvang der onlusten tusschen *Engeland* en de *Noord-Americaansche* Volkplantingen gereezen en geduurende den Oorlog waar in onze Staat, ingevolge van denzelven, werd ingewikkeld, als mede in de beweegenissen, die laater in den Lande ontstonden, hebben wy te meermaalen, de Heeren van de CAPELLEN

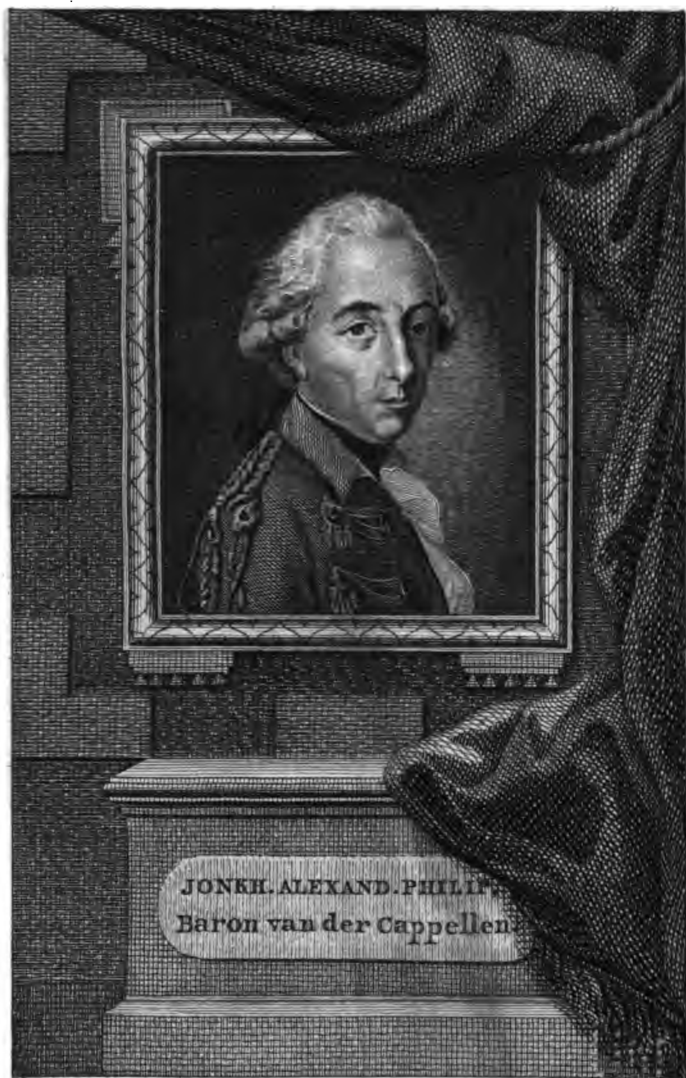
A. P. VAN DER CAPELLEN by zyne Hoogheid verdagt.

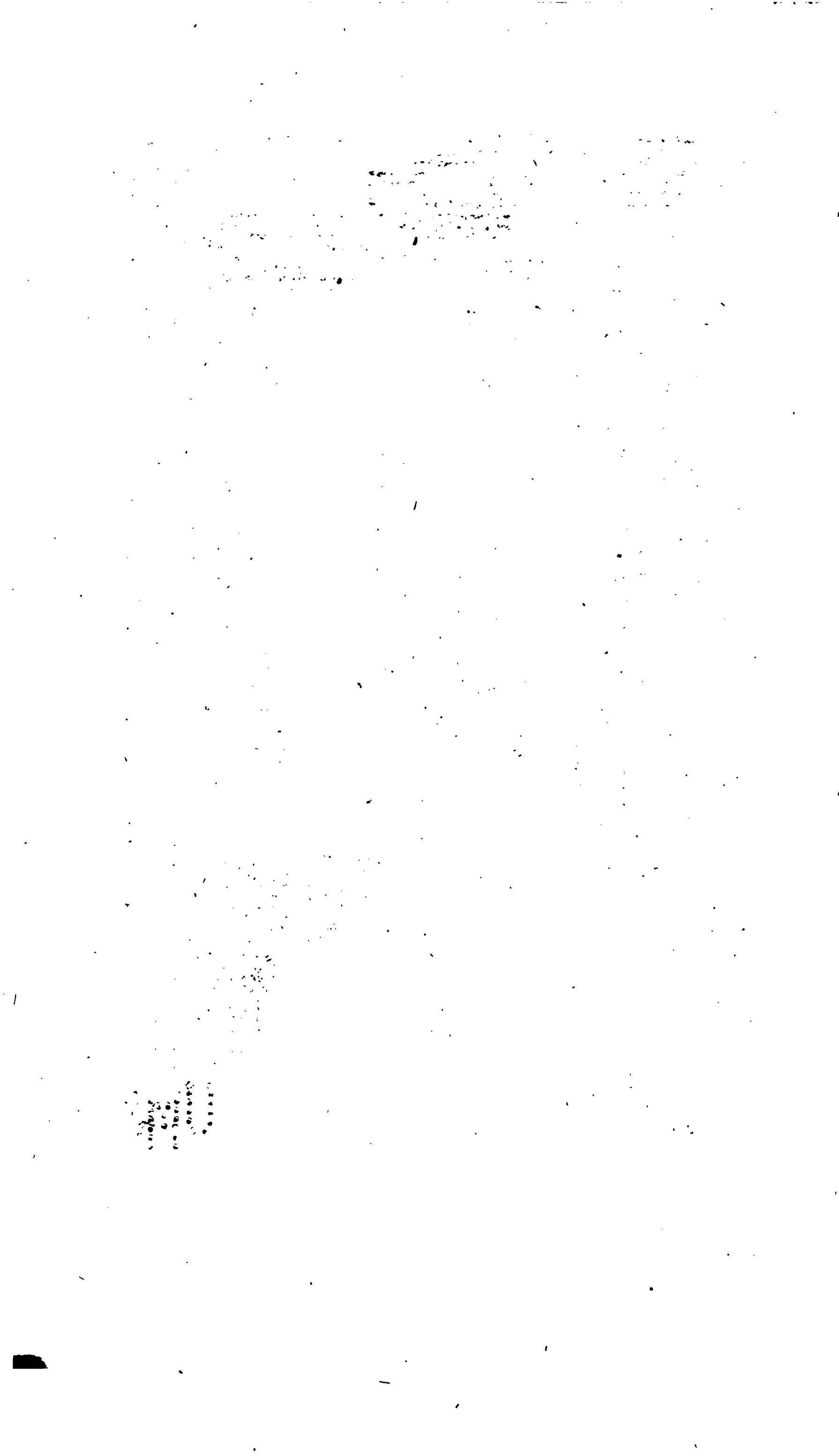
(*) *Rapport van de Commissie te Rotterdam* bl. 23–53. 248–255. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 446–456.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 487.

XVII. BOEK. 1783. LEN VAN DE MARSCH, en CAPELLEN TOT DEN POL zien te voorschyn treeden, en deel neemen in Staatsverrigtingen den Stadhouder geenzins aangenaam, terwyl wy hun zeer vrye en sterke taal by aanhoudenheid hoorden voeren. Jonkheer ALEXANDER PHILIP VAN DER CAPELLEN, zints vier en twintig jaaren Kamerheer van zyne Hoogheid, en die de aanzienlyke Krygsposten bekleedde van Collonel by de Cavallerie, en eersten Luitenant van het Esquadron Gardes du Corps van den Stadhouder, Broeder des eerst- en Neef des laatstgemelden Ridders, ontdekte, ten deezen Jaare, een verkoeling in de dus lang hem betoonde blyken van Vriendschap en Vertrouwen. Na de reden vraagende, kreeg hy van den Prins ten antwoord, „ dat „ deeze niets tegen hem hadt en ook „ nergens van verdagt hieldt; maar dat „ hy diens Broeder CAPELLEN TOT „ DE MARSCH aanzag als een zyner „ grootste Vyanden, die voor hadt, het „ Stadhouderschap te culbuteeren, en „ met den Heer VAN DER CAPELLEN TOT DEN POL, de eerste oor„ zaak was van de tegenwoordige trou„ bles, dat daarom de Correspondentie, „ die hy met zynen Broeder onderhieldt, „ aan hem eenige ombrage gaf; dat hy, „ offschoon met de beste intentie van de „ wereld, zomtyds zaaken zou kunnen „ melden, waar van zyn Broeder een „ verkeerd gebruik konde maaken; waar

„ door

JONKH. ALEXAND. PHILIP
Baron van der Cappellen

XVII. BOEK. 1783.

„ door hy dan de dupe van dezelve zou „ zyn. Dewyl hy die Heeren verdagt „ hieldt voor Aanstookers van de tegen„ woordige Onlusten, en aanmerkte als „ Hoofden eener Partye, in de Repu„ bliek, die het Stadhouderlyk Huis zog„ ten over hoop te werpen. —— Dat „ de eclatante wyze op welke niet alleen „ zyn *Overysselsche* Neef, en zyn Broe„ der TOT DE MARSCH, maar byna „ zyne geheele Familie, ja zelfs zommi„ gen van de Familie zyner Huisvrou„ we (*), zich tegen hem scheenen te „ verzetten, hem noodzaakten op zyne „ hoede te zyn; terwyl hy dagelyks „ moest ondervinden, dat veele Persoo„ nen, die hem het meeste schuldig wa„ ren, hem nu afvielen, en wantrouwen „ by hem verwekten." —— Waar by kwamen de verdenkingen van eenige gesprekken door deezen Kamerheer, op onbehoorelyke tyden en plaatzen gehouden met den *Dordrechtschen* Pensionaris DE GYZELAAR, dien wy, in den loop deezer Geschiedenissen, zo wel als de CAPELLENS, meermaalen van tegenstrydige gevoelens met zyne Hoogheid vonden.

Hy verdeedigt zich.

VAN DER CAPELLEN ging deeze Verdenkingen te keer, met zyne Hoogheid te verzekeren, dat men hem met opzigt tot het oogmerk der Heeren VAN DER

(*) Die van TAETS VAN AMERONGEN in *Utrecht*.

XVII. BOEK. 1783. DER CAPELLEN bedroog, en het 'er maar op toeleide om hun in een haatlyk daglicht te ſtellen, en, ware het mogelyk, met hunne ganſche Familie te ruineeren, om welk oogmerk gemaklyker te bereiken, men hem ook verdagt gemaakt hadt, ten einde zyne verwydering van het Hof te bewerken. —— Wat de Verkeering met den Penſionaris DE GYZELAAR betrof, deeze, betuigde hy, was op behoorelyke uuren, en of in 't Logement der Stad *Dordrecht*, of ten zynen Huize, gehouden: en behelsde niets ten nadeele van zyne Hoogheid.

Openlyk als een Verrader van den Prins beſchuldigd. Terwyl dit, ten Stadhouderlyken Hove omging, en VAN DER CAPELLEN verſcheide mondgeſprekken met den Prins hieldt, Brieven ſchreef, en tusſchen beiden komende Perſoonen van Rang de verzoening zogten te vinden, verſpreidde het gerugt niets minder dan dat VAN DER CAPELLEN een Verraader van den Prins zynen Weldoener was, deszelfs geheimen aan diens grootſte Vyanden geopenbaard hadt, daar toe misbruik maakende van het vertrouwen, 't geen zyne Hoogheid in hem ſtelde, door hem toegang te verleenen tot zyne geheimſte papieren, ja zelfs dat hy den Kamerdienaar, die het meest 's Vorsten Perſoon naderde, hadt omgekogt om hem den inhoud der Brieven, die zyne Hoogheid las, mede te deelen.

Dringt op zyne Ontſchuldiging aan. Zo openlyk geſchandvlekt, en in de Nieuwspapieren beſchreeven als ontſlaagen

gen van zyn post als Kamerheer, drong hy zyne onschuld met sterker eischen aan; doch zonder te vorderen. Hy bekwam weder ten antwoord, dat de Stadhouder „ geen het minste bewys tegen hem hadt; „ maar dat de vermoedens bleeven aan„ houden, en dat, zo ras die weggeno„ men konden worden, hy hem gaarne „ wilde regtvaardigen; maar hem thans „ niet wel kon toestaan zyn dienst als „ Kamerheer te doen, en dus veel liever „ zag dat hy zich absenteerde." Tot het laatste kon hy niet besluiten, het eerste hing van zyne Hoogheid af. — Om de valsch verspreidde gerugten te keer te gaan, deedt hy in de Nieuwspapieren een Berigt plaatzen, dat de Eerroovende gerugten ten zynen nadeele, zedert eenige dagen, in *'s Gravenhaage* en elders met kwaadaartige oogmerken, verspreid, van allen grond van waarheid ontbloot waren: en hy 't aan zich behieldt om het Publiek, des noods, nadere opening te geeven, van die gebeurtenissen, uit welken de aan hem nog onbekende eerroovende lieden, die gerugten verdicht en in de wereld gebragt hadden. Tot het plaatzen hier van gaf zyne Hoogheid verlof; alleen kon deeze niet toestemmen, de voorbehouding van het nader opening geeven: ook hadt VAN DER CAPELLEN een en ander maal by zyne Hoogheid betuigd, de noodzaaklykheid waar in hy zich, door den Prins niet openlyk geregtvaardigd wordende, zou gebragt

XVII. BOEK.
———
1783.

vin-

XVII. BOEK. 1783. Legt zyn post als Kamerheer neder, en geeft zyne Verdeediging in 't licht.

vinden, om alles, wat deeze zaak betrof, te openbaaren.

Veelen deeden herhaalde poogingen, om die breuke te heelen; doch met zo weinig vrugts, dat VAN DER CAPELLEN, in 't einde, onder de dierste betuigingen van onschuld en den sterksten aandrang op onderzoek zyns gedrags, zyn post als Kamerheer nederlag. Een stap die, hoe zeer zyne Hoogheid verklaard hadt dat dezelve nooit tot zyn schande of nadeel, kon worden uitgelegd, by veelen, ook in openbaare Geschriften, eene allerongunstigste uitlegging kreeg. 't Welk VAN DER CAPELLEN op nieuw deedt aanhouden om eene openlyke schuldloosverklaaring van zyne Hoogheid, die hem intusschen met veel beleefdheids behandelde, en zelfs, nevens zyne Egtgenoote, met een aantal Persoonen van den eersten Rang, ten Hove op een Avondmaaltyd verzogt. Dit gaf hem eenige flikkeringen van hoop; dan deeze verdweenen, en wanneer men naa veele gesprekken, en onderhandelingen om eene openlyke Verklaaring te beraamen, die zyne Hoogheid en den Heer VAN DER CAPELLEN voldeedt, het niet eens kon worden over de uitdrukkingen, besloot de Jonkheer, ten laatsten, tot het zo dikwyls voorgeslaagen middel, de openlyke uitgave van 't geen hy noodig vondt om zyn Eer en goeden Naam te handhaaven (*).

De

(*) Zie *het Gedrag van Jonkheer* A. P. v. D. CA-

De Prins van NASSAU WEILBURG, met aanzienlyke Krygsposten by onzen Staat beschonken; doch, zints eenige Jaaren, zich meest in zyne *Duitsche* Staaten onthoudende (*), tradt in Herfstmaand met het Voorzittend Lid van hun Hoog Mogenden, en verdere Leden van Regeering, in gesprek, en vroeg ontslag van alle zyne Krygsbedieningen. Een Bezending uit hun Hoog Mogenden vernam na de redenen, welke dien Prins tot het doen van deezen stap bewoogen hadden; en wisten te wege te brengen, dat hy dit voorneemen liet vaaren (†).

XVII. BOEK. 1783.

De Prins van *Nassau Weilburg* wil zyne Krygsposten nederleggen; doch staakt dat opzet.

Twee Leden der Vroedschap van de Stad *Franeker* voor zich zelven en als Gelastigden van verscheide anderen, vervoegden zich ten Hove Provinciaal van *Friesland*, te kennen geevende, dat Jonkheer LAMORAAL JOACHIM JOHAN RENGERS, Commies Generaal by het Collegie der Admiraliteit in *Friesland*, en ten zelfden tyde Raad en Oudburgemeester van *Franeker*, en Gecommitteerde Staat in het Mindergetal, zyn Lastbrief, als Commies Generaal, bezwooren hebbende, geen Lid van de Vroedschap mogt blyven: dewyl den Commiesen Generaal, by dien Last-

Tegen L. J. J. RENGERS, door 't Hof Provinciaal van *Friesland* den eisch van Meineed gedaan.

CAPELLEN, *aan het Publiek door Hem zelven opengelegd.* In 's Haage by C. PLAAT 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1083, 2061.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* ten onmiddelyken vervolge op WAGENAAR XXIV. bl 190.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1705.

XVII. BOEK. 1783.

zen van hun Edel Mogenden zelve, ten minsten van hun Hoog Mogenden volstrekt onafhangelyk was; dat hun Ed. Mogenden verhoopten, dat hun Hoog Mogenden deeze zaak, en alle derzelver veruitziende gevolgen, nader overweegende, zich voortaan van dergelyke vergaande maatregelen en aanmaatigingen, zouden onthouden, en verzekerd zyn; dat hun Ed. Mogenden anderzins, uit hoofde van hun Eed den Ingezetenen gedaan, niet anders zouden kunnen doen dan de Eer en Onafhangelykheid van hun Hof van Justitie, en de Hoogheid van hun Gewest kragtdaadig te handhaaven. —— *Westergo*, *Zevenwouden* en de *Steden*, wilden zich wel gedraagen aan het uitgebragt Verslag; met aflaating nogthans der woorden, *dat dus de pretense Proceduren van Meineedigheid, ter zaake voorsz. tegen den Heer* RENGERS *geëntameerd nul en van onwaarde zyn*; welke woorden de Afgevaardigden gelast werden te wederspreeken. Overeenkomstig hier mede viel het Besluit der Algemeene Staaten, en werd Jonkheer RENGERS, uit hoofde van den bezwooren Lastbrief niet uitgeslooten uit de Regeering der Stad *Franeker* (*).

Raadslagen by *Holland*, wegens

Deeze zaak by hun Hoog Mogenden in deezer voege afgehandeld zynde, werd op het Voorstel der Afgevaardigden van *Delft*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 908. 1223. 1445. *Resol. Gen.* 27 Mey, en 5 Aug, 1783.

Delft, in ernstige overweeging genomen, by die Hooge Vergadering voor te dragen, om, by een byzonder Besluit, te verklaaren, dat, in 't vervolg van tyd, geene Persoonen zouden vermogen aangesteld worden tot Fisçaals, Secretarisssen, Ontvangers Generaals, Commiesen-Generaals, Equipagiemeesters, of tot andere Bedieningen, betrekking hebbende tot de Admiraliteits Collegien, voor zo verre dezelve in eenige Stads- of Lands Regeeringen zyn, en uit dien hoofde Zitting hebben in een der Staatsvergaderingen van de Gewesten, ten ware dezelve, vóór het aanvaarden dier Bedieningen, afstand deeden van die Qualiteiten; als mede, dat ingevalle eenige Ministers of Admiraliteits Bediendens, in bovengemelde Stads- of Lands Regeeringen mogten komen, zy terstond van die Bedieningen zouden verstooken weezen, en door anderen moeten vervangen worden. — Men nam desgelyks in opmerking, om, dewyl in de Instructien van verre de meeste Collegien van Policie en Justitie, zo in dit Gewest, als in de Generaliteit, Artykelen gevonden wierden, die nimmer werden nagekomen, niettegenstaande deeze Instructien, zo als dezelve liggen, beëedigd worden, te onderzoeken en te overleggen, op welk eene wyze men het doen van zodanige Eeden zou kunnen voorkomen (*). —— Dus waren 'er in den

XVII. BOEK. —— 1783. het Aanstellen van Beampten, die Regeerings Leden zyn; en het beëedigen der Instructien.

(*) *Resol. van Holl.* 1 Aug. 1783.

XVII. BOEK. 1783. den Artykelbrief, raakende den Oorlog ter Zee (*), verscheide Orders gesteld, en straffen bepaald, die, zo door de veranderde tydsomstandigheden, als uit hoofde van de meerdere beschaafdheid der Zeden, tegenwoordig niet meer konden waargenomen of uitgevoerd worden: alle deeze werden nogthans, met Eede bezwooren. De onvoegelykheid en aanstootelykheid van zulk een handel bewoog de Gecommitteerden uit de Admiraliteits Collegien, om, met voorkennis van den Admiraal Generaal, hun Hoog Mogenden in overweeging te geeven, of men 't niet noodig zou oordeelen dien Artykelbrief na te gaan, en op zulk eene wyze in te richten, dat dezelve voortaan, overeenkomstig den Eed, die daar op moest worden afgelegd, letterlyk plaats kon grypen (†).

(*) Zie denzelven in 't *Groot Plakaatboek* V. D. bl. 275. en den Hoofdinhoud in de *Tegenw. Staat* I. D. bl. 367.

(†) *Resol. Gen.* 24. Dec. 1783.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

AGTTIENDE BOEK.

INHOUD.

Bezending van Friesland over de verminderung der Quota van dat Gewest. Doet weinig vrugts. Friesland besluit om slegts tot zekeren tyd te betaalen, indien de verzogte Verligting niet kwame. Bedenkingen der Algemeene Staaten op dit Besluit van Friesland. Friesland volhardt. Voorstel der Algemeene Staaten tot sterker middelen. Staaten van Friesland schryven aan zyne Hoogheid. Antwoord des Stadhouders. Adres der Ingezetenen van Friesland. Wat Utrecht, wegens de vermindering van Frieslands aandeel, inbragt. 't Gevoelen van Stad en Lande hier over. Zeelands begrip in deezen. Staatsbesluit van Holland. De Oost-Indische Maatschappy verlegen om Geld. Dezelve geeft een breedvoerig verslag van haaren toestand, en de oorzaaken des ver- XVIII. BOEK.

XVIII. BOEK. *vals. Verzoek om veertien Millioenen. Gunstig verslag eener Commissie uit hun Edel Groot Mogenden. De Oost-Indische Maatschappy herhaalt haare klagten. Dringt dezelve nog nader en sterker aan. Gunstig Besluit van Holland tot eene Geldleening. Holland schiet terstond één Millioen op. Op welke voorwaarden de Algemeene Staaten vier Millioenen aan de Oost-Indische Maatschappy uitreiken. De Geldleening van acht Millioen geopend. Oordeelvellingen over deeze Hulpbetooningen aan de Oost-Indische Maatschappy. De West-Indische Maatschappy verzoekt bystand in Schepen en Geld. De Bestuurders van de Berbice vraagen om twee Fregatten, ter beveiliging dier Volkplantinge. Ongelegenheid, waar in zich veele Planters op de Berbice bevonden. Pooging van ontheffing van Lasten in den Handel op Rusland. De vrees voor eenen Oorlog met de Algerynen verdwynt. De Keizer van Marocco zendt een Gezant aan den Staat. Hy vertrekt met de verzogte Geschenken. Berigt van een zwaaren en langduurigen Nevel hier te Lande. Ongegronde verbeeldingen wegens de oorzaak. Beschryving van dit Verschynzel, met verscheide byzonderheden. Vermoedelyke oorzaak diens Nevels. Aanmerkelyke Vuurbal in de Lugt gezien. Lugtbollen hier te Lande opgelaaten.*

1783. Bezending van

Het geschil met *Friesland*, wegens het Aandeel deezes Gewests in de algemeene Las-

Lasten van den Staat, tot zo verregaande de hoogte gedreeven als wy optekenden (*), hadt het uiterst toppunt nog niet bereikt, althans het klom, ten deezen Jaare, nog hooger. —— Eene aanzienlyke Bezending, bestaande, wegens *Oostergo* uit Jonkheer ULCO VAN BURMANIA, Grietman over *Leeuwarderadeel*, en Mr. COERT LAMBERTUS VAN BEYMA, Volmagt van *Westdongeradeel*; wegens *Westergo* uit Jonkheer G. T. BARON THOE SWARTZENBERG en HOHENLANDSBERG, Grietman over *Menaldumadeel*, en Jonkheer E. S. G. J. VAN BURMANIA RENGERS, Grietman over *Wymbrutseradeel*; wegens *Zevenwouden* uit Jonkheer FRANS JULIUS JOHAN VAN EYZINGA Grietman over *Doniawerstal* en Mr. REGNERUS LIVIUS ANDRINGA DE KEMPENAAR, Grietman over *Lemsterland*; wegens de Steden uit Jonkheer H. W. VAN PLETTENBERG, Burgemeester van *Harlingen*, en Mr. ECO DE WENDT, Raad in de Vroedschap van *Workum*, benevens de Secretaris A. J. VAN SMINIA, kwam, den vyf en twintigsten van Lentemaand in *'s Gravenhaage*, om, ware het mogelyk, by de Bondgenooten, eene Vermindering in *Frieslands* aandeel tot de algemeene lasten des Bondgenootschaps te wege te brengen. Daags naa hunne aankomst

XVIII. BOEK. —— 1783. *Friesland* over de Vermindering der Quota.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. Deel bl. 109.

XVIII. BOEK. komst werden zy, door den Erfstadhouder, ten maaltyd onthaald.

1783. Doet weinig vrugt. Naa veelvuldige gesprekken met den Raad van Staaten, en zyne Hoogheid, namen de Afgevaardigden, den elfden van Grasmaand, afscheid, en vertrokken den volgenden dag. De maare liep, dat *Holland Drie* ten honderd van *Friesland* zou overneemen, en zich daar mede belasten; waar door dit over bezwaar klaagend Gewest van *Elf* tot *Acht* ten honderd zou verligt worden: dan de ondervinding leerde welhaast de onwaarheid van deeze uitgestrooide schikking.

Friesland besluit om slegts tot zekeren tyd te betaalen, in dien de verzogte Verligting niet kwam. Wel hadt *Friesland* voorgeslaagen niet meer dan *Acht ten honderd* te kunnen betaalen, en, om de Verligting van *Drie ten honderd*, verzogt; doch de Raad van Staaten, geduurende zeven Jaaren, eene Verligting voorgesteld, waar in *Friesland* geen genoegen kon neemen: dewyl, naa dat Tydsverloop, het zo veel zwaarder zou vallen die meerdere som op te brengen. Ook hielden zy het loflyker, dat iemand zyne Huishouding verminderde, (vooral wanneer zulks zonder ongemak kon geschieden; want niemand moest meer Dienstboden houden dan hy betaalen kon,) dan door Vreemden of Vrienden ondersteund te worden. 't Was op deezen grondslag, dat Staaten van *Friesland* hun Afgezondenen ter Algemeene Staatsvergadering last gaven op de gewoone wyze toe te stemmen in de gewoone en buitengewoone Staaten van Oorlog; nogthans,

thans, met bygevoegde verklaaring, dat, ingevalle hun Gewest, vóór den eersten van Oogstmaand deezes Jaars, de verzogte verligting niet verkreeg, de Staaten, naa den laatsten van Hooimaand, geene verdere betaaling zouden laaten doen op zeven Posten van Oorlog, die zamengenomen omtrent de verlangde Ontheffing bedroegen, en naa genoeg overeenkwamen met de som door den Raad van Staaten aan hun Hoog Mogenden voorgeslaagen, om *Friesland*, geduurende de eerstkomende zeven Jaaren, van te ontheffen (*).

Bedenkingen der Algemeene Staaten op dit Besluit van *Friesland*

By de Algemeene Staaten verwekte dit Besluit der *Friezen* verbaasdheid en bekommering; ontstaande, gelyk zy schreeven, niet alleen uit de schielyke verandering in den yver door de *Friezen* dus verre betoond, om de gemeene zaak des Lands te handhaaven; maar ook uit de voordeelige gesteltenis, waar in hun menigmaal herhaald beklag tot Verligting van hunne bezwaarde Geldmiddelen gebragt was, door het gunstig Verslag van zyne Hoogheid en den Raad van Staaten. Dit, hadden zy vertrouwd, zou by Staaten van *Friesland* ingang gevonden, en althans te wege gebragt hebben, dat zy, alvoorens tot eenig Dwangmiddel over te gaan, of plaats te geeven aan eenige Onge-

(*) N. *Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 417. 557. 901. 1214.

XVIII. BOEK. 1783. geregeldheid en Verwarring, der Bondgenooten, Besluit daar op zouden hebben afgewagt, en, zonder eenige afwyzing, gaaf toegestemd in de Staaten van Oorlog, voor dit loopende Jaar. —— Zy verzogten Staaten van *Friesland* ernstig agt te slaan op de banden, die hun aan 't Bondgenootschap verbonden, en welker losmaaking te dugten was, als men afweek van de Grondwet van den Staat, om 't geen eenmaal, met gemeene bewilliging, was vastgesteld omtrent zaaken, die de Veiligheid en Gesteltenis van de Republiek betroffen, en zonder bewilliging van allen niet kon verbrooken worden; waar toe vooral behoorde de zekerheid en de bescherming van den Lande, door het in stand houden der Krygsmagt.

Zy stonden toe, dat de begrippen, omtrent eene vrye Toestemming in de Staaten van Oorlog, dikwyls verschillend waren geweest, naar maate dat het byzonder belang van 't een of 't ander Gewest 't zelve zomtyds tot deeze of geene denkbeelden deedt overhellen; doch nimmer was door de Gewesten, tot hier toe, erkend, dat die Vryheid van Toestemming zich zo verre zou uitstrekken, dat één der Bondgenooten regt zou hebben om, op eigen gezag, en met de daad, het getal der Krygsmagt, door de Bondgenooten gezamenlyk tot verdeediging van den Staat noodig geoordeeld, te kunnen veminderen. De bedenklyke

en

en ſchroomlyke gevolgen van zulk eene handelwyze liepen elk in 't ooge. XVIII. BOEK.

Allergevaarlykst keurden zy het heil van de Geldmiddelen te willen vinden op de Krygsmagt; vooral in een tyd dat de Republiek daar van zo ſchaars was voorzien: naardemaal de Staat, van dezelve ontbloot zynde, niet alleen zyn aanzien en ontzag alomme moest verliezen; maar zich zelven in een blykbaar gevaar zou ſtellen van geheel verlooren te gaan. Allerzekerst was het dat zulk een voorbeeld als *Friesland* thans gaf van een allergevaarlykst gevolg kon zyn voor het ganſche Gemeenebest: want eens veronderſteld zynde, dat de andere Gewesten, die een gelyk regt als *Friesland* bezaten, by de minſte ongelegenheid, onder voorgeeven van onvermogen, iets dergelyks ondernamen, en den last, welke zy, verpligt zyn te draagen, onverhoeds afwierpen, of op de ſchouderen der Bondgenooten wilden leggen, zou het Gebouw van dit Gemeenebest, op een oogenblik, aan 't waggelen kunnen gebragt worden. 't Losmaaken van de Banden der Unie, de Verdeeldheid, zou het Staatsgebouw ſloopen, en de Republiek ten prooy laaten van anderen, die zomtyds, door nayver gedreeven, de tweedragt zouden tragten te voeden. 1783.

Eindelyk konden zy niet ontveinzen, over 't gedrag der Staaten van *Friesland* te meer aangedaan te zyn; dewyl het hun waarſchynlyk toeſcheen, dat deeze

XVIII. BOEK. 1783.

Afwyzing inkwam als een Dwangmiddel om niet alleen de Bondgenooten tot derzelver hulp te doen zamenstemmen; maar ook die hulp te brengen tot die hoogte als zy gevorderd hadden: en vermids zulks geen ander oogmerk kon hebben, dan om de andere Bondgenooten geheel van de begrippen der Staaten van *Friesland* te doen afhangen, was het hun niet ongeraaden voorgekomen aan te merken, dat dit het regte middel niet was tot bereiking van het bedoelde; vriendlykheid, inschiklykheid, en goede verstandhouding strekte daar toe alleen.

Friesland volhardt. Voorstel der Algemeene Staaten tot het aanwenden van sterker middelen.

Op gemelde gronden verzogten de Algemeene Staaten om verandering in 't genomene Staatsbesluit van *Friesland*, en eene gaave toestemming, tot het einde van het Jaar (*). —— Dan deeze verklaarden van 't zelve niet te kunnen afgaan (†). Die volharding bragt een Verslag ter Algemeene Staatsvergadering te voorschyn, waar door de vlam des misnoegens ten dake dreigde uit de barsten. Naamlyk men was van oordeel, dat, daar Staaten van *Friesland* doof scheenen voor alle aanmaaningen, men zich verzekerd mogt houden van de vrugtloosheid, om meer middelen van overreeding aan te wenden; en dat men van eene Bezendinge zelfs geen meer uitwerking dan van

(*) *Resol. Gen.* 4 Juny 1783.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1222.

al het voorige kon verwagten (*), de verregaande Ongeregeldheid, door die Staaten begaan, moest hersteld worden, door zodanige middelen als de Grondwetten van de Unie, in dergelyke omstandigheden, aan de hand gaven, om het Verloop der Krygsbenden van den Staat, en alle verwarring daar uit ontstaande, te voorkomen. Ten dien einde sloegen zy voor, „ om het beloop der Posten, van „ welker Betaalinge Staaten van *Friesland* „ zich, naa den laatsten van July, ont-„ trokken, voor rekening en ten laste „ van die Provincie, ten Comptoire Ge-„ neraal van de Unie te doen negotiee-„ ren, tegen zodanige Intresfen als tot „ hier toe gegeeven waren, en vervol-„ gens uit die Penningen de betaaling te „ laaten doen van alle die Posten, met „ verdere authorisatie aan den Raad van „ Staaten om aan Staaten van *Friesland* „ van het beloop dier Penningen met de „ Intressen, kennisse te geeven, met „ verzoek, om dezelve Penningen aan-„ stonds, immers uiterlyk vóór het ein-„ de van dit loopende Jaar, ten Comp-„ toire Generaal van de Unie te doen „ wederbezorgen; en, wanneer zy hier-„ omtrent in gebreke bleeven, naa uit-„ gang

XVIII. BOEK.

1783.

(*) Men hadt vrugtloos in *Zeeland* dus eene Bezending, in een dergelyk geval, gedaan Zie onze *Vaderl. Historie, ten onmiddelyken Vervolge op* WAGENAARS *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 219.

XVIII. BOEK. 1783.

„ gang van dit loopende Jaar, het Rem-
„ boursement dier Penningen van dit Ge-
„ west te mogen verhaalen by Executie,
„ en zulks door alle zodanige middelen
„ als by den Raad van Staaten, met
„ Communicatie en Overleg van zyne
„ Hoogheid den Prins Erfstadhouder,
„ meest Convenabel en Oirbaar zouden
„ worden gevonden: waar toe wel spe-
„ ciaal hoogstgemelde zyne Hoogheid be-
„ hoorde verzogt te worden, deszelfs
„ Gezag en Authoriteit wel te willen
„ contribueeren (*)."

Staaten van *Friesland* schryven aan zyne Hoogheid

Geen wonder dat Staaten van *Friesland* zich diep getroffen voelden over eenen Voorslag, waar van zy de gevolgen voor hun Gewest, ja voor het geheele Gemeenebest, allernadeeligst en beroerendst inzagen. Onmiddelyk beraadslaagden zy den Stadhouder, by eenen Brieve, te vraagen: „ of dit Rapport ('t welk gezegd
„ werd naa ingenomene Consideratien en
„ het hoog wys Advys van zyne Door-
„ lugtige Hoogheid uitgebragt te zyn,)
„ volgens zyn eigen idée was ingerigt,
„ en vooral welke zyne waare Gedagten
„ en Intentie mogt weezen, ingevalle dit
„ Rapport eens onverhoopt aldus ter Ge-
„ neraliteit geconcludeerd, en zyne Hoog-
„ heid, over zulks, door den Raad van
„ Staaten geauthoriseerd wierd, om te-
„ gen *Friesland*, ten behoeve van de
„ Re-

(*) *Resol. Gen* 25 July 1783.

„ Republiek, (waar van dit Gewest een „ notabel Lid uitmaakte,) de Middelen „ van Executie, met hoogstdeszelfs Aut- „ horiteit en Gezag te dirigeeren? — Wyders gelasten zy de Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge om, wanneer onverhoopt op den *Friesland* zo bezwaarenden Voorslag dus mogt beslooten worden, zich daar tegen te verklaaren.

Antwoord van zyne Hoogheid.

Uit het Antwoord van zyn Hoogheid, konden Staaten van *Friesland*, niet veel troost scheppen. Naa vooraf verklaard te hebben, hoe hy geheel ongehouden was, hun eenige rekenschap te geeven, van de Advysen door hem in den Raad van Staaten uitgebragt, was hy niet ongenegen, eenige opening deswegen te doen. Hy herinnerde hun een gelykluidend Verslag en Besluit, in den Jaare MDCCLXXI, tegen Staaten van *Zeeland*, die desgelyks goedgevonden hadden eenige Posten van den Staat van Oorlog af te wyzen, en onbetaald te laaten, waar in toen ten tyde *Friesland* niets *Inconstitutioneels* gevonden; doch'er mede in toegestemd hadt. Hierom hadt hy, toen de Raad van Staaten 't zelfde middel voorsloeg, zich daar tegen niet kunnen aankanten, zich vleiende, dat het nimmer tot Executie van de daar by voorgeslaagene middelen zou komen, en dat door wederzydsche toegeevenheid de zo hoognoodige Harmonie tusschen de *Friesche* Staatsleden en die der overige Bondgenoten

XVIII. BOEK. 1783. ten niet zou worden gestoord. —— Den invloed, welken zyne onderscheide Charges hem gaven, wilde hy aanwenden tot handhaaving van de Unie en tot het voorkomen van scheuring onder de Bondgenooten. Hier van kon het Verslag, omtrent de Betaaling der afgeweeze Posten, ten waarborg verstrekken; en beriep hy zich op de kennis en bewustheid der *Friesche* Afgevaardigden om in 't Voorjaar de Onderhandelingen, den toestand van *Frieslands* Geldmiddelen betreffende, by te woonen, die konden getuigen, hoe hy toen gesprooken, en zyn verlangen betoond hadt om aan *Frieslands* begeerte te voldoen, zo verre met zyn Pligt en Betrekking, zo tot de Unie in 't gemeen, als tot ieder der Bondgenooten in 't byzonder, bestaanbaar was. —— In deeze gevoelens volhardde hy, en niets was vreemder van zyne waare gedagten en oogmerken, dan om aan te raaden, het aanwenden van maatregelen, die eene scheuring onder het Bondgenootschap, en dus een onherstelbaar nadeel aan de Unie in 't gemeen, en aan ieder Provincie in 't byzonder, zou veroorzaaken. —— Op 't ontvangen van dit Antwoord, was het Advys der *Steden* eerst, dat men zyne Hoogheid voor de gegeevene opening zou bedanken; doch naderhand vereenigde zich dit Kwartier met de drie overige, om dit Antwoord tot nadere overweeginge op te schorten.

Wan-

Wanneer de zaak tot dit uiterste liep, zaten veele Ingezetenen van *Friesland* niet stil. Een opgesteld Adres aan Staaten van *Friesland*, was gedrukt aan de Steden en Grietenyen, ter ondertekening rondgezonden, en werd ten zelfden dage, als de Brief van zyne Hoogheid ten buitengewoonen Landsdage by Staaten van *Friesland* in handen kwam, getekend hun aangeboden door de Ingezetenen van *Westdongeradeel*, *Baarderadeel*, *Doniawerstal*, *Leeuwaarden*, *Franeker*, *Dokkum*, *Harlingen*, *Makkum* en *Heerenveen*, mitsgaders eenige Studenten op de Hoogeschool te *Franeker*. —— In den schoot hunner dierbaare Landsvaderen, wilden zy hunne overkropte gemoederen, met vertrouwen, ontlasten, en teffens, de opregtste en sterkste verzekeringen, van Dankbaarheid en Eerbied aanbieden. Gelyk zy deeden door het ophaalen der jongste Gebeurtenissen, en 't erkennen dat, huns oordeels, Staaten van *Friesland*, daar in Braafheid, Kloekmoedigheid en Wysheid hadden aan den dag gelegd, hun aanmaanende op dat zelfde voetspoor voort te gaan. „ Dan, en dan alleen," lieten zy zich hooren, „ zou men met „ grond mogen hoopen, dat de verwelkte Roem der Republiek zou herbloeijen, en haare Welvaard herleeven, dat „ haare waggelende Vryheid, tegen alle „ binnen- en buitenlandsche laagen en „ aanrandingen, bevryd zou weezen, en „ dat

XVIII. BOEK.
——
1783.

Adres der Ingezetenen van *Friesland* aan de Staaten.

XVIII. BOEK. 1783.

„ dat spoedig zou verdorren die Verdervende Hand, die nu zo tastbaar tot haar Val en Ondergang gewerkt heeft. —— Maar, wat wenschen wy? Helaas! wat zullen, wat kunnen, wat behooren wy te wenschen? hoe zeer wy ons ook, door een aangebooren zugt, daar aan verkleefd voelen, voor het Behoud, voor den Bloey van eene Republiek, voor 't Behoud, voor den Bloey van een Bondgenootschap, dat hoe nuttig en voordeelig het ook moge zyn voor alle de overige Leden van 't zelve, voor deeze Provincie ruineus is geworden; een Bondgenootschap, tot welks behoeve en kragtdaadige ondersteuninge, zich deeze Provincie heeft afgesloofd, en dat, nu zy ten einde haarer kragten is, eerlang misschien zal tragten haar op 't hart trappen, om het weinige bloed, dat nog in de aderen overig is, met geweld af te persen! Daar toe immers strekt het Advys ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden ingebragt. Dit Advys vervult ons met droefheid, en verwekt niet minder onzen toorn en verontwaardiging. Het is een Advys alleen den zulken waardig, wier Naamen, in in de laatste Jaaren, toen het op de handhaaving der Tractaaten, de bescherming der Ingezetenen, en de verdeediging des Vaderlands tegen den gemeenen Vyand aankwam, niet eens

„ zou

„ zou hebben hooren noemen, indien „ die niet anders dan met lof waren gemeld geworden."

Naa de ontvouwing van *Frieslands* Staat der Geldmiddelen, en het vermelden van 't geen tot Verligting van dien bezwaarden Staat door hun Ed. Mogenden was aangewend, als mede het bybrengen des hun zo zeer stuitenden Staatsverslags, vaaren zy voort. „ Zie daar eene „ Staatkunde zo dwaas als wreed! De Eer „ en het Aanzien der Republiek, zo bin„ nen als buitenslands, zou vorderen, dat „ deeze Provincie met geweld gedwon„ gen worde, om een last voort te slee„ pen, die haar vermogen verre te bo„ ven gaat? Het Belang der Republiek „ zou zyn, dat, om rede, dat deeze „ Provincie, niet kan draagen, zo veel, „ als men wil dat ze draage, geheel ver„ dorven en onnut gemaakt worde? En „ zyne Hoogheid behoorde verzogt te „ worden, om met deszelfs Gezag en „ Authoriteit daar toe wel te willen me„ dewerken en contribueeren? Zyne „ Hoogheid, die de Eerste Staatsdienaar „ deezer Provincie is, als Stadhouder, „ die tevens, als haar Capitein Gene„ raal, het eerste voor haar tegen allen „ overlast en geweld behoort in de bres„ se te springen, en die, in die beide „ Qualiteiten, ondergeschikt is aan het „ Oppergezag Uwer Edel Mogenden, „ die, daarenboven, aan de bestendige „ en getrouwe aankleeving van deeze

XVIII. BOEK. 1783. „ Provincie aan de belangens van zyn „ Huis, den oorsprong en grondslag ver„ schuldigd is van alle de Grootheid, „ welke hy thans in de Republiek heeft; „ deeze zou behooren te worden ver„ zogt om de Vaderlyke zorge Uwer „ Ed. Mogenden voor het welzyn uwer „ Ingezetenen, en de daar by betoonde „ Cordaatheid, te bestryden, te over„ winnen en nutloos te maaken? Om „ *Gewapender hand*, (dit toch zal men „ door Gezag en Authoriteit moeten ver„ staan,) ten behoeve der Bondgenooten, „ zich van 's Lands Kas meester te maa„ ken, en het geen daar in niet te vin„ den is, en te vergeefsch gezogt zal „ worden, met geweld, van de Ingezete„ nen af te persfen, tot dat daar van „ niets meer te haalen is, en deezen in „ de diepste armoede gedompeld zullen „ zyn? Om dus, om zo te spreeken, „ doof en verstokt voor alle regtmaatige „ klagten, het oude Lastdier met ge„ weld voort te dryven, tot dat het „ roerloos ter nedervalt! -- Wreede dwaas„ heid! die wy niet kunnen, die wy „ niet willen denken, dat ingevolgd zal „ worden by een Bondgenootschap, waar „ van deeze Provincie een zo notabel „ Lid is, tot welker laste men niets kan „ inbrengen dan dat dezelve zich, ten „ zynen behoeve, heeft afgesloofd, en nu „ niet meer kan, het geen zy gaarne „ wil. —— Al zo min kunnen en zul-

„ len

„ len wy gelooven, dat de Prins Erf-
„ ſtadhouder, met terugſtelling en ver-
„ werping van zo veele byzondere be-
„ trekkingen, als waardoor zyne Hoog-
„ heid aan het behoud en welzyn van
„ deeze Provincie zo naauw verbonden
„ is, zou kunnen, zou willen, op zich
„ neemen de volvoering van haar bederf
„ en ondergang.

„ Dan, Edel Mogende Heeren! daar is
„ zo veel gebeurd, zedert weinige Jaa-
„ ren, dat men nooit zou hebben kun-
„ nen en willen gelooven dat gebeuren
„ konde, dat men nu eindelyk niet meer
„ weet waar voor men al of niet te vree-
„ zen en te zorgen hebbe. In allen ge-
„ valle eene te groote Voorzigtigheid
„ geeft zeldzaam ſtoffe tot naberouw;
„ daar eene kleine Onvoorzigtigheid zeer
„ dikwyls door een ſleep van elenden
„ gevolgd wordt. —— Dat dan de be-
„ toonde Vaderlyke zorge en Cordaat-
„ heid Uwer Ed. Mogenden voor de
„ Behoudenisſe deezer Provincie, en het
„ Welvaaren deezer Ingezetenen, by ons
„ allen zo hoog gepreezen en zo dank-
„ baar erkend; gelyk wy uit den grond
„ van onze harten GODS genadige Voor-
„ zienigheid danken, die ons en het on-
„ ze aan het wys Beſtuur en de getrouwe
„ Beſcherming van UE. Mogenden heeft
„ aanbetrouwt, niet nutloos worde, door
„ niet vroegtydig genoeg in gereedheid
„ te brengen, de Middelen, die, in ge-
„ val van nood, ter verdeediging ſtrek-

XVIII. BOEK. 1783.

„ ken moeten! —— Mogelyk komt 'er „ wel eenig Uitſtel van Executie, mo- „ gelyk zelfs dat men wel, voor een be- „ paalden tyd, de Provincie eeniger maa- „ te te gemoet kome en verligte. Dan „ wat van dien aart ook moge gebeu- „ ren, wy hoopen, ja wy bidden, dat „ het de Waakzaamheid uwer Ed. Mo- „ genden zelfs voor geen oogenblik mag „ doen ſluimeren." —— Waar op zy, naa de ſterke taal reeds door ons bygebragt (*), omtrent de *Patenten* en den *Burgerwapenhandel* hunne Voorſtellen deeden. —— De Ingezetenen van *Harlingen* leverden een Verzoekſchrift over in algemeener bewoordingen begreepen: dewyl, gelyk zy betuigden, de omſtandigheden der Ondertekenaaren in 't algemeen hun niet bekwaam maakte om al het geſtelde in het Adres (hoe gegrond misſchien,) met zekerheid te beoordeelen. —— Staaten van *Friesland* betuigden zeer gevoelig te zyn aan de blyken van Vaderlandsliefde, Trouwe, en Toegenegenheid hunner Ingezetenen: kunnende het vertrouwen, 't welk zy geſteld hadden in 't gedrag by hun Ed. Mogenden gehouden, in het beſchermen van 's Lands dierbaare Vryheid en Welzyn, hun niet anders dan aangenaam weezen (†).

Was

(*) Zie hier boven bl. 54.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1757—1773. *Courier van Europa* I. D. bl. 126.

Was *Friesland* het éénig Gewest geweest, 't geen zich in ongelegenheid bevondt, men zou veelligt niet geaarzeld hebben, om aan deszelfs verzoek te voldoen; doch drie andere Gewesten hadden te meermaalen soortgelyke klagten uitgestort, en zouden, wel verre van eenig aandeel over te neemen, desgelyks om Vermindering aanhouden, en alles op *Holland* alleen laaten aankomen, 't geen, schoon zonder twyfel het rykste Gewest, niet in staat was, om alleen voor allen te draagen, wat zy te kort komen in de opbrenging der kosten, welke het bestaan en de veiligheid van 't Gemeenebest vordert. Laaten wy hooren wat *Utrecht*, *Stad en Lande* en *Zeeland* hier op inbragten.

Wat *Utrecht* wegens de Vermindering van *Frieslands* Aandeel inbragt.

Staaten van den Lande van *Utrecht*, hadden reeds, in 't voorleden Jaar, ter gelegenheid van *Frieslands* verzoek, zich verpligt gevonden, uit aanmerking van de niet min bezwaarende omstandigheden, waar in hun Gewest verkeerde, hunnen Bondgenooten te verklaaren, zich in geene raadpleegingen over de bezwaaren van *Friesland* te kunnen inlaaten; zo hun ook geene gelegenheid gegeeven werd om desgelyks de belangen van hun Gewest onder 't oog der Bondgenooten te brengen; ten einde van dezelven een gelyk Regt te ontvangen, als zy ten allen tyde bereid waren, aan anderen Leden te doen geworden. —— Daar toe was hun allergeschikst voorgekomen, het daadlyk te

XVIII. BOEK. 1783. werk stellen van een Besluit der Algemeene Staaten reeds in den Jaare MDCLXXIV genomen, om de *Quotas der Zeven Vereenigde Geweeten* te herzien en te regelen. —— Zy hadden verwagt, dat hun regtmaatige aandrang daar op, zo veel ingangs by de Bondgenooten zou gevonden hebben, dat dezelven de bezwaaren van *Utrecht*, met die van *Friesland* te gelyk, in overweeging zouden genomen, en althans het eerstgemelde Gewest niet gevergd hebben, om mede te stemmen, tot eene verligting, welke Staaten van *Utrecht* met meerder regts dan de verligte Bondgenoot meenden te kunnen vorderen, en waar door hun Gewest weder aanmerkelyk zou belast worden.

Thans moesten zy betuigen, dat zy, die zedert een zeer lange reeks van jaaren, alle mogelyke poogingen gedaan hadden om, op den ouden bezwaarden voet, in de gemeene lasten der Unie te blyven opbrengen, zich in een volstrekt onvermogen bevonden, om daar in langer; immers wanneer de Staaten van Oorlog met nieuwe posten zouden moeten bezwaard worden, op dien voet aan te houden, en met allen ernst op een billyke Verligting in hun Aandeel aandrongen.

Naa de drukkende lasten, waar onder hun Gewest gevaar liep van te bezwyken, opgehaald en op het herzien der Quotas aangehouden te hebben, konden zy wel voorzien, dat daar tegen zich

veele

veele zwaarigheden zouden opdoen, en alle Bondgenooten niet even geneegen weezen om daar toe te komen; doch deeze zwaarigheden scheenen hun niet onoverkomelyk toe, en dat, in allen gevalle, hoe moeilyk dit werk ook weezen mogt, was het, huns oordeels, onbetwistbaar zeker, dat dit Gemeenebest nimmer tot deszelfs voorigen luister, aanzien en magt opgebeurd en hersteld kon worden, dan door eene billyke Verdeeling der algemeene Lasten, in evenredigheid van het waare vermogen van elk der Bondgenooten; of anders door het invoeren van algemeene en eenpaarige Middelen over het gansche Bondgenootschap, tot goedmaaking der algemeene Lasten: terwyl alle Verligtingen, voor een tyd, zo als men ten aanziene van *Friesland* nu weder voorstelde, wel zeer gemaklyk uit te vinden, doch nooit in staat waren, om de doodlyke Kwaal, aan welke het Vaderland, zedert een zo langen tyd, kwynde, en die van tyd tot tyd merkelyk verergerde, in den grond aan te tasten en te geneezen.

Niets meerder verlangden zy dan op die wyze, naar het vermogen van hun Gewest, in evenredigheid met dat der Bondgenooten, tot de Gemeene Lasten op te brengen; doch, by ontstentenisse daar van oordeelden zy zich volkomen geregtigd om eene Vermindering van één ten honderd van hun aangeslaagene Quota

XVIII. BOEK. 1783. te vorderen (*); buiten zulks waren zy niet in ſtaat om het Aandeel in de Oorlogskosten te draagen. —— Zy misgunden *Friesland* de voorgeſlaagene Verligting niet; doch konden 'er hunne toeſtemming niet toe geeven; immers in zo verre 'er eenige de minſte last voor hun Gewest uit zou voortſpruiten (†).

'tGevoelen van *Stad en Lande* hier over. *Stad en Lande* ſtondt met *Utrecht* in 't zelfde begrip, dat de Quotas moesten onderzogt en naar billykheid geregeld worden: hier op hadden de Staaten deezes Gewests meermaalen, doch vrugtloos, aangedrongen. Dit middel by veelen, zo 't ſcheen, geen ſmaak vindende, zou men daar uit kunnen beſluiten, dat men de gevolgen daar van vreesde, dewyl het toch zeker was, dat die geenen, welke vermeenen geholpen te moeten worden, of op 't minst anderen niet te kunnen helpen verligten, daar in minder zwaarigheids moesten vinden. Dit was het geval van *Stad en Lande*, waar om zy, met *Utrecht*, hartlyk zamenſtemden, en den voorgeſlaagen Onderſtand voor *Friesland*, voor zo verre hun Gewest daar mede zou worden bezwaard, moesten van de hand wyzen. Terwyl zy, met verwondering, en teffens met ſmerte, gezien hadden den ſtap door *Friesland* geno-

(*) 't Welk dus ƒ4-16-7½ in 't honderd zou bedraagen.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1894.

nomen, om, door het afwyzen van Posten, zich zelven regt te doen, de overweegingen der Bondgenooten voor uit te loopen, en aan andere Leden des Bondgenootschaps, die, huns inziens, zich in 't zelfde geval bevonden, dezelfde magt te geeven; 't geen de uiterste verwarring moest veroorzaaken (*).

Zeelands begrip deswegen.

Zeeland, dieper dan eenig Gewest in schulden weggezonken, zag geen redmiddel buiten 't geen door *Utrecht*, met zo veel klems, voorgesteld was. Ontheffingen voor een tyd aan dat Gewest toegestaan, waren wel groot in schyn, maar min in daad, als men in aanmerking nam het verlies van 't voordeel op de posten van de Repartitie deezes Gewests afgenomen. In de tegenwoordige omstandigheden, merkten zy op, was de Herziening van de Quotas niet zo zeer een stuk waar by *Zeeland* alleen belang hadt; doch het betrof alle Bondgenooten: naardemaal de duurzaamheid van het bestaan des Gemeenebests, en de zekerheid van deszelfs welvaard en bezittingen daar van afhing. Moeilyk begrepen zy was dit stuk; maar de vrees deswegen behoorde egter de Gewesten niet te wederhouden in het ter hand te neemen: dewyl de moeilykheid niet grooter zou weezen, dan zy was in 't begin van deeze Republiek, en

(*) *Resol. Gen.* 8 July 1783. en *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1901.

XVIII. BOEK. 1783. nog veele jaaren naa 't zelve, toen de Quotas van tyd tot tyd veranderden. En was geene zaak zo bezwaarlyk daar men niet mede moest voortvaaren, wanneer anderzins het geheele Lichaam van den Staat gevaar liep om verlooren te gaan (*).

Staatsbesluit van *Holland*.

Staaten van *Zeeland* spraken hier over met te meer vertrouwen: dewyl toen reeds uitgebragt en bekend was het Staatsbesluit by *Holland* genomen, waar in hun Ed. Groot Mogenden zich onder andere dus laaten hooren, „ dat de „ Raadpleegingen der Bondgenooten, uit „ hoofde der herhaalde klagten van meer „ dan één Gewest over te hoogen Aanslag in de Lasten der Unie, en derzelver ernstig aandringen tot het herzien en veranderen der *Provinciaale* „ *Quotas*, het thans noodzaaklyk maakten, om op een zo gewigtig onderwerp, als het onderzoek van de verdiensten dier klagten, en naa de wettigheid dier aanzoeken, met eene byzondere aandagt werkzaam te zyn. „ Het kon niet ontkend worden, dat „ Verligting aan een zich beklaagend Lid „ des Bondgenootschaps toegevoegd, niets „ anders was dan een *Palliatief* hulpmiddel, waar door de Kwaalen en Gebreken, uit eene min geregelde Verdeeling in het draagen der gemeene „ Lasten voortvloeiende, wel verre van „ in

(*) *Not. Zeel.* 22 Jan. 1784.

„ in den wortel aangetast en verbeterd, XVIII.
„ slegts, voor een tyd, en bepaaldlyk BOEK.
„ ten aanziene van het klaagend Ge-
„ west, eenigzins verzagt worden: ter- 1783.
„ wyl ze, ten opzigte van andere Bond-
„ genooten, en vooral met betrekking tot
„ de meest opbrengende onder dezelve,
„ zich in een steeds aanwassenden graad
„ deeden gevoelen. —— Intusschen vor-
„ derden de weezenlyke belangen van de
„ Republiek, in haaren tegenwoordigen
„ toestand, meer dan ooit, de vaststel-
„ ling van zodanige middelen, waar door
„ men zou kunnen verwagten, dat niet
„ slegts alle meer of min gegronde rede-
„ nen, maar zelfs de minste voorwend-
„ zels ter vertraaging of weigering van
„ toereikende Consenten en onverwylde
„ Fournissementen, geheel afgesneeden,
„ of uit den weg geruimd zynde, het
„ eindelyk zou mogen gebeuren, die vol-
„ komene vastigheid en volle zekerheid
„ omtrent de geregtige gestanddoening
„ der Aandeelen van alle de Bondgenoo-
„ ten daar gesteld te zien, zonder wel-
„ ken de nuttigste en heilzaamste maat-
„ regelen, in het byzonder ten aanziene
„ der hoogstnoodige in standhouding van
„ 's Lands Zeemagt, nimmer met vrugt
„ vastberaamd en ten uitvoer konden ge-
„ bragt worden.

„ Om deeze redenen waren hun Ed.
„ Groot Mogenden bereid, met de ver-
„ dere Bondgenooten, in het omslagtig
„ werk eener algemeene Naaziening der
„ van

XVIII. BOEK. 1783.

„ van ouds ingevoerde Quotas toe te
„ ſtemmen. En terwyl zy, aan den
„ eenen kant, vertrouwden, dat eene her-
„ ziene Verdeeling der algemeene Las-
„ ten, volgens de beginzelen eener wel-
„ geregelde Opmerking ingerigt, niet zou
„ ſtrekken tot bezwaar van hun Gewest;
„ 't welk een zo overweegend aandeel
„ in de Lasten van de Unie, van eerſte
„ tyden af, droeg, en voorts agtereen-
„ volgende in de hachlykſte tydperken
„ van de Republiek, alles opgezet, en
„ door aanzienlyke Overbetaalingen zich
„ boven zyne verpligting gekweeten hadt,
„ en nog ſteeds onder den byna ondraag-
„ lyken last van immenſe genegotieerde
„ en tot ſteun van de gemeene zaak,
„ mitsgaders tot behoud van het Bond-
„ genootſchap opgenomene Capitaalen,
„ ten gevoeligſten gedrukt ging; maar
„ teffens, van den anderen kant, geheel
„ vreemd waren van zich te willen ont-
„ trekken aan dat geene, waar door de
„ bezwaaren der klaagende Gewesten,
„ op eene billyke en met den aart van
„ het Bondgenootſchap overeenkomende
„ wyze, zo veel doenlyk zouden wor-
„ den verligt, en de gezamelyke Bond-
„ genooten buiten weinige klagten over
„ een hun te bezwaarend Aandeel in de
„ algemeene Lasten geſteld."
Wyders betuigden zy, „ niet minder
„ dan iemand der Bondgenooten over-
„ tuigd te weezen van de noodzaaklyk-
„ heid dat het Finantieweezen van de
Ge-

„ Generaliteit naauwkeurig onderzogt, „ de Staat van het Comptoir Generaal „ der Unie opengelegd, de Staat van „ Oorlog naagezien en alle zodanige be- „ kwaame en gepaste middelen zouden „ aangewend worden, welke een ver- „ mindering van Lasten en vermeerde- „ ring van 's Lands inkomsten konden „ aanbrengen (*)." 1783.

Zo was de grondslag gelegd tot een wel hoognoodigen, en van veelen lang gewenschten arbeid; doch die, hoe zeer begeerd dat zonder uitstel aangevangen en met allen spoed voortgezet mogt worden, niet dan naa het verloop van een geruimen tyd, te volvoeren was. Ons Geschiedblad zal den uitslag deezer poogingen, melden.

De Oost-Indische Maatschappy verlegen om Geld.

Binnenlandsche Geldbehoefte ging gepaard met die onzer Volkplantingen in de *Oost- en West-Indien.* De te hulpkomingen aan de *Oost-Indische Maatschappy*, in den voorleden Jaare (†), beurden dezelve niet op uit de diepte van verlegenheid, waar in dezelve gevallen was. 't Credit, zonder 't welke geen handeldryvend Lichaam kan bestaan, was niet alleen zeer wankelend geworden; maar men vreesde voor het in stand houden deezer Maatschappy zelve, een der sterkste steunen van *Nederlands* bloei en welvaard. In deeze kommerlyke omstandighe-

(*) *Resol. van Holl.* 24. Dec. 1783.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. Deel bl. 340.

XVIII. BOEK. 1783.

heden oordeelde men het geraaden eene byzondere Vergadering van de Kameren dier Maatschappye in *'s Gravenhaage* te beleggen, om gezamenlyk over derzelver toestand en de middelen van behoud te raadpleegen, de hulp en medewerking van 's Lands Hooge Overheid in het beraamen en te werkstellen derzelven te verzoeken. —— Eenige Bewindhebbers, daar toe gemagtigd, hielden herhaalde mondgesprekken met het Voorzittend Lid der Algemeene Staaten. Ook raadpleegden zy met den Heer BERENGER, belast met zaaken van het *Fransche* Hof, over belangen de *Kaap de Goede Hoop* betreffende. Te meer was deeze Vergadering, in de nabyheid van 's Lands Hooge Vergaderingen, noodzaaklyk, om dat de belangen der Maatschappy, zo zeer in de bedingen van de voorloopige Vredesvoorwaarden betrokken waren; behalven dat men ook voor de Bezittingen in 't *Oosten* moest zorgen, en bepaalen of 'er dit Jaar eene Uitdeeling zou geschieden, dan niet. Twee tegenstrydige bedenkingen hier omtrent deeden zich op. Eene verdeeling van Winst onder de Deelgenooten der Maatschappye scheen met derzelver beknelden toestand niet te strooken: en moest, aan den anderen kant, het opschorten daar van niet alleen het Credit der Maatschappye, nog meer verzwakken; maar stondt zulks den *Jooden* te *Amsterdam*, zo veel deels in de Maatschappye hebbende, een zwaaren slag toe te brengen,

gen, die de Armen deezer Natie zeer zou treffen, als wier kasse grootendeels uit Rentebrieven op de Maatschappy bestondt.

XVIII. BOEK.

1783.

Dezelve geeft berigt van haaren toestand.

In deezen bekommerlyken toestand vondt de *Oost-Indische* Maatschappy geraaden, zo aan de Algemeene Staaten, als aan Staaten van *Holland*, Opening van haaren staat en aangelegenheden te doen, in een Vertoog den derden van Zomermaand overgeleverd. Waar in Bewindhebbers, in de eerste plaats, de oorzaaken aanwyzen, door welke zy zich, uit hoofde van gebrek aan gereede Penningen, tegenwoordig zeer angstvallig en vol bekommernis bevonden. —— Ten tweeden de gegrondheid toonden van hunne hoop, om, met behulp van hun Hoog Mogenden, den Handel te blyven voortzetten. —— Ten derden, de nuttigheid van dien Handel voor den Lande ontvouwden. —— En eindelyk daar uit afleiden hunne verwagting op den bystand van hun Hoog Mogenden. —— Schrikbaarend was de opgave der geledene schade, voortgevloeid uit eenen Oorlog, in een ander Werelddeel, buiten het toedoen der Maatschappye, ontstaan, die de vernielendste gevolgen aan de *Oosterlingen* deed gevoelen. Op *Suratte* en *Sumatras West-Kust* rekenden zy achttien, op *Cormandel*, *Bengale* en *Trinconomale* zes an tachtig Tonnen Gouds, schade geleden te hebben, alleen aan Koopmanschappen, buiten de Gebouwen

en

XVIII. BOEK. 1783. en Bezittingen en de schaden van byzondere Lieden op die Plaatzen woonagtig; by deeze honderd en vier Tonnen Gouds, kwamen nog honderd en drie Tonnen Gouds, spruitende uit het wegneemen of vernielen der rykgelaadene Schepen. Het onderhoud der Schepen te *Cadix* en *Drontheim*, uit vreeze voor den Oorlog, binnengeloopen, was meer dan vyf Ton. Ook hadden zy bovengewoone Aanrits- en Maandgelden moeten geeven, en groote sommen besteed om eenige meest benoodigde zaaken, uit vreemde Havens, na de *Indiën* te zenden. By alle deeze wezenlyke schaden, hadt men nog te voegen 't gemis van Goederen uit den *Oost*, wier verkoop de kosten vergoedende winsten aanbrengt: deeze hadt men, zints den Zomer van den Jaare MDCCLXXX, niet ontvangen, dan alleen van de drie Schepen te *Drontheim*.

Dewyl de oorzaak deezer verliezen, de Oorlog was, zouden, naa het eindigen van denzelven, de omstandigheden der Maatschappy verbeteren. „ Indien de „ omstandigheden," dus lieten zy zich hooren, „ van de Compagnie aan eene „ vermindering van Handel waren toe „ te schryven; indien aanhoudende meer„ dere uitgaven dan bevoorens haare Kas„ sen hadden uitgeput; indien eenige an„ dere dan temporaire oorzaaken, haaren „ val als 't ware van verre hadden be„ dreigd, Bewindhebbers zouden geen „ hoop op eenig redres of verbetering „ durven voeden; Bewindhebbers zouden

„ aan

„ aan U Hoog Mogenden niet durven XVIII.
„ verzekeren, gelyk zy thans, met een BOEK.
„ goed geweeten doen, dat zy geen re-
„ denen kunnen uitdenken, die het ſuc- 1783.
„ ces van haaren Handel, in 't vervolg,
„ zouden beletten, ten ware een geheele
„ verandering in het Politieke en Mer-
„ cantile Syſtema werd geïntroduceerd."

Te voorſpellen dat de Maatſchappy tot den ouden luister zou geraaken, durfden zy niet onderneemen: de meerdere Vaard en Handel der andere Natien op de *Oost-Indiën* behoefden ſlegts genoemd te worden, om elk te overtuigen van de onmogelykheid om immer na dien bloei te dingen. Anderzins waren de zaaken der Maatſchappye, korten tyd vóór het uitbarſten des Oorlogs, in gunſtiger omſtandigheden geweest dan vyf en twintig jaaren te vooren. Mogten zy ſlegts éénmaal weder in ſtaat geſteld worden, om den Handel, als 't ware te doen herleeven, zo hadden zy grond om te mogen beſluiten, dat die gelukkige tyden weder zouden keeren; immers wanneer het den Hemel behaagde, de Volkplantingen en Schepen voor meer dan gemeene rampen te beveiligen.

Hier toe behoefde men alleen na te gaan, dat 'er, zedert het Jaar MDCCLXXX, geene Goederen uit de *Indiën* waren afgezonden, en gevolglyk alles, 't geen anders in de Jaaren MDCCLXXXI, MDCCLXXXII en MDCCLXXXIII herwaards zou zyn afgeſcheept, in de Ma-

XVIII. BOEK. 1783.

gazynen der Compagnien lag opgeslooten; zo dat *Indie* slegts na de gelegenheid wagtte om haar schatten na de *Nederlanden* te doen overvoeren. —— Doch die gelegenheid kon, zonder hulp van hun Hoog Mogenden, niet gebooren worden: tot dit afhaalen werden verscheide Schepen vereischt. En moest men eindelyk ook eens ernstig bedagt weezen om *Indie*, 't welke nu in drie Jaaren geen Geld uit *Nederland* ontvangen hadt, van Geld te voorzien, eene benoodigdheid die ten minsten op zes Millioenen moest begroot worden; en, daar men op verscheide andere noodwendigheden voor de Vastigheden zou moeten bedagt zyn, konden zy haare behoeften, naa aftrek van 't geen nog uit deezen en geenen hoofde zou mogen inkomen, op niet minder dan veertien Millioenen stellen.

En verzoekt om veertien Millioenen.

Om welke zeker zeer groote som zy verzogten, en ten aandrange van dit verzoek de Nuttigheid van den *Oost-Indischen* Handel voor 't Gemeenebest ontvouwden; een Handel, welken zy beweerden, dat op geene andere wyze dan door middel eener Compagnie kon worden gedreeven. Op deeze gronden verwagten zy den daadlyken bystand van hun Hoog Mogenden, op welken zy oordeelden een billyke aanspraak te hebben, uit hoofde van de hardigheid welke 'er in zou gelegen zyn, dat de *Oost-Indische* Compagnie, van welke het Land, zedert de oprigting vry aanzienlyke sommen hadt

ge-

genooten, en die thans met het verlies van een haarer Bezittingen van verre werd bedreigd (*), nog boven dien het schuldloos Slachtoffer zou zyn van eenen onregtvaardigen Oorlog, daar deszelfs gevolgen nimmer op één Lichaam konden geschooven; maar met eenpaarige Schouderen door het Algemeen moesten gedraagen worden (†).

XVIII. BOEK. 1783.

Gunstig Verslag eener Commissie uit hun Ed. Groot Mogenden.

Schoon Staaten van *Holland* terstond besloten, by voorraad twaalf Tonnen Gouds, op de gevraagde som aan de *Oost-Indische* Maatschappy op te schieten, en de andere Bondgenooten ook daar toe op te wekken; schoon de Heeren DE GYZELAAR, VAN BERCKEL, VAN WYN, NEDERBURG en RYSER Pensionarissen en Secretaris der Steden *Dordrecht*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Alkmaar*, benevens den Raadpensionaris VAN BLEISWYK, door hun Ed Groot Mogenden benoemd om, in gevolge van het beraamde in den voorleden Jaare (§), den waaren toestand der Maatschappy te onderzoeken, een alleszins gunstig Verslag uitbragten, met een bygevoegd Plan, tot verbetering van het Bestuur der Compagnie, en betuigden, hoe men geene on-

(*) Zy oogen op *Negapatnam*, op welks afstand de *Engelschen* onverzettelyk bleeven aandringen. Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 13 enz.

(†) *Resol. Gen.* 3 July 1783.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 340.

I 2

XVIII. BOEK. 1783. ongegronde hoop kon opvatten, dat de Maatschappy, uit derzelver tegenwoordige ongelegenheid, door een spoedigen bystand in Geld, gered wordende, het hoofd eerlang zou opbeuren, en in staat geraaken om de gewenschte voordeelen van een vryen en onverhinderden omloop der verzendingen en retouren, niet weinig gesterkt door den aanvoer van een ruimen voorraad der agtergebleevene *Indische* Voortbrengzelen, te genieten, — vondt zich de Maatschappy, toen Slachtmaand meer dan half verstreeken was, door hun Hoog Mogenden met geen de minste Penningen geriefd (*).

De Maatschappy herhaalt haare klagten. Zy hadt intusschen, op den dertienden van Hooi- en den één en twintigsten van Oogstmaand, het verzoek herhaald, en, door den nood gedrongen, de sterke, „ maar," gelyk de Voorzittende Kamer toen sprak, „ de helaas! maar al te waar„ agtige verklaaring 'er bygevoegd, dat „ het oogenblik voor de deur stondt, „ dat Bewindhebbers den *Indischen* Han„ del zouden moeten laaten vaaren, Com-

„ pag-

(*) *Resol. van Holl.* 30 Oct. 1783. Zie ook alle de stukken daar toe betrekkelyk in de *Courier van Europa* Bylaagen bl. 9—16. waar men desgelyks twee opmerkelyke Stukken bewaard vindt: naamlyk een Brief van Bewindhebberen aan de Regeering van *Amsterdam* den 18 Nov. 1783 geschreeven; en het Rapport 't welk de Vroedschap dier Stad den 24 Nov. van haare Gecommitteerden tot het onderzoek deezer Brief en van het Rapport der *Hollandsche* Gecommitteerden van 30 October ontving.

1783.

„ pagnies bezittingen aan haar zouden „ overlaaten, 's Lands Schepen, die derwaards vertrokken, van alles verstooken doen blyven, Compagnies Werven sluiten, en daar door het bestaan „ ontnemen aan zo veele Huisgezinnen, „ als 'er Lieden op die Werven geëmployeerd werden." —— Deeze Kamer verzekerde toen hun Hoog Mogenden, dat dit alles gebeuren zou, zo zy niet tusschen beiden kwamen door, by voorraad, ten minsten daadlyk Twaalf Tonnen uit te reiken, en door Bewindhebbers gerust te stellen, dat zy, nog dit Jaar, van genoegzaame Penningen tot het dryven van den Handel zouden worden voorzien, en deedt, ten overvloede, hun Hoog Mogenden opmerken, dat de ontvangst des aandeels van *Holland* alleen, in die twaalf Ton aan de Maatschappy weinig zou baaten (*).

Dringt ze nader aan

In deezen benarden toestand vervoegden zich Bewindhebbers, op nieuw, tot hun Hoog Mogenden, met een Vertoog veel dringender dan het in *Zomermaand* over-

(*) 't Was dit Gewest, 't geen, toen in den Jaare 1781, besloten werd der Maatschappye, tot vergoeding der buitengewoon gemaakte kosten, van 's Lands wege *f* 2294400- te verstrekken, *f* 1337850- als zyn aandeel opbragt; en dit het éénigste 't welk de Maatschappy tot nu toe daar van ontvangen hadt: zo dat, zonder den onderstand van dat Gewest, waar van de Onderstandgelden alleen ver boven de acht en dertig Tonnen Gouds beliepen, de Maatschappy het reeds zou hebben moeten opgeeven. *Resol. van Holland* 21 Nov. 1783.

XVIII. BOEK. 1783. overgeleverde, waar op zy het Besluit met een reikhalzend verlangen te gemoete zagen, en in allen eerbied zouden afgewagt hebben, waren de omstandigheden thans niet werklyk tot die uitersten gekomen, dat ieder dag, dien zy lieten voorbygaan, zonder daar van 's Lands Hooge Vergadering kennis te geeven, hun aan de grootste verantwoording zou blootstellen. Pligts- en Eedshalven moesten zy voordraagen, dat de Vergadering van Zeventienen, by 't onderzoek, wegens de gesteldheid der Kassen van de onderscheidene Kameren, dezelve zodanig uitgeput gevonden hadt, dat men zonder onderstand van hun Hoog Mogenden niet alleen volstrekt onvermogend was, om, op de Geldeischen zo door de Hooge Regeering van *Indie* als de Ministers van de *Kaap de Goede Hoop* met den allersterksten aandrang gedaan, eenige Penningen af te zenden; maar dat men zelfs eerstdaags allen inkoop van Goederen, alle Uitrustingen, allen Aanbouw en Vertimmering van Schepen, zonder tusschenkomst van de zo onontbeerlyke hulp, zou moeten staaken.

Zy gaven de deerlykste beschryvingen van Geldbehoeften in de Kas der Maatschappy op *Batavia*, en het schreeuwend Geldgebrek aan de *Kaap de Goede Hoop*: deeze met de Geldloosheid der Maatschappy hier te Lande deeden hunne bekommeringen ten toppunte stygen: en zy zagen daar door de onheilen, voor welke

zy

zy dugten, met ſterke ſchreeden naderen — ja reeds voor de deur ſtaan. XVIII. BOEK. —— 1783.

In een zeer treffende ſchets van de voordeelen der Maatſchappye, die men alle zou moeten opgeeven, indien 'er geen helpend ontzet kwam, laaten zy, wegens het te baat neemen van de byzondere Vaard en Handel op de *Oost-Indiën*, deeze aanmerking vloeijen: „ Nooit zou „ men de *Engelſchen* beter, dan langs „ deezen weg, in de hand kunnen wer„ ken. Dien trotſchen, en met den geest „ van overwinning zo zeer bezielden Na„ buur, die in *Bengale* reeds de Wetten „ ſtelde, en hetzelfde op het geheele „ Schier-Eiland van *Indie* gaarne mede „ zou doen, die, in het bezit van *Ne„ gapatnam* blyvende, en dus de Sleu„ tels der *Tansjourſche* Graan-magazynen „ in zyne handen houdende, het zelf „ den Keizer van *Candia* op het Eiland „ *Ceylon* benaauwd kon maaken, en door „ de gelegenheid van *Negapatnam* de „ de Vaard in die ſtreeken zo dikwyls „ hy wil ontrusten — deezen zo ge„ vaarlyken Nabuur, zou men, door het „ vernietigen der Maatſchappye, en het „ openſtellen van de Vaard op *Indie*, „ een grooten dienst bewyzen (*). Gee„ ne

(*) Al te veel was dien reeds betoond, indien men voor waar moge aanneemen een zeggen den Generaal MOSSEL voor Jaaren reeds in den mond gelegd, die, Brieven uit het Vaderland ontvangende, in vervoering van ſpyt, zeide; *Men* re-

XVIII. BOEK. 1783.

„ ne tegenkantingen, geen tegengewigt,
„ hoe ook genaamd, by hun, welke die
„ Vaard en Handel zouden oefenen, ont-
„ moetende, of kunnende ontmoeten,
„ zou de snelheid van de vorderingen,
„ die hy in Magt en Aanzien verder zou
„ maaken, (eene snelheid welke reeds
„ zo vervaarlyk groot geweest is,) als
„ dan in eene ten minsten tien dubbele
„ reden nog doen toeneemen."

Zy maalden, in tegenoverstelling van de Voordeelen door de Maatschappy den Lande toegebragt, de Nadeelen af, welke onvermydelyk uit het niet handhaaven der thans zugtende en ten ondergang neigende Maatschappy moesten voortvloeijen. —— Ten slot betuigende, „ Het
„ hooge woord moet 'er uit, dat zo de
„ Maatschappy van de hulp van uw Hoog
„ Mogenden langer blyft verstooken, en
„ zy niet, reeds vóór de helft van de
„ maand December eerstkomende, wordt
„ bygestaan met eene som van acht Milli-
„ oen Guldens, 'er niet één eenige van
„ de zeven Schepen, die tegenwoordig by
„ de voorzittende Kamer van *Zeeland* in
„ Equipagie liggen met de voor *Indie*
„ zo

recommandeert my toch vooral de Engelschen te ontzien! Wel aan 't zal geschieden, dewyl het toch zo moet zyn; maar ik vrees dat 'er niet veele Jaaren zullen verloopen, of die Natie zal die Recommandatie niet meer noodig hebben, maar zich zonder dezelve wel doen ontzien. Post van den Neder-Rhyn IV. D. bl. 346.

„ zo hoogstnoodige Gelden, zal kunnen „ vertrekken; waar van het verlies der „ Compagnies Bezittingen in *Indie*, ein„ delyk het treurig gevolg zal moeten „ weezen. —— Of de Maatschappy haa„ re Verrigtingen en Betaalingen hier te „ Lande, tot den eersten van January „ MDCCLXXXIV, uit het Geld van de „ Verkoopingen zal kunnen gaande hou„ den, durven zy geenzins verzekeren: „ maar wel, dat, zo de Compagnie niet, „ vóór den vyftienden van aanstaande „ January, boven de voorzeide acht Mil„ lioenen Guldens nog met eene som van „ vier Millioenen Guldens worde ge„ riefd, die ongelegenheden, welke by Be„ windhebberen, nu reeds zo lang gevrees„ de en door hun aan U Hoog Mogenden „ herhaalde maalen op het nadruklykst „ voorspeld zyn, als dan daadlyk plaats „ zullen hebben, voor welker gevolgen „ zy als dan niet zullen kunnen aanspraak„ lyk weezen (*).”

Gunstig Besluit van *Holland* tot eene Geldleening.

Het Verslag der Gelastigden uit hun Ed. Groot Mogenden, en dit nader dringend Vertoog der diep vernederde *Oost-Indische* Maatschappye, baarde by *Holland* het lofwaardig Besluit, om, ten behoeve van dezelve, een Geldopneeming van acht Millioenen, by voorraad, vast te stellen; met verder goedvinden, „ dat de „ Heeren Gecommitteerden tot het per„ soneel Besoigne deezen betreffende, zou-

(*) *Resol. Gen.* 19 Nov. 1783.

XVIII. BOEK. 1783.

„ zouden worden verzogt dit werk nader „ by de hand te neemen, en te over- „ weegen de middelen, die best tot Re- „ dres zouden zyn geschikt, zo die van „ hunnen wege daar toe reeds waren „ voorgeslaagen, als die hun op nieuw „ mogten voorkomen, of aan de hand „ gegeeven worden. —— Als mede dat, „ ten einde de vastſtelling der Redres- „ sen niet zou worden afgescheiden van „ hunner Ed. Groot Mogende Resolutie „ in deezen, Bewindhebbers der Com- „ pagnie gehouden en verpligt zouden „ zyn om, by nonprestatie van de ge- „ noemde Redressen, de te negotieeren „ Penningen uit het montant der Pro- „ venuen van hunne allereerste retouren „ af te lossen en te rug te geeven (*)."

Holland schiet één Millioen terstond op.

Dan, hoe gunstig dit Besluit der *Hollandsche* Bondgenooten voor de Maatschappy ook zyn mogt, 't zelve was niet toereikende om haar uit den tegenwoordigen nood en de behoefte, waar in zy zich daadlyk bevondt, te redden. Hier toe werd de onverwylde bystand van gereede Penningen gevorderd, niet zo schielyk uit de geopende Geldleening te vinden, als zy dezelve benoodigd was; weshalven zy zich wederom by 's Lands Vaderen vervoegde met uitdruklyke verklaaring, „ dat, indien men haar met geen „ daadlyken Onderstand van gereede Pen- „ nin-

(*) *Resol. van Holl.* 5 Dec. 1783.

„ ningen geliefde te hulp te komen, zy „ zich als dan in de droeve noodzaak „ zou gebragt zien, om half December „ alle haare Betaalingen, te moeten ſtaa- „ ken en ophouden." —— Deeze ernſtige betuiging hadt ten gevolge, dat *Holland* te raade werd de Maatſchappy by te ſpringen met één Millioen Guldens gereed Geld, weder te geeven uit de Geldleening van acht Millioenen, en verder de Afgevaardigden van dat Gewest ter Algemeene Staatsvergadering te gelasten om aan te dringen, dat terſtond vier Millioenen aan de *Oost-Indiſche* Maatſchappye zouden worden afgegeeven.

XVIII. BOEK. —— 1783.

Op welke voorwaarden de Algemeene Staaten vier Millioenen aan de O. I. M. uitreiken.

Wanneer hun Ed. Groot Mogenden dit Beſluit ter tafel der Algemeene Staaten bragten; werd, by meerderheid van ſtemmen, verſtaan, den Raad van Staaten te volmagtigen, om uit de Penningen van de Generaliteits Kas, aan de *Oost-Indiſche* Compagnie te verſtrekken vier Millioenen Guldens; onder beding dat deeze geheele ſomme, uit de eerst in te komene Penningen der door *Holland* toegeſtaane Geldleeninge, aan de Kas der Generaliteit ten vollen zou worden wedergegeeven; waar toe de Bewindhebbers, by den ontvang der Penningen, zich met kennis en volmagt van Hoofddeelhebberen, op het kragtigst ten behoeve van de Generaliteit, zouden moeten verbinden; en mits verder, tot meerder zekerheid, alvoorens die Penningen zullen worden ontvangen, *Holland* ter

Al-

XVIII. BOEK. 1783.

Algemeene Staatsvergaderinge verklaarde, zich niet alleen te stellen als Waarborg voor de nakoming der beloften van Bewindhebberen, maar ook, by ontstentenis van dien, deeze som aan de Generaliteits Kas te zullen doen wedergeeven, en zich, in dien gevalle daar voor als Schuldenaar te verbinden (*).

De Geldleening van acht Millioenen geopend.

Kort daar op maakte men eenen aanvang met deeze toegestaane Gelden aan de wagtende Maatschappy uit te reiken, om ze, zo spoedig mogelyk, na de op reis gereedliggende Schepen te zenden. By het opneemen der Geldleening van acht Millioenen, ten behoeve der *Oost-Indische* Maatschappye, tegen drie ten honderd, werd bepaald, dat dit voor acht Jaaren vast zou staan, en dat naa dien tyd, de Obligatien veranderd zouden worden in Gewoone Obligatien ten laste van 't Gemeene Land, onder Vrywaaring van hun Ed. Groot Mogenden (†).

Oordeelvellingen over deeze Hulpbetooningen aan de O. I. Maatschappy.

Hoe zeer deeze hulpbiedende hand aan de *Oost-Indische* Maatschappye toegereikt, allen die derzelver aanbelang voor 't Vaderland doorzagen, eene aangenaame Gebeurtenis was, en te aangenaamer als zy daarenboven opmerkten, dat 'er niets heuchlyker voor het ons nayverig en steeds ongunstig *Engeland* kon gebeuren dan de ondergang deezer zo lang bloeyende Maatschap-

(*) *Resol. Gen.* 15 Dec 1783.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2090.

ſchappye, op welker puinhoopen de *Engelſchen* de uitbreiding hunner *Oost-Indiſche* Maatſchappy gaarne wilden vestigen, vondt men 'er nogthans, die dit met leede oogen zagen. —— Veelen lieten zich, om van andere ſlegtere beweegredenen niet te reppen, wederhouden van deel te neemen aan de geopende Geldleening door de vrees voor de zekerheid der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, en zich mogelyk afſchrikken door Schryvers, die uit het laatstingediende Vertoog van Bewindhebberen, 't zy ter goeder, 't zy ter kwaader trouwe, het Gemeen zogten diets te maaken, dat die Maatſchappy, door den tegenwoordigen Oorlog, een ſchuld en ſchade van acht en tachtig of zelfs acht en negentig en een halve Millioen op zich gelaaden hadt. Doch anderen beweezen, dat dit een gansch verkeerde en ongegronde berekening was, en dat de Geldbehoefte, uit de opgegeevene punten ontſtaande, achttien en een halve Millioen bedroeg, en merkten op, dat de omſtandigheden der Maatſchappye geenzins van dien aart waren, dat men, uit hoofde van den tegenwoordigen, voor een tyd, gevraagden onderſtand, eenigzins aan haare zekerheid zou moeten of kunnen wantrouwen; en beweerden, dat, zo ras zy haar gewoonen Handel en Vaard weder zou herſteld hebben, men haar voorigen bloei ongetwyfeld, op nieuw, zou zien herleeven; en langs dien weg, binnen weinig Jaaren, de ſchade geboet vin-

XVIII. BOEK. den, welke zy, in den tegenwoordigen Oorlog, hadt moeten ondergaan (*).

1783.

De *West-Indische* Maatschappy verzoekt om bystand in Schepen en Geld.

De andere Volkplantingen van onzen Staat hadden, in den Oorlog, gelyk ons Geschiedblad te zyner plaatze heeft aangeweezen, niet weinig geleden. Van hier ook dat dezelve, by het wederopdaagen van den Vrede zo op schaaherstel, als verdere beveiliging, bedagt en daar over 's Lands Oppermagten aan waren. Bewindhebbers der *West-Indische* Maatschappye beklaagden zich by hun Hoog Mogenden, over de geduurige onlusten met de *Engelschen* op de Kust van *Guinea*, wegens den Handel met de *Portugeezen*, waar in zy hun gestadige belemmering toebragten, niet alleen door de *Portugeezen* te noodzaaken om met hunne Schepen onder hunne Forten te komen Handel dryven, vóór dat zy aan het Hoofdkasteel *St. George d'Elmina* behoorelyk vertold hadden; maar ook door hunne kragtdaadige bescherming te verleenen om die Vertolling geheel en al te ontgaan. Op grond deezer klagten verzogten zy dat 's Lands Vaders, by de Vredehandeling, de Compagnie wilde handhaaven in het bezit van haar Regt omtrent de *Portugeezen*, en te beletten dat de *Engelsche West-Indische Compagnie*, die steeds aanhieldt de *Nederlandsche* allen nadeel toe

(*) Zie dit in 't breede uitgewerkt in den *Courier van Europa* I. D. bl. 237.

te brengen, niet voortvoer om den bedrieglyken Handel der *Portugeezen* te onderſteunen en te beſchermen. Om dien ſluikhandel te ontdekken en te beletten, waar toe de Compagnie op zich zelve buiten ſtaat was, begeerden zy, dat 's jaarlyks eenige Schepen of Fregatten van Oorlog na de Volkplantingen van de Republiek, en byzonder na *Guinea*, mogten gezonden worden, zodanig dat zich altoos één of meer derzelven tegen 't laatst van Sprokkelmaand, en andere tegen 't laatst van Wynmaand, ter Kuste bevonden, om elk, geduurende den tyd ten minſten van drie maanden, af en aan te kruisſen, de *Portugeeſche* Schepen te noodzaaken aan *d'Elmina* te komen vertollen, volgens de waare Lading hunner Schepen, de daar tegen aangaanden te neemen, en op te brengen. Zonder zodanig een beſcherming werd de geheele Slaavenhandel, zo naauw verknogt met de Welvaard der Volkplantingen en daar uit voortvloeienden Koophandel, eerlang met een volſlaagen ondergang gedreigd (*).

XVIII. BOEK. 1783.

Zy herhaalden dit verzoek in Oogstmaand, met byvoeging, dat twee of drie Schepen van Oorlog zich bepaaldlyk mogten houden aan de Rivieren *Esſequebo* en *Demerary*, tot dat de Raadspleegingen van hun Hoog Mogenden de Compagnie in ſtaat geſteld hadden om te kunnen bepaalen

(*) *Reſol. Gen.* 3 Juny 1782.

XVIII. BOEK. 1783.

len wat zy ten opzigte dier Vastigheden, zouden kunnen en moeten doen. Dat zy zich eindelyk in de droeve noodzaaklykheid bevonden voor hunne Hoog Mogenden te belyden, dat, om de Volkplantingen van den Staat, welker bestuuring hun was opgedraagen, tot weezenlyk nut van 't Gemeenebest te doen zyn, volstrekt vereischt wierd daar aan een beter bestaan te geeven, dan zy tot hier toe gehad hadden, en dat zulks zodanige kosten en uitgaven zou veroorzaaken, dat zy, alle mogelyke bezuiniging gebruikende, omtrent drie Millioenen Guldens te kort zouden schieten; met welke zy verzogten bygestaan te worden (*).

De Bestuurders van de *Berbice* vraagen om twee Fregatten, ter beveiliging dier Volkplantinge.

Na de *Berbice* stondt de herstelde Gouverneur KOPPIERS (†) weder in deeze waardigheid te vertrekken, en die Volkplanting uit handen der *Franschen* over te neemen. Dan de Bestuurders deezer Volkplantinge konden, te dier gelegenheid, voor hun Hoog Mogenden niet verbergen, hoe zy, schoon in 't hart vervuld met vreugde wegens die gewenschte Gebeurtenisse, zeer bedugt waren over het uitwerkzel van die wedergave, en overneeming: dewyl dan tevens de *Fransche* Krygsmagt zou vertrekken, en zulks het akeligst vooruitzigt opleverde. Van de twee honderd man, die zy, volgens be-

(*) *Resol. Gen.* 3 July en 31 Oct. 1783.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. D. bl. 359.

beding met de Planters, moesten onderhouden, was, door verloop en overgang in *Engelschen* en *Franschen* dienst, naauwlyks vyftien man overgeschooten; 't welk de Volkplanting bloot zou stellen aan de deerlykste gevolgen, en geheel overlaaten aan de party, welke de Slaaven als dan zouden kiezen, die dezelve geheel van Krygsvolk ontbloot ziende, mogelyk dat tydstip zouden waarneemen om eene onderneeming te doen, die hun meermaalen mislukt zynde, als dan ongetwyfeld maar al te wel zou slaagen: dewyl de weinige Burgery geene onderneemingen van dien aart zou kunnen stuiten. Een zorglyke en ongelukkige toestand, dien het hun onmogelyk geweest was te voorkomen, en zy thans op 't oogenblik niet konden herstellen: naardemaal zy, schoon de Kas in een beter staat mogt weezen dan hun Hoog Mogenden ten vollen wisten, zy zich nog niet zouden durven voorstellen om Schepen en Volk te vinden, die tydig genoeg ter bescherminge der Volkplantinge zouden kunnen opdagen. Hun bede was, dat, daar dit gemis van Krygsvolk, buiten hun schuld, en alleen uit het lot des Oorlogs ontstondt, tot bescherming der Volkplantinge, twee ligte Fregatten van Oorlog na de *Berbice* gezonden mogten worden, om daar te vertoeven, tot zy in staat waren om, van tyd tot tyd, een genoegzaam aantal Krygsvolk derwaards te doen overvoeren, waar toe zy, uit hoofde van de door hun geledene

XVIII. BOEK. 1783.

XVIII. BOEK. 1783.

schaden, door en geduurende den Oorlog, ten minsten achttien Maanden verzogten, naa de aankomst dier Schepen (*).

Ongelegenheid waar in zich veele Planters op de *Berbice* bevonden.

Op deeze Volkplanting ontstondt, naa de overgaave, een nieuwe ongelegenheid voor niet weinig Planters. De *Fransche* Gouverneur had geraaden gevonden aan de Ingezetenen te doen bekend maaken, dat zy, die onbebouwde Gronden begeerden, dezelve konden bekomen, zonder de belasting van tien Guldens voor elken Akker, onder de *Hollandsche* Regeering daar van betaald, op te brengen. Veelen bedienden zich van deeze aanbieding, en namen verscheide nieuwe Gronden aan, hunne Plantagien aanmerkelyk wyder uitstrekkende dan zy by het heffen dier Belastinge ooit gedagt hadden. Dit deedt den Landbouw sterk toeneemen. Maar de *Hollandsche* Regeering, weder in 't bezit gekomen zynde, verklaarde alle die uitgaven van nieuwe Gronden voor wederregtlyk geschied, en van onwaarde; het nogthans aan de Bebouwers van zodanige Gronden, die ze wenschten te behouden, overlaatende om zich, op de gewoone wyze, by Gouverneur en Raaden nader te vervoegen: zullende de Bestuurders als dan, naa ingekomen berigt deswegen, overweegen of zodanig een verzoek kon goedgekeurd, dan afgeweezen behoorde te

(*) *Resol. Gen.* 8 Oct. 1783.

XVIII. BOEK. 1783.

te worden. Dit verwekte by de Planters eene groote verſlaagenheid: dewyl zy, naa het lyden van zulke knellende nadeelen door den Oorlog, tot volſlagene armoede zouden moeten vervallen, indien zy zich genoodzaakt vonden, de voorheen geheevene lasten van de nieuw bebouwde Gronden te moeten opbrengen, welker ontheffing hun alleen aangezet hadt om deeze uitbreiding hunner Plantadien te onderneemen. Naardemaal nu de Kas des Beſtuurs even min van haare gewoone Inkomſten kon ontzet worden, als de Planters in ſtaat waren, derzelver gebrek, door zo zwaare belastingen, te kunnen vervullen, bleef in dit geval, niet anders over, dan dat van hooger hand middelen beraamd wierden om en een en ander te gemoete te komen (*).

Poging om ontheffing van lasten in den Handel op *Rusland*.

De Handel, die door den Oorlog allerwegen zo veel geleden hadt, ſcheen op *Rusland*, door het bevoorregten van andere Volken, in deeze Landen, een aanhoudend nadeel te zullen lyden. Een Tractaat van Koophaudel tusſchen dat Ryk en *Denemarken*, en een uitgegeeven Toltarif der Keizerinne, wekte bekommernis, en bewoog de Beſtuurders van den *Moskoviſchen* Handel te *Amſterdam*, om zich met een Verzoekſchrift by hun Hoog Mogenden te vervoegen; waar in zy aanmerkten, dat het handeldryvend lichaam van

(*) *Courier van Europa* I. D. bl. 345.

XVIII. BOEK. 1783. van dit Gemeenebest op *Rusland*, 't welk de Scheepsbouw, Zeevaard en Handel ten grootendeele van de Ingezetenen deezer Landen geleerd en daar aan te danken hadt, en hier met de meest bevoorregte Volken werd gelyk gesteld, een wederkeerigen eisch mogt doen van het regt om in dat Ryk ten minsten die voorregten te genieten, welke aldaar aan andere Volken, in 't byzonder zedert lang aan de *Engelschen*, en nu onlangs aan de Onderdaanen des Konings van *Deenemarken*, waren gegund; voornaamlyk daar in bestaande dat de betaaling der Tollen, die zeer hoog liepen, zo van uitgaande als inkomende Goederen, door dezelve werden betaald in *Russisch* Geld; daar de *Hollandsche* Kooplieden verpligt werden de Tollen voor de helft, ja te *Riga* geheel, in Ryksdaalders te voldoen. Het nieuwe Toltarif hadt die gunst voor *Engeland* en *Denemarken*, doch het bezwaar voor ons, bekragtigd, en waren thans de Keizer en Koning van *Portugal* in de weer om de Tolregten in *Rusland* nader te regelen. Zy wilden daarom dat hun Hoog Mogenden de noodige voorzieningen geliefden te beraamen, ten einde tusschen deezen Staat en het Hof van *Rusland*, door het sluiten van een Handelverdrag, of op eene andere voegelyke wyze, uitgewerkt wierd, dat voortaan alle Tolregten, zo wel te *Riga*, als elders, in het Ryk van haare Ruskeizerlyke Majesteit, door of van wege de *Hollandsche*

Koop-

Kooplieden, mogten worden voldaan in *Rusſisch* Geld. Gunſtig was de Raadſlag hier op by de Algemeene Staaten uitgebragt; doch het overneemen ſtelde deeze zaak uit (*).

XVIII. BOEK. 1783.

De vrees voor een Oorlog met de *Algerynen* verdwynt.

Ontrustende tydingen, dat de Dey van *Algiers*, te onvrede over het agterblyven der Geſchenken, die men, wegens den Oorlog met *Engeland*, niet hadt kunnen zenden, zou beſlooten hebben deezen Staat den Oorlog te verklaaren, deeden veele Reeders, Boekhouders van Schepen, Kooplieden en Verzekeraars, zo te *Dordrecht* als te *Amſterdam* en *Rotterdam*, met een Verzoekſchrift by hun Hoog Mogenden verſchynen, waar in zy hunne ongerustheid te kennen gaven om hunne gereedliggende Schepen na de *Middellandſche Zee* te doen vertrekken, zonder een genoegzaam getal Oorlogſchepen, onder welker beſchermend geleide de Koopvaarders zich veilig derwaards konden begeeven, en, naa in de onderſcheide Hâvens hunner beſtemminge gelost en hervragt ingenomen te hebben, weder naa het Vaderland keeren, buiten vrees voor overlast der *Algerynen*. —— De Admiraal Generaal werd, ingevolge hier van, verzogt eenige Schepen van Oorlog in gereedheid te doen brengen tot dit geleide. Dan de Dey van

(*) *Reſol. van Holl.* 20. 21. Maart, 9 Mey en 3. Juny 1783.

XVIII. BOEK. 1783.

van *Algiers*, zou, indien het hem hadt mogen gelusten het Gemeenebest eenige moeilykheid aan te doen, thans den Staat beter gewapend ter Zee gevonden hebben, dan dezelve zints den Vrede van *Utrecht* geweest was. Doch hy waagde dien kans niet; het gesprek van onzen Consul, en de toezegging van de verwagte Geschenken, bragt de zaaken op dien voet, dat geen vrees voor eene Vredebreuk ons behoefde te bekommeren (*).

De Keizer van *Marocco* zendt een Gezant.

De Keizer van *Marocco*, die, in den voorleden Jaare, het voor hem geschikte Geschenk van den Staat geweigerd en gevorderd hadt dat hem veertig stukken Metaal Kanon, vier en twintig en achttienponders, benevens het Touw- en Zeilwerk voor vier Fregatten, ten Geschenke zou gezonden worden, bleef toen, ondanks de Consul hem onder 't oog gebragt hadt, dat die eisch hem voorheen was afgeslaagen, daar op aandringen. Ten deezen Jaare zondt hy een Gezant, TALEB OMAR JOB, om den toestel en behoeftens voor drie Oorlogs Fregatten, volgens eene daar by gevoegde lyst, uit deeze Landen voor den Keizer te bezorgen. Zyn Geloofsbrief werd aangenomen en hy voor Afgezant des Moorschen Keizers erkend. Ingevolge hier van kreeg hy een openbaar staatlyk Gehoor by hun Hoog

(*) *Resol. Gen.* 14. en 21. Mey, 4. July, 24. Nov. *Resol. van Holl.* 3 en 24. July 18. Dec. 1783. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1046. 1121.

Hoog Mogenden, 't welk de Stadhouder bywoonde; vergezeld van de Vorstelyke Spruiten. Een groot aantal Heeren en Vrouwen van aanzien was de intrede ter Gehoorzaal toegestaan. Hy verzekerde den Staat van de Vriendschap zyns Vorsten en diens verlangen om de goede verstandhouding, op alle bekwaame wyzen, aan te kweeken. De toeloop om deeze plegtige Gehoorgeeving te aanschouwen was zeer groot; ook die wanneer hy een staatlyk bezoek by den Stadhouder op 't Huis in 't Bosch ging afleggen. Door zyn beleefd en heusch gedrag, zich meer dan de Afgezanten uit die Gewesten gewoonlyk naar onze Zeden schikkende, maakte hy zich wel gezien by veele Staatspersoonen.

Hy vertrekt met de verzogte Geschenken.

Hoe gevoelig hy was was voor de onderscheidende Eere hem aangedaan, betoonde hy by zyn plegtige Afscheidneeming in den Zomer des volgenden Jaars, toen hy, welgeslaagd in zyn Gezantschap, uit *Zeeland* vertrok met een Landsschip van Oorlog, ten Geschenke voor zyne Moorsche Majesteit mede voerende, dertig Yzeren en twintig Metaalen stukken Geschut, en het Zeil- en Touwwerk voor drie Fregatten, behalven Zakuurwerken en andere kleinere Kostbaarheden. —— Aan de Republiek hadt de Keizer, door hem toegestaan, het uitsluitend Regt boven andere Volken, om op de Haven van *St. Croix* te mogen vaaren en handelen naar welgevallen, zo

XVIII. BOEK. 1783.

volstrekt als zyne Majesteit het aan zyn eigen Ingezetenen zou kunnen toestaan; met byvoeging, dat zyne Majesteit zich plegtig verbondt om geenerlei uitsluitende Octroyen aan zyne Onderdaanen te zullen inwilligen, die den *Nederlanderen* nadeelig zouden weezen; en dat de *Nederlanders*, zich in 't *Maroccaansche* Gebied, onthoudende, of van tyd tot tyd komende, zouden behandeld worden als de eigen Landaart (*).

Berigt van een zwaaren en lang duurigen Nevel.

Oordeelden wy het tot onze taak te behooren, in de Beschryving van 's Lands Geschiedenissen, voor de Naakomelingschap, niet onvermeld te laaten de zonderlingste Verschynzelen, welke zich in de Lugts- en Weersgesteltenisse van ons Vaderland, van tyd tot tyd, op deeden: zo kunnen wy niet naalaaten iets te melden van eenen Nevel, die, schoon ze geheel *Europa* door, zich bykans gelyktydig vertoonde (†), en niet byzonder eigen was aan ons Land, egter in 't zelve merkwaardig genoeg zich opdeedt, om aller aandagt te trekken, en hier kortlyk beschreeven te worden. Zulks kan dienen om de onrust en angstvalligheden, by het weder verschynen van dusdanige Verhe-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1782. bl. 556. en voor 't Jaar 1783. bl. 1699. en 1886. voor 't Jaar 1784. bl 1252. 1415. 1417.

(†) Ook hing dezelve over een groot gedeelte van *Noord-America. Mem. of the Litterary and Philosophical Socity of Mancester* Vol. II.

hevelingen, te verbannen; het wonderbaare te doen verdwynen, en, door de Geschiedenis voorgelicht, zich verzekerd te houden, dat 'er als dan niets voorvalt, of het gebeurde meermaalen, te wege gebragt door tweede oorzaaken, die niets gemeens hebben met die, welke bygeloof, schrik en vervaardheid zich voor oogen schilderen, 't geen in deeze dagen, hoe verlicht ook geheeten, veeler geval was.

XVIII. BOEK. 1783.

Ongegronde verbeeldingen wegens de oorzaak.

Men zogt de oorzaaken deezes Nevels, in het verschynen eener Staartstarre, schoon door geen Starrekundigen in die dagen waargenomen; in de verwarring van den loop der Dwaalstarren, zo men waande, veroorzaakt door de nieuwe Planeet, onlangs door den Heer HERSCHELL in *Engeland* ontdekt (*), even of die Dwaalstar, ten tyde der ontdekkinge eerst bestaan en kragt van werking op de onze gekreegen hadt; of in den zamenstand der Planeeten *Venus* en *Saturnus*, hoewel deeze eerst voorviel naa de verschyning des Nevels. En daar dezelve voorgegaan werd door de schriklyke Aardbeeving, die in *Calabrie* en op *Sicilie* de deerlykste verwoestingen aanrigtte, en de grond aldaar ten tyde van dit Verschynzel nog niet in rust was; eene Aardbeeving welks wederschok bykans geheel *Europa* gevoeld heeft op verschillende tyden,

(*) Zie wegens deeze Ontdekking de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* V. D. II. St. bl. 489–498.

XVIII. BOEK. 1783.

den, in het tydsverloop dat *Calabrie* en *Sicilie* zo zeer geschud werden, en waar door een nieuw Eiland, niet verre van *Ysland*, ontstondt, spelde het Bygeloof niets minder dan eene op handen zynde ontslooping der Wereld. —— In het *Zwitsersche* Canton *Bern* hieldt men dien Nevel voor den rook van de put des Afgronds in het negende Hoofdstuk der Openbaaringe van JOANNES vermeld (*).

Beschryving van dit Verschynzel.

Doch laaten wy optekenen wat 'er van dit Verschynzel was. Van de achttienden van Zomermaand, tot omtrent het einde van Hooimaand, vertoonde zich, door geheel ons Land, een Nevel, nu eens min dan meerder zwaar, en stand houdende met alle Winden: veel al nam dezelve naa den middag in zwaarte toe. Het gezigt der Zonne, of ook dat der Starren van de eerste grootte, uitgenomen in het laagste gedeelte van den Gezigteinder, werd 'er niet door belet; maar kon men, zonder eenigen hinder, tegen de Zon opzien met een ongewapend oog. Een somber licht verspreidde zich op de benevelde voorwerpen. De Zon was verschillende van kleur, naar de verschillende dikte des Nevels, welke deeze of geene soort van straalen doorliet. Naardemaal de geele en roode, als de sterkste, 'er meest door heen braken, hadt

(*) Zie de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* V. D. II. St. bl. 376, 428. en byzonder 476.

hadt de Zon het voorkomen van een Vuurkloot, en was by wylen, inzonderheid by het opkomen en ondergaan, bloedrood; ook hadt de Zonneschyf, door een veel digter middenstoffe dan de gewoone gezien, eene schynbaare vergrooting. — De Hette was, geduurende dit Verschynzel, doorgaande zeer sterk, 'er viel weinig Regen, en men hoorde bykans geen Donder (*). Behalven dat die zo vreemd en langduurig benevelde Lugt ongevallig voor 't oog was, ging in zommige Gewesten, als *Friesland* en *Groningerland*, die Nevel vergezeld van een onaangenaamen Zwavelstank, die niet alleen de reuk maar ook den smaak, aandeedt, en by veelen zelfs gevoelige uitwerkzels op het Lichaam hadt. Eenige Boomen en Planten werden, in de gemelde Gewesten, 'er zeer door beschadigd, andere weinig, nog andere liepen geheel vry. In *Holland* en *Utrecht* was die stank des Nevels van veel minder of wel geene beduidenis, en bespeurde men 'er die schadelyke uitwerkzelen niet van (†). — Het scheen dat dee-

XVIII. BOEK.

1783.

(*) *Histoire & Memoires de la Societe des Sciences Physiques de Lausanne* Vol. I.

(†) S. J. BRUGMANS *Natuurkundige Verhandeling over een Zwavelagtigen Nevel.* Te *Gron.* by DOEKEMA. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1447. De Ridder DE LAMANON schryft, dat te *Salon* de Nevel zomtyds een onaangenaamen reuk hadt, waar aan men bezwaarlyk een naam kon geeven, en van veelen voor een Zwavelreuk gehouden werd; dat dezelve hinder deedt aan

XVIII. BOEK. 1783.

deeze Uitwaasſemingen niet uit den grond opkwamen, welken men niet zag rooken, gelyk veeltyds by Nevels gebeurt. Deeze kwam uit de hoogte en daalde als uit den Dampkring neder. Men zag niet dat dezelve den grond raakte, uitgenomen wanneer door een gezigts-misleiding, de Nevelagtige laag zich tot den zigtbaaren Horiſont uitſtrekte.

Vermoedelyke oorzaak diens Nevels.

Ontbrak het niet aan vreemde begrippen onder het Gemeen, en anderen, wegens den oorſprong deezes Verſchynzels, waar van wy de voornaamſte aanſtipten, de Wysgeeren, de Weerwaarneemers inzonderheid, deeden hun best om die ongegronde en veelal ſchroomverwekkende gedagten te verdryven. Zeer gereeden ingang vondt by veelen het gevoelen van den door zyne Weerkundige Waarneemingen wyd beroemden Hoogleeraar TOALDO te *Padua*, dat deezen Nevel den oorſprong verſchuldigd was aan de verbaazende uitdampingen by de Aardbeeving, die *Sicilie* en een gedeelte van

aan de oogen, en lieden van een teder Ooggeſtel eene onaangenaame aandoening gevoelden. —— In *Neder-Provence*, *Languedoc*, en elders, deedt de Nevel de Graangewasſen rypen, en bevorderde den Oogst. Maar in *Opper-Dauphine* en te *Turin* ſloeg de roest in veele Graanlanden, en op andere plaatzen verſchroeiden de Plantgewasſen. In *Italie* en in *Frankryk* ging de Nevel van veel en zwaar Onweer vergezeld. Zie *Algem. Vaderl. Letteroeff.* VI. D. II. St. bl. 251. 297. 298. 299.

van *Calabrie* omkeerde, in den Dampkring verſpreid, door de winden aan- en omgevoerd. Dan te regt merkten anderen op, dat, ſchoon die geweldige Aardſchokken te dier plaatze met een donkere nevelagtige en als met rook vervulde lugt gepaard gingen, deeze Hoogleeraar, toen hy dit gevoelen ter baane bragt, niet wist, dat de Nevel zich bykans over geheel *Europa* en verder hadt uitgebreid. Dat, daarenboven, die Uitwaasſemingen, waren zy door de Winden aangevoerd geweest, zich agtereenvolgende, en niet ten zelfden dage, op plaatzen zeer wyd van elkander gelegen, zouden hebben moeten vertoonen, en ook met een Wind uit dezelfde ſtreek moeten verſchynen; daar de Nevel zich op den eigenſten dag, op onderſcheide Plaatzen, waar tegenovergeſtelde Winden waaiden, ontdekte. Dat ook de Aardbeevingen, ter plaatze waar zy eene zo ſchroomlyke verwoesting aanrigtten, voornaamlyk woedden in 't begin van Sprokkelmaand, en de Nevel zich eerst omtrent het midden van Zomermaand, en dus vier maanden laater, vertoonde. Volgens hunne gedagten hadt men dien Nevel niet aan de Aardbeevingen toe te ſchryven; doch dezelve daar mede eene gemeene oorzaak, die verſchillende uitwerkingen voortbragt, volgens de natuur der Plaatzen en de omſtandigheden die dezelve wyzigden. Zy zogten en vonden de oorzaak in de Weerkundige Waarneemingen, die uitweezen, dat de

XVIII. BOEK. 1783.

de gesteltenis des Dampkrings voornaamlyk afhangt van de natuur en gesteldheid der Gronden en dat de veranderingen van de Lugt onderworpen waren aan de veranderingen der Aarde, op welke zy, op haar beurt, invloed hebben. Zy namen in aanmerking de Lugtsgesteltenis eenige Jaaren voorwaards en bovenal van 't laatstverloopene, en meenden daarin den grond te ontdekken van de Aardbeevingen, en den Nevel teffens, die, door plaatslyke omstandigheden, zeer veel in aart en uitwerkingen verschilden (*).

Aanmerkelyke Vuurbal in de lugt gezien.

Min vreemd, doch gemeener in andere Landen, byzonder in *Italie*, was een vuurige Verheveling, tot de soort behoorende die men Vuurballen noemt, welke, op den achttienden van Oogstmaand omtrent half tien uuren 's avonds te *Amsterdam*, te *Rotterdam*, te *Nieuwerkerk aan den Ysfel*, te *Middelburg* en elders, werd waargenomen, en, onder verschei-

de

(*) Wy moeten onze Lezers, die dit alles breeder begeeren na te gaan, verzenden tot de *Weerkundige en Wysgeerige Aanmerkingen, over den zeldzaamen Nevel des Jaars* 1783. in de *Algem. Vaderl. Letteroeff.* V. D. II. St. bl. 632; Tot de *Weerkundige Waarneemingen te Padua geduurende dien Nevel door* TOALDO *gedaan.* *Ald.* VI. D. II. St. bl. 248; en bovenal tot de *Nieuwe Gedagten over den aart en oorsprong diens zeldzaamen Nevels, door den Ridder* DE LAMANON Ald. bl, 296. Men voege 'er by de boven aangehaalde Verhandeling van den *Groningschen* Hoogleeraar BRUGMANS.

de gedaantens gezien. Dezelve kwam uit het Noordwesten voort, schoot na het Zuiden, hadt voor 't oog de grootte van de Maan, gaf een sterk en verbaazend licht van zich, onder het voortgaan, vuurige Vonken uitwerpende. De Lugt was, geduurende dit verschynzel zeer helder, geheel bezet met Starren, en de weinige wind kwam uit het Noorden. —— Indien dit dezelfde Vuurbal geweest hebbe, die zich, omtrent op denzelfden tyd, te *Londen* vertoonde, en een sterker licht van zich verspreide dan de volle Maan, strekt het ten bewyze van de verbaazende snelheid waar mede die Verhevelingen door de Lugt vliegen (*).

De Lugtbollen hier te Lande opgelaaten.

Verdienden deeze zonderlinge Lugtverschynzelen, Gewrogten der Natuur, onze optekening, de Kunst bewerkte ten deezen Jaare Lugtvertooningen by dag, van een te zeldzaamen aart om niet kortlyk vermeld te worden; schoon men hier te Lande slegts van verre de voetstappen der *Franschen* drukte. De Heeren DE MONTGOLFIËR waren de eersten, die

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1406. De snelheid van den loop dier Verhevelingen, wordt op zeven *Duitsche* Mylen in één Seconde berekend: en stelt men dat een Lichaam slegts half zo veel wegs, in dien tyd aflegt, dan nog is de voortgang meer dan honderd maal vlugger, dan de middelbaare snelheid van een Kanon kogel. Zie de *Verhandeling over de Vuurballen* door de Heer JOHN PRINGLE. In de *Uitgez. Verh.* by HOUTTUIN VI. D. bl. 242.

XVIII. BOEK. 1783. die te *Annonay* in *Vivarais*, een Lugtbol van eene aanmerkelyke grootte in de Lugt, tot aller verbaazing, deeden opklimmen. Welhaast volgden 'er Proefneemingen op dezelfde wyze, en ook door andere middelen, te werk gesteld, steeds in grootte en verwonderlykheid toeneemende, zo dat Menschen in dezelve zich in de lugt lieten opvoeren, en het waagden reistochten in die voor den Mensch, op deeze wyze, onbeproefde Hoofdstoffe te doen (*). — De eerste die dusdanig een Lugtbol in onze Gewesten liet opgaan was de *Rotterdamsche* Geneesheer J. VAN NOORDEN (†), waar in hy herhaalde keeren gelukkig slaagde, en de Aanschouwers versteld deedt staan over de hoogte en snelheid waar mede deeze Lugtbollen op- en voortgingen. — De Heer DILLER, Natuur- en Werktuigkundige in *'s Gravenhaage*, vervaardigde een groote en prachtige Lugtbol, die tot eene geringe hoogte geklommen, over zyde stortte, en naa zeer korten

(*) Zie de *Beschryving der Proefneemingen met kunstige Lugtbollen*, uit het *Fransch van* FAUJAS DE SAINT-FOND, *vertaald en met Aanteekeningen door* M. HOUTTUIN. En *'t Verslag van de Reizen met de Lugtbollen gedaan, en byzonder berigt van den overtocht van Douver na Calais. Algem. Vaderl. Letterbeff.* VII. D. II. St. bl. 166.

(†) Hy gaf eene *korte Verhandeling* in 't licht, *over de Lugtweegkundige Bol of Aërostatiq Werktuig.*

ten tyd in de Lugt geweest te hebben, weinig schreeden van de plaats der oplaatinge neder kwam. Gelukkiger slaagde hem eene herhaalde proeve met een kleiner Lugtbol (*). XVIII. BOEK. 1783.

Schoon deeze, of volgende Proefneemingen hier te Lande, niet haalden by die in *Frankryk* oordeelden wy dit weinige te moeten melden van eene Kunstbewerking, die, ten deezen dage, eene geruime wyl de aandagt trok, en veele Schriften ter baane bragt, waar in de nuttigheid deezer Ontdekkinge van zommigen opgehemeld en voorgesteld wierd als of men welhaast de Lugt, zo wel als 't Water, zou bevaaren, en de kunst vinden om dit Voertuig, niet min dan de Schepen, naar welgevallen, te bestuuren; terwyl anderen, de vorderende Ontdekkingen en Proeven in de Natuurkunde op derzelver verdiende waarde schattende, over de algemeene nuttige gevolgen der Lugtbollen geenzins zo hoog gevoelden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1887. 1950. 2064. 2099.

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGENTIENDE BOEK.

INHOUD.

XIX. BOEK.

De gunstige Gedagten, wegens Keizer JOSEPHUS DEN II. *hier te Lande verflaauwen. Beginzel der onlusten tusschen hem en deezen Staat. Geschil over de Polder-lasten van den Doel. Vernieuwd Keizerlyk Bevel, het betreeden van zyn Grondgebied, aan vreemde Soldaaten, verbiedende. Omtrent het begraaven der Soldaaten op den Doel was geene bepaaling gemaakt. Een Soldaat op het Kerkhof aldaar begraaven. Wat hier by voorviel. Het Lyk te rug gevoerd, en in de Gragt van Liefkenshoek geworpen. Forten aan de Schelde door de Keizerlyken ingenomen. Berigtschrift des Hofs van Brussel. Beantwoord door de Staaten. Gissingen wegens de oorzaak dier Geschillen. Nader Berigtschrift van 's Keizers wegen. Antwoord der Staaten. Het*

Hof

Hof van Brussel spreekt op een hoogen toon over het Grondgebied. De Keizer keurt het gedrag des Hofs van Brussel goed, en bewilligt in eene Onderhandeling. De Luitenant Collonel VAN SHWEINITS *in zyne posten geschorst. De Keizer houdt zich voldaan met het Arrest van* SHWEINITS *en verzoekt diens ontslag. Hy wordt ontslaagen. Gevolmagtigden door de Staaten benoemd om de Grensscheidingen te regelen, en de geschillen te vereffenen. 'Er doen zich nieuwe bezwaaren van de zyde der Oostenrykeren op. Nieuwe klagten over de schending van 's Keizers Grondgebied. Vrugtlooze poogingen van verontschuldiging. De Keizer dingt na de vrye Vaard op de Schelde. 't Voorgevallene met den Marktschipper van den Doel op Antwerpen. Hoe het Hof van Brussel dit geval voorstelde en opneemt. De Keizer eischt voldoening en het wegneemen van het Wagtschip te Lillo. Het Brusselsche Hof levert nieuwe bezwaaren in. Inschiklyk gedrag van hun Hoog Mogenden in dit alles. Gerugt wegens het aannaderen van Keizerlyk Volk na 't Fort Liefkenshoek. Het Brusselsch Gouvernement betuigt niets vyandlyks bedoeld te hebben. 't Fort Oud Lillo door de Keizerschen geslegt. De Keizer doet een Tol-barriere van den Staat wegneemen. Aankomst der Gevolmagtigden van deezen Staat te Brussel. Vorderingen des Keizers. Gedagten over deeze Eischen.* BELGIOJOSO *misnoegd wegens de vrye Schryfwyze hier te Lande over 's Keizers Eischen. Krygsvolk van den*

XIX. BOEK.

XIX. BOEK.

Staat na de Grenzen gezonden. Bezending van Holland aan zyne Hoogheid over het langzaam zenden van Krygsvolk na de Grenzen. Verantwoording des Stadhouders. De Krygebevelhebbers en het Krygsvolk opontboden. 's Keizers Afgezant vindt de toerusting aan onzen kant vreemd. Hun Hoog Mogenden roepen Frankryk tot Scheidsman in. Voorloopig antwoord van onzen Staat op de Eischen des Keizers. De Keizer verklaart den minsten aanval op zyn Grondgebied voor een begin van Vyandlykheden te zullen aanzien. De Keizer betuigt van zyne Eischen op Maastricht niet te zullen afzien. Eischen op den Keizer, wegens eenige nog onafgeloste Geldopschietingen door Ingezetenen van den Staat. Wederlegging van 's Keizers Tafereel. Tegen eischen van hun Hoog Mogenden. JOSEPHUS DE II. *kan de bemiddeling van Frankryk toestaan; doch oordeelt ze onnoodig. Drukke Handelingen. Nieuwe Eischen des Keizers, by welke hy op de vrye Vaard op de Schelde aandringt. Hoe door de Ministers Plenipotentiarissen, by voorraad, beantwoord. Men besluit het doorvaaren by Lillo te beletten. Beantwoording van de nieuwe Eischen des Keizers. Aandrang van 's Keizers Eischen wegens de Schelde. Een Schot voor Lillo zou als een Oorlogsverklaaring worden aangemerkt. Frankryk raadt tot omzigtigheid en gemaatigdheid aan. Voorzorgen by de Schelde gedraagen. Wie voornaamlyk die Rivier van den Keizer wilden geopend zien. Voorzorg der Staaten om alle*

le Vyandlykheid te myden. Zy blyven nogthans op hun Regt aandringen. Een Schip, van Antwerpen de Schelde willende afzeilen, beschooten en aangehouden. Veelen verheugden zich daar over. Dit Schip, onder voorwaarden, weder ontslaagen. Voorstellingen aan het Hof van Brussel over dit voorval. Het bestaan om de Schelde op te vaaren verydeld. Alles vertoont zich Oorlogzugtig. De Keizer laat Krygsvolk na de Nederlanden trekken. Ontbiedt zyn Gezant uit 's Gravenhaage te rug, en betuigt het schieten op zyn Vlag voor eene Oorlogsverklaaring te houden. Antwoord der Staatsdienaaren te Brussel. Brief des Keizers, beschuldigingen tegen onzen Staat bevattende. De Staaten verdeedigen hun Regt op de Schelde. Onze Gezanten van Weenen en Brussel opontbooden. Besluit tot vermeerdering van Krygsvolk. De Staat vervoegt zich om hulp by Frankryk. Handelingen ten Franschen Hove hier over, en taal van VERGENNES. *Brief des Konings van Frankryk, over 'sKeizers laatste Eischen; en raad tot nieuwe Onderhandelingen. De Keizerin van Rusland wil de Onderhandelingen hervat hebben. Nadere onderrigtingen aan haar gegeeven. Onderscheide denkbeelden over de hulp, die men te verhoopen hadt. De Keizer zet zyn gewelddaadig oogmerk voort. Overeenkomst van onzen Staat met den Keurvorst van Keulen. De Inundatie by Lillo veroorzaakt een valsch Krygsgerugt. Voorzorgen van verdeediging op de Schelde. Frankryks antwoord op de gevraagde hulp.*

 Be-

XIX. BOEK.

Beloofde schadeloosstelling van onze zyde, wegens de Overstroomingen, in gevalle van vergelyk. De uitvoer van Oorlogstuig en Eetwaaren na de Keizerlyke Landen verboden. De Ingezetenen van eenige Landstreeken gelast hun Vee en Graan na Maastricht te brengen. Schikking om het Krygsvolk te lande voltallig te maaken. Het aanschaffen van ligt Krygsvolk. Aanwerving van Krygsvolk onder den Rhyngraaf VAN SALM, *en anderen, in overweeging genomen. Voorslag van den Rhyngraaf om Meklenburgsche Troepen aan te neemen. Voorstel van hun Hoog Mogenden om met meer spoed Krygsvolk te krygen. Beraamingen op de Waldeksche en Zwitsersche Regimenten. De Prins van* NASSAU WEILBURG *doet afstand van zyne Krygsampten. De Graaf* DE MAILLEBOIS *tot Generaal der Infantery van den Staat aangesteld.*

1783. De gunstige gedagten, wegens Keizer JOSEPHUS DEN II. hier te Lande, verflaauwen.

Schoon Keizer JOSEPHUS DE II., op zyne reize door deeze Gewesten, by den Landzaat, veel eers ingelegd hadt; schoon veelen zyn zeggen, by 't afscheidneemen van de *Amsterdamsche* Regeering, dat hy, als een *Wereldburger hun voor waare Patriotten hieldt*, met het hoogste genoegen hoorden; schoon de ongunstige denkbeelden, door zommigen, wegens deeze bezigtiging zyner *Oostenrryksche Neder-*

derlanden, en een gedeelte der onzen, opgevat, verdweenen, toen hy het verzoek der *Antwerpenaaren*, tot opening der *Schelde*, van de hand wees, om de heilige trouw der nog ſtandgrypende Verbonden niet te ſchenden; verminderde by eenigen de hoogagting voor dien Vorst, toen hy het ſlegten der *Barriere Steden* vorderde, en hoewel niet weinigen dit eer als voor- dan naadeelig aan onzen Staat beſchouden, keurden zy de wyze dier vorderinge af: dewyl ze maar al te duidelyk aanwees, hoe weinig pligtpleegings magtige Vorſten doorgaans maaken met kleindere Mogenheden, hunne voorſtellen als geboden aandringende en uitvoerende, zonder het oor aan Tegenvertoogen te leenen (*). Dan dit Jaar liep niet ten einde of deeze Vorst vertoonde zich in een veel ongunſtiger licht, en 't ſcheen geſchaapen of onze Staat, nog naauwlyks van den last eens kostbaaren Zeeoorlogs met *Groot-Brittanje* ontheeven, ſtondt in eenen hachlyken Landoorlog met den Keizer te worden ingewikkeld.

XIX. BOEK.

1783.

Beginzel der onlusten tusſchen hem en deezen Staat.

JOSEPHUS DE II, met een geest vol ontwerpen, en van eenen rustloozen aart, agtte dit tydſtip gunſtig tot het vormen van groote onderneemingen. De voornaamſte Mogendheden van *Europa* vonden de Schatkisten uitgeput, door den jongst-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* IV. D. bl. 120, 127—140.

XIX. BOEK. 1783.

jongst gevoerden Oorlog, en niets, dan eene zaak van het uiterst en dringendst aanbelang, scheen genoegzaam om hun schielyk weder op het tooneel des Oorlogs te doen treeden. De *Vereenigde Nederlandsche* Gewesten lagen te midden van deeze Mogenheden, grensden aan de zyne, en de gemaklykheid waar mede men de ontruiming en slegting der Barriere Steden hadt toegestaan, gaf grond om te denken, dat hy, met weinig moeite, verdere eischen op deeze Nabuuren, door den Oorlog met *Engeland* verzwakt, en als nog met geen magtigen Bondgenoot, te hunner bescherminge, verbonden, zou kunnen doen gelden. Den aanvang deezer onlusten in dit en derzelver toeneemende voortzetting in het volgend Jaar zal de stoffe tot dit Boek opleveren.

Geschil over de Polderlasten van den *Doel*.

By het Barriere Tractaat van den Jaare MDCCXVIII waren wel deeze en geene Plaatzen aan onzen Staat afgestaan; doch was, over derzelver Bezitneeming, dikwerf twist gereezen tusschen de Aanneemers van dit Verdrag. Het Dorp de *Doel*, hoe zeer, volgens het Tractaat, aan onzen Staat toekomende, was nimmer door de onzen in bezit genomen. Naa de meergedagte reize van JOSEPHUS DEN II. hadden de *Oostenrykers*, dit Dorp aangemerkt als tot het Grondgebied der *Oostenryksche Nederlanden* behoorende. Wanneer het verdrag van de laatste vyf en twintig Jaaren, wegens het zogenaamd *Redemptiegeld* der Polders van den

den *Doel*, als ook van *Lillo* in *Brabant*, in Grasmaand deezes Jaars, ten einde liep, drongen de Afgevaardigden der *Oostenrykeren* op eene Byeenkomst binnen de Vesting *Lillo* gehouden, aan, om vervolgens met deeze lasten, niet bezwaard te worden. De Afgezondenen van *Zeeland*, gaven, zonder in het ſtuk der Grensſcheidingen te treeden, te kennen, dat zy in geene vermindering of lastontheffing konden toeſtemmen, voor zo verre de Regten huns Gewests in die van het Bondgenootſchap begreepen waren. Deeze Lastgelden beliepen ruim zeventienhonderd Guldens 's jaars, en werden aan de Algemeene Staaten betaald, voor den onbelemmerden uitvoer van Graanen voor al te water, zynde het Dorp de *Doel*, en deszelfs Polder, een Schiereiland naast de verdronkene Landen en den boord van de *Wester-Schelde*. De eigenaars der Landeryen moesten deeze lasten meest draagen, en ze werden omgeſlaagen in de Dykſchotten. Hun Hoog Mogenden beweerden, als Heeren van den Stroom, het regt te hebben om het bezwaar van drie Stuivers op den uitvoer van elken zak Graan te heffen. Over deeze belasting, en andere vorderingen, viel men klagtig; doch werd zulks ten overvloede beantwoord (*).

XIX. BOEK. 1783.

Zy-

(*) *Reſol. van Holl.* 10. en 12. Dec. 1783. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1466.

XIX. BOEK.

1783.

Vernieuwd Keizerlyk bevel, het betreeden van zyn Grondgebied aan vreemde Soldaaten verbiedende.

Zyne Keizerlyke Majesteit hadt, in Bloeimaand, een voorig Edict, aan vreemde Onder-Officieren en Soldaaten het betreeden van *Oostenryks* Grondgebied verbiedende, vernieuwd, en werd op de uitvoering van 't zelve, onder 't bestuur van deezen jongen Vorst, naauwkeuriger agt geslaagen, dan onder de regeering van zyne Moeder MARIA THERESIA. Zulks hadt reeds ten gevolge gehadt, dat eenige *Nederlandsche* Soldaaten, het Grondgebied des Keizers willende overtrekken, door een sterker aantal Keizerlyke vastgehouden en gevanglyk na *Antwerpen* gevoerd werden; doch kreegen deezen, binnen kort, door tusschenkomst van den *Nederlandschen* Gezant te *Brussel*, ontslag.

Wegens het begraaven van Soldaaten op den *Doel* was geene bepaaling gemaakt.

Men was voortyds gewoon geweest de overledenen der Bezetting van *Liefkenshoek* op den *Doel* te begraaven; een gedeelte van het Kerkhof, het *Geuzenkerkhof* geheeten, was daar toe geschikt; doch hadt de voorige Bevelhebber van *Lillo*, de Heer MANTEUFFEL, de Overledenen reeds in de Werken van *Liefkenshoek* doen ter aarde bestellen; wegens het begraaven van Lyken, uit *Nederlandsche* Bezettingen op *Oostenrykschen* bodem, was, in het vernieuwde Edict des Keizers, geene uitdruklyke bepaaling gemaakt, en gaf zulks gelegenheid tot eene onaangenaame ontmoeting; de eerste vonk, die het vuur van onmin tusschen den Keizer en deezen Staat aanstak.

In

XIX. BOEK. 1783.

Een Soldaat op 't Kerkhof van den *Doel* begraaven.

In Wynmaand overleedt een Soldaat te *Liefkenshoek*. De daar bevelvoerende Officier VAN BAARS, liet den Luitenant A. VAN SHWEINITS, Commandant te *Lillo*, vraagen hoe met de Begraafenis van dit Lyk te handelen, en kreeg last dien Soldaat met Krygseere te doen begraaven op het Kerkhof van het Dorp den *Doel*, zo als voorheen aldaar geschied was; met byvoeging dat dezelve, te dier plaatze, moest volvoerd worden, niet tegenstaande eenige zamenloop van Volk, tegenkanting van Rondgasten, of Arresten van Baljuwen, en dat men des noods geweld met geweld moest keeren, en daarom het Detachement met scherpe Patroonen voorzien; doch dat men het Lyk na *Liefkenshoek* moest te rug voeren; indien men, in de eerste plaats, een bewys vertoonde, dat het Dorp den *Doel* aan den Keizer toebehoorde, en, in de tweede plaats, dat de Keizer verboden hadt de Soldaaten der Bezettinge van *Liefkenshoek* op den *Doel* te begraaven.

Wat hier by voorviel.

Overeenkomstig met deezen zonderlingen last werd het Lyk na den *Doel* en op het Kerkhof gebragt, onder geleide van den Capitein MONTANUS; doch de Luitenant Baljuw DE BELEI vergezeld van twee Dorpschepenen en één Geregtsdienaar, vroeg deezen of hem 's Keizers Verbod dat vreemde Onder-officieren en Soldaaten den Keizerlyken bodem mogen betreeden, onbekend was? VAN BAARS, die de Lykstatie mede bywoonde, vatte het woord, met betuiging dat men gewoon

was

XIX. BOEK. 1783.

was op den *Doel* te begraaven, en of hy Luitenant Baljuw een Order kon toonen, by welke zulks verbooden was? Deeze moest wel bekennen dit niet te kunnen doen; doch wel den last van zyne Majesteit, die het meermaals vermelde Verbod van het betreeden zyns Grondgebieds bevatte: ingevolge waar van hy de tegenwoordig zynde Onder-officieren en Soldaaten arresteerde. De Heer VAN BAARS verklaarde van oordeel te zyn, dat hy zich op *Hollandsch* Grondgebied bevondt. Hier op vertrok de Heer BELEI. De Begraafenis werd verder, zonder eenige verhindering, volbragt, en de door Keizerlyke Bedienden gearresteerde Manschap begaf zich weder na *Liefkenshoek*. Een derzelven liet zich, onder den weg, ontvallen, dat zy scherpe Patroonen by zich gehad hadden, en zich hier mede wel zouden verdeedigd hebben; een zeggen, door den Advocaat Fiscaal TULLINGH, onder de losse praatjes van gemeene Soldaaten geteld (*).

Het Lyk te rug gevoerd, en in de Gragt van *Liefkenshoek* geworpen.

In de meening dat deeze zaak hier mede zo verre afgedaan was, dat men van wederzyden aan de Hooge Souverainen kennis van het voorgevallene zou geeven, vondt men zich van onzen kant bedroogen.

(*) *Resol. van Holl.* 19 Dec. 1783. Zie ook de Memorie van Consideratien, en Advis aan zyne Hoogheid, door den Advocaat Fiscaal van de Generaliteit J. G. VAN OLDENBARNEVELD genaamd TULLINGH, in den *Courier van Europa* I. D. Bylaagen bl. 26.

gen. Welhaast trokken 'er tusſchen de vier- en vyfhonderd *Oostenrykers* in het Dorp den *Doel*, en rukten tot voor de Barrieres van *Liefkenshoek*, verzoekende dat dezelve, tot meer gemak des vermoeiden volks, mogten geopend worden, met verzekering dat men geene feitlykheden zou pleegen. De Bevelvoerende Officier ſtondt het toe. Het Krygsvolk trok in goede orde voort; doch agter 't zelve reedt een kar, met het opgedolven Lyk van den jongstbegraaven Soldaat, die binnen de Barriere terſtond ſtil hieldt. De Baljuw, met twee Schepenen en Geregtsdienaars vertoonden zich toen, en berigten den Capitein MONTANUS, dat hier het Lyk, laatst op den *Doel* begraaven, te rug was: naa eene tegenſtreevende woordwisſeling werden de Geregtsdienaars gelast de kar om te ſtelpen en het Lyk in de Binnengragt te werpen. Waar op de Keizerlyke Krygsmagt terſtond de te rug marsch aannam.

XIX. BOEK. 1783.

Dan 't leedt ſlegts tot den vierden van Slachtmaand of een veel grooter aantal Keizerlyke Benden betrokken Staaten-bodem, en noodzaakten, de wagten van de zwakke Forten *St. Donaas*, *St. Paul* en *St. Job*, tot overgave: waar op zy dezelve in bezit namen, en het laatstgemelde terſtond ſlegten. —— Dit inrukken der *Oostenrykeren*, en het onverwagt overrompelen dier Forten, baarde, zo in als omtrent *Sluis*, dan bovenal in het Land van *Cadſant*, groote ontſteltenis; de In-

Forten aan de *Schelde* door de Keizerlyken ingenomen.

XIX. BOEK. 1783. Inwoonders van laatstgemelde Landstreek, door schrik getroffen, zouden, indien zy scheepsgelegenheid op *Zeeland* hadden kunnen vinden, een bykans onbepaalde vragt hebben willen geeven, om hunne beste tilbaare Have in veiligheid te brengen; doch, deeze missende, begroeven veelen uit angst hunne gereede Gelden, Goud, Zilver en andere Kostbaarheden in den grond. Te *Sluis* hieldt men de poorten geslooten, en droeg alle voorzorg omtrent de uitgaanden. De Regeering van *Sluis* zondt kundschap van dit voorgevallene aan hun Hoog Mogenden. De Krygsoversten verzogt van zyne Hoogheid versterking, en kreeg van den *Oostenrykschen* Bevelhebber uit *St. Donaas*, op zyn vraage naa de reden, die zyne Majesteit hadden kunnen beweegen om Krygsvolk op de Landen van den Staat te zenden, geen voldoend en een verzendend bescheid aan het Gouvernement Generaal der *Oostenrijksche Nederlanden*; doch verzekering dat 'er geen de minste Vyandlykheid plaats hadt tusschen den Keizer en de Algemeene Staaten; ten bewyze daar van aanvoerende het gerust laaten vertrekken der Krygslieden uit de in 't bezit genomene Forten. De Krygsraad te *Sluis* besloot alles aan zyne Hoogheid te schryven; en voorts op de wallen van het groote *Pas* en daar alomme, zo veel Kanon te plaatzen als men bekomen kon, Piquetten uit te zetten, en Ronden te laaten doen, zo veel de zwakheid der Bezettinge toeliet, en

en des noods de Sluizen te gebruiken, en voorts meerder Manschap van den Capitein Generaal te vraagen. Hun Hoog Mogenden ontvingen van het gebeurde op den *Doel* en te *Liefkenshoek* berigt door schryven van Jonkheer D. W. VAN LYNDEN, Hoofd-baljuw en Schout van *Hulst*, als mede van A. VAN SHWEINITZ (*), Luitenant Collonel, Groot Major, en thans Bevelhebber van *Lillo* en de onderhoorige Forten (†).

XIX. BOEK. 1783.

Op het ontvangen deezer tydingen vergaderden de Algemeene Staaten terstond buitengewoon. Zyne Hoogheid woonde deeze Vergadering by, en de Overste PAIN, na *Amersfoort* en *Utrecht* op weg, kreeg bevel om na *Breda* te trekken; terwyl twee Bataillons van den Oversten GRENIERS ter laatstgemelder Stede last ontvingen om zich na *Sluis* in *Vlaanderen* te begeeven.

Berigtschrift des Hofs van *Brussel*.

Uit het berigt van Party kan niet zelden licht geschept worden; dan hier scheen het veel eer de duisterheid te vergrooten. Het Hof van *Brussel* naamlyk zondt een Vertoog, den vierden van Slachtmaand gedagtekend, waar in 't zelve, naa de zorgvuldigheid des Keizers in het aankweeken van vriendnabuurlyke gemeenschap, en het vermyden van alles wat de rust en eensgezindheid kon verstoo-

(*) *Resol. Gen.* 7 Nov. *Resol. van Holl.* 26. Nov 1783

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl 39—57.

XIX. BOEK. 1783.

ſtooren, opgehaald te hebben, verklaart; „ dat de wederkeerigheid van goeden „ handel van de zyde der Republiek nog „ ſcheen te wenſchen te zyn: ten minſten „ hoopten 'er zich, van alle kanten, om- „ ſtandigheden en bedryven op elkander, „ die, indien men niet bewust ware, „ van de wysheid der Heeren Staaten „ Generaal, en indien men niet dagt, „ zich op hunne oogmerken te mogen „ verlaaten, van eenen aart zouden wee- „ zen, om de onderneemingen en exces- „ ſen hunner Officieren en Beampten te „ doen aanſchouwen, als de gevolgen „ en uitwerkzels van een genomen be- „ ſluit om zich byzonderlyk te artachee- „ ren aan de Regten en aan de Souve- „ rainiteit zyner Majeſteit, ten einde de- „ zelve te ſchenden en te ondermynen, „ op eene openbaare en beledigende wy- „ ze, waar door teffens alle regels der „ billykheid en grondbeginzels van ag- „ ting en menagement, welke zyne Ma- „ jeſteit voor zyne moderatie zou kun- „ nen verwagten, geſchonden werden."

Het voorgevallene op den *Doel* vermeld hebbende, vaart het Vertoog voort. „ Men kan het grondbeginzel en de re- „ den van een in allen gevalle zo bele- „ digend gedrag niet doorgronden, de „ vordering van de Souverainiteit des „ Keizers vermag niets op den geest des „ Commandants, hy geeft zelfs zich over „ aan eene tegenſtrydige tegenkanting, „ die het oogmerk van zyn beſtaan in

't

„ 't volle daglicht ſtelt: hy durft ſpree-
„ ken van een voorig gebruik, dat zelf,
„ indien het beſtaan heeft, niet dan eene
„ opeenvolging van uitdrukkelyke ſchendin-
„ gen aan het Grondgebied zyner Maje-
„ ſteit zou aantoonen; hy is niet minder
„ ongevoelig voor de beroeping op de
„ Edicten des Keizers; hy voegt 'er de
„ vermetelheid by van te erkennen, dat
„ hy van die Edicten bewust is, en niet
„ tegenſtaande die omſtandigheden, vol-
„ trekt hy het Delict en de Beledi-
„ ging met luidrugtigheid en formalitei-
„ ten en demonſtratien, waar van men,
„ by de begraaving van een Soldaat ner-
„ gens een denkbeeld heeft, even of hy
„ van voorneemen ware geweest om in
„ de formaliteiten der verzelling alles te
„ zoeken wat zamen kon loopen om de
„ Belediging te meerder aan den dag te
„ leggen, en dezelve des te openbaarer
„ en ſterker te maaken. — Het Gou-
„ vernement, aangedaan, zo wel als ver-
„ wonderd, over een gedrag zo vreemd
„ en teffens zo ſtrydig met het Systhe-
„ ma vol van oplettenheid, 't welk 't
„ zelve, in alle gelegenheid, ten aanzien
„ van de Republiek in agt neemt, is ver-
„ ſchuldigd geweest aan de onwederſpree-
„ kelyke Regten van den Keizer en
„ hoogstdeszelfs Waardigheid, op eene zo
„ verregaande en beledigende wyze ge-
„ ſchonden, de Demarche van op het
„ Grondgebied van de Republiek een
„ Detachement te doen trekken, geſchikt

XIX. BOEK. 1783.

„ om de ontgraaving des begraaven Sol-
„ daats te protegeeren, en de restitutie
„ van het Lyk aan het Garnisoen van het
„ Fort, in welks Gragt het Lyk gewor-
„ pen is, in tegenwoordigheid en onder
„ directie van den Officier van het Ge-
„ regt der Plaatze, alwaar de Souverainiteit
„ zyner Majesteit is aangetast geworden;
„ doch terwyl het Gouvernement is aan-
„ gezet en gedwongen geworden tot die
„ Demarche door eene vooroverlegde be-
„ ledigende en versoeilyke daad, die in
„ haaren aart en omstandigheid, zonder
„ uitstel, eene gelyke Represaille ver-
„ eischte, kent hetzelve te wel de ge-
„ voelens van hun Hoog Mogenden om
„ niet van dezelven te verwagten, dat,
„ in aanmerking neemende de aanranding
„ ondernomen tegen den Souverain der
„ *Nederlanden*, zy dezelve, door eene
„ prompte Satisfactie, welke de Heer Ba-
„ ron VAN REISCHACH, reeds in den
„ *Haage* gevorderd, en waar van de Mi-
„ nister Plenipotentiaris zyner Majesteit
„ in de *Nederlanden* reeds gesprooken
„ heeft met den Heer Baron HOP, zul-
„ len uitwisschen, of dat zyne Majesteit
„ natuurlyker wyze zou moeten presu-
„ meeren het te moeten toeschryven aan
„ den geest, en aan de oogmerken van eene
„ wezenlyk beledigende Aanranding."

Deeze gelegenheid nam het Gouverne-
ment waar om ook klagten uit te boeze-
men, wegens andere bedryven, door 't
't zelve als de schennissen van 's Keizers
Grond-

Grondgebied beschouwd, inzonderheid over het vorderen van Regten op Bieren en Eetwaaren, van *Antwerpen* langs de *Schelde*, na de Polders van *Brabant* vervoerd; alleen om dat die Waaren den weg van *Lillo* voorby moesten, of enkel de *Schelde* overvoeren; en de Visschers vaartuigen, zedert een maand, aan eene nieuwe belasting onderwierp, en van de Onderdaanen zyner Majesteit dit telkens afvorderde als zy het *Hollandsch* Wagtschip voorby voeren, met bedreiging van Vaartuig en Volk te doen aanhouden, en dezelve in *Zeeland* op te brengen, als zy in gebreke bleeven de nieuw uitgevondene belasting te betaalen.

XIX. BOEK. 1785.

Beantwoord door de Staaten.

In antwoord op dit sterk Vertoog bekenden de Algemeene Staaten, met het gevoeligst leedweezen, gezien te hebben, den gereezen twyfel, als of 'er eenige verandering was ontstaan in de gevoelens van eerbied voor zyne Keizerlyke Majesteit, welken zy altoos onveranderlyk aan deszelfs doorlugtig Huis hadden toegedraagen, en als of zy eenig oogmerk zouden hebben om zich van hunne zyde een onbillyk Regt op het Grondgebied zyner Keizerlyke Majesteit te willen aanmaatigen; dat zy, wel verre van daar, konden verzekeren, ten allen tyde, bereid te weezen, nog dezelfde gevoelens aan den dag te leggen, door te beletten en te doen beletten, zelfs op het in verschil gebragte Grondgebied van den *Doel*, alles wat daar van den minsten schyn zou

XIX. BOEK. 1783. draagen, en allersterkste bevelen te geeven, dat hunne Inwooners geen de minste gelegenheid tot klagten te wegebrengen. Hier van wilden zy, dat hunne Minister Plenipotentiaris den Keizer alle verzekeringen deedt, en tevens verklaarde, dat 'er voor hun Hoog Mogenden niets aangenaamer zyn kon dan om ééns vooral, tot onderling genoegen, alle de verschillen uit den weg te ruimen, die 'er nog zouden kunnen plaats hebben, ten aanziene van eenige by de Tractaaten in verschil staande Grensscheidingen, waar omtrent zy zich verzekerd hielden, dat het Gouvernement Generaal wel zou willen toestemmen, dat het Grondgebied, over 't welk thans in 't byzonder de klagten liepen, zich bevondt. Dat zy bereid waren, om, onbenadeeld de in weezen zynde Tractaaten, ten einde dezelve te regelen, van hunne zyde, Commissarissen te benoemen, om met die welke door zyne Keizerlyke Majesteit benoemd zouden kunnen worden, te zamen te werken ter vereffening der Geschillen, en om ééns voor al de zaaken op eenen vasten voet te stellen. —— Wyders dat zy niet zouden nalaaten, op alle de stukken, in het Vertoog van klagten begreepen, de noodige navorschingen te doen, ten einde met volkomene kennis van zaaken, daar aan al de aandagt te verleenen, welke de pligt en agting voor den hoogen Persoon van zyne Majesteit, zo wel als de billykheid en regtmaatigheid vereischten;

ten;

ten: niet twyfelende of het Gouvernement Generaal zou zich intusschen wel willen verzekerd houden, dat alles, wat er ongeregelds gebeurd ware, geschied was te eenemaal zonder de toestemming en buiten order van hun Hoog Mogenden (*).

XIX. BOEK. 1783.

Gissingen wegens de oorzaak dier Geschillen.

Het geval op de grenzen zelve zo vreemd in de geheele toedragt, en het Vertoog des *Brusselschen* Hofs, de zaak in een zo ongunstig licht van terging en aanval stellende, maakten eenen sterken indruk op den geest der Landzaaten. Men veroorloofde zich veelerlei gissingen, aangaande den oorsprong, waar uit het geval gesprooten was, en het oogmerk waar toe 't zelve dienen moest. In de toeneemende verbittering der twee Partyen, ontbrak het niet aan de zodanigen, die dagten en openlyk beweerden, dat deeze nieuwe Verschillen en Oneenigheid, met opzet, aan 't Gemeenebest berokkend waren door die Party, wier belang het was, de Landmagt van den Staat te vermeerderen. Geen schaduw van twyfel dat het geschied zou zyn, om gelegenheid te scheppen tot het wapenen der Burgeren deedt zich op; integendeel liepen 'er gerugten, die den Stadhouder ten laste lagen, heimelyke bevelen aan den Luitenant Collonel VAN SCHWEINITZ gezonden te hebben, om gelegenheid

(*) *Resol. Gen.* 8 Nov. 1783.

XIX. BOEK. 1783.

heid te zoeken tot eenig Geschil met het Gouvernement van *Brussel*, en de Republiek in te wikkelen in eenen Oorlog uit inzigten met de waare belangen van dezelve niet overeenkomstig. —— De invloed van *Groot-Brittanje* bleef niet buiten bedenking (*). — Dan laaten wy zien, welke gevolgen deeze zaak hadt, waar uit veelligt iets van den grond der zaake zal blyken.

Nader Berigtschrift van 's Keizers wegen.

De Bezetting te *Sluis* op de bovengemelde wyze (†) versterkt zynde, gaf de Baron VAN REISCHACH aan hun Hoog Mogenden een Berigtschrift over, waarin hy betuigde, hoe het aan het *Brusselsch* Gouvernement zeer leed deedt, dat het voorgevallene op de grenzen alhier zo veel indruks hadt gemaakt om Krygsvolk van den Staat derwaards te doen zenden, even als of men de goede Vriendschap zyner Keizerlyke Majesteit voor de Republiek wantrouwde, terwyl men kon verzekeren, dat zyne Majesteit, op derzelver wettige Bezittingen, niets nadeeligs in het oog hadt. Doch dat men, op den voorslag van hun Hoog Mogenden, om de zaaken door Commissarissen in der minne te vereffenen, niet kon ant-

woor-

(*) *Cour. van Europa* I. D. bl. 151. *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 616. VI. D. 1006. *Brief van zyne Hoogheid over het niet zenden van Troepen na de Grenzen* van 24. Mey 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 974.

(†) Zie hier boven bl. 174.

woorden, eer 'er antwoord van zyne Keizerlyke Majesteit op de gevraagde Orders gekomen was. —— Met de hoop dat dit gunstig zoude weezen, en strekken om, door Onderhandeling, de gereezene Geschillen niet alleen te vereffenen; maar ook, door eene Algemeene Bepaaling vast te stellen, het ontstaan van volgende te voorkomen, vleide het Hof van *Brussel* den Heer HOP, als het zyne bedenkingen op 't antwoord der Algemeene de Staaten inleverde (*). XIX. BOEK. —— 1783.

Dan hun Hoog Mogenden bleeven niet in gebreke om dat Hof, met allen ernst, onder 't oog te brengen, hunne uiterste verbaasdheid, over de gansch onverwagte en geweldige bezitneeming van een gedeelte hunner Bezittingen, in 't midden van een volkomen Vrede, zonder eenige voorafgaande waarschuwingen; dat een zo geweldige aanval aan hun de regtmaatigste klagten opleverde: dewyl zy eerst door 't Regt van Wapenen, vervolgens door een daadlyk Tractaat, en eindelyk door een langduurig en ongestoord bezit, den eigendom der ingenomene Forten verkreegen hebbende, daar van door geen geweldige Hand behoorden ontzet te worden; weshalven zy aandrongen op het herstel der zaaken op den voorigen voet; dat zy voor het overige bereid waren, in den uitgestrektsten zin in Antwoord der Staaten.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 71.

XIX. BOEK. 1783.

Onderhandeling te treeden over de vereffening der Geschillen omtrent de Grenzen in *Vlaanderen*, en eene billyke Voldoening te geeven, indien de klagten van het Gouvernement, wegens het voorgevallene op den *Doel*, by onderzoek, gegrond mogten bevonden worden. Van dit Besluit zonden zy een Afschrift aan den Graave VAN WASSENAAR, hunnen Gezant aan 't *Weener* Hof (*).

Het Hof van *Brussel* spreekt op een hoogen toon over het Grondgebied.

Het Gouvernement te *Brussel* voerde, op het leezen deezes Staatsbesluits, een eenigzins hooger toon, en beriep zich op eene Verklaaring, in den Jaare MDCCLXXVI gedaan, by welke aan 's Keizers zyde geene andere Grensscheidingen erkend werden dan die van het Jaar MDCLXIV. Wyders zeggende, dat de Republiek, in den Jaare MDCCL, zich, zonder voorafgegaanen eisch, geweldiger hand van het Fort *St. Paul* hadt meester gemaakt, welke schennis nooit was geboet geworden; dat, zo de civile Officieren, door welker bestuur nu de Bezitneeming was gedaan, by die gelegenheid, tot eenige buitenspoorigheid mogten zyn overgeslaagen, men zulks niet ongestraft zou laaten; dat 'er geene Onderhandeling plaats kon hebben bepaald tot de Grenzen van *Vlaanderen*; dat 'er nog andere stukken in Verschil, en aan den kant van zyne Majesteit nog andere Regten weder te eischen wa-

(*) *Resol. Gen* 28 Nov. 1783.

waren, tot welke, zo hun Hoog Mogenden den prys ſtelden op de Vriendſchap van den Keizer, zy zeker de Onderhandeling tot eene *Algemeene Schikking* zouden uitbreiden. Voorts 's Keizers antwoord en goedvinden verwagtende. XIX. BOEK. —— 1783.

De Keizer keurt het gedrag des Hofs van *Brussel* goed: en bewilligt in eene Onderhandeling.

't Leedt niet lang of de Vorst van KAUNITZ, eerſte Keizerlyke Staatsdienaar, leverde aan onzen Gezant ten *Weener* Hove een Berigtſchrift over, waar in hy 's Keizers volkomen goedkeuring van het gehouden gedrag des Gouvernements Generaal vermeldde, en tevens diens genegenheid betuigde om de gereezene Geſchillen in der minne te vereffenen; ten welken einde hy volmagt aan 't gemelde Gouvernement zou geeven, om, ingevolge van den voorſlag van hun Hoog Mogenden, van zyne zyde Commisſarisſen te doen benoemen. Naar luid van dit Berigtſchrift, vol betuigingen van 's Keizers agting en vriendſchap voor de Republiek, was hy zeer verre van vyandlyke oogmerken tegen deezen Staat te koesteren.

De Luitenant Collonel VAN SCHWEINITZ in zyne Posten geſchorst.

Inmiddels hadden de Algemeene Staaten beſloten den Stadhouder te gelasten, om op het gedrag des Luitenants Collonel VAN SCHWEINITZ, en van den Major van *Liefkenshoek* VAN BAARS, en de verdere Krygsperſoonen, in het voorgevallene betrokken, onderzoek te laaten doen. Dit werd den Fiscaal ter Generaliteit J. G. VAN OLDENBARNEVELD genaamd TULLINGH aanbevo-

 len,

XIX. BOEK. 1783. len, die deswegen een breedvoerig Verslag gaf, vergezeld van zyne Bedenkingen en Advys, door zyne Hoogheid aan hun Hoog Mogenden met een brief tot geleide overgeleverd (*). Deeze stelden de stukken in handen hunner Gelastigden tot de zaaken van *Staats-Vlaanderen*; die voor Raadslag uitbragten, „ om den „ Collonel VAN SCHWEINITZ, Groot „ Major van *Lillo*, als door zyn onvoorzigtig gedrag aanleiding gegeeven hebbende tot de onaangenaamheden met „ den Keizer, *de facto* en *buiten figuur* „ *van Proces*, van zyne Bediening van „ Groot Major te *suspendeeren*, en de „ Functien daar van te interdiceeren, „ tot nadere order, hem herwaards te „ ontbieden, en deszelfs Tractament en „ Emolumenten, tot nader order, in te „ houden: en verder den Collonel VAN „ BAARS, wegens het laaten doormarcheeren van een Keizerlyk Detachement door de Werken van *Liefkenshoek* voor den Krygsraad te convoceeren." — Het besluit van hun Hoog Mogenden viel overeenkomstig met deezen raadslag. Staaten van *Holland* hadden sterk aangedrongen, dat de Overste VAN SCHWEINITZ na *'s Gravenhaage* zou ontboden, in bewaaring gesteld, als mede dat een volledig Onderzoek tegen hem, en allen die in de zaak mogten betrokken zyn, voor

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 75 en 94.

voor den bevoegden Burgerlyken Regter zou ondernomen worden. XIX. BOEK.

Dit Staatsbesluit strekte ten betoon van het hoogst ongenoegen hunner Hoog Mogenden over 't gedrag van den Groot Major VAN SCHWEINITZ, 't welk zy ten eenemaale afkeurden als zonder eenige wettige authoriteit, voorkennis of orders, door hem gehouden; en vleiden zich hun Hoog Mogenden, dat zyne Keizerlyke Majesteit, dit voor voldoening zou aan-, en daar in genoegen neemen (*). 1783.

Zo van wegen het Hof van *Brussel* als van *Weenen* kreegen de Staaten, met den aanvang des Jaars MDCCLXXXIV, de eenstemmige verzekering, dat men voldaan was met het Antwoord van hun Hoog Mogenden, en met de gegeevene Satisfactie ten aanziene van de zaak van *Liefkenshoek*; tevens verzogten zy, dat het Arrest des Heeren VAN SCHWEINITZ mogt opgeheeven als mede aan de opschorting van zyne Wedde en Bediening een einde gemaakt worden: in het vertrouwen, dat hun Hoog Mogenden, bestuurd door hunne Wysheid en door hunne denkwyze omtrent den Keizer, zodanige orders zouden geeven, dat de Regten en de Souverainiteit van zyne Ma-

1784. De Keizer is voldaan over het Arrest van SCHWEINITZ en verzoekt diens ontslag.

(*) *Resol. Gen.* 29, 30. Dec. *Resol. van Holl.* 19. en 24. Dec. 1783.

XIX. BOEK. 1784. Majesteit, voor het toekomende, zouden beveiligd blyven van alle die aanrandingen en beledigingen, welke hunne Officiers, zonder eenige omzigtigheid, aan meer dan eenen kant, hadden ondernomen.

Van Schweinitz ontslaagen. Ingevolge van deeze tusschenkomst des *Brusselschen* Gouvernements, werd de Heer VAN SCHWEINITZ ontslaagen, en in zyn post als Groot Mojor van *Lillo* hersteld. In welk ontslag Staaten van *Holland* verklaarden niet mede te stemmen, nogmaals aandringende op 't geen zy laatstleden ter Algemeene Staatsvergadering omtrent hem en allen in deeze zaak betrokkenen, gevorderd hadden. *Zeeland* en *Friesland* betuigden hier op ongelast te zyn (*). —— Vreemd dagt het veelen, dat men deezen Groot Major, op den aandrang van Satisfactie door het *Brusselsch* Gouvernement, eerst liet vastzetten en schorssen in zyne Bediening, en hem vervolgens, zonder wettig onderzoek of verhoor, wegens de beweegredenen zyns gedrags, voor zyn bevoegden Regter, wederom deedt ontslaan en herstellen, op aanzoek van 't zelfde Gouvernement, vóór dat hy door een wettigen Regter, wegens zyne verrigtingen, die aanleiding tot alle deeze onaangenaamheden gegeeven hadden, verhoord en geregtvaardigd was. Zy hielden

(*) *Resol. Gen.* 22. Jan. 1784.

den dat ontslag strydig zo met het Advys der Gecommitteerden van hun Hoog Mogenden tot de zaaken van *Staats-Vlaanderen*, als met dat van den Fiscaal der Generaliteit (*).

XIX. BOEK. 1784.

Gevolmagtigden door de Staaten benoemd om de Grensscheidingen te regelen, en de Geschillen te vereffenen.

Herhaalde betuigingen van 's Keizers gereedheid om de voorgeslaagene Onderhandelingen aan te vangen, en 't betoon van zyn ongenoegen over het lang draalen in 't benoemen van Commissarissen, daar het *Weener* Hof reeds het Gouvernement van *Brussel* tot het aanvangen en voortzetten der Onderhandelingen met dezelve gemagtigd hadt, bragten te wege, dat Staaten van *Holland* de Heeren Ocker Gevaarts, Burgemeester te *Dordrecht* en Willem Anne Lestevenon, Heer van *Hazaardswoude*, Raad in de Vroedschap en Oud-Schepen van *Haarlem* benoemden, en ter Algemeene Staatsvergadering voordroegen; waar deeze Heeren gevolmagtigd wierden om, als Ministers Plenipotentiarissen wegens deezen Staat, by het Gouvernement van de *Oostenrykſche Nederlanden*, nevens den Heer Hop, in die hoedanigheid zich daar reeds onthoudende, de Onderhandelingen by te woonen, welke te *Brussel*, over het regelen der Grensscheidingen in *Vlaanderen*, en het vereffenen der verdere verschilstukken tusschen beide de Hoven, stonden gehouden te worden. —

De

(*) *Courier van Europa* I. D. bl. 255.

XIX. BOEK. 1784.

De Heer GEVAARTS vondt reden om voor deeze buitenlandsche post te bedanken; en werd zyne plaats vervuld door den Heer PIETER VAN LEYDEN, Heer van *Nieuwland*, Raad in de Vroedschap en Oudburgemeester van *Gornichem.* — *Zeeland*, het aan zich behouden hebbende om, wegens dat Gewest, mede een Minister Plenipotentiaris voor te stellen, vereerde met die post den Heer PAULUS EWALDUS VAN DER PERRE, Heer van de vier Bannen van *Duiveland*, en Bewindhebber van de *Oost-Indische Compagnie* ter Kamer van *Zeeland.* Aan ieder hunner werd vyfduizend Guldens voor Reiskosten en zestig Guldens voor Daggeld, geduurende deeze bezending, toegelegd. Zy vertrokken, hun Lastbrief van de Algemeene Staaten ontvangen en afscheid van die hooge Vergadering genomen hebbende, ter helft van Grasmaand (*).

'Er doen zich nieuwe bezwaaren van de *Oostenrykſche* zyde op.

Dan, terwyl men met de beraamingen over deeze Aanstelling en het vervaardigen van den Last bezig was, en eer die Heeren de reis na *Brussel* aannamen, reezen 'er nieuwe onlusten, die het vermoeden, dat de Ontwerpen van het *Brusselsch* Gouvernement zich verder uitstrekten dan de enkele bepaling der Grensscheidingen, welken ons in den beginne

flegts

(*) *Resol. Gen.* 1. Maart 2. en 5 April 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1211. 1373.

flegts betwist werden, sterk bevestigden. XIX. BOEK. 1784.
't Scheen of die Regeering, aangemoedigd, 't zy door de vriendlykheid en toegeevenheid hunner Hoog Mogenden, tot hier toe betoond, 't zy door de goedkeuring met welke de Keizer deszelfs gedrag tot dus lang bekragtigde, van de inwendige omstandigheden onzes Lands gebruik wilde maaken, om het *Oostenryks* Grondgebied zodanige Voordeelen en Bezittingen te bezorgen, die voor 't zelve van weezenlyk aanbelang mogten geschat, doch teffens, niet dan door eene verbreeking van de plegtigste en heiligste Verbonden, dit Gemeenebest afgeëischt, of ontnomen konden worden. Het kwam nu meer aan den dag wat het *Brusselsch* Gouvernement bedoeld hadt toen het sprak *van nog andere stukken in Verschil; van weder te eischen Regten des Keizers; en dat het de aan te vangene Onderhandelingen wel tot eene Algemeene Schikking zou willen uitstrekken* (*).

Nieuwe klagten over de schending van 's Keizers Grondgebied.

In Sprokkelmaand stortte de Baron VAN REISCHACH by den Voorzitter van hun Hoog Mogenden nieuwe klagten uit over de schending van het *Oostenryks* Grondgebied, door een Onder-officier in *Hollandschen* dienst, die zich niet ontzien hadt, om, niettegenstaande de stipte en zo dikwerf herhaalde Bevelen des Keizers, diens Grondgebied met vyf of zes Re-

(*) Zie hier boven, bl. 184.

XIX. BOEK. 1784. Recruten te betreeden; uit welken hoofde het Gouvernement goedgevonden hadt deeze Persoonen vast te houden, en dien Gezant te gelasten, deswegen een Vertoog over te leveren, en in 't zelve van deezen eene Satisfactie te vorderen geëvenredigd aan deeze nieuwe en onverschoonbaare overtreeding.

Voorzorg daar tegen. Gereed betoonden zich de Algemeene Staaten om deeze, op de best mogelyke wyze, te geeven, en verzogten zyne Hoogheid om, op nieuw, de striktste bevelen te willen zenden aan de Bezettingen, en onder bedreiging van strenge straffen aan alle Onder-officieren en Gemeenen, te verbieden om zich te begeeven op of over 't Grondgebied des Keizers. Hoedanig een Verbod de Capitein Generaal daadlyk uitvaardigde (*).

Vrugtlooze poogingen van verontschuldiging. De Baron Hop, overeenkomstig met het genomen Staatsbesluit, de noodige berigten omtrent dit geval ingewonnen en bevonden hebbende, dat de aangehoude Persoonen geenzins een voorneemen gehadt hadden om het Grondgebied des Keizers te schenden; maar alleen, door de onbruikbaarheid der wegen en overstroomingen, genoodzaakt geweest waren om het *Oostenryks* Grondgebied aan te doen, ten einde zich na *Mastricht* te begeeven, gaf een Vertoog te hunner verontschuldiging.

strek-

(*) *Resol. Gen.* 17 Feb. 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. 299 937.

ſtrekkende aan het Gouvernement over, by 't welk hy tevens een Paspoort voor twee andere Soldaaten verzogt. Alleszins weigerend was het Antwoord, en op eenen toon geſtemd, die uitwees, hoe men van dien kant, zeer weinig geneegen ſcheen om eenige inſchiklykheid, ten opzigte van onzen Staat, te gebruiken (*).

XIX. BOEK. — 1784.

Maar alles, wat duslange aan de *Vlaamſche* Grenzen gebeurd was, mag, by het verder voorgevallene, van weinig aanbelangs gerekend worden. Een verſchynzel niet min onverwagt, niet min zonderling in deszelfs omſtandigheden, niet min gering in den oorſprong, dan het geen zich vertoonde by de Begraafenis van een Soldaat in het Dorp den *Doel*, vertoonde zich, en gaf aan het *Brusſelſche* Gouvernement aanleiding, om zyne Eiſchen op deezen Staat uit te breiden, wegens zaaken, in den beginne niet gerept, en waar omtrent, tot hier toe, ook nimmer eenig geſchil gereezen was. Uit de veelvuldige berigten zullen wy dit geval van den oorſprong opgeeven; en zal ons Verhaal toonen uit hoe geringe beginzelen, de gelegenheid ontleend is, om de *vrye Vaard op de Rivier de Schelde*, van onzen Staat te rug te vorderen, en voor de *Oostenrykſche* Ingezetenen weder open te zetten.

De Keizer dingt na de vrye Vaard op de *Schelde.*

Schoon

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1216.

XIX. BOEK.

1784.

'tVoorgevallene met den Marktschipper van den *Doel* op *Antwerpen*.

Schoon het Dorp de *Doel* een betwist Grondgebied schynt geweest te zyn, zedert het Barriere Tractaat van den Jaare MDCCXV, en de nadere Overeenkomst in 't Jaar MDCCXVIII, hebben Staaten van *Zeeland* zich nogthans in de Regten der Bezitting van 't zelve, tot hier toe, zoeken te handhaaven. Men houdt het althans daar voor, dat deezen, uit hoofde van eene overeenkomst tusschen hun en den Hertog VAN ARHEMBERG, als Ambagtsheer van *Beveren* en den *Doel*, een Marktschipper van den *Doel* op *Antwerpen* hebben aangesteld, die Menschen heen en weder, en, by gelegenheid, eenige Levensmiddelen uit de Stad te rug voerde. Deeze Marktschipper kreeg in Louwmaand door den Stadhouder des Ambagtsheers aanzegging om niet meer als Marktschipper te mogen vaaren: dewyl de Hertog van ARHEMBERG eenen anderen aangesteld en een Vrygeleibrief van het *Brusselsche* Hof verleend hadt, inhoudende een verbod, „ om eenige
„ Aangeeving te doen van de Leevens-
„ middelen, of andere Waaren, welke
„ hy zou mogen laaden; veel min eeni-
„ ge Betaaling te doen van Regten, of
„ iets dergelyks, aan wien het ook zou
„ mogen weezen (*), behalven aan de
„ Comptoiren of Bedienden van zyne
„ Keizerlyke Majesteit." Door zulk een Vry-

(*) Dit ziet blykbaar op 't Comptoir te *Lille*.

Vrygeleibrief rekenden die van den *Doel*, zeker zeer veel aan zich neemende, zich geheel ongehouden om het Wagtschip der Staaten voor *Lillo* op de Rivier liggende, eenigzins te erkennen: waar om ook de nieuwe Marktschipper, den laatsten van Lentemaand, voor de eerste maal van den *Doel* op *Antwerpen* zullende vaaren, volstrekt weigerde voor 's Lands Uitlegger te stryken of by te draaijen. De nieuwsgierigheid trok een groot gedeelte der Inwoonderen van den *Doel* by een, en op den dyk om te zien hoe deeze zaak zou afloopen. Hier toe zelfs wil men dat de Fiscaal Dierickx, van *Gent* derwaards was overgekomen; doch de Wagt van 's Lands Uitlegger, eenige keeren te vergeefsch geroepen hebbende, liet de Marktschuit ongemoeid voortvaaren. By het wederkeeren na den *Doel* wilde hy, op het herhaald roepen van den Uitlegger, even weinig agt geeven. — Twee dagen laater bestondt hy 't zelfde. Men vorderde weder dat hy zou bydraaijen, en met het hoogste regt: dewyl der Staaten Wagt geheel noodloos zou weezen, indien het aan alle van en naa den *Doel* en andere *Brabantsche* Polders gaande en komende, toekwam, vrylyk heen en weder te mogen vaaren; doch de Marktschipper weigerde wederom der Staaten Wagt behoorelyk te erkennen: weshalven men hem hier toe zogt te noodzaaken, door 't gewoone Sein der Admiraliteit, een Seinschoot met los kruid: waar naa de Com-

XIX. BOEK. 1784.

 mie-

XIX. BOEK. 1784. misen der Staaten, aan boord gevaaren den Schipper poogden over te haalen om zich ten minsten in het doorvaaren kenbaar te maaken; dan de Marktschipper beriep zich op zyn Vrygeleibrief, en verklaarde het Verbod hem gegeeven, te zullen gehoorzaamen, dat hy geen Vorderingen van dien kant zou gedoogen, en afwagten wat men verder in deezen ten zynen opzigte zou onderneemen. — De Tolbedienden, hadden op dit antwoord, van den Bevelhebber den Collonel VAN PABST te *Lillo*, eenig Krygsvolk verzogt; doch deeze vondt raadzaamst hun aan te maanen om van dit voorneemen af te zien, en den Schipper te laaten doorvaaren.

Hoe het Hof van *Brussel* dit geval voorstelt en opneemt.

Gemelde Bevelhebber vaardigde dien zelfden dag een Postbode af aan hun Hoog Mogenden, met kennisgeeving van het voorgevallene, die zyn gehouden gedrag goedkeurden, en besloten den Stadhouder van dit alles te verwittigen, om verder met denzelven te overleggen, welke maatregelen, men in deezen, op de geschiktste en gevoeglykste wyze, zou neemen.

Welhaast ontving de Baron HOP, van wegen het Gouvernement te *Brussel*, een Vertoogschrift, 't welk dit voorval met de sterkste kleuren schilderde, en 't zelve eene Gebeurtenis noemde, „ ten „ eenemaale onbegrypelyk, en onverwagt, „ die, indien ze het gevolg ware der „ Orders en Instructien van hun Hoog Mo-

„ Mogenden, 't welk zelfs niet mogelyk XIX.
„ was te denken, een zeker kenteken zou BOEK.
„ zyn van een genomen Besluit om alle
„ banden van Vriendschap en Agting te 178
„ verbreeken. —— De vrye Doorvaard
„ te beletten aan de Onderdaanen zyner
„ Majesteit, over zyn eigen Grondgebied,
„ en in haare Souverainiteit de Vaard te
„ belemmeren; dezelve te onderwerpen
„ aan hindernissen en aan visitatien,
„ dwang te gebruiken by wyze van een
„ beslag van eene vreemde en onbevoeg-
„ de authoriteit en geweld; de Schepen
„ van de Onderdaanen zyner Majesteit
„ aan te houden; te dreigen om los te
„ branden; het kanon tegen dezelve aan
„ te richten; hun het lont te vertoonen;
„ zich, tot twee herhaalde reizen toe,
„ in gereedheid te stellen, en die bedrei-
„ ging ten uitvoer te brengen; de wetti-
„ ge hoedanigheid des Schippers te ver-
„ agten met de vordering der Regten
„ van zyne Majesteit; van een uitdruk-
„ lyk verbod op Hoogstderzelver Naam
„ bygebragt; en zich te beroepen *dat*
„ *men geordoneerd was dus te handelen*;
„ dit was de maat volmeeten, van al
„ wat 'er beledigendst kon worden uit-
„ gedagt, tegen de Regten der Souverai-
„ niteit van zyne Majesteit, en 'er was
„ geen voorbeeld van een gedrag zo ver-
„ meteI en zo misdaadig! — Het Gouver-
„ nement was verschuldigd aan de Reg-
„ ten, welke zyne Majesteit des noods
„ zou weeten te handhaaven, om eerst-

XIX. BOEK. 1784.

„ lyk voor hun Hoog Mogenden de ken-
„ nisse van het gebeurde open te leggen,
„ en zich verzekerd houdende, dat het
„ niet mogelyk ware, dat dezelve zulke
„ Orders hadden gegeeven, noch kunnen
„ denken te geeven, om dus openlyk de
„ Souverainiteit zyner Majesteit aan te
„ randen, en om dus haare Onderdaanen
„ te behandelen, verwagtte het Gouver-
„ nement van hunne Regtmaatigheid en
„ van hunne Gevoelens, dat zy niet in
„ overweeging zouden neemen, noch een
„ oogenblik verzuimen om de Bewerkers
„ en Medestanders dier gewelddaadighe-
„ den en buitenspoorige handelwyzen ten
„ allerstrengste te straffen; en dat zy aan
„ zyne Majesteit vergoeding zouden gee-
„ ven, even prompt als volledig en pleg-
„ tig. Daarenboven hunne schikkingen
„ derwyze maakende, van zodanige Or-
„ ders te geeven als hunne Wysheid en
„ hunne Voorzigtigheid hun aan de hand
„ zou bieden, dat de Geëmployeerden
„ van de Republiek zich noch ondernee-
„ mingen, noch tegenstreevingen, noch
„ vorderingen, veroorloofden, strydig
„ met het Verbod in de daad aan de
„ Onderdaanen zyner Majesteit gegeeven,
„ van geen vreemd Gezag te erkennen
„ op de *Schelde* tusschen den *Doel* en
„ *Antwerpen*; van zich aan geenige Op-
„ eisching te leenen; van zich aan geene
„ Visitatie te onderwerpen, dan aan die
„ der Tollen en der Geëmployeerden van
„ zyne Majesteit."

Was

Was de Heer Hop verzogt dit Vertoogschrift ter kennisse van hun Hoog Mogenden te brengen, gelyk hy deedt; 't zelve werd eerlang onderfteund door een Berigtschrift van den Legations Secretaris Doringer, geduurende de afweezigheid des Barons van Reischach met de zaaken van het *Weener* Hof by onzen Staat belast — een Berigtschrift niet min fterk dan het Vertoog des Gouvernements. Het behelsde eene verklaaring van 's Keizers volftrekt Regt op de Vaard in al dat gedeelte van de *Schelde*, waar de Schippers, Onderdaanen van zyne Majefteit, van den *Doel* na *Antwerpen* en van *Antwerpen* na den *Doel* voeren: van derzelver ongehoudenheid om iets, wat belemmering gaf, te gedoogen; dat men in dit Artykel nooit iets zou toegeeven; dewyl dit Regt hervoortkwam uit de volftrekte en bekende Souverainiteit zyner Majefteit, en gevolglyk uit een Grondbeginzel, 't welk de Keizer zou weeten te doen eerbiedigen. Dat het Gouvernement Generaal de ingeleverde Verklaaringen van den Commandant des Wagtschips, en den *Hollandschen* Commies, als vreemd en van geener waarde aanmerkte; dat men ze te rug zou wyzen na de bron, uit welke ze voortgekomen waren, met een antwoord overeenkomftig met de Regten van zyne Majefteit. — Dat het niet was door middel van Provifien of dergelyke Difpofitien, dat zyne Majefteit Vergoeding zou

XIX. BOEK.

1784.

De Keizer eischt Voldoening, en het wegneemen van het Wagtschip te *Lillo*.

XIX. BOEK. 1784. kunnen vinden; het betrof eene *prompte* en *eclatante* Satisfactie, geëvenredigd aan de beledigingen, en zodanig als de Waardigheid zyner Majesteit vorderde. —— Dat, indien hun Hoog Mogenden niet begonnen met op staanden voet het Wagtschip van het Grondgebied des Keizers te doen vertrekken, 't welk zich daar ophieldt zonder Regt of Tytel, alleen met oogmerk om de Onderdaanen zyner Majesteit te plaagen, en te onderdrukken, het niet mogelyk zou zyn in hun eenige neiging te veronderstellen van zyne Majesteit voldoening te willen geeven; dat men zelf meer zou kunnen zeggen naa zo meenige en geduurige aanvallen, en naa de openbaare bekragtiging die men daar van gedaan hadt, door de bedreiging en ter uitvoerbrenging van de kanonschoot; dat het van de Staaten Generaal afhing om dat soort van Wagtschip op hun erkend Grondgebied te brengen, en niet op dat, 't geen zyne Majesteit betwiste. —— Ten slot betuigende, dat men met vermaak de Onderhandelingen zou beginnen; doch dat het Gouvernement Generaal verwagtte, dat, vóór de komst der Heeren Plenipotentiarissen te *Brussel*, als een vastgestelde zaak 't zelve zou aangemeld weezen, 't Besluit van hun Hoog Mogenden om aan zyne Majesteit de allervolledigste Satisfactie te zullen geeven, en als een besliste zaak het Bevel aan het zogenaamde Wagtschip om zich van daar te verwyderen: als 't welk

welk volstrekt onverdraaglyk werd, en waar van het verblyf alleen eene geduurige Infractie en Belediging was voor de Souverainiteit van zyne Majesteit.

XIX. BOEK.

1784.

Het *Brusselsche* Hof levert nieuwe bezwaaren in.

Inmiddels was ter tafel van hun Hoog Mogenden nog een Vertoog ingeleverd van het *Brusselsch* Gouvernement, klaagende over het zetten van Palisfaden buiten de Hoofdwal van het Fort *Lillo*; het aanleggen eener Battery aldaar; en de gedaane Bekendmaakingen tot de Verpagting van de Visschery voor de Sluis van den *Doel*, en van het Grasgewas op een gedeelte van den Dyk. Omtrent dit alles, nieuwe en onverwagte Schendingen geheeten, werd Voldoening gevorderd, om voor te komen de uitwerkzels en gevolgen, die noodzaaklyk zouden ontstaan, indien de Republiek dezelve niet voorkwame, door eene Bevrediging waar mede zyne Majesteit zich kon voldaan houden.

Inschiklyk gedrag van hun Hoog Mogenden.

Geen geringe en alleronaangenaamste bezigheden verschafte dit alles, aan hun Hoog Mogenden, die, om alle mogelyke toegeevenheid te gebruiken, en alles voor te komen wat aanleiding zou kunnen geeven tot verdere moeilykheden, beslooten het Collegie ter Admiraliteit in *Zeeland* aan te schryven om, ten spoedigsten de vereischte Orders te stellen, dat door 's Lands Wagtschip, te *Lillo* liggende, geen onderzoekingen, hoe genaamd, zouden gedaan worden van eenige Schepen heen en weder vaarende

XIX. BOEK. 1784.

uit *Oostenryks Brabant* en *Vlaanderen* op de zogenaamde *Vry Polders*; maar dat men dezelve, tot nader orders, een vrye en onverhinderde Vaard zou laaten. Hier van zou men aan den Collonel VAN PABST, thans bevel voerende over de Forten langs de *Schelde*, berigt geeven, diens voorzigtig gehouden gedrag goedkeuren en hem verder gelasten daar mede voort te gaan, en alles te vermyden, dat naar daadlykheden, welke eenige Agresſie van de zyde van den Staat kon mede brengen, zou kunnen zweemen. —— Wat 'er van de Palisſaden en de Battery was, moest ondergezogt en alles, tot nader Order, geſtaakt worden; en zouden de Verpagtingen der Visſchery en het Grasgewas, desgelyks, tot nader last, geen voortgang hebben. — Ook werd het Wagtſchip, 't welk van onheugelyke tyden voor *Lillo* gelegen hadt, en nu zo geweldig een ſteen des aanſtoots geworden was, gelyk wy uit het Berigtſchrift van den Heer DORINGER gezien hebben, eerlang van daar genomen, en in 't *Hulſtergat* gelegd (*).

Gerugt van 't aannaderen van Keizerlyk Volk na *Liefkenshoek*.

De vreemde verſchynzels in dien Oord namen met dit voorgevallene te *Liefkenshoek* en te *Lillo*, zo te Land als te Water, geen einde. Te *Lillo* ontſtondt, op den Bededag, een gerugt, en kwam 'er een ſchriftlyk, doch ongetekend, berigt aan

(*) *Reſol. Gen.* 5. 7. 9. en 17. April 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1353—1357. *Courier van Europa* I. D. bl. 321—327.

aan den Commandant van *Liefkenshoek*, dat 'er dien avond, ten negen uuren, elf of twaalf honderd man Keizerlyk Krygsvolk in den *Doel* zou trekken, en dat de Kwartieren daar voor reeds besteld waren; ten einde de Sluizen van *Liefkenshoek* in te neemen, en bezet te houden. De verbaasdheid in deeze Sterktens was zeer groot, de Inwoonders gingen aan 't pakken; de Bezettingen namen alle mogelyke voorzorg; men hieldt Krygsraad, en werd de Capitein GOCKINGA te post na *'s Gravenhaage* gezonden om van de verschyning der Keizerlyke Manschap, die in de tegenwoordige omstandigheden voor een vyandlyken aanval deedt dugten, kundschap geeven, en orders te verzoeken.

Op de aankomst deezes Capiteins vergaderden de Staaten onmiddelyk, en namen het billyk en manlyk besluit om, in gevalle van aanranding, geweld met geweld te keeren: dan te gelyk werd de Generaal Major DU MOULIN derwaards afgevaardigd om nader kennis van 't een ander te neemen. By diens wederkomst bleek, dat het Gerugt het aantal des Krygsvolks de helft vergroot, en de vrees aan 't zelve andere oogmerken toegeschreeven hadt, dan men betuigde by 't zelve te huisvesten. Diens verslag hieldt in, dat het Gouvernement van *Brussel* goedgevonden hadt om zes honderd Man *Oostenryksche* Troepen na *Ant-*

XIX. BOEK. 1784.

werpen te laaten trekken, die, op deezen hunnen Tocht, welke van geen vyandlyk oogmerk vergezeld ging, in den omtrek van *Lillo*, halte gehouden hebbende, na *Antwerpen* voortgetoogen waren.

't *Brusselsch* Gouvernement betuigt niets vyandlyks bedoeld te hebben.

Intusschen hadden hun Hoog Mogenden de regtmaatige voorzorg gebruikt om meer Krygsvolks en Oorlogsbehoeften na de Grenzen van *Brabant* en *Vlaanderen* te doen optrekken en overbrengen. Het Gouvernement te *Brussel* schynt zulks niet verwagt te hebben, althans de eerste Staatsdienaar van 't zelve, de Graaf DE BELGIOJOSO betuigde den Heer HOP, met verwondering en leedweezen vernomen te hebben, dat 'er in *Staats-Vlaanderen*, op het trekken van een Bataillon na *Antwerpen*, zulk eene ontsteltenis was geweest, dat de Commandant van *Lillo* reeds alle Vrouwen en Kinderen de Stad hadt doen ruimen; en dat men zich aldaar in zodanig een staat van Verdeediging stelde als of men van de *Oostenrykschen* kant voorneemens ware eenen Aanval te doen op de Bezittingen van de Republiek; doch verzekerde hy, dat men zeer afkeerig was van dergelyke gedagten, en dat men nooit iets zou onderneemen op de erkende Forten en Bezittingen van hun Hoog Mogenden; met byvoeginge, hoe hy hoopte, dat, gemerkt het Grondgebied des Keizers zich uitstrekte tot aan het Glacis van *Lillo*, de Commandant van die Plaats wel zorg zou wil-

willen draagen, dat 'er niets zou voorvallen met de *Oostenrykſche* Soldaaten en Patrouilles (*). XIX. BOEK.

1784. 't Fort *Oud Lillo* door de Keizerſchen geſlegt.

Kort hier op vernam men, dat eenig *Oostenryksch* Krygsvolk het Fort *Oud Lillo*, een half kwartier uurs van *Lillo* gelegen, thans van geen belang, als naa den Vrede van *Aken* gansch van Krygsvolk verlaaten, en ſlegts een Zomerverblyf van den Generaal Bedaulx, bezet hadden, en 'er eenige honderd werklieden vervolgens gekomen waren om de Wallen van 't zelve te ſlegten (†).

De Keizer doet een Tolbarriere van den Staat wegneemen.

De Keizer hadt, in Grasmaand, een Bevel laaten uitgaan, wegens het niet erkennen en betaalen van Tolregten aan de *Hollanders*, by een Barriere door hun opgeregt, die de Ingezetenen van het Dorp *Simpelveld* verpligtte Tol te geeven als zy na *'s Hertogenraade* gingen, als mede op den *Vossenweg*, den Drosſaarden van de daar toe betrekking hebbende Dorpen bevelende, de hand te houden aan de volvoeringe van dit zyn Bevel; gelastende aan den lyve te vatten, die zich zouden verſtouten, te gemelder Plaatzen, de vermeende Tolregten af te eiſchen, en hun in Regten te vervolgen als openbaare

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784 bl. 1373.

(†) In de laatſte Kaart der *Oostenrykſche Nederlanden*, op 't bevel van den Keizer, door den Graaf Ferrari, in 't Jaar 1778, ontworpen, vindt men dit *Oud Lillo* geplaatst als niet tot het Grondgebied des Keizers behoorende.

XIX. BOEK. 1784.

re Knevelaars en Dieven. Dan hy liet het by dit Bevel niet berusten, en begon met daadlykheden zich zelven regt te verschaffen, in 't begin van Grasmaand kwam aan den *Hertog Eyck*, buiten *Heerle*, eene Bende *Oostenrykſche* Dragonders met eene Commisſaris van *Brusſel* aan 't hoofd, die de Barriere op de Baane van *Simpelveld* om ver hakten, het Tolbord van den Staat wegnamen, en den Ontvanger van den Tol, uit 's Keizers Naam, verbooden eenige Bevelen der Regeeringe van *Heerle* te eerbiedigen, als mede om geen Tol- of Barrieregeld van iemand te ontvangen, onder bedreiging, dat hy anders, aan handen en voeten gebonden, na de Burgt van *'s Hertogenraade* zou gevoerd worden. Drie Dragonders werden by de Barriere gelaaten, en de overigen dier Bende in den omtrek van *Nieuw-Valkenhauzen* gelegerd (*).

Aankomst der Gevolmagtigden van deeze Staat te *Brusſel*.

Terwyl deeze weinig rustgezinde beweegingen in bewerking waren, en met de daad voorvielen, kwamen de Ministers Plenipotentiarisſen van onzen Staat (†) te *Brusſel*. De Baron Hop leide ze in by hunne Koninglyke Hoogheden. Zy gaven hunne Volmagtbrieven over, onder betuiging van het oogmerk hunner Hoog Mogenden, om de nimmer afgebro-

kene

(*) *Resol. Gen.* 6. May 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1474, 1475.

(†) Zie hier boven bl. 189.

kene Vriendschap met het Huis van *Oostenryk* verder, op de best mogelyke wyze, te onderhouden en te bewaaren. Eene betuiging door humne Koninglyke Hoogheden zeer vriendlyk beantwoord, met byvoeging, hoe zy zich verzekerd hielden, dat de Geschillen tusschen het Gouvernement en de Republiek, tot wederzyds genoegen, uit den weg zouden geruimd worden, en dat het hun zeer aangenaam was, de Commissie, tot dit einde, door deeze Heeren te zien bekleeden.

XIX. BOEK. 1784.

Vorderingen des Keizers.

Hoe weinig deeze gegeeven hoope van eene kort op handen zynde en gemaklyk te vindene Vereffening strookte met het geen dagelyks voorviel, nog minder was dezelve overeen te brengen met de Eischen, die onze Gezanten, by het openen der Onderhandelinge, den vierden van Bloeimaand, schriftlyk ontvingen, en niet dan met aandoening laazen (*). Wy moeten dezelve, daar zy ons de oogmerken des Keizers van nader by leeren kennen, geheel afschryven. Deeze ongehoorde Vorderingen bestonden in de volgende XIV. Artykelen.

„ Art. I. De Grensscheidingen van „ *Vlaanderen* moeten, conform aan de „ herhaalde Declaratien van de Keizer- „ in Koningin en van zyne Majesteit, „ den thans glorieus regeerenden Kei- „ zer,

(*) *Resol. Gen.* 6. Mey 1784.

XIX. BOEK. 1784.

„ zer, blyven naar den inhoud der Con„ ventie van den Jaare MDCLXIV; en, „ indien, door verloop van tyd, daar van „ reeds iets is verdonkerd, of nog mogt ver„ donkerd worden, verwagt zyne Majesteit, „ dat hun Hoog Mogenden Commissarissen „ zullen benoemen, om met hun, die hy „ daartoe zal aanwyzen, de zaaken te „ herstellen, op dien voet, op welken „ denzelven, naar de gemelde Conven„ tie, moeten weezen, als de eenige ba„ sis, welke zyne Majesteit erkent.

„ Art. II. Zyne Majesteit verwagt ge„ lyklyk, dat hun Hoog Mogenden zul„ len doen afbreeken dat gedeelte der „ Werken van het Fort *Liefkenshoek*, „ het welk verder strekt, dan by het „ VI. Art. der Conventie van MDCLXIV, „ aan de Republiek is toegekend, en dat „ zy tevens zullen doen ophouden alle „ Usurpatien, welke men toegelaaten heeft, „ voornaamlyk op het uitgestrekte Land „ van de Polder den *Doel*.

„ Art. III. Zyne Majesteit eischt dat „ de Forten *Kruisschans* en *Fredrik Hen*„ *drik* terstond zullen afgebrooken en „ ontruimd worden; gemerkt het Trac„ taat van MDCXLVIII, dien aangaan„ de, zeer duidlyk is.

„ Art. IV. Zyne Majesteit eischt, dat „ het Fort *Lillo*, welks Vestingwerken „ zich uitstrekken op het aan zich ge„ trokken Terrein, daar en elders op „ zyn Grondgebied, in allen opzigten „ zullen worden gebragt in dien staat

„ waar

„ waar in dezelve waren, toen, by het „ gemelde Tractaat, derzelver Bezitting „ aan de Staaten Generaal verbleeven „ is. XIX. BOEK. 1784.

„ Art. V. *Zyne Majesteit*, die, con„ form aan de Tractaaten, begrypt de „ volstrekte en onafhangelyke Souverai„ niteit te hebben over de gedeeltens „ van de *Schelde*, van *Antwerpen* af tot „ aan het einde van het Land van *Saf„ tingen*, eischt, dat de Uitlegger, die „ geplaatst is voor het Fort *Lillo*, en „ welke hun Hoog Mogenden provisio„ neel hebben doen te rug keeren, voor „ altoos zal weggelaaten worden; kun„ nende zyne Majesteit, in de gansche „ uitgestrektheid van zyne Souveraini„ teit op de *Schelde*, geen Schip, of „ eenig ander vreemd Gezag en Onder„ zoek, dulden.

„ Art. VI. Zyne Majesteit eischt, dat „ de Republiek zal te rug geeven de Dor„ pen van *Bladel* en *Reusel*, van welke „ zich de Republiek heeft meester ge„ maakt onder voorwendzel, dat dezel„ ve eertyds zouden hebben uitgemaakt „ een gedeelte der *Meyery van 's Herto„ genbosch*; daar het ondertusschen klaar„ blyklyk is; dat de Koning van *Spanje* „ dezelve bezat ten tyde van het Trac„ taat van *Munster*, en dat ze altyd be„ hoord hebben tot het Kwartier van „ *Antwerpen*.

„ Art. VII. Zyne Majesteit eischt, dat „ de Staaten Generaal, afstand doende van

XIX. BOEK. 1784. „ derzelver pretensie op het Dorp *Postel*, „ het welk zy in bezit hebben, aan de „ Abtdy van dien naam zullen te rug „ geeven de Goederen, die zy op dat „ Grondgebied bezitten, en van welke „ zy zich meester gemaakt hebben, in „ weerwil van het XLIII. Art. van het „ Tractaat van *Munster*.

„ Art. VIII. Zyne Majesteit eischt, „ dat de Staaten Generaal zullen staaken „ alle Usurpatien tegen de klaarblyklyke „ Souverainiteit, ten opzigte der Landen, „ van *Koningsheim*, *Telogne*, of *Voelen*, „ *Grootloon*, *Heer en Keer*, *Hoppertingen*, „ *Moppertingen*, *Nederen*, *Paur*, *Russen* „ of *Rutten*, *Sluyssen*, *Sepperen*, *Falais*, „ *Argentau* en *Hermaal*, en dat men „ zich van den kant van hun Hoog Mo- „ genden onthoude van alle Afvorderin- „ gen, het zy onder den tytel van Sub- „ sidie, als anderzins, welke men zich „ aangemaatigd heeft van deeze Landen „ af te perssen, tegen regt en billyk- „ heid, en ten nadeele van het Regt en „ de Souverainiteit des Keizers.

„ Art. IX. Zyne Majesteit eischt, dat „ de Staaten Generaal, voldoende aan de „ Verbintenissen, welke zy hebben aan- „ gegaan by het Tractaat van den der- „ tigsten Augustus MDCLXXIII, hem „ eindelyk zullen overgeeven de Stad „ *Maastricht* en het Graafschap *Vroenho-* „ *ve*, met alle deszelfs gedeeltens in het „ Land van *Overmaaze*, welke zy on- „ regtvaardig, en tegen den inhoud van

„ het

„ het gemelde Tractaat, aan zich hou-
„ den.

„ Art. X. Zyne Majesteit eischt de
„ schadeloosstelling en te ruggaave der
„ Inkomsten, Producten en Vrugten *enz.*
„ hoe genaamd, onregtvaardig door de
„ Republiek of derzelver Amptenaaren
„ ingezameld, onder welk een naam of
„ tytel het ook weezen mag, van alle
„ Artykelen in deeze opgaave vervat.

„ Art. XI. Zyne Majesteit eischt, dat
„ de Staaten Generaal hem vergoeding
„ zullen geeven voor de onnoemelyke
„ schadens, welke hy geleden heeft, in
„ het Product der uitgaande en inkomen-
„ de Regten, door, (geloofgeevende aan
„ de uitdruklyke beloften van een Trac-
„ taat van Commercie, door de Repu-
„ bliek gegeeven; doch telkens ontwee-
„ ken, en geenzins nagekomen,) eenige
„ jaaren lang te hebben gehandhaafd, de
„ belasting van dat Regt op eenen in al-
„ le opzigten ongunstigen en onvoordeeli-
„ gen voet:

„ Art. XII. Zyne Majesteit eischt, dat
„ de Staaten Generaal hem zullen te rug
„ geeven het beloop van al 't geen hem
„ toekomt, van wegen de Stad en het
„ Marquisaat van *Bergen op Zoom*, de
„ Stad en Baronnie van *Breda*, en andere
„ gedeeltens van *Hollandsch Brabant*;
„ hem te voldoen hun aandeel in de
„ Renten, geaffecteerd op den ouden
„ bystand der Provincie van *Brabant*, en
„ dat, behalven de geheele teruggaaf van

XIX. BOEK. 1784.

„ het Capitaal, te rekenen van het oogenblik dat deeze Bezittingen onder „ de Souverainiteit van de Republiek „ gekomen zyn, de Staaten Generaal in „ 't vervolg het Contigent geregeld zullen voldoen, op den voet, waar op „ men zal overeenkomen.

„ Art. XIII. Zyne Majesteit eischt de „ teruggaaf of de betaaling van alle de „ Artillery en Krygsbehoeftens, die onder hunne bewaaring en bestuur gelaaten zyn, toen hunne Troepen in Garnisoen gekomen zyn, in eenige Plaatzen van dit Land; en zyne Majesteit „ eischt gelyklyk de voldoening van twee „ Millioenen Livres, welke *Frankryk*, „ in gevolge van het Vredes Tractaat „ van *Aken*, aan de Republiek moet betaald hebben, uit hoofde van de Artillery en de Krygsbehoeftens, uit deeze Plaatzen, geduurende den Oorlog „ weggevoerd.

„ Art. XIV. Zyne Majesteit eischt, „ dat de Staaten Generaal doen betaalen „ aan de Corpsen en Particulieren, in „ de hier aan gevoegde Nota (*) gemeld, de daar in opgegeevene Capitaalen met derzelver Intressen."

Dit

(*) Deeze *Nota* behelsde de volgende Schuldvorderingen.

„ I. De Staaten van *Namen* hebben, ingevolge van eene Schikkinge met den *Hollandschen* „ Gouverneur van *Namen*, en met toestemming „ van hun Hoog Mogenden, den 12 July 1745 ge-

Dit *kort Tafereel* van 's Keizers Eifchen, gelyk de Minister Plenipotentiaris van zyne Majefteit 't zelve noemde, ging verzeld van een Vertoog, niets anders ademende dan een vertrouwen van derzelver bil-

XIX. BOEK.

1784.

Gedagten over deeze Eifchen.

„ geleverd voor *f* 8236-1- aan Vee, tot onder„ houd van het Garnifoen, en tot hier toe de „ Betaaling vergeefsch gefollliciteerd.

„ 2. De Magiftraat van *Namen* heeft gelyklyk „ in 1746 voor *f* 5268-6- aan Vee geleverd, „ tot Leevensmiddelen voor het Garnifoen, zon„ der daar voor, tot heden toe, betaaling ontvan„ gen te hebben.

„ 3. De Perfoonen van HANNOUST, GA„ BRIEL, D'OUTREBANDE en MANEFFE, „ hebben, op order van den Gouverneur van „ *Namen*, voor den dienst van het Garnifoen, „ geduurende het beleg, in den Jaare 1746, ge„ leverd aan Bedden, met derzelver toebehoo„ ren, te zamen voor *f* 37362-2- en daar voor „ tot heden toe nog geene betaaling te kunnen „ krygen, fchoon dezelve op dien voet getax„ eerd zyn door de *Hollandsche* Gyzelaars, die „ in *Namen*, naa de inneeming van de Stad ge„ bleeven zyn.

„ 4. Te *Doornik* moet men aan de Regee„ ring voldoen, voor het geheele beloop der „ Schulden, van wegen de Staaten Generaal, „ door den Generaal VAN DORTH gemaakt, „ geduurende het beleg in 1745, eene fomme „ van *f* 8224-7-1 en aan verfchillende Particu„ lieren van dat Diftrict *f* 14689-9- Die Ge„ neraal heeft, in het zelfde Jaar, daar voor, „ van wegen hun Hoog Mogenden, eene for„ meele Schuldbekentenis gepasfeerd; maar tot „ hier toe zyn alle aanzoeken ter betaalinge „ vrugtloos geweest.

„ 5 De Perfoonen MARTEN ROBYNS, „ PIERRE LANGORD, HENRY HEYMAN en „ N CASTRO hebben aan de Troepen van de „ Republiek, in 1709, 1710, 1712 en 1713, Lee-

XIX. BOEK. 1784.

billykheid en regtmaatigheid (*). —— Veel, zeer veel, nogthans ontbrak 'er aan om die gevoelens gaande te maaken by de Ingezetenen deezer Landen, by derzelver Bestuurders, of by andere Volken van *Europa*. De billykste zo wel als hoogstgaande verwondering verwekten alle deeze Vorderingen van het Gouvernement, in een tyd dat dit Gemeenebest in de beste verstandhouding stondt met het Huis van *Oostenryk*. Die verwondering groeide aan als men 't oog sloeg op de middelen en wegen, die hadden moeten dienen om zodanige Eischen aan onzen Staat te doen. De Geschiedenis leerde te zeer hoe het nimmer aan gelegenheid mangelt om Staatkundige Vorderingen, welke het eene Volk goedvindt op een ander Volk te maaken, met redenen te bekleeden, die 'er, althans oppervlakkig, een billyk en regtmaatig voorkomen aan byzetten. Doch men twyfelde zeer of het Gouvernement van *Brussel* zich in deezen ten vollen in staat zou bevinden om de voornaamste dier Eischen, thans op een zo stelligen en beslissenden toon aan

„ vensmiddelen en Fouragie geleverd voor de „ somme van ƒ263392-15- *Hollandsch* Geld, „ zonder dat zy, niettegenstaande verschei- „ de Ordonnantien, door den Raad van Staa- „ ten ten hunnen voordeele zyn gedepecheerd, „ voornaamlyk in 1721 en 1729, en in weer- „ wil van hunne aanhoudende Sollicitatien, tot „ hier toe zyn betaald geworden"

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784 bl. 1467—1473.

aan 's Lands Vaderen voorgedraagen, met voldingende bewyzen van regtvaardigheid te kunnen ftaaven. —— Zommigen meenden dezelve niet anders te moeten aanzien, dan als de Vorderingen van een magtigeren, die eenen zwakkeren veragt, gewaande of gefmeede Eifchen op Eifchen ftapelt, met oogmerk om uit één gezogten Oorlog voordeel te haalen, of met hoop van, indien men flegts de helft der Eifchen erlangde, dan nog eene groote winst met het verkreegene te doen, en voor het kwytgefcholdene nog den naam van heusch, infchiklyk en ontfermend te erlangen. — Anderen merkten, met grond, aan, dat het eene waarheid was, die, zo lang 'er eenig Volksregt geëerbiedigd werd, ook erkend moest worden, dat alle Beloften, Verpligtingen, en Verbonden, welke tusfchen Volken en Volken worden aangegaan, van eene wederzyds verbindende kragt waren, en dat geen der Partyen eenig Regt hadt om op de vervulling der voorwaarden door de anderen te dringen, zo hy zelve niet aan de Beloften en Verbintenisfen door hem gedaan, naauwkeurig heeft zoeken te beantwoorden. 't Geen men oordeelde, dat, in het tegenwoordige geval, ten opzigte van het Huis van *Oostenryk*, geenzins plaats greep. —— Men nam ook in bedenking, hoe de Wereld wist, en de tegenwoordige Eeuw getuigenis droeg, dat het aanzienlyk Huis van *Oostenryk* eene uitfteekende verpligting hadt aan ons weleer zo

XIX. BOEK. 1784.

XIX. BOEK. 1784.

aanzienlyk en vermogend Gemeenebest; weshalven het niemand kon verwonderen, hoe, uit hoofde van dit een en ander, het tegenwoordig gedrag van het Gouvernement dier Staaten, die zelve, ten koste van het goed en bloed onzer Voorvaderen, aan het Keizerryk waren gehegt geworden, de gevoeligheid van 's Lands Vaderen op eene wyze hadt opgewekt, dewelke, indien ze niet bestuurd werd, door die Wysheid, door die Bedaardheid, en door die Langmoedigheid, welke, door alle eeuwen heen, het Character onzes Landaarts kenschetsten, aan hun welligt andere maatregelen zou hebben kunnen voorschryven, dan hunne toegeevenheid en agting voor den ouden Vriend des Gemeenebests tot nog toe aan hun hadt vergund. Dan 't geen zy deeden bleef de duidlykste kenmerken draagen van eene toegeevenheid, die hunne vreedzaame gevoelens, zo verre dezelve met eene omzigtige voorzorg voor de beveiliging hunner Bezittingen eenigzins bestaanbaar waren, in den klaarsten dag stelde.

Belgiojoso misnoegd, wegens de vrye schryfwyze over de Eischen van zyne Majesteit.

Dergelyke bedenkingen op 's Keizers Eischen, vondt men in de openbaare Dagschriften en andere Papieren, zomtyds met niet weinig scherpheids, voorgedraagen. Dit nam de Graaf de Belgiojoso te *Brussel* euvel op, en gaf onze Ministers Plenipotentiarissen ten dien Hove, te verstaan, voor hun niet te kunnen verbergen 's Keizers ongenoegen over de

de vrye en onbetaamelyke wyze, op welke men in de *Hollandsche* Nieuwspapieren, het Character van zyne Majesteit met de haatlykste kleuren afschilderde, en dat men in dezelve zich hadt aangemaatigd de Eischen in de overgegeevene Vertoogen vervat, te wederleggen, zich zorgvuldig wagtende om de Inleiding tot dezelve openbaar te maaken; ten einde de gunstryke en vriendlyke denkwyze des Keizers te verbergen, en alleen slegts het onaangenaame mede te deelen. —— Op deeze klagte kreeg hy ten bescheid, dat het gestelde in de Nieuwspapieren geheel buiten hun Hoog Mogenden was, dat de vryheid van schryven in de Republiek bezwaarlyk kon worden tegengegaan; weshalven zy den Graaf verzogten zich daar aan niet te stooren; doch zich alleen te bepaalen tot het geen zy in hun character zouden mededeelen, de waare gevoelens van hun Hoog Mogenden uitbrengende (*). XIX. BOEK. 1784.

Zo ras hunne Hoog Mogenden kennis ontvangen hadden van de boven opgegeevene verregaande en wydstrekkende Eischen der *Brusselsche* Regeeringe, waren zy terstondt bedagt om de grenzen des Lands, van welken reeds een zo aanmerkelyk gedeelte werd opgeëischt, in een beter staat van tegenweer te stellen, dan dezelve, naa de laatste omwenteling in dit Gemeenebest voorgevallen, geweest waren. Krygsvolk na de Grenzen gezonden.

(*) *Courier van Europa* I. D. bl. 337.

XIX. BOEK. 1784. ren. Zy besllooten, op den zevenden van Bloeimaand, om de meest blootgestelde Plaatzen in *Brabant* en *Vlaanderen* te doen voorzien; te meer dewyl dezelve, geduurende den laatsten Oorlog, een groot gedeelte hunner gewoone Bezettingen hadden moeten missen. Zyne Hoogheid, als Capitein Generaal, vaardigde op dit Staatsbesluit, de behoorelyke Patenten af aan eenige Regimenten om zich na *Maastricht*, aan andere om zich na *Sas van Gent*, en na *Hulst* te begeeven; *Bergen op den Zoom*, door deeze schikking meest ontruimd, moest door andere Regimenten bezet worden, om 'er tot nader last te blyven; en *Breda* mede ontledigd, kreeg ander Volk, onder 't zelve het tweede Bataillon *Hollandsche* Gardes. —— Gecommitteerde Raaden hadden eenige zwaarigheid gemaakt omtrent een besluit, volgens 't welk zy meenden, dat de *Hollandsche* Gardes, als behoorende onmiddelyk aan de Staaten van *Holland*, zonder verlof van den Souverain, niet mogten uittrekken, en schreeven deswegen aan Staaten van *Holland*, die daar op goedvonden, dat men evenwel op de gegeevene Patenten van den Capitein Generaal *Attache* zou verleenen.

Bezending van *Holland* aan zyne Hoogheid over het langzaam

Op den eigensten dag deelden de Afgevaardigden van *Dordrecht* ter Staatsvergadering van *Holland* mede, dat de Veldmarschalk, Hertog van BRUNSWYK, zyne Hoogheid zou verhinderd hebben in deszelfs schikkingen tot het geeven van goede en pryswaar-

waardige Orders, die tot dekking tegen allen aanval zouden hunnen ſtrekken. De Penſionaris dier Stad DE GYZELAAR nevens den Penſionaris van *Amſterdam* VAN BERCKEL, en den Raadpenſionaris VAN BLEISWYK, kreegen last om zich by den Capitein Generaal te vervoegen, en na dit ſtuk Onderzoek en daar van Verſlag te doen (*). —— Op het afleggen van deezen last, ontvingen zy ten antwoord, dat zyne Hoogheid door gemelden Hertog geenzins verhinderd was geworden, en dat hy, hoe zeer ongehouden om, als *Capitein Generaal van de Unie*, aan iemand dan hun Hoog Mogenden, rekenſchap te geeven, ten blyke van inſchiklykheid voor de begeerte van hun Ed. Groot Mogenden, bereid was hun opening te doen van de beweegredenen, die hem verpligt hadden om niet, vóór het nader Beſluit op den zevenden van Bloeimaand, een groot aantal Krygsvolk na de Grenzen te zenden. —— Verzogt tot deeze opgave vervatte zyne Hoogheid dezelve in eenen Brieve, waar van hy hun Hoog Mogenden met kennisgeeving van 't gebeurde, een afſchrift oordeelde te moeten zenden.

XIX. BOEK. 1784. zenden van Krygsvolk na de Grenzen.

Hoofdzaaklyk kwam dezelve hier op neder, dat zyne Hoogheid, geoordeeld hadt, tot dus lange, niet veel beweegingen in het Krygsvolk te moeten maaken, en zich te bepaalen tot de nodige ſchikkin-

Verantwoording van zyne Hoogheid

(*) *Reſol. van Holl.* 7. Mey 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1476.

XIX. BOEK. — 1784. kingen om Schepen in gereedheid te brengen, ten einde, wanneer de nood het vorderde, eenige Bataillons na *Staats Vlaanderen* te kunnen overvoeren, en alleen de Plaatzen in *Vlaanderen* te voorzien van zo veele Kanonniers, als de zwakheid van het Corps der Artilleristen hem toeliet. Uit het verplaatzen van den Uitlegger van voor *Lillo* (*), was hy in de gedagten gevallen, dat het oogmerk van hun Hoog Mogenden daar heenen ſtrekte om alles te voorkomen, dat eenig ongenoegen aan het *Bruſſelſche* Gouvernement zou kunnen geeven; en dat hy door het doen trekken van veel Krygsvolks na de Grenzen, zonder eenige nadere Aanſchryving van hun Hoog Mogenden, zou kunnen worden aangezien als den Oorlog met den Keizer te hebben uitgedaagd. Hem waren niet onbekend de nadeelige gerugten ten deezen opzigte, omtrent hem loopende, van een heimlyken last aan den Luitenant Collonel VAN SHWEINITZ gegeeven, en het zoeken van eenig geſchil met het Gouvernement van *Bruſſel*; dit maakte hem te meer huiverig om in deezen iets op zich te neemen, of eenige ſtappen te doen, waar uit aan kwaalyk gezinde Perſoonen de gelegenheid werd verſchaft om de gerugten te vernieuwen en te verſpreiden, dat hy de Republiek tragtte in te wikkelen in eenen Oorlog, uit inzigten niet

(*) Zie hier boven bl. 201.

niet overeenkomſtig met de waare belangens van het Gemeenebest. —— Wyders hadt hy zich met het uitvoeren des Staatsbeſluits verlegen gevonden, om dat het niet bepaald ſprak van de Plaats, die het eerst in een behoorlyken ſtaat van Verdeediging behoorde gebragt te worden, en was, uit hoofde van den zwakken toeſtand der Armée, niet in ſtaat geweest om ten vollen aan het oogmerk van hun Hoog Mogenden te voldoen. —— Daarenboven hadt hy zwaarigheid gemaakt om dat het Krygsvolk na *Staats Vlaanderen* overgevoerd, als afgeſneeden moest aangemerkt worden, en wegens de ongezondheid dier Garniſoenplaatzen; desgelyks hadt hy in aanmerking genomen hoe veel de meeste Regimenten, in de Jaaren MDCCLXXXI, MDCCLXXXII, en een gedeelte van MDCCLXXXIII, op de Kusten gebruikt, geleden hadden, en de kosten die een ſpoedig opbreeken weder aan dezelve zou veroorzaaken. —— Dit waren, ſchryft hy, de gronden en beweegredenen, waar op hy was te werk gegaan; de Veldmarſchalk hadt hem niet verhinderd; maar hy uit overtuiging gehandeld, zo als hy oordeelde, dat de voorzigtigheid vorderde, en vermeende zich ten allen tyde te kunnen verantwoorden by hun Hoog Mogenden, aan wien hy alleen rekenſchap ſchuldig was van zyne verrigtingen als Capitein Generaal van de Unie. —— De Heeren van de Ridderſchap en Edelen van *Holland* be-

XIX. BOEK.

1784.

XIX. BOEK. 1784.

betuigden de openingen door zyne Hoogheid gegeeven, goed te keuren en daar in volkomen te berusten (*).

De Krygsbevelhebbers en het Krygsvolk opontboden

Zyne Hoogheid gaf bevel aan de Gouverneurs, Commandeurs en Plaats-majoors der Steden en Frontieren in *Brabant* en *Vlaanderen*, om zich, zonder uitstel, na hunne posten te begeeven; en aan alle Officieren, Capiteinen en onderhoorigen van al het Krygsvolk van den Staat, met verlof afweezig, om ten spoedigsten by hunne Regimenten te komen. Een Postbode bragt aan de Bevelhebberen der Vestingen op de Grenzen van *Brabant* en *Vlaanderen* last om, aangevallen wordende, geweld met geweld te keeren; en een aan den Prins van NASSAU WEILBURG gezonden, ontboodt dien Vorst, zonder toeven, na *Maastricht*, de plaats zyns Bevelhebberschaps.

'sKeizers Afgezant vindt de toerusting aan onzen kant vreemd.

Vreemd, in de daad, dat 's Keizers Afgezant, naa zo veele stappen en die Eischen, zyns Meesters, het nog kwaalyk vondt, dat de Staaten zo veel Krygsvolks na de Grenzen deeden trekken, en by het uitstorten van de vredelievendste en vriendhoudenste betuigingen, verklaarde, dat deeze vrees en voorzorg der Staaten eer geschikt was om zyne Majesteit te verbitteren, dan tot minzaame schikkingen te beweegen. —— Ondertusschen scheen

(*) *Resol. Gen.* 28. Mey. *Resol. van Holl.* 24. Mey 1784.

ſcheen men aan de zyde der *Bruſſelſche* Regeering niet zonder kommer, of van deezen kant ook eenige daadlykheden zouden worden aangevangen, die, hoe onvoorzigtig misſchien, uit aanmerking van het gering aantal Krygsvolk in de *Oostenrykſche Nederlanden*, 't welk men op omtrent 11000 man begrootte, in den eerſten opſlag, een voordeeligen kans beloofde (*). XIX. BOEK. 1784.

Dan de Bezetting der Grensſteden, met welk een oog ook door het *Bruſſelſche* Gouvernement aangezien, was alleen eene daad van voorzigtigheid, die de omſtandigheden, waar in 't Gemeenebest zich daadlyk bevondt, van eene onvermydelyke noodzaaklykheid deeden worden. — Hun Hoog Mogenden, wel verre van eenige maatregelen, die zy thans, uit hoofde der hun aangedaane beledigingen, en de ſchennis van de Eer der Republiek, zouden hebben kunnen neemen, daadlyk tegen het Keizerryk te willen werkſtellig maaken, oordeelden het veeleer van 't belang der twistende Partyen, eenen aanzienlyken Scheidsman in te roepen, die de tegenwoordige geſchillen, hoe ontydig en onregtvaardig ten opzigte van dit Gemeenebest geroerd, volgens zyne bekende Billykheid en Edelmoedigheid, zou kunnen beſlisſen, den Koning van *Frankryk*. Terſtond, naa het inleveren van het *kort Tafereel der Eiſchen des Keizers* (†), vonden hun Hoog

Hun Hoog Mogenden roepen *Frankryk* tot Scheidsman in.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1478. 1479.
(†) Zie hier boven bl. 207.

XIX. BOEK. 1784.

Hoog Mogenden goed, het Hof van *Frankryk* kennis te geeven van deeze Vorderingen, en te gelyk de Bemiddeling van 't zelve te vraagen in de thans gereezene Geschillen tusschen deezen Staat en het Gouvernement van *Brussel*: ten zelfden tyde hunne Gezanten te *Parys* gelastende, den Koning van *Frankryk* te verzoeken, met zyne goede diensten tusschen beiden te willen komen, om die oneenigheden, op de best mogelyke wyze, weg te ruimen, en te vereffenen. —— De Hertog DE LA VAUGUYON gaf, den twintigsten van Bloeimaand, 's Konings bereidvaardigheid te kennen om aan dit verzoek te voldoen.

Voorloopig antwoord van onzen Staat op de Eischen des Keizers.

De Vorderingen des Keizers, die deeze Krygstoerustingen, en dit Verzoek aan 't *Fransche* Hof, ten onmiddelyke gevolge hadden, baarden eerlang het Staatsbesluit, „ om de Heeren hunner Hoog Mogenden Ministers Plenipotentiarissen aan „ het Hof van *Brussel* aan te schryven, „ en hun te magtigen, om by voorraad, „ ter plaatze waar het behoorde, te verklaaren, dat hun Hoog Mogenden niet „ konden verbergen, derzelver billyke „ verwondering, over de alleszins hooggaande Eischen in het ingeleverde Tafereel vervat. —— Dat zy niets minder dan zodanige wyduitgestrekte Vorderingen verwagt hebbende, een genoegzaamen tyd zouden behoeven, om „ zich te bekwaamen tot het onderzoek „ van de gronden, op welke men deeze

„ sus-

„ fustennen bouwde, en welke men vertrouwde, dat, zo niet geheel, ten minsten voor het grootste gedeelte, ten genoegen van het Hof van *Brussel* zelve, zouden kunnen wederlegd en weggenomen worden; als mede om te kunnen opmaaken de Contra-Pretensien, welke men, van de zyde van den Staat, met grond, meende te kunnen formeeren. —— Dat zy ondertusschen, niet wilden afzyn het Gouvernement Generaal te doen verzekeren van derzelver aanhoudende begeerte om, door den weg van voeglyke schikkingen, alle de gereezene geschillen geëindigd te zien; dat zy niets meer verlangden dan door het toebrengen van alle billyke faciliteit, in de te houdene Onderhandelingen, daar van de ontwyfelbaarste bewyzen aan den dag te leggen; terwyl zy, voor het overige, niet zouden nalaaten allen mogelyken spoed, zo verre met den aart der zaaken en de gesteldheid der Regeeringe bestaanbaar was, aan te wenden, om zich wegens den inhoud van het Tafereel, meer byzonder aan het Gouvernement te kunnen verklaaren (*).”

XIX. BOEK. 1784.

De Keizer verklaart den minsten aanval op zyn Grondgebied

Het voorzien der Grenssteden, en inzonderheid van *Maastricht*, met veel meer Manschaps, dan 'er zints eenigen tyd in gelegerd geweest was, ontging der opmerking niet van het *Brusselsche* Gouvernement

(*) *Resol. Gen.* 25. Mey 1784.

XIX. BOEK. 1784.

bied voor een begin van Vyandlykheid te zullen aanzien.

ment, en kon geenzins nalaaten 't zelve te doen zien, dat de Staaten zo gereed niet waren, om zich aan de gedaane Eischen te onderwerpen, als 't zelve zich, in den aanvange, hadt voorgesteld. —— Uit deezen hoofde is het waarschynlyk, dat de Baron VAN REISCHACH, van wegen 't zelve, hun Hoog Mogenden meermaalen deedt verklaaren, dat zyne Keizerlyke Majesteit, „ door geen de „ minste Vyandlyke oogmerken tegen dee„ zen Staat bezield werd; maar alleen „ wenschte, de thans gevoerde geschil„ len, op de best mogelyke en minlykste „ wyze, te vereffenen." Dan veelen betuigden niet te kunnen ontveinzen, dat zy weinig blyks gezien hadden van die vredelievende en toegenegene gevoelens des *Brusselschen* Hofs omtrent onzen Staat. Dat de stoute en weinig eerbiedige toon, op welken 't zelve, tot hier toe, eene Souveraine en Onafhangelyke Republiek aansprak, veel eer een vermoeden inboezemde, dat het de Hoogheid deezer Landen verägtte, en zich thans alleen zogt te bedienen van de Oneenigheden, door welke het waarschynlyk dit Gemeenebest zodanig verzwakt en uitgeput hieldt, dat hetzelve aan alle Eischen van eenen magtigen Nabuur, zonder wederzeggen, zou voldoen. —— Ook leverde die Afgezant een Vertoog over, waar in hy, onder andere bekend maakte, dat, vermids men van deezen kant zo veel Krygsvolks op de Grenzen hadt doen aanrukken,

ken; zyne Majesteit den minsten aanval op zyn Grondgebied voor eene Vyandlykheid zou aanzien.

XIX. BOEK. 1784.

Op de belofte van eene nadere beantwoording der Eischen des Keizers, kreegen der Staaten Gezanten te *Brussel* ten bescheid, dat zyne Majesteit de Keizer, wel tyd wilde geeven tot overweeging; maar dat Hoogstdezelve van zyne Eischen niet zou afgaan, en inzonderheid op het Bezit van *Maastricht*, en de drie Baljuwschappen daar onder begreepen; blyven aandringen. En niettegenstaande de *Brusselsche* Regeering klaagde over de wyze, waarop deszelfs Vorderingen hier uitgelegd werden, als of zyne Keizerlyke Majesteit, iets vroeg, 't welk hem, niet toekwam, hoopte men, egter, dan dit Hof wel eenigzins toegeeflyker zou worden, wanneer de Tegeneischen van onze zyde behoorelyk zouden opgemaakt zyn.

De Keizer betuigt van zyne Eischen op *Maastricht* niet te zullen afzien.

Eenige Ingezetenen van den Staat, deel hebbende in zekere Geldopschietingen (*), ten lasten van Keizer CAREL DEN VI, diens Erven en Naakomelingen, onder verband, (doch alleen tot meerder zekerheid,) der Inkomsten van *Opper- en Neder-Silesien*, van welke Gelden, zints den Jaare MDCCXLI geene Intresssen betaald, en ook geen Aflossingen van Hoofdsommen geschied waren, oor-

Eischen op den Keizer, wegens eenige nog onafgeloste Geldopschietingen.

(*) Deeze Geldligtingen waren in den Jaare 1733. 1734. en 1736. gedaan, en groot *f*2500,000, *f*500,000 en *f*3500,000. op de eerste was drie vyfde, en op de tweede twee derde, afgelegd.

XIX. BOEK. 1784. oordeelden, daar de Keizer Schuldenvorderingen ook van byzondere Persoonen deedt, het tydstip gebooren, om hun Hoog Mogenden hunne wettige Eischen, tot nog onvoldaan gebleeven, te herinneren; ten einde het blykbaar Regt van allen in deeze Republiek daar by belang hebbende, by de Onderhandelingen, in 't oog gehouden mogt worden, om eens van hunne deugdlyke Schuldvorderingen voldoening te bekomen (*).

Wederlegging van 's Keizers Tafereel. De algemeene aanmerking, dat het veel ligter valt eene Lyst van bezwaaren op te noemen, en ze onbeweezen neder te stellen, dan dezelve dugtig te wederspreeken, werd bekragtigd door de wydloopige Wederlegging van het *Tafereel der Keizerlyke Eischen*, door onze Gezanten te *Brussel* overgegeeven, en aan het *Fransche* Hof medegedeeld. Te omslagtig is ze, om hier geheel plaats te vinden. Hoofdzaaklyk strekt dezelve om te toonen, dat de Erfenis, of Opvolging van CAREL DEN II, onzen Staat niet meer aangaat, en afgedaan is door laatere Overeenkomsten, gelyk van *Nymegen*, *Ryswyk* en *Aken*, waar by alle tegenwoordige Bezittingen, en dus ook die de Keizer eischt, aan den Staat gevrywaard zyn door *Frankryk* en andere voornaame Mogenheden; de geëischte bezittingen van Grondgebied, worden 'er in afgeweezen; —— schoon

(*) *Resol. Gen.* 30 Mey 1784.

schoon op een toon, die zo veel inschiklykheids omtrent nadere Onderhandelingen, wegens eenigzins betwistbaare stukken ademt, als de toon des Keizers dringend was en onvriendlyk. Even handelbaar stelden hun Hoog Mogenden zich aan, omtrent de Schuldvorderingen des Keizers. XIX. BOEK. 1784.

Tegeneischen van hun HoogMogenden.

De Tegeneischen, die hun Hoog Mogenden oordeelden, dat, by voorraad, door hunne Ministers Plenipotentiarissen aan het Hof van *Brussel*, te deezer gelegenheid, behoorden gedaan te worden, kwamen hier op neder „ *Voor eerst*, op
„ de betaaling van 't geen hun Hoog
„ Mogenden nog ten agteren waren aan
„ de Subsidie beloofd by het Tractaat
„ van Barriere, waar van nimmer door
„ hun Hoog Mogenden gerenuncieerd
„ was, het welk tot den Jaare MDCCXLIV
„ alleen berekend, en in den Jaare
„ MDCCLIII, erkend was te hebben be-
„ draagen de som van *f*2122859-1-8,
„ *Hollandsch*; waar omtrent verder stondt
„ aan te merken, dat, by gebrek van die
„ betaaling, de Staat, zedert den Jaare
„ MDCCXLV, 's jaarlyks hadt betaald
„ *f*202406-17-9 tot voldoening der In-
„ tresssen daar op genegotieerd. ———
„ Dat, zo, naa den Jaare MDCCXLIV
„ tot MDCCXLVIII ingeslooten, de Sub-
„ sidie al niet geheel tot *f*1250000-:-;
„ 's jaarlyks zou kunnen worden gere-
„ kend, egter op een gedeelte daar van
„ moest worden aangedrongen; waar uit,

XIX. BOEK. 1784.

„ in zulk een geval, de Schulden te „ *Doornik* en *Namen* agter gelaaten, zou„ den kunnen voldaan worden, en op de „ helft der Subsidie gerekend, over die „ vier Jaaren bedraagen zoude, een som „ van *twee en een half Millioenen Gul*„ *dens*; dat op de geheele Subsidie be„ hoorde te worden gestaan, zedert het „ bezetten van de geheele Barriere, naa „ den Vrede te *Aken*, ten minsten gere„ kend van en met den Jaare MDCCXLIX „ tot en met den Jaare MDCCLVI, wan„ neer eenige Barriere Plaatzen van het „ grootste gedeelte van derzelver Garni„ zoenen zyn ontledigd, 't welk, over „ die acht Jaaren, zou bedraagen een „ som van *tien Millioenen Guldens*; ter„ wyl, zints dien tyd, of met den Jaa„ re MDCCLVII, met grond, op een groot „ gedeelte van de meergemelde Subsidie „ kon en behoorde aangedrongen te wor„ den. —— En moest men, voor het „ overige, in 't oog houden, dat by in„ gebrekeblyving der betaalinge van deeze „ Subsidie, onbetaald gebleeven waren; „ de Tractementen van de Gouverneurs, „ Commandeurs, en andere Officieren en „ Bedienden, tot de gemelde Barriere„ Plaatzen behoord hebbende.

„ *Ten tweeden*, behoorde men te staan „ op de betaaling van 't geen hun Hoog„ Mogenden, naa het sluiten van de Vre„ de te *Aken*, en het weder in 't bezit „ neemen van de Steden der Barriere, „ tot het herstellen der Werken van *Na*-

„ *men*,

„ *men*, mitsgaders het aanleggen van XIX.
„ nieuwe Werken, tot meerder verdee- BOEK.
„ diging van de Stad en het Kasteel,
„ als mede wegens het gewoon jaarlyks 1784.
„ onderhoud van dezelve, tot den dag der
„ ontruiming dier Stad, hebben uitgeschoo-
„ ten, omtrent *f*850000-:-: bedraagende.—
„ Als mede op 't geen, de Keizer wegens
„ het aanleggen en onderhouden van een
„ Magazyn Leeftocht, in dezelve Vesting,
„ in den Jaare MDCCLVI, met overleg en
„ toestemming van wylen haare Keizer-
„ lyke en Koninglyke Majesteit, opge-
„ regt, nog schuldig was; waar van de
„ nette som nader zou worden opgegee-
„ ven.

„ *Ten derden*, moest gedrongen wor-
„ den, op 't geen den Staat nog toe-
„ kwam, wegens gedaane leevering van
„ Brood en andere Benoodigdheden aan
„ de Troepen van wylen haare Keizer-
„ lyke en Koninglyke Majesteit, op het
„ Grondgebied van den Staat, geduuren-
„ de de onlusten, geëindigd met den
„ Vrede van *Aken*, waar over men, op
„ de herhaalde en sterke aandrangen dier
„ Vorstinne, hadt geliquideerd met den
„ Commissaris HELMAN, en welke by
„ dezelve als een wettige en deugdlyke
„ schuld was erkend geworden, bedraa-
„ gende *f*1182495-:-:

„ *Eindelyk*, hadt men den noodigen
„ aandrang te doen op de betaaling der
„ alleszins wettig verschuldigde Hoofd-
„ sommen en Intressen aan veele Ingeze-

XIX. BOEK. 1784. JOSEPHUS kan de bemiddeling van *Frankryk* toestaan; doch oordeelt ze onnoodig. Drukke handelingen.

„ tenen deezer Landen, spruitende uit „ de Geldopschietingen ten lasten en ten „ behoeve van Keizer CAREL DEN „ VI. (*).”

De Bemiddeling van het *Fransche* Hof, door onzen Staat verzogt, en door 't zelve op de verpligtendste wyze ingewilligd (†), oordeelde de Keizer overboodig omtrent Voorwerpen, zo weinig, gelyk hy schreef, aan twist onderworpen, als die, waar over de Handelingen liepen van het Gouvernement Generaal der *Nederlanden*, met de *Hollandsche* Gelastigden: dan zou hy 'er zich niet tegen verzetten, wilde *Frankryk* zyne goede diensten ten voordeele van de Republiek aanwenden. — Maar hoe weinig aan geschil onderworpen de Stukken te *Brussel* te behandelen, JOSEPHUS DEN II. ook mogten voorkomen, of althans door hem voorgedraagen worden, eene geheel andere gedaante hadden zy in 't oog der Onderhandelaaren van onzen kant. Eén hunner, de Heer W. A. LESTEVENON, kwam, den vyf en twintigsten van Oogstmaand, met meer dan gewoonen spoed, van *Brussel* in *'s Gravenhaage*. 's Avonds naa zyne komst, hielden de Algemeene Staaten, en de Raad van Staaten, buitengewoone Vergaderingen, van meer

(*) *Resol. Gen.* 16. Juny 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 133. enz.

(†) Zie hier boven bl. 223.

meer andere binnen kort gevolgd. De Mondgesprekken en Onderhandelingen der Regeerings Leden en Staatsdienaaren met den Keizerlyken Gezant, ten huize van den Raadpensionaris VAN BLEISWYK, waren menigvuldig. Druk was het met het aankomen en afzenden van Postbodens na *Weenen*, *Brussel* en *Parys*. Alles duidde aan, dat 'er iets gewigtigs in til moest weezen.

XIX. BOEK. 1784.

Nieuwe Eischen des Keizers, by welke hy op de vrye Vaard op de *Schelde* aandringt.

Welhaast bleek, dat de Keizerlyke Minister Plenipotentiaris te *Brussel*, Graaf DE BELGIOJOSO, den drie en twintigsten van gemelde Maand, aan onze Gevolmagtigden aldaar een Vertoog hadt overgegeeven, behelzende de laatste voorstellen des Keizers, wegens zyne Eischen en Vorderingen, ten laste van onzen Staat. In 't zelve liet hy zich, op deezen toon hooren. „ Ik zal geen uitstel over my „ neemen, om aan hun Hoog Mogenden „ het Middel mede te deelen, 't welk de „ Gematigdheid en Edelmoedigheid zy„ ner Majesteit aan de hand geeven, om „ die orde van zaaken daar te stellen, „ welke moet dienen tot den grondslag van „ Bevrediging en 't Vertrouwen. Zyne „ Majesteit heeft, in het beraamen van „ dit Middel, het welzyn zyner Onder„ daanen, en de aangelegenheden van de „ Republiek zelve, de voorkeur gegee„ ven boven zyne Regten en Belangens; „ dan het valt hem niet zwaar eenige „ Opofferingen te doen, indien hy in „ zyne Belangloosheid gelegenheid vindt

 „ om

XIX. BOEK. 1784.

„ om blyken te geeven van de ge„ voelens, welke hy voor de Repu„ bliek bezit, en van zyne geneigdheid „ om met haar in eene goede ver„ standhouding te leeven. —— Dat mid„ del bestaat daar in, dat hun Hoog „ Mogenden erkennen, *dat de Rivier de* „ *Schelde open, en de Vaard op dezelve* „ *geheel en volstrekt vry is — dat het aan* „ *de Onderdaanen van den Keizer vry staat,* „ *rechtstreeks te vaaren en te handelen, uit* „ *de Havens der Nederlanden na de beide* „ *Indiën, en dat zyne Majesteit het Regt* „ *heeft, de Tollen, naar zyn goedvinden,* „ *te betaalen.*

„ Als deeze erkentenis geschiedt, als „ de Grensscheidingen van *Vlaanderen* „ bepaald blyven op den voet by de Con„ ventie van den Jaare MDCCLXIV vast„ gesteld, en men vaste schikingen maakt, „ om, in 't vervolg, alle moeilykheden „ en hindernissen in den Waterloop in „ dien Landen te voorkomen; en als „ hun Hoog Mogenden de Forten *Lillo* „ en *Liefkenshoek*, en die van de *Kruis*„ *schans* en *Frederik Hendrik* doen ont„ ruimen, om geslegt te kunnen worden, „ wil zyne Majesteit wel afzien van zy„ ne Landlyke Eischen, welke in het Op„ stel genoemd zyn, en bepaaldlyk van „ zyne Regten en Eischen op *Maastricht* „ het Graafschap *Vroenhove*, en het Land „ van *Hollandsch Overmaaze*, gelyk ook „ van zyne Geldeischen met compensatie „ van die der Republiek.

„ Wat

„ Wat aangaat de Eifchen der Regee- XIX.
„ ringen en byzondere Onderdaanen van BOEK.
„ zyne Majefteit, gelyk ook die kleine
„ Verfchillen, welke 'er ten opzigte van 1784.
„ de Grensfcheidingen van *Brabant*, het
„ Land van *Overmaaze* en van *Gelderland*
„ mogen plaats hebben; deeze Onderwer-
„ pen kunnen in de Onderhandelingen
„ behandeld en gefchikt worden, naar de
„ billykheid en wederzydfche aangelegen-
„ heden.

„ Dit zyn de Voorwaarden tot welke
„ zyne Majefteit zich bepaald heeft, om
„ op dezelven, terftond een algemeen
„ Verdrag met de Republiek aan te gaan.
„ Zy behelzen volftrekt zyn laatfte be-
„ fluit, en volgens de oogmerken, die
„ hun Hoog Mogenden in deeze zaak
„ hebben, kan men niet twyfelen, of zy
„ zullen zich haasten, om deeze Voor-
„ waarden aan te neemen, als een by-
„ zonder blyk van de Goedwilligheid en
„ Toegenegenheid van zyne Majefteit,
„ voor de Republiek.

„ In die verwagting heeft de Keizer
„ geoordeeld, van nu af aan, de *Schelde*
„ voor geheel en volftrekt vry en open
„ te houden, en dienvolgens beflooten
„ de Vaard op dezelve te herftellen. ——
„ Op uitdruklyken last van zyne Majefteit
„ verklaarde hy, ten flot, dat, indien
„ men, van den kant der Republiek,
„ eenige belediging, deedt aan de Vlag
„ van den Keizer, zyne Majefteit zulks
„ zou aanmerken, als eene Verklaring

„ van

XIX. BOEK. „ van Oorlog en een formeele daad van „ Vyandlykheid."

1784. Hoe door de MinistersPlenipotentiarisfen, by voorraad, beantwoord.

Dit zo veel behelzend, en van al het voorgaande zo ver afwykend, Vertoog, waar van verzogt werd terstond kennis te bezorgen aan hun Hoog Mogenden, lieten de Ministers Plenipotentiarisfen te *Brussel* niet geheel onbeantwoord, en dien zelfden dag den Graaf DE BELGIOJOSO, een kort onderrigt toekomen. —— Dat zy, in den naam der Republiek, konden betuigen, dat zy het Tractaat van *Munster* des Jaars MDCXLVIII, als den grondslag haarer Onafhangelykheid en Veiligheid aanmerkten; dat zy, op dat zelfde Tractaat, haare Regten op de *Schelde* vestigden; dat zy, voor 't overige, volgens de gesteldheid van den Staat, den noodigen tyd eischten ter raadpleeginge op dit Vertoog; met byvoeging dat zy weinig hoope hadden op zulke Voorwaarden; maar dat zy, middelerwyl, te hunner ontlasting en die der Republiek, verklaarden, dat, wanneer 'er eenig onaangenaam voorval, door de al te groote overhaasting van de zyde van het Gouvernement der *Oostenryksche Nederlanden* gebeurde, de Algemeene Staaten, niet zouden kunnen worden aangemerkt als de Aanvallende Oorzaak. —— 't Wederantwoord des Graafs, terstond gegeeven, kwam hier op neder, dat men uit aanmerking der redenen, voortvloeiende uit de Regeeringsgesteltenisse der Republiek, eenigen tyd zou wagten; dan gaf hy niet on-

onduister te kennen hoe zyn last inhieldt, om, zonder uitstel, overeenkomstig met de oogmerken van den Keizer zyn Meester te moeten handelen.

XIX. BOEK.

1784.

Men besluit het doorvaaren by *Lillo* te beletten.

Staaten van *Zeeland* hadden, reeds eenigen tyd geleden, gevorderd, dat de Uitlegger op de *Schelde* weder voor *Lillo* zou geplaatst worden: naardemaal de verlegging van dit Wagtschip, de uitgaande en inkomende Regten te zeer benadeelde. Thans besloten hun Hoog Mogenden, by voorraad, het doorvaaren voorby *Lillo*, als voorheen, te beletten: en, daar men vernam hoe eenige Keizerlyke Schepen gereed lagen, om de aangemaatigde vrye Doorvaard te onderstaan, by de *Brusselsche* Regeering aan te houden, om eenigen tyd daar mede te wagten, uit aanmerking van de Staatsgesteltenisse der Republiek, welke het gevoelen en de toestemming der Zeven Gewesten, zo spoedig niet te bekomen, vorderde. Reeds waren 'er eenige Schepen van Oorlog vertrokken om den mond der *Schelde* te bezetten, en de Vice-Admiraal REYNST ging terstond na *Zeeland*, met bevel om, schoon met alle mogelyke inschiklykheid de Doorvaard op de *Schelde* te beletten. Aan alle de Regimenten, zo voet- als paarde Volk, werden de noodige bevelen afgevaardigd, om zich ten spoedigsten marschvaardig te maaken, en in het noodige daar toe te voorzien.

In beantwoording van de nieuwe en wydgaapende Eischen des Keizers lieten

Beantwoorde

de

XIX. BOEK. de Staaten deezer Landen zich op deezen wel gemaatigden, doch ernstigen, toon hooren. „ Dat hun Hoog Mogenden,

1784. „ zich op de opregtheid der veelvuldige

ding van de nieuwe Eischen des Keizers.

„ Vriendschapsbetuigingen van 's Keizers wegen verlaatende, niet hadden „ kunnen verwagten, dat de waare meening zyner Majesteit zou zyn, om, in „ plaats van de te vooren gemaakte Vorderingen, die in allen gevalle voor „ niets minder dan blykbaar konden worden aangezien, de Overgifte te vraagen „ van Bezittingen en Geregtigheden, welke hun onwederspreekelyk toekwamen, „ waar op de Veiligheid en Onafhangelykheid gebouwd was, en waar van zy „ dus niet konden afzien, zonder zich, „ de agting van den Keizer zelve onwaardig te maaken; dat, daar gelaaten verscheide schikkingen, thans „ voorgeslaagen, waar over onder het „ goeddunken van zyne Majesteit nader zou kunnen worden gehandeld, „ ongetwyfeld in dier voege onder anderen te houden was het *openen der Schelde*, waar van in deszelfs gevolgen, „ niets minder dan het behoud of bederf „ der gansche Republiek, en de Veiligheid van derzelver Ingezetenen afhing. „ Dat om deeze reden, de Vrede van „ *Munster* in den Jaare MDCXLVIII, met „ den toenmaaligen Heer der *Nederlanden*, in die zyne hoedanigheid, niet anders was gesloten dan op de uitdruklyke voorwaarden, *dat de Rivier de* „ *Schelde van de zyde van hun Hoog Mo-*

gen-

„ *genden geslooten zou worden gehouden.* XIX.
„ Waarom zy vertrouwden van de groot- BOEK.
„ moedigheid en billykheid des Keizers,
„ dat hy op dit punt, waar van aan dee- 1784.
„ ze zyde nooit was afgegaan, of kon
„ worden afgegaan, niet verder zou ge-
„ lieven te dringen.

„ Dat zo, met opzigt *tot de Vrye Vaard*
„ *uit de Nederlanden na de beide Indien,*
„ zyne Keizerlyke Majesteit moest wor-
„ den herinnerd, dat hun Hoog Mogen-
„ den, in den Jaare MDCCXXXII, ter
„ handhaaving van de *Pragmatique Sanc-*
„ *tie,* wegens de Erfopvolging van het
„ Huis van *Oostenryk,* door Keizer CA-
„ REL DEN VI. en den Koning van *Groot-*
„ *Brittanje,* onder anderen zyn overge-
„ haald, in het vooruitzigt van de vernieti-
„ ging der *Oost-Indische Compagnie te Oos-*
„ *tende,* en door dien in dit Tractaat, aan
„ het Ryk van *Groot-Brittanje,* zo wel als
„ aan deeze Republiek, duidelyk was be-
„ loofd, *dat geheel en voor altoos zouden op-*
„ *houdenalle Commercie en Navigatie,* onder
„ anderen, *uit de Oostenryksche Nederlanden*
„ *na de Oost-Indien.* Alleszins was het
„ dus billyk, dat, daar de Erfopvolging
„ in het Huis van *Oostenryk,* zedert dien
„ tyd, daadlyk, ook door, en ten kos-
„ ten van de Republiek, was staande ge-
„ houden, de wederkeerige Voorwaarde
„ mede werd gestand gedaan. Aan de
„ Egards hunner Hoog Mogenden voor
„ zyne Keizerlyke Majesteit was het dus
„ alleen toe te schryven, dat zy, tot hier

„ toe,

XIX. BOEK. 1784.

„ toe, uitgesteld hadden hunne zo ge-
„ gronde klagten, dat geduurende de te-
„ genwoordige Onderhandelingen over al-
„ le de Bezwaaren en Eischen van het
„ Hof van *Brussel*, en zonder dat daar
„ in van deeze *Oost-Indische Vaard* eenig-
„ zins was gerept, tegen de zo duidely-
„ ke Letter van dat Tractaat, vyf *Oost-*
„ *Indische* Retourschepen in de Haven
„ van *Oostende* waren binnen gebragt;
„ en één derzelven van de Ankers ge-
„ slaagen, voor de Zeegaaten van de Re-
„ publiek, aan de hulp, hier te Lande
„ bekomen, de behoudenis te danken hadt.

„ Dat hun Hoog Mogenden hier om
„ ook hoopten, dat het hun ten goede
„ zou gehouden worden, dat zy, verre
„ boven het aanneemen van de hun aan-
„ gebodene Schikkingen, *welke aan zyne*
„ *Majesteit in een gansch ander licht wa-*
„ *ren voorgesteld*, verkoozen nader te on-
„ derzoeken, 't geen tot Regtvaardiging
„ der Eischen des Keizers, was te ne-
„ dergesteld, onder betuiging van hunne
„ bereidwilligheid, om, voor zo verre
„ zy daar uit mogten worden overreed
„ van de billykheid van eenigen derzel-
„ ven, daar in daadlyk te zullen toestem-
„ men, en voor het verdere blyven by
„ dien geest van toegeevenheid dien aan-
„ gaande reeds zo klaar aan den dag ge-
„ legd. Terwyl zy teffens vertrouwden,
„ dat zyne Keizerlyke Majesteit, omtrent
„ zodanige andere Punten als zy vermee-
„ nen mogten, niet te kunnen of te mo-
„ gen toegeeven, naar zyne grootmoedi-

ge

„ ge en billyke denkwyze, liever zou
„ willen inwagten de begrippen van an-
„ dere onzydige Mogenheden, waar voor
„ zy mede gaarne alle verschuldigde in-
„ williging zouden betoonen.

„ Voorts hielden hun Hoog Mogen-
„ den zich vast verzekerd, dat de Ver-
„ klaaring van zyne Majesteit gedaan, met
„ opzigt tot de *Opening en Vrye Vaard*
„ *op de Schelde* van nu af aan, in allen
„ gevalle, moest worden begreepen zich
„ niet verder uit te strekken, dan tot
„ dat Water, 't welk zyne Majesteit ver-
„ meende onder zyne Souverainiteit te
„ behooren, en geenzins tot de Wa-
„ teren en Stroomen, bekend onder de
„ benaaming van de *Ooster Schelde* en
„ van den *Hond* of *Wester Schelde*, waar
„ van de Souverainiteit ongetwyfeld aan
„ hun Hoog Mogenden toekwam; en
„ zulks nog te meer niet alleen, om dat
„ by het overgegeevene *Tafereel*, 't welk
„ geagt moest worden alle de Eischen
„ des Keizers op deeze Republiek te
„ behelzen, zo min als by eenig ander
„ stuk hoe genaamd ooit daar op de min-
„ ste aanspraak was gemaakt; maar ook
„ om dat dit Regt van hun Hoog Mo-
„ genden, ten aanziene van de gemelde
„ Wateren even zo wel gegrond is op
„ het Regt der Volken, als op de erken-
„ de Tractaten en Conventien met die
„ Heeren, in welker Regten en Verplig-
„ tingen, ten aanzien der *Nederlanden*,
„ zyne Majesteit blykbaar was opge-

XIX. BOEK. 1784.

„ volgd. —— Waarom zich hun Hoog
„ Mogenden ook niet konden voorstellen,
„ dat eenigen der Onderdaanen van zyne
„ Majesteit, uit een verkeerd verstand
„ van die Verklaaring, zouden willen
„ aangaan tegen de Orders, welke daar
„ omtrent hier te Lande altoos en om-
„ trent ieder zonder onderscheid hadden
„ plaats gegreepen, en welker Uitvoe-
„ ring niet zou kunnen worden tegenge-
„ houden. — Nog minder verwagtten hun
„ Hoog Mogenden, dat de onmisbaare
„ Uitvoering van zodanige oude en ge-
„ woone Orders, in zulk een onverhoopt
„ geval, door zyne Majesteit zouden wor-
„ den toegeschreeven aan eenig beledigend
„ oogmerk van de zyde van hun Hoog
„ Mogenden, veel min dat dezelve ten
„ gevolge zoude hebben de Uitoefening
„ van Vyandlykheid, die by wege van
„ noodigen tegenweer, terstond zou moe-
„ ten worden beantwoord, terwyl daar
„ door dan ook alle wegen van Schikking
„ daadlyk zouden worden afgesneeden,
„ de Grootheid en Edelmoedigheid van
„ den Keizer te kort gedaan, en de luis-
„ ter van hoogstdeszelfs Regeering be-
„ zwalkt." —— Van dit Staatsbesluit kreegen allen die 'er in betrokken waren, en dus ook de Buitenlandsche Mogenheden, welke het Tractaat van *Munster* geguarandeerd hadden, of anderzins met deezen Staat in Vriendschap of Verbintenis stonden, kennis (*).

Het

(*) *Resol. Gen.* 25. 30. en 31. *Aug.* 1784.

Het Hof van *Brussel*, wel verre van na deeze taal te luisteren, bleef, op een hoogen toon, volharden, in de gedaane laatste Eischen des Keizers, bovenal van de vrye Vaard op de *Schelde* in haaren geheelen loop. De Graaf DE BELGIOJOSO gaf zyne hooggaande verwondering te kennen, over het niet spoedig aangrypen van het voorgeslaagen Middel, 't geen hem gelustte te beschryven als, in alle opzigten, voordeelig voor dit Gemeenebest; als mede over de onvoorbeeldlyke overhaasting, waar mede hun Hoog Mogenden, een zeer *weinig gemesureerd* Besluit genomen hadden; in 't wilde, zonder waarschynlykheid van grond bybrengende, dat de Veiligheid en Onafhangelykheid der Republiek zou afhangen van het geslooten houden der *Schelde*; onbegrypelyke twyfelingen voorstellende, omtrent de uitgestrektheid van 's Keizers Verklaaring wegens de opening dier Riviere. Zodanig eene tegenkanting kon de Keizer niet verwagten: en veel min eene uitdrukking wegens de dubbelzinnigheid omtrent de natuur van het onderwerp eener Verklaaring, welke duidelyk en klaar *eene geheele en volstrekte Vrye Vaard op, en Opening van de Schelde in haaren ganschen loop* inhieldt; toen zo veel te minder aan waarschynlyken, en zelfs redelyken, twyfel onderhevig, als de Algemeene Staaten ter goeder trouwe niet konden ontveinzen, dat het niet was, dan aan een Vaard, in den bovengemelden

XIX BOEK. 1784. Aandrang van 's Keizers Eischen, wegens de *Schelde*.

XIX. BOEK. — 1784. den zin genomen, dat zyne Majesteit zulke aanmerkelyke Opofferingen doen kon, als zyne uiterste Gemaatigdheid hem hadt aan de hand gegeeven: waar om hy die Vordering thans, op de sterkste wyze, herhaalde. 'Er byvoegende, „ dat „ zyne Majesteit, die wel wist wat hy „ zyner Waardigheid en den Roem zyner „ Regeeringe, zo wel als het Welzyn „ zyner Onderdaanen, verschuldigd was, „ moest verwagten, dat de Rede, de „ Regtvaardigheid, en het welzyn der Re„ publiek wel beschouwd zynde, *overtref„ fen zouden de hardnekkigheid der ydele „ Vooroordeelen*, waar aan men meende „ alleen te moeten toeschryven het aan„ voeren van beweegredenen, onbestaan„ baar met het Welzyn der Republiek; „ en dat hun Hoog Mogenden, op een „ nader en beter inzien der zaaken, ge„ hoor zouden geeven aan den Voorslag; „ dat zy, door Voorzigtigheid zo wel als „ door Regtvaardigheid geleid wordende, „ handelen zouden op eene wyze geschikt „ om Gebeurtenissen te voorkomen, wel„ ke zouden kunnen voortvloeijen uit „ eene Tegenkanting, ontbloot van allen „ waarschynlyken grond, en welke een „ Systema aan den dag lag, rechtdraads „ aanloopende tegen de verzekering van „ agting en verzoenbaare Geneigdheden, „ zo dikwyls van hunnen kant gedaan — „ Geneigdheden, die zyne Majesteit van „ zyne zyde, door de aangeweezene „ Schikkingen, in het jongst overgelever-

de

„ de Vertoog, voor af, met eene *belang-*
„ *loosheid, die niet kon naalaaten Hem de*
„ *Verwondering van ganisch Europa* tot zich
„ te doen trekken, daar gesteld hadt."

In een mondgesprek hadt dezelfde Graaf, op den verzekerendsten trant, te verstaan gegeeven, ten opzigte van de Regten, welke de *Oostenrykſche* Schepen aan het Fort *Lillo* betaalen, dat het eerste Schot, door den Bevelhebber dier Vesting, ten dien einde gedaan, van wegen den Keizer, voor eene Oorlogsverklaaring zou opgenomen worden.

Een schot voor *Lillo* zou als een Oorlogsverklaaring worden aangemerkt.

Met welk een oog de Koning van *Frankryk* de door den Graaf DE BELGIOJOSO zo hoog opgehemelde Verklaaring aanzag, ontdekt zich in diens berigt aan den Voorzitter der Algemeene Staaten ter hand gesteld, door den Heer DE BERENGER, de zaaken der *Franſche* Kroone, by afweezigheid des Afgezants, hier te Lande waarneemende. Met gevoeligheid hadt de Koning ontvangen de mededeeling dier Verklaaring, en meende niet beter te kunnen beantwoorden aan dat nieuwe blyk van vertrouwen, dan door, by aanhoudenheid, zyne bevredigende poogingen, by zyne Keizerlyke Majesteit, aan te wenden. Doch kon hy voor hun Hoog Mogenden niet verbergen, dat deeze poogingen van geen kragt zouden zyn, dan in zo verre zy gepaard gingen met voorslagen, geschikt om ten grondsteun te strekken voor eene billyke Overeenkomst van wederzyden. Hy stelde hun,

Frankryk raadt tot omzigtigheid en gemaatigdheid aan.

XIX. BOEK. 1784.

hun, derhalven, voor het omzien na middelen, welke ter bereiking van dit oogmerk dienen konden. Wanneer zy deeze aan hem wilden toevertrouwen, zou het hem een weezenlyk genoegen geeven, dezelve ter kennisse van den Keizer te brengen, en als dan van alle die middelen gebruik te maaken, welke de banden, die hem met deezen Monarch vereenigden, hem konden aan de hand geeven, ten einde denzelven te beweegen om ze in aanmerking te neemen. —— In den tegenwoordigen staat der zaaken oordeelde hy tegen zyne Vriendschap voor de Republiek, en het belang, 't welk hy in derzelver rust stelde, aan te gaan, indien hy hun Hoog Mogenden niet vermaande om, by aanhoudenheid, te blyven by die behoorelyke Gematigdheid, welke zy, tot dus lang betoond hadden, en zich te onthouden van zulke stappen, welke de Waardigheid des Keizers zouden kunnen kwetzen, en niets anders te wege brengen dan het verwyderen van eene Bevrediging, die zo wel het verlangen was van hun Hoog Mogenden als van zyne Keizerlyke Majesteit (*).

Voorzorgen by de *Schelde* gedraagen.

Loopende Gerugten hielden in, dat eenige *Oostenrykſche* Schepen de proeve zouden neemen, om, onder Keizerlyke Vlag, voor by *Vlissingen*, den *Hond* of *Wester* Schel-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1484. Voor 't Jaar 1785. bl. 169.

Schelde op, tot *Antwerpen* toe te vaaren. Dit bewoog den Vice-Admiraal REYNST om, een Oorlogschip, onder bevel van den Capitein BLOIS VAN TRESLONG, aan den *Hond*, by den Hoek van *Borsselen*, te doen leggen, een Lands Berkentyn van voor *Vlissingen* den *Hond* op te doen zeilen, en twee Oorlogschepen onder den *Cadsandschen* Wal te plaatzen.

XIX. BOEK. 1784.

Voor de sterkste Aandringers op het openen der *Schelde* hieldt men vry algemeen, de Bestuurders der *Oost-Indische Maatschappye* te *Trieste*, in welke voornaame Personaadien, en Leden der Regeering in de *Oostenryksche Nederlanden*, veel aandeels en belangs hadden. Dan die zelfde Opening, hoe zeer by hun gewenscht, en begeerd, vreesde men in *Oostenryksch Vlaanderen* niet min dan in ons Gemeenebest, uit bekommering, dat de Koophandel, uit het welvaarend *Oostende*, *Brugge* en *Gent*, na *Antwerpen* zou verhuizen, en die thans des verstooken Stad het hoofd, als van ouds, boven andere doen opbeuren (*).

Wie voornaamlyk die Rivier voor den Keizer wilden geopend zien.

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 172. 173. — De Graaf DE MIRABEAU vormde, over deezen Eisch des Keizers, en deszelfs gevolgen, zeer vreemde en wydstrekkende begrippen, in een Werkje, te deezen Jaare uitgekomen, onder den Tytel, *Doutes sur la Liberté de l'Escaut, reclamée par l'Empereur, sur les Causes & sur les Consequences probables de cette Reclamation.* Welhaast in 't *Nederduitsch* vertaald en te *Leyden* by F. DE DOES in 1785 uitgegeeven.

XIX. BOEK. — 1784. Voorzorg der Staaten om allen schyn van Vyandlykheid te myden.

De Bondgenooten, door het Hof van *Frankryk*, by aanhoudenheid, aangemaand om den weg van Gematigdheid te houden, besslooten den dertienden van Herfstmaand, dat, ter voorkominge van verdere Verwydering, en 't geen eenig voorwendzel tot het pleegen van Vyandelykheden aan de *Oostenrykſche* zyde zou kunnen geeven, de Zeeraaden ter Admiraliteit op de *Maaze* en in *Zeeland*, zouden worden aangeſchreeven en gelast hunne Officieren, te *Lillo* te verbieden, om zelfs, wanneer een der aldaar voorbygaande Schepen, zich niet vrywillig wilden laaten onderzoeken, of de verſchuldigde Regten betaalen, eenig het minste geweld te gebruiken; maar, in zodanig een geval des terstond berigt te geeven aan gemelde Zeeraaden; ten einde daar omtrent dan zodanige maatregels te neemen als men geraaden oordeelde (*).

Zy blyven nogthans op hun Regt aandringen.

Intusſchen bleeven zy, in hun antwoord op de nadere Verklaaring des *Brusſelſchen* Hofs (†), dezelfde taal voeren als voorheen. Was het Openen der *Schelde*, by zyne Keizerlyke Majeſteit, en den Graaf DE BELGIOJOSO, aangemerkt als eene zaak van geen wezenlyk belang voor de Republiek, en die, zonder eenige noemenswaardige Opoffering, zou kunnen afgeſtaan worden, voor alle de Eiſchen, die de

(*) *Reſol. Gen.* 13. Sept. 1784.
(†) Zie hier boven, bl. 243.

de Keizer op deezen Staat meende te hebben; Hun Hoog Mogenden hadden getoond daar omtrent geheel anders te denken, en dat zy, daar het hun alleen toekwam om behoorelyk te waardeeren de waare belangens van deezen Staat, en van hunne Ingezetenen, ook meenden te mogen vertrouwen, dat het hun niet ten kwaade zou geduid worden, dat zy, naar hun tegenwoordig licht, de begrippen volgden hunner Voorvaderen, by wien het geslooten houden dier Riviere altoos was aangezien, als een van de voornaamste Vastttellingen des Tractaats van *Munster*, waar van de Veiligheid zo wel als het Bestaan der Republiek afhing, en dat zy diensvolgens zwaarigheid maakten om af te gaan van dit hun Regt, 't geen niet dan te gelyk met de Vryheid en Onafhangelykheid van den Staat, naa het storten van zo veel bloeds was verkreegen: vooral daar de *Oostenrykſche Nederlanden*, zedert dien tyd, niet dan behoudens dit Regt waren bezeten, en dus ook niet anders, ingevolge van het eerste Artykel van het Tractaat van Barriere, door hun Hoog Mogenden, aan Keizer CAREL DEN VI. overgeleverd. —— De Verhaasting van hun voorheen genomen Besluit, waar over men klagtig viel, was voornaamlyk toe te schryven aan het welmeenend oogmerk om alle verwydering, zo veel mogelyk, af te weeren; dewyl de Orders by deezen Lande tegen de Doorvaard van de *Schelde* vastgesteld, met geene

XIX. BOEK. —— 1784.

XIX. BOEK. 1784.

ne mogelykheid, konden worden opgeheeven: en dus het onderneemen van dezelve te voorkomen, of ten minsten zich buiten verantwoording te stellen, wegens de gevolgen, die daar uit zouden kunnen voortvloeijen (*).

Een Schip, van Antwerpen de Schelde willende afzeilen, beschooten, en aangehouden.

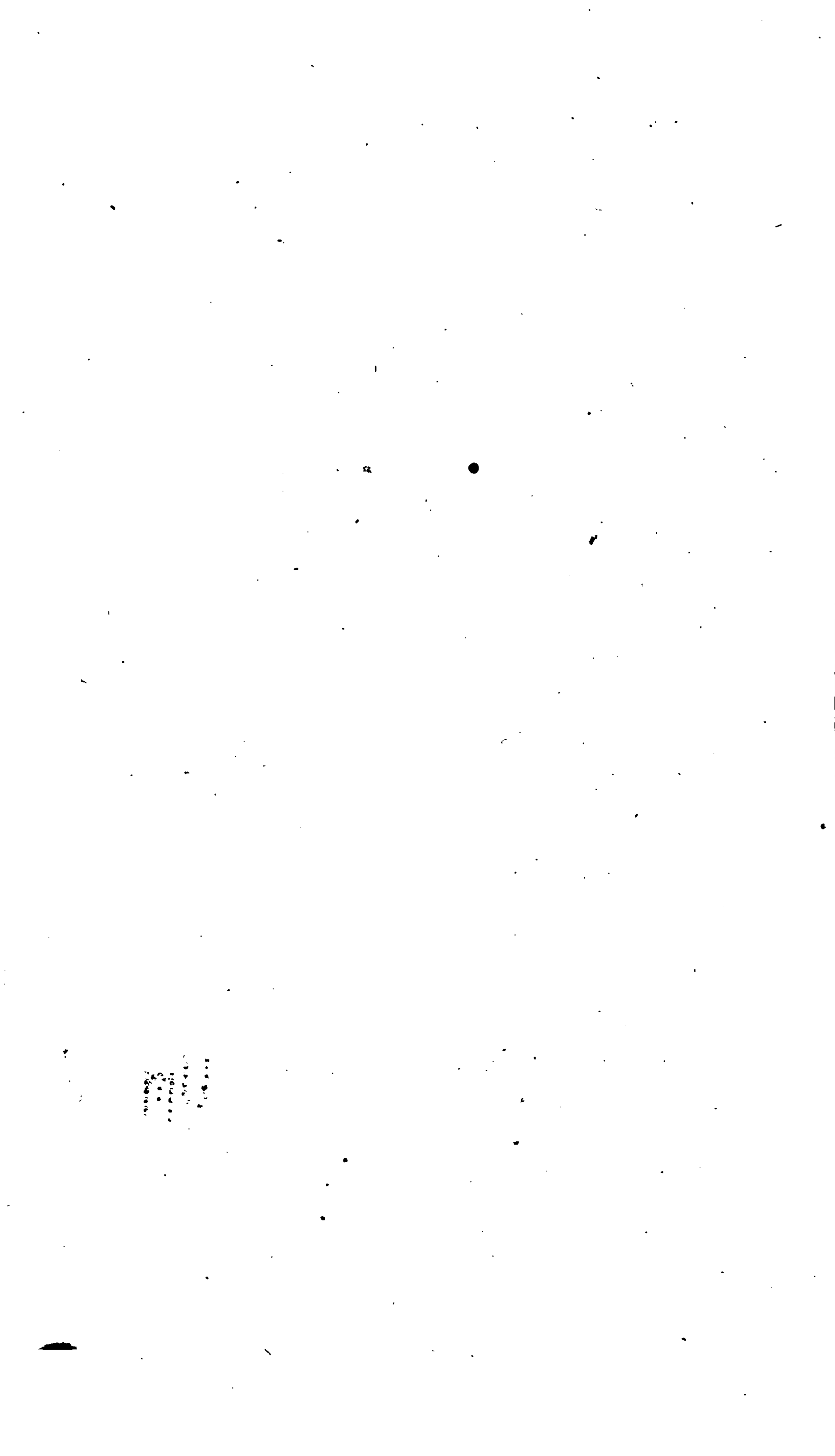
Onder deeze overleggingen wilde men te *Antwerpen* de geweigerde Doorvaard beproeven. Capitein VAN ISEGHEM, een Brigantyn voerende, hadt het Keizerlyk bevel ontvangen, „dat hy, bestemd om zich met zyn Schip en Laading, onder Keizerlyke Vlag, rechtstreeks van *Antwerpen* na Zee te begeeven, langs de *Schelde*, met zyn Volk zich niet zou onderwerpen of gehoorzaamen, 't zy aan eenige Aanhouding, het zy aan eenig Onderzoek, hoe genaamd, van eenige der Schepen, of Vaartuigen van de Republiek der *Vereenigde Nederlanden*, welke hy zou mogen ontmoeten op de Rivier de *Schelde*: hem en zyn Volk desgelyks verbiedende om eenige Verklaaring te geeven aan de Tollen van de Republiek op die Rivier, of dezelve, op eenigerlei wyze, te erkennen." —— Van dit oogmerk kreeg men tyding en de Vice-Admiraal REYNST, door een Boode na *Zeeland* gezonden, bevel om aan geen Keizerlyke Schepen den Doortocht door de *Wester Schelde* toe te staan.

Den

(*) *Resol. Gen.* 24 Sept. 1784.

Een Keizerlijk Brigantijnschip de Schelde willende afvaaren, word van 's Lands Oorlogschepen op het zelve geschooten.

Den achtsten van Wynmaand, tot dit daadlyk verbreeken des Tractaats van *Munster* bestemd, kwam 's morgens vroeg 't gemelde Vaartuig, onder Keizerlyke Vlag, van *Antwerpen* afzeilen. De Luitenant CUPERUS, een halve Kanonschoot boven den Capitein VOLBERGEN by *Saftingen* geankerd liggende, zondt een Sloep met een Officier om den Schipper tot ankeren aan te maanen, 't geen deeze weigerde; waar op CUPERUS hem toeriep by te draaijen; hier aan geen gehoor geevende en doorzeilende, hadt deeze een Schot met los kruid gedaan; dit even weinig uitwerking baarende, 'er een Schot met scherp op laaten volgen, en, toen dit mede vrugtloos was, de volle laag gegeeven; waarop de Brigantyn bydraaide, ankerde, in bewaaring genomen en met een wagt bezet werd.

XIX. BOEK. 1784.

Eene Verklaaring van den Baron VAN REISCHACH, dat een Schip, op dien tyd, van *Antwerpen* de *Schelde* zou afzakken, en na Zee zeilen, met byvoeging, dat de weigering van vrye Doorvaard voor eene Oorlogsverklaaring zou opgenomen worden, hadt aanleiding gegeeven tot nieuwe bevelen, om, zo het maar eenigzins kon worden vermyd, *niet te doen vuuren, noch ook een kogel voor over te zenden*; doch de Capitein VOLBERGEN ontving den Bode, niet voor op den middag toen twee uuren geleeden, dit schieten en aanhouden was voorgevallen. —— Veelen verheugden zich over

Te laat gekomen last, om niet te vuuren.

dit

XIX BOEK. 1784.

dit te laat aankomen van deezen naderen last: dewyl zy oordeelden, dat het met de Waardigheid en het Bestaan der Republiek gedaan was, indien men maar moest gehoorzaamen aan zulke Mogenheden, die goed zouden vinden, om het wettig gebruik van ons Regt, volgens de onbetwistbaarste Overeenkomsten, voor eene Oorlogsverklaaring te houden; dat zodanig eene toegeevenheid verre van den Staat te redden, andere Mogenheden, door de hoop van een gelukkigen uitslag, moest uitlokken om het voorbeeld van dusdanige onregtvaardige stappen na te volgen.

Dit Schip, onder voorwaarden, weder ontslaagen.

Zo ras de maare van deeze ontmoeting den volgenden dag in *'s Gravenhaage* aankwam, vergaderden de Algemeene Staaten, de Raad van Staaten, en de Afgevaardigden der Admiraliteiten, en verscheen in eerstgemelden Vergadering 's avonds ten elf uuren, zyne Hoogheid, met het berigt hem door den Capitein VOLBERGEN gezonden. De Raadslag, 's avonds ten elf uuren genomen, luidde; „ dat den Capitein VOLBERGEN zou „ worden aangeschreeven en gelast, om „ den Schipper van de Brigantyn, die „ van *Antwerpen* af was doorgezeild, hoe „ zeer dezelve, ter zaake van het pas„ seeren der Wagt te *Lillo*, zonder al„ daar een Paspoort te hebben geligt, „ voor het Collegie ter Admiraliteit in „ *Zeeland* calanggeabel zou mogen zyn, „ dit maal met deszelfs Vaartuig terstond

te

„ te ontslaan, en de Wagt, zo 'er eenige „ op mogt gesteld zyn, daar van af te „ doen ligten, mits dezelve Schipper „ daadlyk te rug keerde, of anderzins „ vooraf schriftlyk aanname zyne Reis „ langs de *Schelde* niet te zullen vervor- „ deren." —— Ingevolge hier van geschiede dit ontslag, op den zeventienden van Wynmaand, en zeilde Capitein VAN ISEGHEM weder na *Antwerpen*; doch heiste de Keizerlyke Vlag niet op dan naa het voorby vaaren der Forten *Lillo* en *Liefkenshoek*.

Voorstellingen aan het Hof van *Brussel* over dit voorval.

De Ministers Plenipotentiarissen te *Brussel* kreegen last om zich, in gepaste bewoordingen; doch tevens met den vereischten ernst, te beklaagen over het voorgevallene, met herhaalden aandrang van der Staaten voorheen beweerd Regt op het gesllooten houden der *Schelde*. — Eenige dagen laater beslooten de Algemeene Staaten Afschriften van den Brief van Capitein VOLBERGEN met alle de daar nevens gevoegde stukken, behoorende tot het stoppen van de Keizerlyke Brigantyn, aan gemelde Heeren te *Brussel* te zenden, met bevel, om derzelver inhoud mede te deelen aan den Graaf DE BELGIOJOSO; ten einde hem te doen opmerken, dat dezelve medebragten, hoe Capitein VAN ISEGHEM, herhaalde maalen, op eene bescheide wyze, was verzogt om, overeenkomstig met de bevelen van den Lande, by te draaijen, en zulks wel verstaan hebbende niet te min het

rond-

XIX. BOEK. 1784. rondlyk geweigerd hadt; dat vervolgens eerst was gedaan een Schot met los kruid; daar naa een Schot met scherp voor over, en dat zelfs ook, wanneer men tot daadlykheden hadt moeten komen, de stukken nog in dier voegen waren gevlugt en gepoincteerd, dat niemand aan boord van de Brigantyn was gekwetst, en aan het Vaartuig zelve geene noemenswaardige schade was toegebragt; zo dat die Brigantyn in alles was behandeld op denzelfden voet, als een Schip, vaarende onder de Vlag van deezen Staat, 't welk, even als 't zelve, de Wagt voorby willende zeilen, hier te Lande zou behandeld zyn, of door hun Hoog Mogenden zou kunnen worden verlangd, dat buiten 's Lands behandeld wierde. Doch dat, in zo verre die Graaf eenige andere Berigten mogt hebben, of ook eenige bedenking draagen, of door het schieten met schroot op het Tuig van dit Schip, of op eenige andere wyze, was te buiten gegaan het geen in soortgelyke omstandigheden, ter handhaaving van de goede Orde, met genoegzaame omzigtigheid behoorde plaats te hebben, hun Hoog Mogenden zeer genegen waren om zulks door een Krygsraad te doen onderzoeken en te beslissen (*).

Het bestaan om Ten zelfden dage dat men dus de *Schelde* van *Antwerpen* zogt af te vaaren, on-

(*) *Resol. Gen.* 9, 15 en 26 Oct. 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 376–390.

XIX. BOEK. 1784. de Schelde op te vaaren verydeld.

onderstondt men ook met een Brikschip die Rivier op te zeilen: althans een beberigt van *Oostende*, gedagtekend den achtsten van Wynmaand, hieldt in, dat dien dag, 's morgens omtrent zeven uuren, uit die Haven gezield was een Keizerlyk Brikschip, gevoerd door Capitein PITTENHOVE, aan boord hebbende verscheide Heeren van aanzien, gelaaden voor *Antwerpen* en bestemd om voorby *Vlissingen* en de *Hollandsche* Oorlogschepen heen te vaaren, voorzien van een gelykluidende Order des Keizers als de de Brigantyn van *Antwerpen*. (*). Een sterke Ooste wind belette het vervorderen van dien Reistocht, en noodzaakte het anker voor *Oostende* te werpen. —— Tydingen uit *Vlissingen* bevestigden welhaast deeze Onderneeming nader, zy hielden in, dat dit Keizerlyk Brikschip, den twaalfden van *Oostende* gezeild, den vyftienden daar was komen oplaveeren, der Staaten Kotter *de Ajax* op zyde hebbende: waar uit men opmaakte, dat dit Brikschip, bestemd om de *Schelde* op na *Antwerpen* te steevenen, zulks uit hoofde van den last der Staaten was belet geworden. Dat men vervolgens 's Lands Kotter de *Zeeuw* die Schepen te gemoet zondt, welke 's naamiddags bewesten de Reede voor *Vlissingen* kwamen. Verscheide Sloepen van 's Lands Schepen werden 'er heen

(*) Zie hier boven bl. 250.

XIX. BOEK. 1784. heen gezonden, op welker aan boord komen de Brik by den *Cadzandschen Wal* het anker liet vallen. Wegens het afgeloopen gety niet verder kunnende vorderen, wagtte hy het volgende af, en ging beoosten die Stad, onder 't geschut van den Vice-Admiraal REYNST ten anker, waar men hem deedt aanzeggen, de *Schelde* niet te mogen opvaaren; maar vryheid te hebben om weder te rug na Zee te kunnen zeilen. Hier toe scheen hy zin noch lust te hebben, hy bleef daar voor anker liggen, dan kreeg twee Lands Officieren met achttien Man tot wagters. Drie Reizigers aan boord van deeze Brik, te weeten de Heer VAN GULPEN, Luitenant in het Regiment van MURRAY, en de Heeren WIELAND en BOUYET, de eerste uit last der Regeeringe van *Brussel*, en de ander uit naam der Kooplieden medegevaaren, verlieten deezen bewaakten bodem, en vertrokken over *Breskens* na *Vlaanderen*. —— 't Schip werd eerlang onder de eigenste voorwaarden als de Brigantyn ontslaagen, met aanwyzing dat soortgelyke Orders van zyne Keizerlyke Majesteit als den Capitein tot dit bestaan verstout hadden, met geene mogelykheid op het Grondgebied van hun Hoog Mogenden konden worden geëerbiedigd (*).

Alles vertoont zich Oorlogzugtig. Waren onmiddelyk, op de aangekomene tyding, van het gebeurde met het *Ant-*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784, bl. 388, en 599-605.

Antwerpsche Brigantynschip, verscheide Postbodens na *Weenen*, *Parys*, *Brussel*, en ook eenige Staaten Bodens na *Lillo*; de *Bourtaing* en den Vice-Admiraal REYNST afgevaardigd; als mede verder beveleh gegeeven tot de noodige schikkingen op de Grenzen; was de Generaal DU MOULIN na *Staats-Vlaanderen* vertrokken; dobberde men in onzekerheid wat 'er van deeze zaak zou worden, de inkomende tydingen, dat de Keizer op zyne ongehoorde Eischen bleef staan, lieten bykans geen twyfel over of de wederzydsche toerustingen ten Oorlog, zouden van een daadlyk uitbarsten gevolgd worden.

XIX. BOEK. 1784.

De Keizer laat Krygsvolk na de *Nederlanden* trekken.

Eer Wynmaand ten einde liep hieldt alle onzekerheid op. Een Postbode van den Grave VAN WASSENAAR, Gezant van deezen Staat aan 't Keizerlyk Hof, herwaards afgevaardigd, bragt, op den dertigsten dier Maand, de onaangenaame boodschap, dat de Prins VAN KAUNITZ aan dien Gezant de weet gedaan hadt, van 's Keizers voorneemen om geenzins af te gaan van zyn voorneemen tot Opening der *Schelde*, en het verkrygen van de Vaard na de *Indiën*; als mede dat reeds 40,000 Man Krygsvolk bevel ontvangen hadt om na de *Nederlanden* te trekken. Dit ontzettend berigt deedt de Algemeene Staaten 's Saturdagsavonds ten elf uuren, en ook den volgenden Zondag, vergaderen, in

XIX. BOEK. — 1784. Ontbiedt zyn Gezant uit den *Haage* te rug en besluit het schieten op zyn Vlag voor eene Oorlogsverklaaring te houden.

welke zamenkomsten, op den voorslag des Capitein Generaals, over een vermeerdering van Krygsvolk, ernstig werd geraadpleegd (*),

'sKeizers vyandlyk oogmerk werd nader bevestigd, zo door het bevel aan den Baron VAN REISCHACH om, zonder uitstel, het Grondgebied van den Staat te verlaaten, als door de Verklaaring van den Graaf DE BELGIOJOSO aan onze Gezanten te *Brussel*, niets minder inhoudende dan dat hunne Meesters, door den hoon aan 's Keizers Vlag aangedaan, aan Hoogstdenzelven den Oorlog verklaard hadden; dat hy diensvolgens zyn Gezant reeds uit *'s Gravenhaage* hadt te rug geroepen, en dus het voorwerp en doelwit der aangevangene Onderhandelingen natuurlyk moesten ophouden.

Antwoord der Staatsdienaaren te *Brussel*.

Eene verklaaring van hunne zyde, schriftlyk beantwoord, met het vernieuwen der reeds gedaane op den acht en twintigsten van Oogstmaand, van wegen hun Hoog Mogenden betuigende, „ dat „ zy, geen ander oogmerk gehad heb„ bende dan om hunne billyke Regten „ te handhaaven, geenzins verdagt kon„ den gehouden worden van eenigen Vy„ andlyken Aanval, welke hun te minder „ moest toegeschreeven worden, om dat „ zy zich geheel onschuldig hielden aan de „ gevolgen, welke die stappen van zyne

„ Kei-

(*) *Resol. Gen.* 30. Oct. 1784.

„ Keizerlyke Majesteit zouden kunnen „ hebben, uit hoofde van de wyze op „ welke het hem behaagd hadt de zaa- „ ken te beschouwen. — Dat de Re- „ publiek der *Vereenigde Gewesten*, wel „ verre om diensvolgens als de aanval- „ lende Party gehouden te worden, nog „ bestendig bleef by derzelver bevredi- „ gende neigingen. Dan, indien onge- „ lukkig deeze gesteldheid op den geest „ van zyne Majesteit die uitwerking niet „ mogt hebben, op welke zy alle hoop „ nog niet verlooren hadt, zou zy zich „ met weerzin genoodzaakt zien, gebruik „ te maaken van die middelen, tot wel- „ ken zy, door het Regt der Natuur en „ der Volken, gemagtigd was: hoopen- „ de, dat de Godlyke Bescherming en de „ Goedkeuring der bevriende en onzydige „ Mogenheden, de wettige Verdeediging „ van haare onbetwistbaare Regten zou „ onderssteunen."

In de daad het kwam elk, eenigzins bedreeven in de gronden van het Regt der Volken, onovereenbrengelyk met dezelve voor, dat men Onderhandelingen aanving over een Geschilstuk, en, staande dezelve, zich in 't bezit zogt te stellen van de gevorderde, doch betwiste, zaak; en terstond verklaarde den regtmaatigsten tegenstand en verdeediging van het Regt der Party, voor eene Oorlogsaanzegging te houden.

Brief des Keizers beschuld-

Dan zyne Keizerlyke Majesteit koesterde tegenovergestelde gevoelens, aan

 den

XIX. BOEK. —— 1784. gingen tegen onzen Staat bevattende.

den dag gelegd in eenen rondgaanden Brieve zynen Afgezanten aan de vreemde Hoven gezonden. Een Brief, die, naar veeler oordeel, uitwees, dat het dien Vorst niet zo zeer om de Opening der *Schelde* alleen te doen was; doch dat zyne bedoelingen zich uitstrekten tot eene geheele Vernietiging des Verdrags van *Munster*, en dus de daar in vastgestelde Onafhangelykheid van deezen Staat aantastte. —— Een Brief die de ongerymdste en ongehoordste Beschuldigingen van onzen Staat, wegens Regt- en Verbindtenis-schennis bevatte; en waar in hy, by mangel van dugtige redenen, zyne Vorderingen deedt rusten op eenen grondslag, die allen vertrouwen verbande, en de kragt der aangegaane Verbonden, eensklaps den bodem insloeg: omtrent op een uitkomende met het Gedrag der *Engelschen* in den jongst gevoerden Oorlog gehouden, die, geen ander middel ziende om 't zelve te vergoelyken, steeds het woord *Convenientie* in den mond en in de pen hadden.

Immers hy liet zich in deezer voege hooren. „ Wegens het niet uitvoeren „ en schenden der Tractaaten door de „ *Hollanders* gepleegd by alle gelegenhe-„ den, welke hun voordeelig scheenen, „ is het geslooten houden der *Schelde*, „ zedert langen tyd, een *last geworden* „ waar aan de *Oostenrykſche Nederlanden* „ niet meer onderworpen moeten zyn, „ en de algemeene staat der zaaken, thans

daar-

„ daarenboven *zo zeer veranderd zynde*, XIX.
„ van 't geen dezelve was, ten tyde van BOEK.
„ 't sluiten des Tractaats van *Munster*,
„ is het klaar, dat de bepaaling, met be- 1784.
„ trekking tot de *Schelde*, thans werk-
„ lyk geene kragt heeft. — Niettegen-
„ staande dit is de Keizer geneegen ge-
„ weest om met de Republiek eene
„ vriendlyke Schikking te maakén, zelfs
„ met afstand van de aanmerkelykste en
„ wettigste Eischen; maar, hoe meer toe-
„ geevenheids zyne Majesteit gebruikte,
„ hoe meer tegenstands hy, van de zyde
„ der Republiek, ontmoette. Men tragtte
„ allerlei streeken te gebruiken om die
„ Onderhandeling te verhinderen, en
„ bleef volharden om een Eisch staande
„ te houden en te bewaaren, op welken
„ men, niettegenstaande zo veele over-
„ treedingen, tegen de Tractaaten, zeer
„ wel zag geen wettig Regt meer te heb-
„ ben. — Om dit Vooroordeel tegen
„ te gaan, 't welk de Algemeene Staa-
„ ten hier door voorneemens waren in
„ te voeren, tegen de onwederspreeke-
„ lyke Regten van zyne Majesteit, en
„ om geen twyfel over te laaten op het
„ onveranderlyke besluit van zyne Maje-
„ steit, en zich te houden, aan de Voor-
„ stellen vervat in zyn *Ultimatum*,
„ heeft zyne Majesteit niet kunnen na-
„ laaten om een Schip, uit *Antwerpen*,
„ onder zyne Vlag, na Zee te doen zei-
„ len; naa langen tyd bevoorens kennis
„ te hebben doen geeven hoedanig hy

XIX. BOEK. 1784.

„ zou aanzien alle geweldadige tegenkantingen, tegen de Vrye Vaard van dit Schip. Dan de *Hollanders*, in plaats van zich te vrede te houden om hun gewaand Regt, door het doen van behoorelyke Tegenverklaaringen, te handhaaven, hadden zyne Vlag gehoond. Eene daad, welke hy niet anders kon aanzien, dan als een Oorlogsverklaaring, van de zyde der Republiek. —— Ingevolge hier van hadt zyne Majesteit zyn Gezant uit *'s Gravenhaage*, opontboden, en alle noodige maatregelen genomen, om, zonder vertraaging, eene aanzienlyke Legermagt in de *Nederlanden* by een te zamelen. En verbeelde hy zich dat deeze maatregels door het onzydig *Europa* zouden aangezien worden als de natuurlyke gevolgen van eene zo openbaare Vyandelykheid, en eene daad, die de Waardigheid zyner Majesteit zo zeer kwetste (*)."

De Staaten verdeedigen hun Regt op de *Schelde*.

Ons Regt op de *Schelde*, in deezen Brief des Keizers als van geene betekenis meer, en ten laagsten nedergesteld, verdeedigden de Algemeene Staaten in 't breede, en zonden die Verdeediging aan de buitenlandsche Staatsdienaaren om dezelve aan de Hoven huns verblyfs, met allen betaamelyken nadruk, te doen gelden: met een verslag van alles wat, zints het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 568-576.

het ontstaan der tegenwoordige onlus- XIX
ten, gebeurd en van hunne zyde gedaan BOEK
was, om het uiterste, waar toe de Kei- ———
zer het thans gebragt hadt, te voorko- 1784.
men. Ten slot van dit meesterlyk uitgewerkt Staatsbesluit, betuigden hun Hoog Mogenden, „ wel niet te willen twyfe-
„ len of 'sKeizers handelwyze, die ze-
„ ker niet was overeen te brengen met
„ de zo hooggeroemde Grootheid en
„ Edelmoedigheid van zyne Majesteit,
„ moest worden toegeschreeven aan den
„ verkeerden Raad, Hoogstdenzelven toe-
„ gediend; maar dat het, egter, niet
„ minder zeker was, dat alle de poogin-
„ gen door hun Hoog Mogenden aange-
„ wend, om zyne Majesteit de zaken
„ in derzelver waare daglicht te doen
„ zien, vrugteloos waren geweest; en
„ dat het verdraagen van zo menigvul-
„ dige verongelykingen, het betoonen
„ van zo veel toegeevenheids, en het
„ aan den dag leggen van zulke onbe-
„ perkte eguards voor zyne Keizerlyke
„ Majesteit, en van zodanig een opreg-
„ te begeerte, om alles, wat maar im-
„ mers mogelyk was, toe te brengen tot
„ vermyding van daadlykheden, niet an-
„ ders hadt te wege gebragt, dan het ver-
„ meerderen en verzwaaren van Hoogst-
„ deszelfs Eischen, ten lasten van dee-
„ zen Staat; tot dat eindelyk zyne Kei-
„ zerlyke Majesteit, behoudens alle zyne
„ andere Vorderingen, zich, zo het scheen,
„ hadt kunnen overreden, dat hy, ten

 „ aan-

XIX. BOEK. 1784.

„ aanziene van deeze Republiek, niet „ meer gehouden was aan de naakoming „ van eenige Tractaaten of Overeen„ komsten, zelfs ook niet van het Trac„ taat, waar by deeze Republiek voor „ Onafhangelyk was erkend, of van dat „ geene, waarop deeze zyne *Nederlanden*, „ door hun Hoog Mogenden aan Hoogst„ deszelfs Huis waren overgegeeven; „ ja, dat de Orders van zyne Majesteit „ op het onbetwistbaarst Grondgebied „ van hun Hoog Mogenden, zonder te„ genzeggen moesten geëerbiedigd en na„ gekomen worden. — Dat hun Hoog „ Mogenden, hier door dan ook, hoe „ zeer by aanhoudenheid gezind, om „ aan hunne zyde nog alle rede van „ aanstoot te blyven vermyden, en aan „ zyne Keizerlyke Majesteit, by de aan„ gevangene Onderhandelingen, over des„ zelfs Eischen, allen redelyk genoegen te „ geeven, in geval van daadlykheden, „ egter, in de onvermydelyke noodzaak „ zouden worden gebragt, om, ter be„ scherminge van hunne Ingezetenen, „ die middelen by de hand te neemen, „ welke het den Hemel hadt behaagd aan „ hun over te laaten: alles in dat ge„ grond vertrouwen, dat de Godlyke „ Voorzienigheid, door wier bystand „ deeze Republiek haar bestaan hadt ver„ kreegen, en tot nog by haare Onaf„ hangelykheid was bewaard gebleeven, „ ook niet zou toelaaten, dat dezelve „ op zulk eene wyze vernield wierde;

„ en

„ en dat ook alle andere Mogenheden „ van *Europa*, voor al die, wier Lan„ den aan die van zyne Roomsch Kei„ zerlyke Majesteit grenzen, uit de han„ delwyze omtrent deezen Staat, in tyds, „ zouden zien, wat hun van zulk eene „ Bestuuring van 't Ryk zyner Majesteit „ te wagten stondt, en dat dezelven zich „ daarom niet zouden onttrekken om de „ zaak van de Republiek de hunne te „ maaken, en door derzelver kragtdaadi„ ge tusschenkomst, zyne Keizerlyke Ma„ jesteit als nog van zyn ongelyk te „ overreden, en alle Vyandlykheden aan „ Hoogstdeszelfs zyde als nog voor te „ komen (*)."

Onze Gezanten van *Weenen* en *Brussel* opontboden.

Toen, op den tweeden van Slachtmaand, de Baron VAN REISCHACH, met zyne Secretaris DORINGER, 's morgens vroeg, *'s Gravenhaage* verlaaten en de reis na *Brussel* aangenomen hadt, alleen zyn Huissecretaris en eenige Huisbedienden agterlaatende, werden terstond twee Postboden, een na *Weenen*, en een na *Brussel*, afgevaardigd, om ook onze Gezanten van die beide Hoven op te ontbieden.

Besluit tot vermeerdering van Krygsvolk.

Zonder toeven was men bedagt op alle middelen van Verdeediging, en besloot, by voorraad, tot eene vermeerdering van twintig Man by iedere Compagnie, 't welk 10824 Man Voet- en 1014 Paar-

(*) *Resol. Gen.* 3. Nov. 1784.

XIX. BOEK. 1784. Paardevolk beliep, en daarenboven eenige Benden ligt Krygsvolk te werven. — Onder veelvuldige bepaalingen van onderscheide Gewesten geschiedde de toestemming. *Zeeland* hieldt het aan zich nader verklaaring te geeven, wegens de onderscheide Plans tot het oprigten van ligte Troepen. Allen kwamen zy 'er in overeen, dat deeze Vermeerdering, zou geschieden, zo lang de onlusten met den Keizer, die 'er aanleiding toe gaven, duurden (*).

De Staat vervoegt zich om hulp by *Frankryk*

Een Postbode bragt na *Frankryk* het Besluit over by hun Hoog Mogenden genomen tot aanzoek van Hulp by een Vorst, wiens Bemiddeling geen ingang gevonden hadt. Zy gaven in 't zelve te kennen, volzeker, onderrigt te zyn, hoe zyne Keizerlyke Majesteit reeds alle zyne Krygsbenden in de *Oostenrykſche Nederlanden* hadt doen zamentrekken, en meer dan 40,000 Man belast, den optocht na de *Nederlanden* aan te neemen, die bereids derwaards op weg waren, gewis met geen ander oogmerk dan om de Republiek te doen gevoelen het ongenoegen by Hoogstdenzelven tegen hun onverdiend opgevat, en daar door aan den dag te leggen een onverzettelyk voorneemen, om, door eene zo groote overmagt, dezelve te doen ontzien en

ine

(*) *Resol. Gen.* 30 Oct. *Resol. van Holl.* 11. Nov. en 1. Dec. *Nat. Zeel.* 9 Dec. 1784.

inwilligen de harde en onregtvaardige XIX. Eischen, by Hoogstdenzelven geformeerd BOEK. en uitgebreid, om daadlyk afstand te doen van derzelver wettige Regten, by 1784. het Tractaat van *Munster*, gelyklyk met hun Bestaan en Onafhangelyke Souverainiteit, verkreegen, waar op nimmer, vóór dit tydstip, by iemand, zelfs niet by zyne Majesteit, of diens hooge Voorzaaten, eenige aanspraak was gemaakt, en zulks wel op eene gansch willekeurige wyze, rechtdraads strydig met het geen door eene Onafhangelyke Mogenheid immermeer kon worden toegestaan. Van al 't welke 't Hof van *Frankryk* ten vollen onderrigt was: waarom zy zich thans alleen bepaalden tot den gemelden Aanmarsch van Krygsvolk, met de nadenkelyke gevolgen van dien, als waar door de Republiek zich gebragt vondt in een oogenbliklyk gevaar, en in eene volstrekte onmogelykheid, om aan de overmagt van zyne Keizerlyke en Koninglyke Majesteit, zonder de vaardigste hulp, den kragtdaadigsten bystand en daadlyke ondersteuning van zyne Allerchristlykste Majesteit, te kunnen wederstand bieden of Hoogstdenzelven van dit zyn opzet te doen afzien. —— 't Was dan, uit hoofde van de byzondere betrekkingen, waar in zy met zyne Allerchristelykste Majesteit stonden, dat zy, met allen mogelyken ernst en yver, dien het gewigt der zaaken vereischte, moesten aanhouden, dat Hoogstdenzelven, die van de ongehoor-

XIX. BOEK. 1784. hoorde harde handelwyze des Keizers en van de onvoorbeeldige toegeevenheid hunner Hoog Mogenden, meer dan eenige andere Mogenheid overtuigd was, en die in het Bestaan en Welzyn van deezen Staat zulk een rechtstreeks deel hadt willen neemen, deeze Republiek als nu, in in derzelver nood, weder, zonder het minste tydverzuim, op een kragtdaadige wyze wel zou willen te hulp komen, zonder 't welke hun Staat voor het dreigendst gevaar niet was te hoeden, als mede dat zyne Majesteit aan de Afgezanten des Gemeenebests, de vereischte opening zou gelieven te geeven van de Schikkingen, die tot zulk een kragtigen bystand, door eene vaardige tegenwerking van 'sKeizers oogmerken, zouden kunnen strekken; terwyl hun Hoog Mogenden van hunnen kant, alles in 't werk zouden stellen, en met de daad daar mede reeds bezig waren, om alle die middelen aan te wenden, die de Godlyke Voorzienigheid aan hun hadt overgelaaten, en waar door der Staaten Afgezanten, ten allen tyde, aan zyne Allerchristlykste Majesteit opening zouden geeven (*).

Handelingen in *Frankryk* daar over. De Graave DE VERGENNES kon niet gedoogen, dat de Keizer, met onzen Staat, naar goedvinden zou omspringen, en sprak, in den Staatsraad ten *Fran-*

(*) *Resol. Gen.* 31 Oct. 1784.

Franschen Hove, ten voordeele der *Nederlanderen*, deezen taal. „ De roem „ des Konings van *Frankryk* en het „ waar belang des Ryks vordert, de „ *Hollanders* niet te verlaaten: door het „ openen der *Schelde* zou de Handel des „ Keizers in de *Nederlanden* te zeer uitgebreid worden, dan dat *Frankryk* „ daaromtrent onverschillig zou kunnen „ blyven. De Handelkamers klaagen al„ om over het verval en de verminde„ ring des *Franschen* Koophandels; het „ Verbod des Keizers, met opzigt tot „ de uitheemsche onontbeerlyke Waaren „ in zyn Monarchie, (het nieuwe Tol„ systema,) het welk tevens de *Fran*„ *sche* Manufactuuren betreft, toont ge„ noeg hoe ernstig men zich tegen de „ uitbreiding van den *Oostenrykschen* Han„ del moet verzetten, en hoe veel men „ 'er dus van te vreezen heeft. *Frank*„ *ryks* belang eischt de onmiddelyke onder„ steuning der *Hollanderen*. Liever ver„ zoek ik myn ontslag van zyne Maje„ steit, dan dat men van my zou ver„ gen tegen myne Grondbeginzelen te „ handelen." —— De gevoelens in den Staatsraad waren verdeeld. BRETEUIL en CALONNE begunstigden den Keizer, SEGUR en CASTRIES stemden met DE VERGENNES in, wiens raad de Koning volgde (*).

XIX. BOEK.

1784.

Hoe

(*) CARACCIOLI, *Leven van* JOSEPH, DEN II. bl. 214. *Aantekening*.

XIX. BOEK.

1784.

Brief des Konings van *Frankryk* aan den Keizer, over diens laatste Eischen, en raad tot nieuwe Onderhandelingen.

Hoe die Vorst over deezen twist, thans tot het uiterste gebragt dat de Wapenen alleen denzelven scheenen te zullen beslissen, oordeelde, en hoe hy nog den weg van Bemiddeling aanraade, blykt allerduidelykst uit een Brief aan 't Hof van *Weenen*, den twintigsten van Slachtmaand, overgehandigd. — *Zyne Majesteit*, leezen wy, in dit opmerkelyk stuk, hadt zich onthouden om zyn oordeel te vellen over de gronden van de *Eerste Eischen* zyner Keizerlyke Majesteit; hy hieldt nog het zelfde stilzwygen; maar 't belang, 't geen hy stelde in den Roem van den Keizer, gaf hem vryheid om aan te merken; dat de *Eerste Eischen*, en de Vraag, wegens het *Openen van de Schelde* niet uit één en hetzelfde oogpunt konden beschouwd worden. De *Hollanders* hadden, met zich tegen dien *laatsten Eisch* te verzetten, niet anders gedaan dan een *Regt* te handhaaven, omtrent een en een halve Eeuw ongestoord uitgeoefend, 't geen hun door een plegtig Tractaat verzekerd was, 't welk zy als den grond van hun Welvaard en zelfs van hun Bestaan beschouwden. Hier uit scheen te zullen ontstaan, dat de weigering der Algemeene Staaten, (die geene vereffening op eenig punt behelsde,) geene andere uitwerking behoorde te hebben, dan dat de Onderhandeling te *Brussel* begonnen, op nieuw bepaald wierd tot die punten in het *Kort Tafereel* uitgedrukt, en men in een onderzoek trade

waar

waar van de uitkomst natuurlyk moest afhangen van de wederzydsche Regten. — Het aanneemen van deezen Voorslag wenschte de Koning te meer: dewyl dit alle Vyandlykheden zou voorkomen, en den weg tot billyke Schikkingen kunnen baanen. — Een tegenovergestelden stap volgende stondt te dugten, dat de Keizer eene algemeene ongerustheid zou te wege brengen, en dat de meeste Mogenheden, zouden meenen in het geval te zyn, om zodanige voorzorgen en maatregelen te moeten neemen, als de voorvallen zouden kunnen vereischen. De Koning zelve zou genoodzaakt weezen zyne Krygsmagt op de Grenzen by een te vergaderen, en daarenboven in geenen deele onverschillig kunnen zyn omtrent het lot der *Vereenigde Nederlanden*, en deeze door openbaar geweld te zien aanvallen in derzelver *Regten* en *Bezittingen*. Te minder zou zyne Majesteit zulks kunnen dulden: daar hy op het punt stondt om met de Republiek eene Verbintenis te sluiten waar van de gronden vóór de laatste onlusten reeds gelegd waren. — Indien deeze zo gewigtige overweeging den Keizer kon doen besluiten, om alle Vyandelyke Toebereidzelen te doen opschorten, en aldus het oor te leenen aan de stem der Gematigdheid en Menschlievenheid, hernieuwde de Koning het aanbod zyner Tusschenkomste, tot het bewerken van een billyk Vergelyk. Zyne Majesteit zou dit zo veel te yveriger doen,

XIX. BOEK.
1784.

XIX. BOEK. 1784.

doen, als hy de aandoeningen zyner persoonlyke gevoelens voor den Keizer opvolgende, het genoegen zou smaaken van medegewerkt te hebben om een Oorlogsvuur in deszelfs begin uit te blusschen, waar van de gevolgen onberekenbaar waren (*).

Oordeel van den Keizer deswegen.

JOSEPHUS DE II. en KAUNITZ stonden verbaasd over de zonderlinge keer der zaaken. De eerste verklaarde zich de voldoening, welke de Koning van *Frankryk*, langs den weg van Onderhandeling, op zich wilde neemen te bezorgen, zelf te moeten verschaffen. Het voorstel eeniger Staatsdienaaren, om de aangebodene bemiddeling niet te eenemaal van de hand wyzen, behaagde den krygszugtigen Vorst geenzins. Hy gaf LODEWYK DEN XVI. te verstaan, dat, schoon deeze, op het dringend aanhouden der Algemeene Staaten, een Observations Leger in *Fransch Vlaanderen* mogt zamentrekken, zulks wel zou kunnen geschieden, om de voorgegeevene bekommering der Republiek, als of zy van de overmagt des Keizers de vernietiging van haar aanweezen, of een geheel verderf, te vreezen hadt weg te neemen; maar niet om zich tegen den Keizer te verzetten, die verre was van den Staat der *Vereenigde Gewesten* verderf en ondergang te dreigen, veel eer deszelfs wel-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 980.

welzyn wenschte, welke met het welweezen zyner Staaten volmaakt ftrookte; dezelve van een geruste, voordeelige en vriendfchaplyke Nabuurfchap wilde verzekeren, en alle zyne oogmerken en vorderingen tot het genot van den aan zyne *Nederlanden*, tot hunnen welftand, bewilligde *Schelde-Stroom* bepaalde (*).

XIX. BOEK. 1784.

Haare Ruskeizerlyke Majefteit hadt, door haaren Gezant KALITSCHOFF, de Bondgenooten uitgenoodigd, om, terwyl het nog tyd was, zodanige middelen by de hand te neemen, als konden dienen om de ongelukkig afgebrookene Onderhandelingen te hervatten, en hier door den voortgang te voorkomen van een misverftand, 't geen tot een openbaaren Oorlog fcheen te zullen uitbarften. —— In deeze aanmaaning ftraalde zigtbaar door, dat de Keizerin, van het afbreeken der Onderhandelingen de fchuld gaf aan de Staaten, en dat den Keizer geen andere weg opengelaaten was dan de zorg voor het handhaaven zyner Waardigheid door de Wapenen. Hierom werden hun Hoog Mogenden te raade, om nogmaals, en meer byzonder dan in het Staatsbefluit van den derden van Slachtmaand, te toonen, hoe dit afbreeken der Onderhandelingen den Keizer moest geweeten worden. Zy betuigden niet te min altoos ver-

De Keizerin van *Rusland* wil de Onderhandelingen hervat hebben. Nadere onderrigtingen haar gegeeven.

(*) CARACCIOLI *Leeven van* JOSEPH. DEN II. bl. 216. *Aantekening.*

XIX. BOEK. —— 1784.

verwyderd geweest te zyn, gelyk zy als nog waaren, om den Keizer, op eenige wyze, te beledigen, en dat zy zich niet alleen geneegen vonden, om de afgebrooke Onderhandelingen te hervatten; maar te gelooven, veel aan de Keizerinne van *Rusland* verschuldigd te zullen weezen, ingevalle, door haare magtige en geneegene Medewerking, „ de Vrede „ kon blyven standgrypen; maar over- „ eenkomstig de onbetwistbaare Regten „ en Bezittingen van den Staat (*).”

Onderscheide denkbeelden over de hulp, die men te verhoopen hadt.

Behalven de hulp, die men van *Frankryk* verhoopte, streelden eenigen zich met de gedagten eener afwending, ten onzen voordeele, welke te wege gebragt zou kunnen worden, door den *Turkschen* Keizer, die, zints lang, door de vereenigde Mogenheden, de Beheerscheresse aller *Russen*, en den Keizer, vernederd, geoordeeld werd op eene gelegenheid te loeren, om zich van die vernedering te wreeken. —— Dan meer hoops scheenen veelen op den bystand des Konings van *Pruissen*, eensdeels uit aanmerking van een veronderstelden kenbaaren nayver tusschen FREDERIK DEN GROOTEN en JOSEPHUS DEN II., welke niet gehengde, dat de laatstgemelde zyne Magt, voor het *Duitsche* Ryk reeds vry gedugt geworden, vergrootte; anderdeels uit hoofde der Verwantschap tusschen het Huis

(*) *Resol. Gen.* 20. en 26. Nov. 1784.

Huis van *Oranje* en zyne *Pruisfische* Majesteit. Dan deeze tweede reden was het juist, die anderen meenden, dat in tegendeel, zou strekken om ons van *Pruisfischen* bystand te doen verstooken blyven: dewyl, naar 't inzien van zommige Regenten, hier uit nieuwe verpligting aan het Stadhouderlyke Huis zou gebooren worden, als mede aan den Koning van *Pruissen*, die voor deezen dienst zou aandringen op de *Regten* des Prinsen van *Oranje*, voor een gedeelte thans door veelen *ingesloopene Misbruiken* genoemd, welke men zogt te herstellen. 's Konings denkwyze hier over was bekend (*). Op een ingeleverden Raadslag, om de kragtdaadige hulp des Konings van *Pruissen* tegen de willekeurige Onderneeming van den Keizer te verzoeken, wil men dat de Ridderschap, *Dordrecht*, *Delft*, *Rotterdam*, *Brielle*, *Enkhuizen* en *Medemblik* voor dien aanzoek stemden (†).

XIX. BOEK. 1784.

De Keizer zet zyn geweldaadig oogmerk voort.

Aan 's Keizers doel, om met een geweldige Krygsmagt zyn oogmerk door te zetten, kon niemand twyfelen; dewyl 'er, van alle kanten, tydingen inliepen, dat de Keizer, by de Kreitzen van *Duitschland*, door zogenaamde *Requisitoriaalen*, oorlof verzogt hadt om zyn Krygsvolk over derzelver Grondgebied na de *Nederlanden* te doen trekken. Om de

(*) Zie onze *Vaderlandsche Historie*, V Deel bl. 286. en 320. en hier boven bl. 66.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 736.

XIX. BOEK. 1784.

de tegenkanting van andere Mogenheden af te wenden, hadt hy aan de vreemde Hoven, byzonder die van *Versailles* en *Berlyn* doen verklaaren, dat hy geen voorneemen hadt de *wettige Bezittingen der Republiek* aan te tasten; maar alleen de *Vrye Vaard op de Schelde* begeerde. — Men mogt dit, met rede, aanzien voor eene onderſcheiding louter in klank beſtaande; daar het Regt, om de *Schelde* geſlooten te houden, op de duidelykst ſpreekende Verbonden gegrond, en zes en dertig Jaaren meer dan ééne Eeuw, ongeſtoord uitgeoefend, zo iets, in den volſtrektſten zin, eene *wettige Bezitting* mogt heeten: en was het ook naar 't oordeel des *Franſchen* Konings (*).

Overeenkomst van onzen Staat met den Keurvorst van *Keulen*.

Niet zonder grond was men, in het tegenwoordig tydsgewricht, bedagt op de veiligheid aan den kant van *Munſter*, en verlangde te verneemen, hoe zich de Keurvorst van *Keulen*, Prins Bisſchop van *Munſter*, zou gedraagen. De Reſident LANSBERGEN volvoerde den last hunner Hoog Mogenden, om deeze zaak te ondertasten, en by het Hof van *Bon* aan te houden op het vernieuwen der oude Verbintenisſen. —— Hy verwierf dezelve, zyne Hoogheid de Keurvorst zou, op dezelfde voorwaarden des Subſidie-Tractaats van negen en twintig April MDCCLXXXII, ten dienſte van dit Gemee-

(*) Zie hier boven, bl. 270.

meenebest in het Land van *Keulen* en *Munster* twee Regimenten Voetvolk onderhouden: doch onder dit beding, dat hun Hoog Mogenden deeze beide Regimenten niet zouden kunnen gebruiken tegen zyne Keizerlyke Majesteit JOSEPHUS DEN II, noch tegen 't Ryk, noch over Zee, zonder toestemming van zyne Keurvorstlyke Hoogheid; ten zy zyne Majesteit zich voegde, of werd gevonden geallieerd te zyn met eene Mogenheid, waar mede hun Hoog Mogenden in Oorlog geraakten, in dat geval zouden deeze Regimenten de Republiek kunnen dienen. —— Zyne Keurvorstlyke Hoogheid verbondt zich om, zo lang dit Tractaat, op tien agtereenvolgende Jaaren bepaald, stand hieldt, zyne Wapenen niet tegen de Republiek te gebruiken, noch in eene Alliantie te treeden, met wien het ook zou mogen weezen, welke aan hun Hoog Mogenden schadelyk zou kunnen zyn, noch Troepen in Subsidie te geeven aan eenige Mogenheid met de Republiek in Oorlog, of dezelve schade toe te brengen; maar in tegendeel openlaaten en helpen bevorderen den vryen Doortocht, zo als dezelve ten allen tyde hadt plaats gegreepen, aan de Transporten van *Hollandsche Recruten*, in alle zyne Staaten; met dit beding nogthans, dat voor een Transport, geleid door eene gewapende Bende, voor af, vryheid van Doorgang zou moeten gevraagd worden.

XIX. BOEK.

1784.

XIX. BOEK. — 1784. De Inundatie by *Lillo* veroorzaakt een valsch Krygsgerugt.

Van onze zyde stelde men zich, zo veel mogelyk, in staat van tegenweer. De Prins van HESSEN PHILIPSTHAL, Bevelhebber van *Sas van Gend*, hadt eene versterking van 2000 Man voor die Vesting verzogt. Te *Lillo* lagen tusschen de 1100 en 1200 Man. De Bevelhebber van dat Fort, op last van hun Hoog Mogenden, zich van de sterkte des waters willende bedienen, vaardigde ten dien einde, in 't voorst van Slachtmaand, eenige Manschap af na eene Sluis niet wyd van 't zelve gelegen, die geopend het omliggend Land, met een gewenscht gevolg, onder water zette. De Keizerlyken poogden dit te beletten, en deeden eenige schooten op de Werklieden daar mede bezig; doch zonder eenige schade, of verhindering, toe te brengen. — Dit schieten verwekte een ongegronden schrik, die uit *Bergen op den Zoom* tot in *'s Gravenhaage* oversloeg, en de Algemeene Staaten, den Raad van Staaten, en de Gecommitteerde Raaden van *Holland en West-Friesland*, ten ontyde, deedt vergaderen. Een Brief des Generaals VAN HARDENBROEK, Bevelhebber ter laatstgemelde Stad, hieldt de ontrustende tyding in, dat, naar alle waarschynlykheid, de Forten op de *Schelde* aangetast wierden; dat het Garnisoen acht Seinschooten gedaan hadt, door acht schooten van het Fregat de *Pollux* onder Capitein VOLBERGEN beantwoord; de Tydingbrenger hadt, tot op het oogenblik van

zyne aankomst te *Bergen op den Zoom*, het schieten gehoord, en verbeeldde zich zelfs Bomben te hebben zien werpen, en Seinvuuren branden op de hoek van het Bosch van *Lillo*; hy voegde 'er by dat de Wind Noord-Oost moest zyn, wilde het Fregat voor *Saftingen* liggende, de Forten naderen om aldaar eenige hulp toe te brengen.

XIX. BOEK. 1784.

Dit afweeren van den gewapenden tegenstand der Onderwaterzettinge, waar uit zulk een vergroot en ontzettend gerugt gebooren werd; deeze daad van onvermydelyken noodweer, noemde men te *Antwerpen* een heimelyken inval op het Grondgebied van den Keizer, en voegde 'er by, dat de Voorposten des Keizers het verder doordringen gestuit hadden. Te *Antwerpen* kwam dien nagt de Krygsbezetting onder de Wapenen; doch keerde 's anderen daags in haare Kwartieren terug. —— De Keizerlyken poogden by *Lillo*, met behulp van ruim vyfhonderd Boeren, agter de *Kruisschans*, met doorgraven, het water af te tappen; doch ons Krygsvolk belette zulks. —— Men bespeurde op zekeren nagt te *Lillo* onder de Keizerlyken eene groote beweeging, en de gerugten waren algemeen, dat zy eenen aanslag op die Vesting zouden onderneemen. Dit wekte behoedzaamheid; doch 'er kwam niets van. In tegendeel vernam men, binnen kort, dat de Keizerlyken uit *Zandvliet*, *Stabroek*, en daar omstreeks, met Kanon en Bagadie

Voorzorgen van Verdeediging op de *Schelde*.

XIX. BOEK. 1784. na *Antwerpen* getrokken waren: eensdeels om dat de Onderwaterzetting hun belette iets te kunnen onderneemen, en, anderdeels, om het sterk verloop der Soldaaten te beletten. —— De Ommelanden van *Liefkenshoek* stonden mede onder water; te *Sluis*, en *Sas van Gent*, nam men 't zelfde middel te baate. Deeze toebereidzels, zo schadelyk voor de Ingelanden, vervulden de Burgers en Inwoonders dier plaatzen met schrik en angst, die veelen bewoogen hunne beste goederen elders in veiligheid te brengen. —— De Vice-Admiraal REYNST kreeg bevel om of één of meer Fregatten van zyn Esquader de *Schelde*, tot de hoogte van *Liefkenshoek*, op te doen zeilen, ten einde dezelve wederzydsch te ondersteunen, en werden de Forten op de *Schelde* van al het noodige verzorgd voor de Oorlogsfregatten en Sloepen, die in menigte op deeze thans betwiste Rivier kruisten (*).

Frankryks antwoord op de vraag om Hulp. Inmiddels hielden onze Gezanten ten *Franschen* Hove, van waar men de meeste, zo niet de eenige, hulp verwagtte, op hoogen last, by den Graave DE VERGENNES aan, om een beslissend antwoord, op de Vraage, „ of de Republiek staat „ kon maaken op den bystand van *Frank-* „ *ryk*, in gevalle eens aanvals der Troe- „ pen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1710. Voor 't Jaar 1785. bl. 605. 739.

„ pen van den Keizer." Zy bekwamen dit schriftlyk Antwoord van dien Staatsdienaar; „ dat de Koning den Staaten „ de grootste Gematigdheid, in alle hunne Handelingen jegens den Keizer, bleef „ aanpryzen; dat zyne Majesteit zich „ nog vleide, dat zyne Bemiddeling en „ de Onderhandelingen, geduurende den „ Winter, eene Verzoening zouden be„ werken; dat intusschen zyne Majesteit „ bevelen gegeeven hadt om twee *Ob*„ *servations Armeën* op de Grenzen te „ te doen zamentrekken (*).

Beloofde Schadeloosstellingen, in gevalle van vergelyk.

Deeze voortduurende aanmaaning tot Gematigdheid, gaf aanleiding tot een Staatsbesluit, om door de Gezanten te *Parys* aan den Graave DE VERGENNES te laaten weeten, met verzoek om deswegen den Gezant van 't *Weener* Hof te verwittigen. „ Dat hun Hoog Mo„ genden, om de Keizerlyke Onderdaanen „ schadeloos te stellen van 't verlies, 't „ welk zy mogten lyden, door de Over„ stroomingen, welke de veiligheid van „ den Staat noodzaaklyk gemaakt hadt, „ rondsom de Forten in *Braband* en „ *Vlaanderen*, zich zouden verbinden, „ de schade te vergoeden, wanneer men „ tot een Vergelyk mogt komen, waar„ toe alle hoop nog niet verlooren „ scheen (†)."

Hadt

(*) Deeze Legers zouden bestaan uit 60,000 Man voor *Vlaanderen*, en 40,000 voor den *Elzas*.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784, bl. 740.

XIX. BOEK. 1784.

De uitvoer van Oorlogstuig en Eetwaaren na de Keizerlyke Landen verboden.

Hadt de Keizer den toevoer van Graanen en Leeftogt uit de *Oostenrykſche Nederlanden* ten ſterkſten verboden, welhaast volgde 'er, van wegen de Algemeene Staaten, een Verbod van den uitvoer van allerlei Oorlogstuig, van Eetwaaren voor Menſchen na de *Oostenrykſche Nederlanden* of andere Plaatzen onder de Heerſchappy van zyne Roomsch Keizerlyke Majeſteit gelegen; en, ten einde 'er geen gebrek aan 't noodig Beestenvoeder mogt ontſtaan, verbooden zy ook, by voorraad, allen uitvoer van 't zelve uit dit Gemeenebest na eenige Landen hoe genaamd, *Spanje*, *Portugal*, de *West-Indien*, en de Havens in de *Middellandſche Zee* alleen uitgezonderd (*).

De Ingezetenen van eenige Landſtreeken gelast hun Vee en Graan te *Maſtricht* te brengen.

Om voor te komen, dat, by het aannaderen van vreemd Krygsvolk, en 't aanvangen van Vyandlykheden ten Platten Lande, de Ingezetenen niet zouden blootgeſteld zyn aan afperſingen en berooving en van Graanen, Beesten, en verdere Leevensmiddelen, werden de Ingezetenen, byzonder in de drie Landen van *Overmaaze*, als mede in het Graafſchap van *Vroenhove*, gewaarſchuwd dat zy alles van dien aart, zo ſpoedig mogelyk, en uiterlyk tien dagen naa de afkondiging van dit Gebod, te *Maaſtricht* zouden ter markt brengen, om ze te verkoopen, of dit niet kunnende doen, de

(*) *Reſol. Gen.* 14 Nov. 1784.

dezelve aan Perfoonen, door de Magiftraat aldaar te benoemen, over te leveren tegen een Handfchrift om 'er den Middelprys der Graanen van de drie hoogfte Markten binnen de drie eerstkomende maanden voor te ontvangen, of tot eigen nooddruft, daar van, op een Getuigfchrift, een gedeelte te kunnen bekomen; terwyl gewoone Keurmeesters het Vee, en de andere overgeleverde Leevensmiddelen, zouden waardeeren (*). XIX. BOEK. 1784.

Ter inlokkinge van dienstbaar Volk, en ter voorkominge van deszelfs verhuizing, beraamden hun Hoog Mogenden een Plakaat, waar by aan alle Matroozen, en anderen, die vóór het uitvaardigen van 't zelve, zonder behoorelyk affcheid te neemen, 's Lands dienst te water verlaaten hadden, of weggeloopen waren, of zich tegen voorige Plakaaten, in vreemden dienst ten Oorlog, ter Koopvaardye of Visfcherye ter Zee begeeven hadden, vergiffenis en kwytfchelding werd toegezegd van alles wat zy, door dit wegloopen, of het treeden in vreemden dienst, tegen den Lande misdaan hadden, als mede van alle ftraffen, waar toe zy, uit dien hoofde, vervallen mogten weezen; mits zy na deeze Landen wederkeerden, en zich, vóór den eersten van Zomermaand des Jaars MDCCLXXXV, aan een der Collegien ter Admiraliteit aangaven.

(*) *Resol. Gen.* 18. Nov. 1784.

XIX. BOEK. 1784.

ven. —— En verboodt dit zelfde Plakaat binnen deeze Landen, voor vreemden dienst ten Oorlog, ter Kaapvaard, ter Koopvaardye of Visscherye, eenig Volk te huuren; als mede aan alle In- en Opgezetenen deezer Landen, om zich op eenigerlei wyze in vreemde diensten te laaten aanneemen (*).

Schikking in het Krygsvolk te Lande voltallig te maaken.

's Lands Capitein Generaal vaardigde een Bevel uit aan alle Krygsbevelhebberen, om derzelver Compagnien ten spoedigsten voltallig te maaken, met goede weerbaare Manschap; te hunner te gemoetkoming hun veroorloovende Persoonen beneden de gewoone maat en boven de gewoone Jaaren, en ook voor korter tyd dan gewoonlyk, in dienst te neemen; als mede om wanneer zy geen andere Recruten konden bekomen, geen zwaarigheid te maaken om Deserteurs, uit den dienst van zodanige Mogenheden, met welken de Staat geen Cartel hadt, als zy zich aanboden, onder hunne benden aan te schryven. Ook gaf hy op, hoe de onderscheide Krygsbenden moesten voltallig gemaakt en vermeerderd worden (†). —— Staaten van *Utrecht* kondigden eene algemeene Vergiffenis aan voor alle Deserteurs in Staaten dienst; en wilden, dit by de Algemeene Staaten ook doen werkstellig maaken, als een geschikt middel om de Compagnien en Regi-

gi-

(*) *Resol. Gen.* 19 Nov. 1784.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 747. 826.

gimenten in drie maanden voltallig te doen worden (*). XIX. BOEK.

Niet vreemd dat het bekende voorneemen des Keizers, om Krygsvolk na de *Nederlanden* af te zenden, alom schrik en vrees verspreidde: welke aangroeide door de ysselyke verwen, waar mede men den woesten en wreeden aart der *Ulaanen*, *Pandouren* en *Hussaaren* en ander Barbaarsch Krygsvolk, afschilderde, als bestemd om in deeze Gewesten, vol ryken buit, te rooven, te plonderen, te brandschatten en te moorden: strooperyen en moordaadigheden, waar aan het Platte land meest zou blootgesteld zyn. De Raad van Staaten, in overweeginge neemende, dat de verzetting van geregelde Krygsbenden, tot geheel andere einden bestemd, tegen deeze zwervende Krygsvolken, niet wél kon geschieden: oordeelde met zyne Hoogheid, het noodig toevlugt te neemen tot het aanschaffen van dergelyk ligt Krygsvolk, waar mede niet alleen het Platte land, daar het noodig mogt zyn, zou kunnen beschermd worden; doch die ook in staat zouden weezen, naar behooren, zich tegen de onderstaane strooperyen en geweldenaaryen van den Vyand te verzetten. Zy zonden ten dien einde vier Plans tot oprigting van dergelyke Benden, waar onder die van den Collonel

1784. Het aanschaffen van ligt Krygsvolk.

MAT-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1772.

XIX. BOEK. MATTHA, en die van den Luitenant STERNBACH de voornaamste waren (*).

1784. Aanwerving van Krygsvolk door den Rhyngraaf VAN SALM.

Aan voorstellen tot het aanwerven van buitenlandsche bezoldigde Knegten ontbrak het niet, in deezen dreigenden nood; dan de eenpaarigheid, om 'er in te bewilligen, en byzonder over de voorwaarden op welken, was wyder te zoeken. Onder allen, die zich aanboden om voor den Staat een Bende ligt Krygsvolk, bestaande uit Husaaren, ligte Ruitery, en Jaagers, te werven, bevondt zich de Rhyngraaf VAN SALM, die den Raad van Staaten deswegen een Beding voorsloeg, en onder andere wilde dat het bevel daar over altoos zou gehegt weezen aan zyn Huis. Deeze voorwaarde wilden Staaten van *Holland* weggelaaten, en wegens eenige andere byzonderheden, nadere bepaalingen gemaakt hebben (†). CAPELLEN TOT DE MARSCH zou het zelfde ten *Gelderschen* Landsdage gevorderd hebben, by aldien, tot het aanblyven van deeze Bende, 't zy geheel of ten deele, was besloten geworden; want men gevoelde, sprak hy, in de Republiek, nu eenpaarig over 't gevaar van erflyke Waardigheden; doch daar dezelve te gelyk met de andere vermeerderde Troepen, by den Vrede, stondt afgedankt te worden, was alle verdere voor-

(*) *Resol. Gen.* 29. Nov. 1784.
(†) *Resol. van Holl.* 11. Nov. 1784.

voorziening hier omtrent onnoodig. Hy verklaarde zich tegen de eisch in het Plan, dat de Officieren van dit Corps dezelfde Soldyen als die der Landstroepen zouden genieten; tegen grootheid der gevorderde Vergoedingen voor de Gesneuvelden; als mede tegen de hoogheid der Aanritsgelden. Hy deedt, in 't Kwartier van *Zutphen*, verscheide schriftlyke en mondelinge voorstellen tot verbetering van 's Lands Krygsweezen, zonder daar in te slaagen: welke voorstellen de Heeren VAN NYVENHEIM, ZUILEN VAN NYEVELDT en LYNDEN VAN OUDENALLER, in de andere Kwartieren, met even weinig uitwerkings, deeden (*). —— De Raad van Staaten stelde voor om, behalven de ligte Krygsbenden onder den Rhyngraaf VAN SALM, een Husfaaren Bende onder den Heer BIGOT te doen opregten. Te *Deventer* oordeelde de Gezwoore Gemeente dit te moeten weigeren. *Gelderland* stemde 'er in toe, indien alle de Bondgenooten van dit gevoelen waren; veelen maakten 'er zwaarigheid in. *Friesland* verklaarde zich tegen alle ligte Krygsbenden. De Rhyngraaf VAN SALM, na *Pruissen* ter werving vertrokken, zondt, in 't begin van Wintermaand, berigt, dat hy gelukkig slaagde, en dat zyne *Pruissische* Maje-

XIX. BOEK. 1784.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1821-1826.

XIX. BOEK. 1784. jesteit hem verlof hadt gegeeven, tot het aanwerven van zevenhonderd Man (*).

Voorslag van den Rhyngraaf om *Meklenburgsche* Troepen aan te neemen. De Rhyngraaf schreef zyne Hoogheid gelegenheid te hebben om, van den Hertog van *Meklenburg Strelitz*, duizend Man tot dienst van den Staat te krygen; doch onder voorwaarden, dat dit Volk in dienst van den Staat zou blyven, en in Vredestyd 't verblyf in 's Hertogs Staaten houden, aan wien een jaarlyksche onderstand tot onderhoud zou moeten worden betaald. De Rhyngraaf drong dit aan door de bedenking, dat deeze de eerste Ryksvorst was, die zich genegen toonde om Krygsvolk tegen den Keizer aan deezen Staat te leveren, en dat verscheide Vorsten dit voorbeeld zouden volgen, wanneer zy maar niet de allereerste waren: hy hieldt zich verzekerd, dat de Graaf VAN DER LIPPE BUKKENBURG, een dergelyk aantal zou geeven, als men met *Meklenburg* was overeen gekomen.

Voorstel van hun Hoog Mogenden om, met meerder spoeds, meer Troepen te krygen. Wanneer hun Hoog Mogenden deezen Voorslag aan de Gewesten rond zonden; verzogten zy, „ dat naardemaal in een „ tyd als de tegenwoordige, waar in „ het volstrekt noodzaaklyk was het Le- „ ger van den Staat van meerder Troe- „ pen te voorzien, gelegenheden konden „ voorkomen om één of meer Regimen- „ ten

(*) *Resol. van Holl.* 16 Nov. 1784. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1701. 1735. 1808. 1833. Voor 't Jaar 1785. bl. 820. 821.

„ ten in dienst aan te neemen, welke „ het zo goed was als die van de hand „ te wyzen, wanneer telkens Deliberatiën, in de respective Provincien, alvoorens daar over moesten worden aangelegd — aan de Gedeputeerden authorisatie mogt gegeeven worden, om „ met de Gedeputeerden van de andere „ Provincien, naa voorgaand overleg „ met de Heeren Gecommitteerden uit „ den Raad van Staaten, en op de ingenomene Consideratien en Advys van „ zyne Hoogheid, wegens het overneemen van eenige Troepes, zonder ruggespraak, te mogen disponeeren, alles „ op approbatie van de Heeren Staaten „ der respective Provincien (*).”

Beraamingen op de *Waldeksche* en *Zwitsersche* Regimenten.

Het Verdrag, over de vier *Waldeksche* Bataillons werd verlengd, en tot het overneemen van een vyfde beslooten. Ook schreeven de Algemeene Staaten, aan de loflyke *Zwitsersche Cantons*, met welke zy een Beding gemaakt hadden, 't welk dezelve verpligtte, om, op vordering van hun Hoog Mogenden, vyftig Man voor ieder Compagnie, by de *Zwitsersche* Regimenten in dienst van den Staat, te voegen; 't welk eene vermeerdering van zes en dertig honderd Man zou bedraagen. Zy verzogten hun, om, hoe eer hoe liever, aan hunne Verbintenissen in deezen te voldoen; ten einde men

(*) *Resol. Gen.* 14 Dec. 1784.

XIX. BOEK. — 1784. men eenige Officieren na *Zwitzerland* zou kunnen zenden, om dat Volk over te neemen en herwaards te geleiden. —— Wegens het *Hessische* Krygsvolk, 't geen men hoopte in onzen dienst over te neemen, kwamen ongunstige berigten in. Het was nog in *Engelsche* Soldy, en kon, eer die tyd verstreeken was, in den dienst van geene andere Mogenheid over gaan (*).

De Prins van NASSAU WEILBURG doet afstand van zyne Krygsampten.

Een vreemd verschynzel deedt zich op, te midden van alle deeze voorbereidzelen en toerustingen tot het bieden van behoorelyken wederstand, en het beschermen onzer wettige Bezittingen tegen de gevreesde aanvallen eens ten onregt verstoorden Keizers. De Prins van NASSAU WEILBURG, die zints lang zyn verblyf in zyne *Duitsche* Staaten hieldt, en eenigen tyd geleden ontslag van zyne Krygsampten hier te Lande verzogt hebbende, van dat oogmerk hadt afgezien (†), werd opontboden, om, als Generaal in dienst van den Staat, zyn post waar te neemen, en als Gouverneur van *Maastricht* die Stad tegen den Vyand te verdeedigen. Spoedig kwam hy over; doch, in stede van aan de verwagting te voldoen, door het bekleeden zyner hooge Be-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1733. Voor 't Jaar 1785. bl. 820.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* ten onmiddelyken vervolge op WAGENAAR XXIV. bl. 190. En hier boven bl. 93.

Bedieningen, verzogt hy by de Algemeene Staaten ontslag van alle, en bekwam 't zelve. Welk gedrag, in dit tydstip, veel opziens baarde: dewyl hy, zo lang de voordeelen in Vredestyd genooten hebbende, nu het op 't daadlyk waarneemen dier Krygsposten, in dreigenden nood, aankwam, er van afzag. Voor reden van dit zonderling bedryf werd bygebragt de belangen van deezen Prins en zyne betrekking tot den Keizer, als mede de hoop van eerlang op de Ryksvergadering te *Regensburg* zitting en stem te zullen verkrygen. Hy keerde, zeer kort naa dit verkreegen ontslag, na *Duitschland* terugge (*).

XIX. BOEK. 1784.

Maakte dit openvallen van de post van Generaal der Infantery by den Staat een vreemd vertoon; niet min stonden veelen versteld over de vervulling dier plaatze. Zyne Hoogheid deedt ter Algemeene Staatsvergadering den voorslag om den Graave DE MAILLEBOIS, Luitenant Generaal in *Franschen* dienst, als Generaal der Infantery by deezen Staat te verbinden. Het Voorstel om dien kundigen Krygsoversten door den grootsten Krygsman deezes tyds, FREDERIK DEN GROOTEN, aangepreezen, tot die Waardigheid te verheffen, vondt ingang, en het verzoek deswegen, door de Heer BRANDSEN, uit

De Graaf DE MAILLEBOIS wordt Generaal der Infantery.

(*) *Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 1737.

XIX. BOEK. 1784. uit naam des Gemeenebests, ten *Franschen* Hove gedaan, eene gereede goedkeuring. Waar op men dien Graaf, nevens verscheide *Fransche* Officieren, met veel verlangen, te gemoet zag (*).

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1833.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

TWINTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Burgerwapening van wegen de Hooge Overheid bevoolen. De Burgerwapening ten Platten lande in Holland voorgesteld en goedgekeurd. Schikkingen daar op gemaakt. Bekendmaaking wegens het oogmerk dier Wapeninge. Onrustige beweegingen op verscheide Dorpen in Zuid-Holland, by gelegenheid dier Wapeninge. Dankbetuiging der Regeering van Dordrecht, aan de Schuttery en het Genootschap, wegens het stuiten van oproerige Beweegingen. In Noord-Holland gaat het geschikter toe. In Gelderland ontmoet de Opschryving veel wederstands. In Utrecht gaat het niet zonder tegenstribbelen. Verklaaring daar tegen in Overysfel. Opheldering der Staaten van Over- XX. BOEK.

XX. BOEK.

ysfel tot het wegneemen dier zwaarigheden. Op welk een voet de Wapening in Friesland werd toegestaan. In Stad en Lande gaat het niet zonder stoorenis toe. Onder de Geestlyken voor- en tegenstanders der Burgerwapeninge. De Grenzen in staat van tegenweer gebragt. Verkwikkingen in de Schansen aan de Schelde gezonden. Gesteldheid onzes Lands ter zelfverdeediging aan de Landzyde. Drie Pensionarissen onderhouden den Generaal Major en Directeur Generaal van 's Lands Vestingwerken DU MOULIN *over den staat van 's Lands verdeediging. Deeze geeft een allerongunstigst Verslag, en betuigt deswegen meermaalen Voorstellen gedaan te hebben. Door den Raad van Staaten verboden verdere openingen te doen. Gelastigden door Holland benoemd om na den staat der Frontieren en Magazynen onderzoek te doen. De Generaal Major* VAN MARTFELDT, *door den Raad van Staaten verboden opening van den staat der Magazynen te geeven. De Heeren* DU MOULIN *en* VAN MARTFELDT *in byzondere bescherming van hun Ed. Gr. Mogenden genomen. De Raad van Staaten verantwoordt zich by hun Hoog Mogenden. Op welk een voet* DU MOULIN *door den Raad van Staaten vryheid kreeg om aan de Gecommitteerden van Holland opening te geeven. Verslag van 't geen de Gelastigden uit de Heeren* DU MOULIN *en* VAN MARTFELDT *verstaan hadden. Ontwerp tot een Brief deswegen aan de overige Bondgenooten. Kort berigt van*

't geen

'*t geen* DU MOULIN, *wegens de versterking van Staats-Vlaanderen hadt voorgeslaagen. Wat hy omtrent andere Frontieren gedaan hadt. Hy ruimt het denkbeeld der groote kosten uit den weg. Nader Verslag van* MARTFELDT, *wegens het gebrek aan Geschut en Ammunitie. De Raad van Staaten levert eene Memorie by Staaten van Holland in. Verbod van Staaten van Holland om het Rapport by hun ingeleverd te verkoopen. Misnoegen over den Raad van Staaten. Sterke taal te Deventer gevoerd over den staat van de Verdeediging des Lands. Desgelyks te Zwolle. Stad en Lande weigert de Ruitery en het Voetvolk te laaten trekken. Hun schryven, wegens den staat der Verdeediging huns Gewests. Bewilligt in eene Petitie tot Legerlasten. Gelderland maakt deswegen zwaarigheden. Hoe* CAPELLEN TOT DE MARSCH *den toestand van 's Lands Verdeediging afmaalt. Hy raadt tot eene Bezending aan zyne Hoogheid. Besluit van Gelderland over den staat der Verdeediging. Maatregels in Friesland ter Verdeediging genomen. Hoe dit Gewest over de Legerlasten dagt. Bewilligt 'er in. Zo doet ook Utrecht.* YVOYS *bedenkingen over 's Lands toestand, in de Utrechtsche Vroedschapsvergadering. Voorstel van dien Heer over de Wapening in de Generaliteits Landen. Algemeene aanpryzing van den Wapenhandel in dit tydsgewricht.*

XX. BOEK.

XX. BOEK.

1784.

Burgerwapening van wegen de Hooge Overheid bevoolen.

Burgerwapeningen, in verscheide Gewesten, meest in de Steden, hebben wy, by het tragten na 't Herstel van 't geen veelen voor ingesloopene Misbruiken hielden, zien standgrypen, uit den boezem der Burgeryen zelve goeddeels voortkomende (*), by het dreigen des Keizerlyken Oorlogs geschiedde 'er eene Burgerwapening ten Platten lande, van wegen de Hooge Overheid, in dit Jaar aangevangen, en in 't volgende voortgezet. Deeze ging vergezeld met verscheide optekenenswaardige omstandigheden, zo het inzigt van 's Lands Hooge Magten als de onderscheide geestneiging eeniger Ingezetenen kenmerkende.

De Burgerwapening ten Platten lande in *Holland* voorgesteld en goedgekeurd.

Holland ging de andere Gewesten voor. In Slachtmaand deedt de Stad *Gouda* een voorstel om het Platte land te wapenen. Eenpaarige stemmen keurden het goed, en kreegen Gecommitteerde Raaden last een Plan te ontwerpen, ten einde de vermogende Ingezetenen, ten hunnen kosten, en de Onvermogenden ten kosten van het Land, in den Wapenhandel te oefenen, met bevel om daar over ten spoedigsten te raadpleegen. Welhaast schreeven Gecommitteerde Raaden van het *Zuider-* en *Noorder-Kwartier* de Geregten van de Dorpen aan om, binnen kort, het getal op te geeven der Manschappen van achttien tot zestig Jaaren, die

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D. bl. 250. 352. 367.

die in staat zouden zyn, om de Wapenen te draagen, en in den Wapenhandel geoefend te worden; met eene lyst van de onvermogenden, om voor zich zelven Wapenen aan te koopen, op dat deezen aan de zodanigen mogten bezorgd worden. Ook zondt men Onder-officieren na de Dorpen om de Landlieden in den Wapenhandel te onderwyzen.

XX. BOEK. 1784.

Schikkingen daar op gemaakt.

De lysten en nadere opgaven van de weerbaare Manschappen, met den aanvang des Jaars MDCCLXXXV, in gereedheid en aan Gecommitteerde Raaden overgezonden zynde, gelasten zy, ingevolge der genomene Staatsbesluiten, by voorraad, den derden Man, by lootinge, te verkiezen uit de weerbaare Manschappen van elk Dorp en District, met vrylaating aan de zodanigen, die, by 't lot gekoozen zynde, ongeneegen mogten weezen, om het Geweer te draagen, om een ander weerbaar Man in hunne plaats te stellen: dit zouden ook de *Mennoniten*, op het voorbeeld van vroegeren tyde, mogen doen. Van de oefening in den Wapenhandel zouden bevryd zyn de Schouten en Geregten, in de billyke verwagting, dat die bekwaam mogten zyn om de plaats van Officieren of Onder-officieren by de gewapende Opgezetenen te bekleeden, zich geenzins zouden onttrekken om, vrywillig, deeze posten, ten beste van het Vaderland, op zich te neemen. Van die Wapening waren verschoond de Predikanten van alle Protes-

XX. BOEK. 1784. tantſche Gezindheden, als mede de Schoolmeesters, Voorleezers, Ouderlingen en Diakenen, de Roomſche Priesters, Capellaanen of Adſiſtenten; de Gaarders van de Gemeene Middelen en derzelver Bedienden; de Amptenaaren en Bedienden, en vaste Werklieden van de Admiraliteiten, *Oost- en West-Indiſche* Maatſchappyen, en de Bedienden der Tollen; de Arbeiders in Kruidmoolens, en anderen daadlyk bezig tot het vervaardigen van zaaken, tot het voeren van den Oorlog, zonder uitſtel vereischt; de Vragt- en Beurtſchippers, vaste Voerlieden, met derzelver gewoone Knegts, en de andere Schippers en Voerlieden, wanneer zy in hun beroep afweezig moesten zyn; de Koorn- en Water-molenaars, met derzelver Knegts, wanneer zy moesten werken; ook de Visſchers, als zy ter Zee moesten gaan, of hun vangst uitventen; alle Perſoonen waar voor het Heeren- of Redemptie Geld werdt betaald, behalven de Tuinmans-knegts. Wyders waren van den Wapenhandel verſchoond, allen die door 't getuigenis van een Doctor of Chirurgyn konden bewyzen, daar toe ongeſchikt te weezen. Voorts werd het een iegelyk, die mogt vermeenen, uit hoofde van eenige byzondere omſtandigheden, van den Wapenhandel ontſlaagen te moeten blyven, vry gelaaten deswegen zyne belangen in te brengen. —— Als loflyk zou het worden aangemerkt, wanneer eenige Perſoonen, onder de verſchoon-

schoonden behoorende, van dit ontslag geen gebruik maakten; maar zich, voor zo veel hun beroep zulks toeliet, met de overige Opgezetenen, ten Wapenhandel bevlytigden, om ook ter Verdeediging van het Vaderland het hunne te kunnen toebrengen. —— Deeze Aanschryving hieldt verder in de noodige beschikkingen, op het vormen der Compagnien, op de Wapenrusting, het aanleeren van den Wapenhandel zelve, en de kosten van het Buskruid.

XX. BOEK. —— 1784.

Niet tegenstaande deeze Wapening alleen werd ingevoerd, om de Opgezetenen ten Plattenlande in staat te stellen, ter bescherming van hunne eigene Persoonen en Goederen, waren nogthans Gecommitteerde Raaden in ervaaringe gekomen, dat eenige onrustige geesten zich niet ontzagen, om, door ongeoorloofde en strafbaare middelen, de zo nuttige Wapenoefening tegen te gaan, en de eenvoudige Landlieden, tegen de waarheid, diets te maaken, dat zy, door de Wapenoefening, tegen wil en dank, zouden genoodzaakt worden, om zich in den Krygsdienst, of buiten de Plaatzen hunner Wooningen, tot het doen van Tochten en Wagten te begeeven. Waarom zy begeerden, dat deeze Aanschryving van de Predikstoelen alom zou afgekondigd worden; op dat de goede Ingezetenen met welgepaste redenen van 's Lands Vaderlyke zorg van hun Ed. Groot Mogenden onderrigt zynde, aan het

Bekendmaaking, wegens het oogmerk dier Wapeninge.

XX. BOEK. 1784.

het heilzaam oogmerk van Hoogstdezelven mogt voldaan worden. Wyders allen, die 'er zich tegen aan kantten, of de Wapenoefenende Ingezetenen stoorden, als Verstoorders der algemeene rust aanmerkende.

Zo veel tegenstands ontmoette, nogthans, deeze Looting en Wapening, dat Gecommitteerde Raaden, korte dagen naa deeze Aanschryving, 't noodig vonden de onderrigting, wegens het doel des Wapenhandels, nogmaals, by openbaare Aankondiging, te ontvouwen; de Schouten en de Geregten van zodanige Dorpen, waar de Opgezetenen zich liever buiten Looting vrywillig tot den Wapenhandel aanboden, zonder Looting in de Wapenen te brengen, zulks veroorlovende (*).

Onrustige Beweegingen op veele Dorpen in *Zuid-Holland*, wegens deeze Wapening.

Van Dorp tot Dorp in *Holland* te vermelden hoe het toeging, zou een verveelend en noodloos werk weezen; doch kunnen wy niet voorby eene en andere stoorenis van dit Staatsbesluit te boeken. Te *Oestgeest* en *Leiderdorp* stribbelden de Boeren sterk tegen de Wapenoefening. De Schout CHASTELEIN, te laatstgemelder plaatze, in de Regtkamer gezeten, wilde de Boeren by drie man te gelyk laaten binnen treeden; doch de gansche vergaderde hoop drong ter Kamer in, en weigerde de Looting. De Schout, naa eenigen tegenstand, kreeg het zo kwaad,

(*) *Resol. van Holl.* 18. Nov. 29. Dec. 1784. 12. en 27. Jan. 1785.

kwaad, met stooten en stampen, dat hy het nauwlyks ontkwam, en na *Leyden* vlugtte, voorneemens om, met hulp uit de Stad onderfteund, te rug te keeren; doch deeze hem geweigerd zynde, moest hy, voor eerst, van dit voorneemen afzien. —— Te *Zoeterwoude* vondt de Looting in 't eerst oproerigen wederstand, een gedeelte van het *Leydsche* Genootschap van Wapenhandel *voor Vryheid en Vaderland* toog derwaards, om de rust te bewaaren, en geschiedde vervolgens de Opschryving, ongestoord. De Regeering van *Leyden* deedt de Hoofden der Schutterye dankzegging voor den betoonden vlyt en yver in het stillen der Oproerige Beweegingen in eenige naby gelegene Dorpen, met verzoek om het hunnen Onderhoorigen bekend te maaken.

XXI. BOEK. 1784.

In eenige Dorpen, omstreeks *Gornichem*, was de woeling nog sterker. Men overviel, verjaagde, en verstrooide de Lieden, die in een Schuur met den Wapenhandel bezig waren; tegen het Bevel des Souverains, van de Predikstoel afgekondigd, liet men zich de heftigste gesprekken ontvallen, en veelen pronkten met Oranje Linten en Strikken. —— Te *Hoornaar* was het geheele Dorp in rep en roer, en, met veel gerugts, een Oranje Vaandel, of Prinse Vlag, op den Dorpstooren geplant. Burgemeesters van *Gornichem* zonden, zo ras zy dit vernamen, den Stadhouder VAN DIEPENBRUGGE

der-

XX. BOEK. 1784. derwaards, met last om die Vlag af te haalen, aan den bevoegden Regter het onderzoek na die Beweegingen overlaatende. Doch de *Hoornaars* waren stout genoeg om eene andere Vlag in stede te plaatzen, den Schout en eenige Gezwoorenen van dit Dorp noodzaakende, om zich na die Stad te begeeven, en de teruggave van hun Vlag te eischen. De Regeering van *Gornichem*, zich beroepende op een Plakaat onlangs uitgegeeven (*), 't welk alle onderneemingen van dien aart aanmerkt als Oproerleuzen, strekkende tot stoorenis van de goede rust, gaf den Drossaart last, om, naar behooren bygestaan, zich na *Hoornaar* te begeeven, door de voegelykste middelen de Vlag in te haalen, en binnen de Stad te brengen. —— Van dit Dorp en andere daar om heen liggende hadden zich zeventig Boeren na *Goudriaan* vervoegd, en, onder veel geroeps, gevorderd dat men de Oranje Vlag van den Tooren zou laaten waaijen; maar de Schout VAN DER SLYPE belette den uitvoer van dit voorneemen. Het Geregt van *Goudriaan* verzogt de hulp des Genootschaps van Wapenhandel te *Schoonhoven* tegen de Boeren van *Hoornaar*, die gedreigd hadden, binnen kort, drie maal zo sterk, te zul-

lea

(*) Het Plakaat van den 16. Juny 1784. waar van wy vervolgens breeder zullen moeten spreeken.

lèn wederkomen. Daadlyk werd die hulp verleend; doch, door het agterblyven der Boeren, noodloos bevonden. — Op verzoek der Burgemeesteren van *Gornichem*, en last der Staaten kreeg een Bende Dragonders, te *Ramsdonk* liggende, en ook eenig Voetvolk, bevel om zich na die Stad te begeeven, en van daar overal heen te trekken, waar de bevelen der Burgemeesteren van *Gornichem* hun zouden roepen. Twee der voornaamste Aanleggers dier Beweegingen te *Gouderak* werden gevat en in verzekering gebragt.

Nog hooger liep het te *Moerkapelle* in *Schieland*. De Schout van dit Dorp H. A. KREET, Advocaat te *Rotterdam*, leverde den een en dertigsten van Louwmaand MDCCLXXXV, by Gecommitteerden een berigt deswegen in, van den volgenden merkwaardigen inhoud; dat hy zich, Saturdag voormiddag na 't gemelde Dorp begeeven hebbende, ter Afkondiging van de Publicatie, betrekkelyk de Wapening ten Plattenlande, en tot het stellen van Orders daar omtrent, by zyne aankomst aldaar, alles stil en gerust gevonden hadt; doch dat hy de Klok hebbende doen kleppen, ter byeenroeping der Gemeente, een aantal Volks gelyktydig den Tooren was opgeloopen, en uit denzelven een Oranje Vlag hadt uitgestooken, in welke zich eenige Letters vertoonden; dat hy de menigte, zich vervolgens voor het Regthuis vervoegen-

XX. BOEK. 1784. gende, alle met Oranje vercierd zag; 't welk hem deedt besluiten om, naa het afkondigen der Publicatie, betreffende de Wapening, ook die tegen het draagen der Leuzen nogmaals te vernieuwen, en met luider stemme af te leezen: al 't welk van geen de minste uitwerking was: dewyl de vergaderde hoop, of eenigen hunner, uit aller naam, ronduit verklaarden, *niet te willen exerceeren voor de Staaten, maar wel voor den Prins, en dan op deeze wys*, (de hoeden vertoonende met Oranje strikken vercierd:) *want de Staaten waren maar Jongens, en de Prins was het Hoofd!* den Schout vervolgens afvraagende, om welke reden de Publicatie niet was gedaan *op naam van den Prins*: dat 'er hadt behooren aan 't hoofd te staan Wy Willem —— Dat hy alles gedaan hadt wat mogelyk was, met alle mogelyke bedaardheid en zagtmoedigheid, zonder iemand het minste onvertogen woord te geeven, om het Volk uit hunne wanbegrippen te helpen, en hun de billykheid van de Orders des Souverains onder 't oog te brengen; maar alles vrugtloos: waarom hy, ziende dat 'er voor hem niets te doen was, besloot zich van daar weg te maaken. Dat hy, dit besluit genoomen hebbende, zyn rydtuig deedt inspannen en voorkomen, waar van hy bemerkte, dat de Paarden reeds met Oranje strikken waren opgeschikt, en de Voerman met een Cocarde van die kleur pronkte; terwyl de Chais

aan alle kanten men kryt beschreeven was met de woorden *Oranje boven! de Prins boven!* enz. Dat hy zich na het rydtuig begeevende, de menigte zich tegen zyn voorbygaan aankantte, zo hy geen Oranje strik wilde opzetten; 't geen hy weigerde met byvoeging, dat men hem wel kon vermoorden; maar niet tegen een Order van den Souverain, welke hy zo even hadt afgekondigd, zou doen aangaan. Dat hy vervolgens, geen kans ziende om, met goede woorden, ten huize uit te komen, zyn Degen trok, en met dezelve voor zich heenen zwaayende zo veel ruimte bekwam, dat hy eenigzins vooruit geraakte; doch, hier door ook van achteren bloot komende, werd hy aldaar by 't hair aangepakt, op de schouderen gedrukt, en op die wyze achter over in den slyk getrokken; by welke gelegenheid hy een ligte kwetzuur aan den wang bekwam, en zyn Degen kwyt geraakte. Dat hy dus op den grond liggende iemand hoorde zeggen, *laat ons evenwel geen Menschen vermoorden!* waar op hy zich ook onmiddelyk voelde opgebeurd, en in het rydtuig geholpen; de menigte klom 'er mede op en zette met geweld een Oranjeleus op zyn hoed, waar naa men hem, zyn Degen wederom gebragt hebbende, onder 't gewoon geschreeuw, hadt laaten vertrekken. —— Dat hy, 't huis gekomen, getragt hadt van dit alles verslag te doen aan den Heer Dykgraaf van *Schieland*, (Mr.

XX. BOEK. —— 1784.

XX. BOEK. 1784. (Mr. P. C. de Groot) dan dat zyn Wel Ed. Gestr. te veel geoccupeerd was om dit verslag te kunnen aanhooren, en dat hy nu van hun Ed. Mog. zou verwagten: *op welke wyze dezelve zouden goedvinden, dat door hem de Orders van den Souverain wierden ten uitvoer gebragt* (*).

Te *Sliedrecht* ontstondt, by de Looting, eene vreeslyke beweeging, die voor de ergste gevolgen deedt dugten. Men kreeg hier van te *Dordrecht* de tyding niet, en dat een aantal Landlieden, die te *Noordeloos*, en op andere Dorpen, de Oranje Vlaggen van de Kerktoorens hadden uitgestooken, met die van *Giezendam* en *Sliedrecht*, onder het pleegen van allerlei baldaadigheden, na *Papendrecht* in aantogt waren, met oogmerk om ook *Dordrecht* een bezoek te geeven, of de Officieren der Schuttery van *St. Joris*, en van 't Genootschap *de Vryheid*, te dier Stede, booden by Burgemeesteren hunne benden aan tot weering van overlast en demping van Oproer. Onverwyld werd dit aangenomen, en 'er verliep geen half uur of die Benden waren in 't geweer op hunne vergaderplaatzen. Intusschen kwam van *Papendrecht* (waar

(*) Welke strenge Plakaaten, tegen Oproerige Bedryven, ten dien tyde, werden afgegeeven, zullen wy vervolgens zien; om de Geschiedenis der Wapening des Landsvolks aaneengeschakeld te melden heb ik eenige laatere voorvallen hier moeten plaats geeven.

(waar men anders dan te *Sliedrecht* dagt,) een verzoek te *Dordrecht* om scherpe patroonen. Terstond werd dit toegestaan, en, met toestemming van Burgemeesteren, een kist met zeshonderd van de verzogte patroonen derwaards gezonden, onder bedekking van een sterke bende Schutters, die schriftlyk bevel hadden, om, zo zy aangevallen wierden, geweld met geweld te keeren. De twee Benden waren geneegen, om de Oproerigen te *Sliedrecht*, hadt de Regeering het goed gedagt, te beteugelen. Dan op 't gerugt van de voorzorgen te *Dordrecht* gebruikt begonnen zy zich stiller te houden, en de Regeering dier Stad bedankte de Gewapenden voor hun betoonden yver.

XX. BOEK. 1784

Dankbetuiging der *Dordrechtsche* Regeering aan de Schuttery en het Genootschap, wegens het dempen van oproer.

„ Gevoelig," dus drukten dezelve zich uit, „ van zich, by deeze gelegenheid, „ op nieuw, bevestigd te zien, in de „ gunstige denkbeelden, welke zy altoos „ van den Yver, en Trouwe hunner „ weldenkende Burgery gevoed hadden, „ vonden zy goed aan de Officieren van de „ Burgerwagt en Schuttery van *St. Joris*, en van het Exercitie Genootschap „ *de Vryheid*, hun uiterste genoegen te „ betoonen over de Promptitude en welbestuurden Yver, het voorzigtig Beleid en bedaard Overleg, welken zy „ gister avond, en in den verloopen nagt, „ betoond hadden, om de Rust, Veiligheid en goede Orde binnen de Stad „ te handhaaven; als mede over de welmeenende blyken van Bereidwilligheid,

 „ ge-

XX. BOEK. 1784.

„ gepasten Yver en Trouw, door de „ Burgerwagt, Schutters en Leden van „ het Genootschap, ten zelfden tyde, ge- „ geeven, en dezelve deswegen te be- „ danken; wordende de voorzittende „ Burgemeester ten dien einde verzogt, „ aan de Officieren der voorschreeve „ Corpsen, voor ieder Corps, een Ex- „ tract deezer Resolutie, met een Com- „ pliment ter zaake dienende, ter hand „ te stellen, en hun te verzoeken om „ dezelve aan de Burgerwagt, de Schut- „ ters, en de Leden van het Genootschap „ *de Vryheid*, by de eerste bekwaame „ gelegenheid mede te deelen." De Regeering hadt niet alleen 'er in voorzien om verfrissingen te bezorgen aan de by de Poorten geplaatste Burger-krygslieden; maar zy deedt ook de opgave der onkosten vraagen in dien nagt door het Vrycorps gemaakt. —— Gelyken dienst deedt het Genootschap van Wapenhandel te *Viaanen*, om te *Meerkerk*, waar de Schout VAN HALL, de Oranje Vlag van den Tooren gehaald hadt, alle verdere muiteryen te verhinderen.

In *Noord-Holland* gaat het geschikter toe.

In *Hollands* Noorderdeel ging het doorgaande geschikt toe. De aanzienlyke Dorpen, langs de *Zaan*, waar de Koophandel en Zeevaard met een den Steden tartenden yver gedreeven worden, en eene menigte Handwerken drukke bezigheid aan den Werkmam verschaffen, zou men veelligt de Opgezetenen niet bereidvaardig ten Wapenhandel verwagt heb-

ben; doch zy ſtaaken daar in uit. Veelen wien het begeerde lot misviel, boden zich vrywillig aan, om den Wapenhandel te leeren. Het getal der Uitgelooten beliep te *Oostzaan*, *Oostzaandam*, *Westzaan*, *Westzaandam*, *Koog*, *Zaandyk*, *Wormerveer*, en *West-Knollendam* 1491. In de meeste deezer Plaatzen, rigtte men, weldraa Exercitie Genootſchappen op. Schoon, in veelen dier Dorpen, een groot aantal *Doopsgezinden*, gevonden wordt, die van 't Wapenvoeren in deeze Landen verſchoond zyn, toonden veelen van dien Aanhang zich aan de Voorouderlyke gevoelens, ten dien opzigte, niet gehegt, en vatten, gelyk ook elders de Wapens op; hoe wel niet zonder wederſpraak van eenige dier Gezindheid (*).

XX. BOEK. 1784.

In *Gelderland* ontmoet de Opſchryving veel wederſtands.

Het Beſluit van *Holland*, tot eene algemeene Wapening ten Platten lande, werd door *Gelderland*, *Zeeland*, *Friesland*, *Overysſel* en *Stad en Lande* overgenoomen.——Op den *Gelderſchen* Landsdag, in Slachtmaand, ſtelde men vast, dat het Hof aan alle Officieren der Hoofdampten, Steden en Heerlykheden zou aanſchryven, om, binnen veertien dagen lysten in te leveren van alle weerbaare Mannen, van veertien tot vyftig Jaaren oud, dat die lysten zouden gezonden wor-

(*) PAPE *Geſchiedenis van het Burgercorps te Dordrecht*, bl. 51. en 52. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 51. 97. 103. 105. 111. 113. 129. 180. 202. 204. 221. en medegedeelde Berigten.

XX. BOEK. 1784.

worden aan Gedeputeerden in de Collegien van ieder Kwartier, ter bepaaling hoe veel Manschap in de Wapenen te brengen, en dat elk Kwartier de kosten by voorraad zou uitschieten, en ieder, wegens de verdere schikkingen, de nodige voorzieningen doen. —— De daar op gedaane Opschryving ontmoette veel tegenstands (*).

In *Utrecht* gaat het niet zonder tegenstribbelen.

Op het Voorstel der Stad *Utrecht* was reeds, eer *Gouda* by *Holland* den Voorslag der Wapening van het Platte land deedt, in dit Gewest daartoe besloten, en teffens vastgesteld om, ter Algemeene Staatsvergaderinge, by de overige Gewesten, daar op aan te dringen; en kreegen alle Schouten last tot het doen eener algemeene Opschryving van Persoonen, boven de achttien en beneden de zestig Jaaren. Zulks geschiedde niet zonder veel tegenstribbelings. En de Publicatie, door Gedeputeerde Staaten beraamd, die eenige voorloopige Schikkingen behelsde, oordeelden sommigen vol misslagen, en niet alleen niet voldoende tot het heilzaam oogmerk, waar mede dezelve geschied was; maar geschikt, om, door verdraayde uitleggingen, de Wapening der Landlieden met een zo goed voorneemen, tot eigene verdeediging van hunne Bezittingen, Eer, en Leeven ondernomen, op niets te doen uitloopen.

On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. Bl. 1702. 1827. Voor 't Jaar 1785, bl. 26. en 559.

Onder deeze Schikkingen vondt men het voorstel, dat de Gewapende Landlieden, in tyd van nood, zich zouden begeeven, werwaards het bevel van hun Ed. Mogenden hun gelastte heen te trekken; dat zy, des noods, buiten hunne Districten zouden moeten dienen, met en onder bedekking van eenige geregelde Krygsbenden, ter bezettinge van de Wegen, Dyken en Toegangen des Gewests. —— Het getal der Opgeschreevene Ingezetenen in de Vryheid der Stad *Utrecht* beliep 1356 Persoonen (*). XX. BOEK. —— 1784.

Aan hoe veel misduidings deeze Wapening der Landlieden blootstondt, en hoe dezelve met de daad misduid werd, kan ons, met de egtste trekken, blyken, uit het Adres der Ingezetenen des Kerspels *den Ham*, aan de Gedeputeerden der Staaten van *Overysfel* overgeleverd. „ Zy hadden," dit is woordlyk hun taal, „ met de uiterste verbaasdheid en ontroering moeten ondervinden, dat men eene „ algemeene Opschryving ten Platten lan„ de van *Overysfel* hadt gaan onderneemen, met intentie om alle de In- en „ Opgezetenen met Wapenen te voor„ zien, om als Soldaten gebruikt te „ worden. —— Wel hadden zy, zedert „ eenigen tyd, tot hunne groote ver„ wondering, vernomen, dat eenige Die„ den Verklaaring daar op in *Overysfel*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1773. 1948. 1960. Voor 't Jaar 1785. bl. 746.

XX BOEK. 1784.

„ den in *Overyssel*, die zich voor zogenaamde Volksverdeedigers uitgaven, „ zich eenigen tyd hadden toegelegd om „ veele Projecten uit te vinden, en door „ dezelve zich eigen Voordeelen, of ten „ minsten een grooten Naam, zoeken te „ verwerven; en welken, om dit hun „ oogmerk te bereiken, zich gemeenlyk „ bedienden van Blaauwe Boekjes te laaten uitdeelen, of van de zogenaamde „ stemme des Volks, (schoon de geheele Volksstem genoegzaam hoofdzaaklyk bestaat in weinig Leden, die men „ Acten laat tekenen, welkers inhoud „ zy niet kennen,) niettegenstaande eene „ gansche menigte bekwaame, nuttige, „ en bedaarde Leden, die van een geheel ander Sentiment zyn, daar over „ niet gekend, en door de zogenaamde „ Volksverdeedigers, welke door hunne „ getekende Acten alles weeten te dwingen, en de wettige Regeering Wetten „ voor te schryven, als Landverraaders „ afgeschilderd worden. —— Zy, mede „ behoorende tot het Volk van deezen „ Lande, vermeenden dat men, zonder „ hun, die een groot gedeelte des Volks „ uitmaakten, zodanig eene Volksstem „ niet mogt voorgeeven, zonder de waarheid te kort te doen: waarom zy, ziende dat de critique tyd daar was, hun „ Ed. Mogenden voordroegen, dat zodanig eene Wapening en Oefening in „ dezelve, den staat des Lands, in stede van te versterken, aanmerkelyk

„ moest

„ moest verzwakken; zo niet geheel be-
„ derven en alles in verwarring bren-
„ gen; en oordeelden met grond te mo-
„ gen staande houden, dat men hun,
„ die de Lasten in het zweet hunner
„ aangezigten moesten opbrengen, niet
„ kon vergen, de Wapenen op te vat-
„ ten, en dus een last te ondergaan in
„ eene Republiek, die men als Vry de-
„ biteerde, welke de Souverainste Mo-
„ narch zynen Onderdaanen niet afverg-
„ de.

„ Als men 't geheele stuk der Wapen-
„ oefeninge, in zyne naaktheid, waare
„ gesteldheid, en teffens in deszelfs waa-
„ re gevolgen ging beschouwen, zou
„ men bevinden, dat niet alleen dat gan-
„ sche Project van geen nut voor den
„ Lande kon zyn; maar dat hetzelve
„ ook onvermydelyk eene grootere, en
„ spoediger ruine over 't Land moest
„ brengen, dan de gevreesde ruine, die
„ men daar door poogde af te weeren,
„ zyn kon."

Ten bewyze hier van voerden zy aan,
„ dat, gelyk het Militaire weezen aan In-
„ gezetenen, die een ander Beroep had-
„ den, gansch niet voegde, een Land-
„ man nog veel minder daar toe be-
„ kwaam of geschikt was; dat het *op de*
„ *been brengen* van Gewapende Mannen,
„ gansch het eenigste niet was om mag-
„ tig te zyn, en een Vyand af te kee-
„ ren; maar dat *het doen bestaan* van
„ Gewapende Mannen de voornaamste

 „ zaak

XX. BOEK. 1784.

„ zaak moest uitmaaken: en stelden zy „ als een onfeilbaare waarheid vast, dat „ de Ingezetenen van *Overysfel*, zo ras „ zy onder de Wapenen by een gekomen waren, terstond, uit hoofde van „ gebrek aan alles, weder uit elkander „ zouden moeten loopen; en door 't ver„ loop van hun Kostwinning zich in 't „ uiterste gebrek gedompeld vinden. — „ Eindelyk meenden zy met reden te „ mogen verwagten, dat, wanneer zulk „ eene Algemeene Wapening ondernomen, en *Overysfel* vyandlyk aangevallen wierd, zy, ingevalle van overheering, niet anders te wagten hadden, „ dan om allen over de kling te moeten „ springen, en dus, als 't ware, op de „ slachtbank gebragt, of als Krygsgevangenen, behandeld te worden."

Zy vertrouwden, dat men de Wapening geheel zou afkeuren, en na beter en gepaster middelen omzien; „ dan, „ besloot men 'er toe, vergde men hun „ af naa hun eigen verderf te loopen, „ zo moesten zy, door nood gedrongen, „ hun Ed. Mogenden voordraagen, dat „ het Ontwerp der Wapening, 't welk „ thans als een soort van Ziekte het „ Land zogt door te loopen, hun was „ voorgekomen niets anders te zyn dan „ allen beleid in wanhoop te verkeeren; „ en dat, zo wanneer de nood des Lands „ zo groot geworden, en het water zo „ hoog boven de lippen gereezen was, „ dat de gemeene zaak, door dit wan-

„ hoo-

„ hoopig middel, zou moeten gered en „ geholpen worden, als dan onfeilbaar „ reeds alles verlooren was; dat zy niet op „ de Slachtbank begeerden gebragt te wor„ den, noch hunne Vrouwen en Kinde„ ren, met welken zy belast waren, door „ gebrek dagten te laaten vergaan; ook „ meenden zy dat het voor hun een ge„ ring voorregt zou zyn te woonen in „ eene Vrye Republiek, waar men van „ niets anders dan van Vryheid en Pri„ vilegiën sprak; daar men, als 't ware „ *Zegetekens* oprigtte, wegens 't afschaf„ fen der Drostendiensten, als al te „ slaafagtig, en daar men nu egter de „ Ingezetenen met een last van Wape„ ning, die hun totaal ruïneeren moest, „ waar by geen Drostendiensten te ver„ gelyken waren, tragtte te belaaden; „ waar toe zy, by herhaling, verklaar„ den, niet te kunnen, noch te zullen „ overgaan."

De Gedeputeerde Staaten van *Overysſel*, behalven uit dit stuk, uit onderscheidene Berigten van zommige Schouten en Richteren, inzonderheid uit *Salland* en *Twente*, verstaan hebbende de weigering eeniger Ingezetenen, om zich te laaten opschryven, gingen den waan, en daar uit gesprooten vreeze, dat zy als Militairen zouden worden aangezien en tegen den Vyand gebruikt, te keer, door de waare rede der Opschryvinge, te hunner gerustftellinge, open te leggen. „ Dee„ ze was," gelyk zy tot wegneeming

Opheldering der Staaten van *Overysſel*, tot het wegneemen dier zwaarigheden.

van

XX. BOEK. 1784.

van alle misvatting en misduiding spraaken, „ om geene andere reden bevolen
„ dan om onderrigt te zyn, van het ge-
„ tal der Ingezetenen, die, des noods,
„ in staat zouden weezen, de Wapenen
„ te voeren, om aan Ridderschap en
„ Steden te kunnen voordraagen, de wy-
„ ze op welke zy zouden meenen, dat zy
„ best konden en behoorden gewapend
„ te worden, naar tyds omstandigheid,
„ en naar dat de nood zou vorderen,
„ niet om hun, als Soldaaten, te pres-
„ sen en tegen de geregelde Troepen van
„ den Vyand te doen optrekken, of
„ buiten de Provincie te verzenden;
„ neen, maar met vooruitzigt dat zy, in
„ staat mogten worden gesteld, om ge-
„ paste Wapenen te kunnen gebruiken,
„ tot hunne eigene particuliere zeker-
„ heid; ten einde niet door de minste
„ vyandlyke magt te worden overrom-
„ peld; maar de stroopende Partyen,
„ waar door zy in gevaar zouden kun-
„ nen worden gebragt, om in hunne
„ Persoonen, Huisgenooten, Have, en
„ Vee, allerlei mishandelingen, overlast
„ en plunderingen, te moeteu uitstaan,
„ en waar tegen by de zodanigen, de
„ een niet meer, dan de andere, ver-
„ schooning zou vinden, als welken het
„ alleen om roof en plundering te doen
„ was, te kunnen keeren en afwenden;
„ dus in de daad alleen om hun in staat
„ te stellen, om hun eigen Lyf en Lee-
„ ven, en dat van hunne Vrouwen en

„ Kin-

„ Kinderen; en tevens al hun Welvaard, „ tegen alle zulke geweldige Invasien „ van woeste en ſtroop Partyen te be- „ veiligen, en verder niet." — Zy verwagten, dat de goede Ingezetenen, van het waare oogmerk onderrigt, verder van alle tegenkanting zouden afzien, en zich, in tegendeel, met alle bereidwilligheid, doen opſchryven: waar toe zy deeze Opſchryving, waar dezelve nog niet hadt kunnen volbragt worden, andermaal bevolen ten uitvoer te brengen. —— In dit Kerſpel hadden oproerige Beweegingen plaats, door den Scholtus als onverſchillige Vrolykheden opgegeeven, terwyl hy het draagen van Oranjeleuzen met de Uniform van het Vrycorps te *Deventer* gelykſtelde. Over welk een en ander de Gemeente dier Stad zich beklaagde, en een Verzoekſchrift ter beteugeling by de Regeering inleverde. De Steden wilden dien Scholtus, wegens zyn ſchryven, opontboden en beſtraft hebben; doch de Ridderſchap nam dit Voorſtel over. Eenige Manſchap vereenigde zich aldaar om met geweld de gebodene Wapening tegen te gaan (*).

XX. BOEK. —— 1784.

Op welk een voet de Wapening ten

De *Friezen*, die, in vroegeren tyde, voor de Wapening der Ingezetenen ſterk geſprooken hadden (†), wilden den yver en

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1970. 1977, Voor 't Jaar 1785. bl. 354. 527, *Post van den Neder-Rhyn* VII. D. bl. 51.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* V. Deel bl. 101. en VI. D. 352.

XX. BOEK. 1784. Platten lande in *Friesland* wordt toegestaan.

en lust tot den Wapenhandel, die langs hoe meer begon te ontvonken, verder aangeblaazen hebben, op dat Ingezetenen Gewapend, en in den Wapenhandel onderweezen, en in geregelde Benden verdeeld, van daadlyken dienst zouden kunnen zyn, en, wanneer de nood daar mogt weezen, geene Wapenen hadden aan te grypen, die de wanhoop alleen aanboodt, of het nutloos slachtoffer te strekken van wanorde. De Staaten betuigden dit oogmerk niet genoegzaam te kunnen pryzen; en dat zy zich niet ongeneegen zouden toonen, gelyk zy reeds by den aanvange, door het verschaffen van Wapenen uit 's Lands Magazyn gedaan hadden, om dien yver op te wekken, ingevalle de zulken, die op eene geregelde wyze, onder de Regeering van hunne wettige Overheid en Bestuur hunner Opperhoofden, zich naar gemaakte Wetten en Reglementen willende gedraagen, zich met dezelve by hun Ed. Mogenden vervoegden. En zou men, onder die voorwaarden, niet alleen aan de goede Ingezetenen der Steden; maar ook ten Plattenlande, wanneer zich een aanzienlyk getal, waar onder eenige gequalificeerde Persoonen, met voorkennisse van den Officier der Plaatze, zich aanmeldden, Wapenen kunnen toestaan (*): In

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1783. bl. 2140. Voor 't Jaar 1784. bl. 1965. 1966.

In *Stad en Lande* was men mede op de Wapening der Landlieden bedagt, en hadden de Staaten, zonder dat iemand daar toe, door eenige middelen zou mogen gedwongen, of deswegen eenige verwyten gedaan worden, hun daar toe opgewekt, enkel met het heilzaam uitzigt om, wanneer de Vyand, die eene menigte ſtroopende Partyen mede voerde, deeze Gewesten mogt aandoen, welke door de Krygsmagt van den Staat niet genoegzaam konden beſchermd worden, zich met vrugt op eene geregelde wyze daar tegen te kunnen verzetten. Dan het ontbrak niet aan woelzieke Perſoonen, die tweedragt, oneenigheden, en partyſchappen zogten aan te kweeken, die zich, met dat oogmerk voorzagen met ondeſcheidene Leuzen en Linten en zamenrotten, om de zodanigen, die zich in den Wapenhandel oefenden, of zulks wilden doen, te ſtooren. Weshalven de Staaten zich genoodzaakt vonden, door eene en andere openbaare Afkondiging, dit dubbel gevaar van de verydeling hunner oogmerken te keer te gaan. — Te *Scheemde* en *Eexta* waren de oproerige Beweegingen zo ſterk, dat 'er Krygsvolk, ter beteugeling der Oproerigen, werd heen gezonden: eenigen werden gevat, anderen redden zich met de vlugt (*). — De Oproerigen in 't *Oldampt*, ſpoorden den

XX. BOEK.

1784.

In *Stad en Lande* gaat het niet zonder ſtoorenis.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 543-548.

XX. BOEK. 1784.

den *Groningschen* Hoogleeraar G. KUIPERS, die in zyn jeugd aldaar het Leeraarampt bekleedde, aan, om de verkeerde denkbeelden, die aanleiding tot zo verregaande onlusten gaven, uit te rooyen; te welker gelegenheid hy deeze Staatkundige Belydenis aflegt; „ De *Staaten*, „ als Plaatsbekleeders onzer Vrye Natie, „ zyn, in ieder Provincie onze *Souverainen*, wien het toekomt, overeenkomstig met onze Constitutie, Wetten „ en Bevelen te geeven. —— Zyne „ *Hoogheid*, onzen *Erfstadhouder*, komt „ het toe, dezelve uit te voeren, volgens zyne wyduitgestrekte Amptsbetrekkingen. —— Het *eerste* is onze „ *Vryheid*, het laatste onze *Veiligheid*: „ en zo 'er dan, tusschen de *Wetgeevende* „ *en Uitvoerende Magt*, een *wederzydsche* „ behoorelyke *Invloed* is, zal daar door „ de *Eendragt* bevestigd zyn. —— Zo „ lang nu de *Staaten Staaten* zyn, en „ de *Stadhouder Stadhouder*, is ons Gemeenebest gelukkig — dan is de *Wet*, „ die *onze Wet is*, *Koning* en *Wy* zyn „ waarlyk *Vry* (*)."

Onder de Geestelyke Voor- en Tegenstanders der Burgerwapeninge.

Het ontbrak in onze Gewesten aan geen Leeraaren, zo in de Steden als ten Platten lande, die hunne Toehoorders, in

(*) *Neêrlandsch Staatsorcaan, beschouwd in eene Leerreden over* MARC. IV. 35—41 *benevens een Aanhangzel over de Oproeren inzonderheid in het Oldampt*, door G. KUIPERS *Hoogl. &c.* te Groningen, by P. DOEKEMA.

in gezette Leerredenen, tot den Wapenhandel aanspoorden; de *Roomsche Priesters* betoonden zich hier in over 't algemeen volyverig. — De Heer BERENDTZEN, Pastoor te *Maarsen*, een eerwaardig Grysaard, maande, als het hoofd der hem onderhoorige Geestelyken, door een rondgaanden Brieve, hun aan om de Gemeentens ten Platten lande, tot de oefening der Wapenen op te wekken, en aan het heilzaam oogmerk van den Souverain te voldoen. Schoon 'er Leeraaren gevonden werden, die daar tegen aanwerkten, ontraadende Redenvoeringen, en Gesprekken hielden (*).

XX. BOEK. 1784.

De Grenzen in staat van tegenweer gebragt.

Aan de Grenzen was groote drukte om alles in staat van tegenweer te brengen. Te *Breda* werkte men met allen yver, zelfs op Zon- en Feestdagen aan de Linie. *Geertruidenberg* bevondt zich in besten staat van tegenweer. In *Maastricht* kwam, voor 't einde des Jaars, Prins FREDERIK VAN HESSENKASSEL aan, en aanvaardde het Bevelhebberschap hem, zints den afstand des Prinsen van NASSAU WEILBURG, opgedraagen. Men maakte 'er alle Krygstoebe-

(*) *Algem. Vaderl. Letteroeff* VII. D. I. St. bl. 103. *Post van den Neder-Rhyn* IV. D. bl. 1187. 1227. 1268 1294 1307. VII. D bl. 51. 105. En G. PAAPE *de Gewapende Burger-corpsen en de Antipatriottische Geestelyken, in verscheide Brieven aan een Vaderlandsch Predikant.* Te *Rotterdam* by J. DE LEEUW en J. KRAP 1786.

XX. BOEK. 1784.

bereidzelen om die Stad met kragt tegen den Vyand te kunnen verdeedigen; en kundigde de Magistraat een bevel af aan de Burgers om voorraad van Levensmiddelen op te doen. De Generaal VAN DER DUSSEN, in stede van den Hertog VAN BRUNSWYK, tot Bevelhebber van *'s Hertogenbosch* benoemd, aanvaardde, eer het Jaar ten einde liep, deeze post.

Verkwikkingen in deSchansfen aan de *Schelde* gezonden

Het Krygsvolk, in de Schansfen aan de *Schelde*, meer dan anderen, aan veel arbeids en vermoeienis blootgesteld, ontving een en ander blyk van de deelneeming der Landzaaten in hun lot. Een Beurtschip van *Middelburg*, en een Ligter van *Rotterdam*, voerden 'er ververschingen ten geschenke aan. De Collonel VAN PABST, Bevelhebber over de *Hollandsche* Vestingen aan die Rivier, nam het heusche aanbod van eenige Oxhoofden Genever, als een Vaderlandsch geschenk, tot verkwikking van het Krysvolk, by eenen brieve door den Hoofdschout van *Schiedam*, uit naam van eenige Kooplieden dier Stad, voorgesteld, met dankbaarheid aan (*).

Gesteldheid onzes Lands ter zelfverdeediging te Lande.

Niemand der Gesteltenisse van ons Land kundig, en 't zelve met een krygservaaren oog beschouwende, zal een dikwyls gemaakte aanmerking kunnen tegenspreeken, dat 'er naamlyk geen Land is, zo geschikt om onindringbaar voor den Vyand ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1988—1990.

maakt te worden: mits men een verdeedigenden Oorlog, overeenkomstig met des Lands gesteldheid voere. Ieder Rivier is, als 't waare, een Voormuur; en een bekwaam Ingenieur weet de plaatzen, waar de Vyand volstrekt komen moet, te onderscheiden, en op deeze beschikkingen te maaken om den verderen doortocht te beletten, door op de Dyken en groote Wegen, behoorelyke Posten op te werpen; of de Steden, zo deeze in den weg komen, in staat te stellen om den Vyand naar eisch te ontvangen, die zich, door wel aangelegde Onderwaterzettingen, genoodzaakt vindt, deeze Steden of Posten, hem zo bezwaarlyk gemaakt, te vermeesteren zal hy verder ten Lande indringen. Is dan, gelyk door veelen beweerd wordt, ons Gemeenebest niet in staat om zo veel Krygsvolks op de been te brengen als vereischt wordt om magtige Mogenheden, die 't zelve omringen, het hoofd te kunnen bieden, zo moet het zyne veiligheid in goede Vestingen en welaangelegde Posten zoeken, de Grenssteden en Magazynen in den besten staat onderhouden.

XX. BOEK. 1784.

De bezorging deezer tot 's Lands Verdeediging hoogstnoodige zaaken is doorgaande aan den Raad van Staaten aanbevolen. Dan by den aanvang der oneenigheden tusschen onzen Staat en den Keizer, vervoegden zich ten huize van den Generaal Major en Directeur Generaal van 's Lands Vestingwerken DU MOU-

Drie Pensionarissen onderhouden DU MOULIN, over den staat van 's Lands Verdeediging.

X 2

XX. BOEK. 1784. MOULIN, (een Man van die uitsteekende bekwaamheid, dat FREDERIK DE GROOTE, met een eigenhandigen Brief, hem, op de voordeeligste voorwaarden, verzogt hadt in zynen dienst over te komen, en by wien de Alleenheerscheresse aller *Russen*, langen tyd hadt aangehouden om als Hoofd van het Ingenieur Corps, onder aanbod van grooter voordeelen dan hy hier ooit kon verhoopen, in haaren dienst te treeden; aanbiedingen beide door hem afgeslaagen,) eerst de Pensionarissen der Steden *Dordrecht* en *Amsterdam* DE GYZELAAR en VAN BERCKEL, en kort daar op de Pensionaris der Stad *Gouda*, VAN WYN. Welke drie Pensionarissen hem hadden te kennen geeven, wel gaarne onderrigt te willen zyn omtrent den staat der Frontieren in *Staats Vlaanderen*, en te weeten, of deeze, by een voorkomenden aanval, den vereischten tegenstand zouden kunnen bieden, dat zy dachten by niemand beter dan by hem zich te kunnen vervoegen, en de noodige opheldering verzogten.

Deeze geeft een allerongunstigst Verslag. DU MOULIN hadt daar op dit ongunstig antwoord gegeeven, dat niet alleen *Staats Vlaanderen*; maar alle de Frontieren van de Republiek, zich buiten staat van tegenweer bevonden; ja dat het met alle zodanig slegt gesteld was, dat, van welk eene zyde de Vyand zich aanboodt, hem nergens eenigen tegenstand zou kunnen geboden worden, zo dat hy

zelfs

zelfs geen Wykplaats of *Point d'Appuy* voor 't Leger van den Staat aan de hand zou weeten te geeven; dat het in orde brengen der Frontieren, zodanig dat men 'er den Vyand voor zou durven afwagten, het werk niet was van eenige Maanden, al ware het ook, dat men zulks, in tyd van nood, met alle de schatten van de Republiek, zou willen betaalen; maar dat daar toe dan nog eenige Jaaren zouden vereischt worden, en wel een gerusten tyd van Vrede.

XX. BOEK. 1784.

Dit Antwoord deedt een tweede Vraag gebooren worden, of hy Directeur Generaal daar over, Eeds- en Amptshalven, nimmer eenige Voorstellen hadt gedaan? Overeenkomstig met de zuivere waarheid hadt hy deeze met Ja moeten beantwoorden; en gezegd, dat hy, in Wynmaand des Jaars MDCCLXXV, een volledig Ontwerp hadt aan de hand gegeeven om *Staats Vlaanderen* in een gedugten Staat van tegenweer te brengen.

Betuigt deswegen meermaalen Voorstellen gedaan te hebben.

De Heer DU MOULIN hadt, gelyk hy in eenen Brieve aan den Raad van Staaten schreef, niet getwyfeld om aan die Staatsdienaaren deeze Openingen te geeven, wel verzekerd, dat, zo wanneer de alleszins beschreienswaardige staat van alle de Frontieren des Lands nader ter kennisse van hun Ed. Groot Mogenden gebragt wierd, Hoogstdezelven, met de overige Bondgenooten, het in staat van tegenweer brengen derzelven, op alle

XX. BOEK. 1784 mogelyke wyzen zouden bevorderen, als een zaak, welke ten eenigen tyde voor allen de grootste en allernadeeligste gevolgen zou kunnen hebben.

Door den Raad van Staaten verboden verdere Openingen te geeven. De Raad van Staaten oordeelde, als Commissarissen tot de Militaire zaaken, DU MOULIN voor zich te moeten ontbieden, om hem over dit gebeurde te onderhouden. Hy erkende de waarheid van de hem gevraagde en door hem gegeevene Openingen, met byvoeging dat hy aan één dier Pensionarissen hadt ter hand gesteld een Vertoog in Oogstmaand des Jaars MDCCLXXXI by den Raad van Staaten ingediend, betreffende den toestand der Frontieren van den Staat in 't algemeen, welk Vertoog hy vervolgens hadt terug bekomen. — Ingevolge eens besluits des Raads van Staaten kreeg hy kennis, dat dezelve zyn gedrag in deezen gehouden geenzins konden goedkeuren, en hem verboden, om, zonder vooraf gekreegene toestemming, van hun Ed. Mogenden, aan iemand, wie ook, in 't vervolg, eenige Opening van den Staat van 's Lands Frontieren te geeven, veel min mede te deelen, eenige Plans, Kaarten, Papieren of Memorien daar toe betrekkelyk.

Gelastigden door *Holland* benoemd om na den staat der Frontieren en By Staaten van *Holland* was, ondertusschen, besllooten de Heeren DE GYZELAAR, VISSCHER en DE KEMPENAAR Pensionarissen en Gewoone Afgevaardigden der Steden *Dordrecht*, *Amsterdam* en *Alkmaar*, nevens den Raad-

pen-

pensionaris VAN BLEISWYK te gelasten om by de Heeren DU MOULIN, en den Generaal VAN MARTFELDT, als eerste Officier van 's Lands Artillerie, wegens den daadlyken toestand van 's Lands Magazynen en Arsenaalen, behoorelyk onderzoek te laaten doen; de redenen, die het verval daar in zouden mogen veroorzaakt hebben, op te speuren; en de middelen te weeten, welke tot herstel en verbetering zouden kunnen dienen. ——Buiten de weete van den eerstgemelden reeds ontvangen kreegen zy een algemeen berigt van den laatstgenoemden, wegens verzendingen van Krygsbehoeften na verscheide Vestingen in *Staats Vlaanderen.*

XX. BOEK. —— 1784. Magazynen onderzoek te doen.

Doch de Raad van Staaten, door den Heer VAN MARTFELDT, onderrigt van deeze Onderhandelingen en dit Staatsbesluit van *Holland*, kreeg deeze een dergelyk verbod van denzelven, omtrent het doen van verdere Openingen, wegens den toestand van 's Lands Magazynen, als reeds aan DU MOULIN gegeeven was, omtrent de gesteltenis van 's Lands Frontieren (*).

VAN MARTFELDT verboden opening van den staat der Magazynen te geeven.

De Heeren Generaals, vervolgens, een en andermaal voor Gelastigden van hun Ed. Groot Mogenden ontboden, gaf de Heer DU MOULIN aan dezelve kennis van

De Heeren DU MOULIN en VAN MARTFELDT in

(*) *Resol. van Holl.* 24 Dec. 1783. *Resol. van den Raad van Staaten* 6 en 16. Jan. 1784.

XX. BOEK. 1784. byzondere bescherming van hun Ed. Groot Mogenden genomen.

van het Verbod des Raads van Staaten, en verzogt deswegen verschoonđ te mogen weezen van het doen eeniger verder verzogte Openingen. Op deeze verontschuldiging merkten de Gelastigden aan, „ dat het geenzins de Intentie van den „ Raad zou hebben kunnen zyn om „ deeze Interdictie tot hun Ed. Groot „ Mogenden uit te strekken; dat dit; bui„ ten twyfel, eene verkeerde en te rui„ me interpretatie der gemelde Resolu„ tie van den Raad zou weezen." Intusschen vonden zy goed om van het reeds aan hun medegedeelde, en wat daar omtrent was voorgevallen, ter Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden verslag te doen. Te veel was hun ontdekt, om dit werk, door tegenstand des Raads van Staaten, te laaten steeken; weshalven zy de Heeren DU MOULIN en VAN MARTFELDT in hunne byzondere Bescherming namen tegen alle onaangenaame bejegeningen, die hun, ter zaake van te geevene Openingen aan de Gecommitteerden van hun Ed. Groot Mogenden, onverhooptlyk zouden mogen worden aangedaan. —— De Ridderschap en Edelen betuigden als nog geneegen te zyn om met de verdere Leden te stemmen tot een behoorelyk Onderzoek aangaande de gesteldheid der Frontieren van den Staat, en 't geen daartoe betrekkelyk was; doch dat zy, van de verdere Leden verschillende over de wyze op welke dit Onderzoek behoorde ingerigt

en

en in 't werk gesteld te worden, in geenen deele konden goedkeuren die Middelen, welke daar toe, met voorbygaan van den Raad van Staaten, door het Kanaal van Officieren, in Eed en Dienst van de Generaliteit staande, reeds aangewend waren, en op den voet van het thans omhelsde Verslag, verder stonden aangewend te worden. Dat aan den Raad van Staaten de zorg en het bestuur van 's Lands Fortificatien aanbevolen zynde, dat Collegie dan ook, wegens zodanig verzuim, als des aangaande mogt hebben plaats gehad, aangesprooken moest worden; terwyl zy zich verzekerd hielden, en ten vollen verzekerd waren, dat de Raad van Staaten niet zou weigeren, aan hun Hoog Mogenden, of aan Heeren derzelver Gecommitteerden, eene volkomene Opening nopens den staat van 's Lands Frontieren te geeven. Op deeze gronden moesten zy het Verslag wraaken, en het Besluit tegenspreeken (*).

De Raad van Staaten verantwoord zich by hun Hoog Mogenden.

De Raad van Staaten, wel bemerkende, dat Staaten van *Holland*, ondanks het gedaane Verbod aan de Generaals DU MOULIN en VAN MARTFELDT, het Onderzoek op de reeds begonne wyze zouden voortzetten, vervoegden zich by hun Hoog Mogenden met een Brief, meer eene voorloopige Verdeediging, wegens

(*) *Resol. van Holl.* 16. en 28 Jan. 1784.

XX. BOEK. 1784.

gens hun gehouden gedrag, dan een bewys behelzende, van de onbevoegdheid der genomene maatregelen van Staaten van *Holland*. Immers naa eene herhaalde betuiging van hunne geneigd- en bereidvaardigheid om aan de Bondgenooten alle Openingen te geeven, welke men ten opzigte van den toeſtand der Frontieren van den Raad zou kunnen eiſchen, en een beklag over de gehoudene handelwyze der Staaten van *Holland* in deezen, vaaren zy voort met zich te beroepen op hunne gedaane verrigtingen, ter aantooning, dat, zedert den Vrede van *Aken*, de Raad, voor zo verre zulks in deszelfs vermogen was geweest, en het van denzelven hadt afgehangen, zich bevlytigt hadt om alles te werk te ſtellen wat kon dienen tot verbetering der Frontier-Plaatzen, en bezorging der Magazynen; doch dat het hun ſteeds ontbrooken hadt aan noodige Penningen, die of niet, of ſlegts gedeeltelyk, toegeſtaan, en zeer gebrekkig opgebragt waren. De Bondgenooten vleiden zy zich, zouden, uit al het bygebragte, wel verzekerd zyn, dat zy den Raad voor als nog niet bekwaam gemaakt hadden, om de Frontieren des Lands, in een ſtaat van verdeediging te ſtellen, en de Magazynen derwyze te voorzien, als zonder twyfel noodzaaklyk was: waar om dezelve op het verſchaffen van Penningen aandrong (*).

Wel-

(*) *Reſol. van den Raad van Staaten* 16 Feb. 1784.

XX. BOEK. —— 1784. Op welk een voet DU MOULIN vryheid kreeg, van den Raad van Staaten,

Welhaast nam deeze zaak eene andere gedaante aan. De Heer DU MOULIN, verstaan hebbende, dat hy eerstdaags weder voor de Gelastigden van *Holland* zou ontboden worden, verwittigde den Raad van Staaten deswegen, met byvoeging, dat zyn herhaald beroepen op 't gedaane Verbod om hun verdere Opening te geeven, hem niets anders hadt te wege gebragt dan eenige dagen tyd van beraad. In deeze benarrende omstandigheid bediende hy zich van de bepaaling by 't Verbod gevoegd, *zonder vóór af verkreegene toestemming des Raads*, en verzogt te mogen weeten, of hy deeze mogt erlangen, dan of hy steeds voort moest gaan, met zich te blyven verschoonen, uit hoofde van den last hem opgelegd. —— De Leden van den Raad zagen zich gedrongen, en namen een Besluit, 't welk verwondering baarde by elk, die zich de voorige Besluiten en den Brief aan hun Hoog Mogenden herinnerde; „ zy verstonden," om hunne eigene taal te gebruiken, „ zonder in 't „ allerminste af te gaan van het gesusti„ neerde, op goede gronden berustende, „ dat de Raad van Staaten niet verpligt „ was aan ieder der gezamenlyke Bond„ genooten, afzonderlyk, te geeven die „ Opening, nopens den staat van de Ge„ neraliteits Frontieren of Magazynen, „ welke elk van dezelve zou mogen „ goedvinden te requireeren, veel min „ toe te geeven, dat, met voorbygang

„ van

XX. BOEK. 1784.

„ van den Raad zelve, alle zodanige
„ Opening van Officieren, Bediendens,
„ of Geëmployeerdens, in Eed en Dienst
„ van hun Ed. Mogenden staande, kon
„ of behoorde gevergd te worden, niet
„ te min in consideratie, dat hun Ed.
„ Mogenden aan zich gereserveerd had-
„ den, om des goedvindende het Con-
„ sent tot de Opening aan den Directeur
„ Generaal DU MOULIN te verleenen;
„ en dat 'er geen de minste reden was,
„ om eenigzins te verbergen, het geen
„ dien aangaande zou mogen gepasseerd
„ zyn, en verlangd worden, in dit singu-
„ lier geval, aan hem zou worden ge-
„ permitteerd, om de verlangde Ope-
„ ning aan de Gecommitteerden van de
„ Heeren Staaten van *Holland* en *West-*
„ *Friesland* te mogen geeven: hem niet
„ te min gelastende, om telkens aan hun
„ Ed. Mogenden een exact schriftlyk
„ Rapport te laaten toekomen van 't geen
„ aan hem voorgehouden en van de
„ Opening welke door hem gegeeven
„ zou zyn, als mede om, by provisie,
„ een schriftlyk Rapport in te geeven
„ van het gepasseerde in de Conferen-
„ tien, welke bereids mogten plaats ge-
„ had hebben (*)."

Verslag van 't geen de Gelastig-

Met hoe veel gronds de Raad van Staaten, zo in den Brieve aan hun Hoog Mogenden, als in dit Besluit, zich op hun-

(*) *Resol. van den Raad van Staaten* 27 Feb. 1784.

hunne gedaane verrigtingen mogten beroepen laaten wy den Leezer onzer Geschiedenisse beoordeelen uit het geen de Gelastigden van *Holland*, die den Heer PIETER PAULUS tot derzelver Secretaris in deeze zaak hadden aangenomen, ter Staatsvergadering inleverden, by de overgave van de breedvoerige ingewonne Rapporten, zo van den Generaal Major DU MOULIN, Directeur Generaal van 's Lands Fortificatien, als van den Generaal Major van MARTFELDT, eerste Officier van 's Lands Artillerie.

den uit de Heeren DU MOULIN en MARTFELDT verstaan hadden.

„ *Zy* vertrouwden," op dat wy de eigene woorden afschryven, „ dat aan hun „ Ed. Groot Mogenden, op de overtuigendste wyze, uit dit Rapport, zou „ blyken, dat de staat van 's Lands Frontieren in 't gemeen, en van *Staats* „ *Vlaanderen* in 't byzonder, zich in „ de daad in zulk een staat bevonden, „ als dezelve, door de Heeren Gedeputeerden der Stad *Dordrecht*, den vier en „ twintigsten van December MDCCLXXXIII „ waren voorgedraagen; ten dien effecte, „ dat de gevolgen daar van ten uitersten „ te apprehendeeren moesten zyn.

„ Dat zy Heeren Gecommitteerden, „ al verder, vertrouwden, dat hun Ed. „ Groot Mogenden, naa een examen „ van 't voorz. Rapport, en (des noods) „ van de daar by dienende verificatoire „ Documenten, met hun ligtlyk zouden „ overeenstemmen, dat *eene ten eenemaal* „ *onbegrypelyke Naalaatigheid* in het doen

„ ten

XX. BOEK. 1784.

„ ten uitvoer brengen van de Plans tot
„ het in behoorelyken ſtaat van defenſie
„ brengen van 's Lands Frontieren, al-
„ leen voor de oorzaak en reden kan
„ worden gehouden van de voorz. on-
„ gelukkigen ſtaat derzelver Frontieren;
„ *eene Naalaatigheid*, welke hun Ge-
„ committeerden van dien aart was voor-
„ gekomen, *dat zy ſchroomden de billy-*
„ *ke en regtmaatige Gevoeligheid van hun*
„ *Ed. Groot Mogenden des aangaande te*
„ *animeeren, en liever verkoozen het culpa-*
„ *ble daar van aan de Beoordeeling van*
„ *Hoogstdenzelven, en de verdere Hooge*
„ *Bondgenooten, over te laaten.*

„ Dat dit Verzuim hun, egter, te
„ onverſchoonelyker was toegeſcheenen,
„ daar door, dat, tot het in ſtaat ſtel-
„ len van 's Lands Frontieren, zo wel
„ in het gemeen, als in 't byzonder,
„ van tyd tot tyd, ja byna onophoude-
„ lyk, mitsgaders op de treffendſte en
„ dringendſte wyze, door den voor-
„ noemden Generaal Major en Directeur
„ Generaal de noodige Exhortatien aan
„ den Raad van Staaten zyn gedaan, en
„ de notabelſte Concepten zyn geſuppe-
„ diteerd, *zonder dat daar op eenig Re-*
„ *guard is geſlaagen*, veel min eenige
„ Executie gevolgd: zodanig, dat zy
„ Gecommitteerden hier uit, als mede
„ uit het geene hun ten opzigte van
„ den actueelen ſtaat van 's Lands Ma-
„ gazynen en Arſenaalen is te vooren
„ gekomen, hebben moeten beſluiten,

„ *dat*

„ *dat het Systema van den geenen, wiens* XX.
„ *invloed in de voornaamste deelen van* BOEK.
„ *'s Lands Gouvernement, met naame ook*
„ *in den Raad van Staaten, aan de Land-* 1784.
„ *zaaten en aan de Leden der Hooge Re-*
„ *geering zelve, nu zo lang tot een alge-*
„ *meenen steen van aanstoot heeft gestrekt,*
„ *in 't generaal schynt te zyn geweest,*
„ *om de Republiek, zo wel te Lande als*
„ *te Water, in een volstrekt lydelyke en*
„ *van alle Defensie ontblootte situatie te*
„ *houden; ten einde haare Ingezetenen,*
„ *door de vrees voor buitenlandsch Geweld,*
„ *in de gewenschte Onderwerping aan dee-*
„ *zen wetteloozen en onnatuurlyken Invloed*
„ *steeds gehouden zou zyn geworden.*

„ Dat, voorts, aanbelangende de Mid-
„ delen, die tot Herstel en Verbetering
„ van het vervallene zouden kunnen die-
„ nen, hun Gecommitteerden, provisio-
„ neel geene betere Middelen waren voor-
„ gekomen, dan die zelfde, welken door
„ den Heer DU MOULIN, by des-
„ zelfs Memorie van zeven en twintig
„ Aug. MDCCLXXXI aan den Raad
„ van Staaten nader en in het breede
„ zyn opgegeeven, en welken daar in
„ zouden moeten bestaan.

„ „ Dat door den Directeur Generaal
„ „ zouden moeten worden gedaan de
„ „ noodige Inspectien en Waterpassin-
„ „ gen, alomme door 's Lands Fron-
„ „ tieren, mitsgaders gemaakt zodanige
„ „ Kaarten, als op verscheide Plaatzen
„ „ niet voor handen zyn; ten einde
„ „ alzo een generaal Plan van Defensie

„ „ voor

XX. BOEK. 1784.

„ „ voor de Republiek te kunnen for-
„ „ meeren: en dat voorts zouden be-
„ „ hooren ondernomen, en met allen
„ „ mogelyken spoed voortgezet te wor-
„ „ den alle die Concepten van den
„ „ zelfden Directeur Generaal, welke
„ „ bereids aan den Raad van Staaten
„ „ overgegeeven zyn, en waar op het
„ „ werk voor lang hadt kunnen wor-
„ „ den ondernomen.

„ Dat dien volgende zy Heeren Ge-
„ committeerden, aangezien de nood-
„ zaaklyke pressance der zaak, verder
„ van gedagten waren, en aan hun Ed.
„ Groot Mogenden in Consideratie ga-
„ ven, om, met overzending van eene
„ Copie of Exemplaar van het voorz.
„ Rapport, daar van by eene circulaire
„ Missive al mede kennis te geeven aan
„ de Heeren Staaten der byzondere Pro-
„ vincien, met exhortatie, om Hoogst-
„ derzelver Gedeputeerden ter Generali-
„ teit, dien conform, ten spoedigsten wel
„ te willen gelasten, om daar toe de
„ noodige aanschryving aan den Raad
„ van Staaten te helpen doen; en alzo
„ tot het voorz. oogmerk van hun Ed.
„ Groot Mogenden te concurreeren.

„ Dat zy Heeren Gecommitteerden,
„ wyders, van gedagten waren, dat, in
„ Consideratie dat den Lande aan het heb-
„ ben van een bekwaam Corps Ingenieurs
„ zo veel meer gelegen is, als deszelfs
„ sterkte en behoud meer bestaat in wel in-
„ gerigte Frontieren, daar omtrent zou be-

„ hoo-

„ hooften te worden geamplecteerd het „ Plan van Verbetering van 't zelfde „ Corps, door den voornoemden Generaal Major en Directeur Generaal, in „ den Jaare MDCCLXXVI, overgeeven; „ en in dit voorz. Rapport breeder gementioneerd; en dat het zelfde Plan, „ tot dat einde, van wegen hun Ed. „ Groot Mogenden, behoorde te worden „ gesteld in handen van zyne Doorluchtige Hoogheid, als Capitein Generaal „ deezer Provincie, met verzoek om „ deszelfs Consideratien en Advys daar „ op aan hun Ed. Groot Mogenden, zo „ spoedig mogelyk te doen toekomen. XX. BOEK. 1784.

„ Dat, wyders, betreffende den actueelen Staat van 's Lands *Magazynen*, „ en *Arzenaalen*, zy Heeren Gecommitteerden desgelyks hadden geconfereerd met den Heer Generaal Major „ MARTFELDT, als eerste Officier van „ 's Lands Artillerie; en al mede, tot „ hun hartlyk leedweezen, aan hun Ed. „ Groot Mogenden moesten rapporteeren, „ dat dezelve zich ook niet in zodanige „ situatie bevinden, als de critique toestand van de Republiek Gecommitteerden wel zou hebben doen hoopen „ en verlangen.

„ Dat zy Heeren Gecommitteerden „ vermeenden, dat zulks duidelyk genoeg zou blyken uit den inhoud van „ het Rapport, 't welk zy de eer hadden by deezen over te leggen, met „ de verificatoire Documenten, tot het

XX. BOEK. 1784.

„ zelve specteerende; mitsgaders, dat „ daar uit zou appareeren de oorzaak „ en redenen van 't zelve verval; als „ welke hun oogenschynlyk waren voor- „ gekomen, *te moeten gezogt worden in* „ *die zelfde Directie van zaaken, en in* „ *dat zelfde Systema, 't welk het Verval* „ *van 's Lands Frontieren, in voege voor-* „ *schreeven, heeft weten te effectueeren, ten* „ *minsten, dat zy Heeren Gecommitteer-* „ *den, uit alle omstandigheden van zaa-* „ *ken, voor zich zelven daar van in hun* „ *gemoed ten vollen geconvinceerd waren.*

„ Dat de menigvuldige en byna con- „ tinueele discussien, welke meer dan „ twintig jaaren agter een, tot verbaa- „ zing van een ieder, in 's Lands Ge- „ schutgieteryen, hebben plaats gehad, „ en de gedurige afkeuringen van Ge- „ schut, om de geringste, en volgens het „ oordeel van des kundigen, geene noe- „ menswaardige bagatellen, dit Systema „ ten klaarsten manifesteeren; te meer, „ wanneer men daar by in consideratie „ neemt, dat nog *twaalf* van de alzo „ afgekeurde Stukken voor handen zyn, „ die aan Heeren Gecommitteerden door „ den Generaal Major MARTFELDT als „ *zeer superieur* zyn opgegeeven, ja waar „ van vier Stuks, in het Kamp by *Oos-* „ *terhout*, in den Jaare MDCCLXIX, ge- „ ëmploieerd geweest zynde, zo wel in „ de rigting als in het effect van Schoo- „ ten perfect goed bevonden zyn, en de „ goedkeuring van een ieder, en met

gaa-

XX. BOEK. 1784.

„ naame van zyne Doorlugtige Hoog-
„ heid, hebben weggedraagen; en dat
„ de toenmaalige Geschutgieter (VER-
„ BRUGGE) naauwlyks was afgedankt
„ en gedimiteerd, of dat dezelve, door
„ den Heer YORKE, in dienst van *En-*
„ *geland* werd overgenomen en *Enge-*
„ *land* alzo van eenen kundigen Geschut-
„ gieter voorzien.

„ Dat, betreffende de Middelen, wel-
„ ke zouden kunnen dienen, om dit
„ Verval, op de beste en spoedigste wy-
„ ze, te herstellen, zy Heeren Gecom-
„ mitteerden van gedagten waren, dat,
„ in de eerste plaats, de zaaken ter Ge-
„ neraliteit daar heenen behoorden te
„ worden gedirigeerd, dat den Raad van
„ Staaten werd aangeschreeven, om, met
„ den meesten spoed, te doen aangie-
„ ten het noodig Metaal Geschut, en
„ voorts te doen aankoopen het nog de-
„ ficieerend Yzer Geschut, met deszelfs
„ verdere Munitie en toebehoorens van
„ Oorloge; en dat tot dit einde de Hoo-
„ ge Bondgenooten by de voorz. circu-
„ laire Missive al mede zouden behoo-
„ ren te worden geëxhorteerd, ten ein-
„ de Hoogstdenzelven hunne Gedepu-
„ teerden ter Generaliteit den noodigen
„ last zouden doen toekomen. — Doch dat
„ zy Heeren Gecommitteerden aan hun
„ Ed. Groot Mogenden, op dit respect,
„ verder in consideratie moesten geeven,
„ om, aangezien tot het gieten van een
„ genoegzaam getal Geschut, tot sup-

XX. BOEK. 1784.

„ pleetie van het nog ontbreekende in „ de respective Frontieren van de Re„ publiek, een zeer geruime tyd zal „ worden vereischt, en het Land intus„ schen, by gebrek van genoegzaam Ge„ schut, aan het grootste gevaar zou kun„ nen worden geëxponeerd, het defici„ eerend getal Metaale Stukken in de „ Vestingen van *Staats Vlaanderen* te „ suppleeren uit de Vestingen van dee„ ze Provincie, mits de Raad van Staa„ ten aannaame aan deeze Provincie te „ betaalen de kosten van 't zelve Ge„ schut; en voorts de Heeren Gecom„ mitteerden van wegen deeze Provin„ cie in den Raad van Staaten te au„ thoriseeren, om daar van in den Raad „ Opening te doen; en, in gevalle zulks „ by den Raad van Staaten alzo mogt „ worden gegouteerd, daar van aan Hee„ ren Gecommitteerde Raaden alhier in „ den *Haage* kennis te geeven, om door „ middel van dezelve deeze hun Ed. „ Groot Mogenden welmeeninge ten „ spoedigsten te doen ter executie leg„ gen, en tot dat einde Gecommitteer„ de Raaden, daar toe te authoriseeren „ by deezen —— met last, zo wel aan „ Gecommitteerde Raaden van wegen „ deeze Provincie in den Raad van Staa„ ten, als aan welgemelde Gecommit„ teerde Raaden, om van alle derzelver „ verrigtingen ter Vergadering alhier „ Rapport te doen.

„ Dat, wyders, zy Heeren Gecommit-

„ mitteerden gemeend hebben hun Ed. XX.
„ Groot Mogenden nog in consideratie BOEK.
„ te moeten geeven, dat, aangezien zy
„ van den staat van 's Lands Magazy- 1784.
„ nen en Arzenaalen, (blykende uit
„ het voorz. Rapport) ten opzigte van
„ *Staats Brabant*, (*Maastricht* en *Venlo*
„ uitgezonderd,) en van de Provincien
„ van *Gelderland*, *Overysfel*, enz., door
„ den Generaal Major MARTFELDT,
„ niet hebben kunnen worden geinfor-
„ meerd, de Heeren Gecommitteerden
„ van deeze Provincie in den Raad van
„ Staaten zouden worden gelast, om
„ van den actueelen staat van 's Lands
„ Magazynen en Arzenaalen, in *Staats*
„ *Brabant*, *Gelderland*, *Overysfel*, enz.
„ aan Heeren Gecommitteerden van hun
„ Ed. Groot Mogenden een pertinente
„ en specifique opgave te doen; ten ein-
„ de, dezelve opgave gezien zynde, deeze
„ Gecommitteerden in staat zouden wee-
„ zen, om aan hun Ed. Groot Mogen-
„ den verder te kunnen suppediteeren,
„ zodanige middelen tot herstel van 't
„ Verval, 't welk aldaar zou mogen
„ plaats hebben, als de Heeren Gecom-
„ mitteerden, in dat geval zouden mee-
„ nen te behooren,

„ Terwyl zy Heeren Gecommitteer-
„ den, ten laatsten, gemeend hebben
„ aan hun Ed. Groot Mogenden nog te
„ moeten voordraagen, dat hun is voor-
„ gekomen, dat, tot voorkoming van
„ soortgelyk Verval in den staat van

 „ 's Lands

XX. BOEK. 1784.

„ 's Lands Frontieren en Magazynen,
„ by hun Ed. Groot Mogenden behoor-
„ de te worden geresolveerd, *dat de*
„ *Heeren Gecommitteerden van wegen dee-*
„ *ze Provincie in den Raad van Staaten*
„ *voortaan 's jaarlyks aan hun Ed. Groot*
„ *Mogenden zouden doen een behoorelyk*
„ *gedetailleerd Rapport van den staat van*
„ *'s Lands Frontieren en Magazynen in*
„ *het algemeen, en in 't byzonder van 't*
„ *geene, het welk tot melioratie van de-*
„ *zelve door den Raad van Staaten zou*
„ *weezen in 't werk gesteld; ten einde hun*
„ *Ed. Groot Mogenden in staat zouden*
„ *zyn om altoos, naar bevind van zaaken,*
„ *en eer het zomtyds te laat is, te kun-*
„ *nen resolveeren, zodanig als zy ten mees-*
„ *ten dienste van den Lande zouden vinden*
„ *te behooren:* en dat van deeze alzo ge-
„ nomene Resolutie, by de voorsz. cir-
„ culaire Missive, aan de Heeren Staa-
„ ten der overige Provincien kennis
„ zou behooren te worden gegeeven.

„ Mitsgaders, dat de Heeren Gecom-
„ mitteerden van wegen deeze Provin-
„ cie in den Raad van Staaten al mede
„ zouden behooren te worden gelast om
„ zorge te draagen, dat by den Raad
„ van Staaten, tot het werk der Maga-
„ zynen en Arzenaalen, niet telkens wer-
„ den geëmployeerd zodanige Officieren,
„ welke nog verre af zyn van als Chefs
„ van 's Lands Artillerie te kunnen wor-
„ den geconsidereerd, en dat de eerste
„ Officieren van de Artillerie daar van

„ alzo

„ alzo niet werden ignorant gehouden; „ neen, maar integendeel, dat niemand „ in zyne functie eenige præjudicie wer- „ de toegebragt, of dat de belangens „ van den Lande alzo aan min ervaare- „ nen worden gedemandeerd; maar dat „ elk werde geëmployeerd in zyne wet- „ tige relatie en officie; waar van aan „ hun Heeren Gecommitieerden is voor- „ gekomen, dat in deezen, tot præjudi- „ cie van den Lande, zeer dikwyls is „ en misschien nog dagelyks word gelux- „ eerd."

Ontwerp tot een Brief aan de overige Bondgenooten.

Een ontwerp tot den rondgaanden Brief aan de andere Gewesten, met de punten in 't Verslag daar toe aangestipt, bragten de Gelastigden tessens ter tafel. Zy wilden daarin, naa een Berigt van het deswegen ter Staatsvergadering van *Holland* voorgevallene, hun onder anderen aangeschreeven hebben. „ Wy meenen „ van de Lands vaderlyke zorge van U „ Ed. Mogenden billyk te mogen ver- „ wagten, dat U Ed. Mogenden, voor „ al in tyden, hoedanig wy thans beleeven, zich in deeze zaake niet zullen „ onttrekken; neen, maar met ons gaar- „ ne de hand zullen leenen, tot de Exe- „ cutie van al het voorschreevene; daar „ het Verval van dat aanbelang is, dat, „ indien daar in door geene spoedige en „ efficacieuse middelen wordt voorzien, „ wy als dan zouden vermeenen, dat „ de Republiek het overige Militaire- „ Weezen, dat de Defensie te Lande

XX. BOEK. 1784.

„ tot onderwerp heeft, in 't geheel zou-
„ de kunnen agterlaaten, en de hooge
„ Bondgenooten van deezen, in zodanig
„ geval, noodloozen last van het onder-
„ houd van het Krygsweezen te Lande
„ zouden kunnen worden bevryd: te
„ meer, naardien het voor deezen Staat
„ altyd onmogelyk zal weezen, om eene
„ zodanige Armée op de been te bren-
„ gen, en te onderhouden, welke eenig-
„ zins in staat zal zyn, om de Repu-
„ bliek in het gemeen, en de Bezittin-
„ gen van de goede In- en Opgezete-
„ nen in 't byzonder, tegen de magtige
„ Nabuuren, die dezelve omringen, zon-
„ der welaaneengeschakelde en in goeden
„ staat onderhoudene Frontieren, te kun-
„ nen beschermen —— en waarom wy
„ niet willen schuldig gehouden worden
„ aan die onverhoopte gevolgen, welke,
„ door langer verzuim van voorschree-
„ ve Middelen, veelligt zouden kunnen
„ worden geoccasioneerd."

Nadere Berigten, wegens den staat van 's Lands Frontieren.

Om zulk een Verslag uit te brengen, om zodanig een Brief te ontwerpen, begrypt elk gereedlyk, dat de Rapporten van DU MOULIN en VAN MARTFELDT, welke zy ter Staatsvergadering inleverden, en aan de Staaten der andere Gewesten wilden gezonden hebben, zeer sterk over 't deerlyk Verval in die beide zo hoogstaangelegene stukken moesten spreeken. In de daad zy deeden het op eene ontzettende wyze. Wy kunnen, schoon 't geheel voor ons te om-

flagtig is, en tot byzonderheden afdaalt, die men van den aart onzes Werks vreemd zou mogen agten, niet nalaaten 'er eene en andere byzonderheid uit over te neemen.

XX. BOEK.
1784.

Kort Berigt van 't geen de Heer DU MOULIN, wegens de versterking van *Staats Vlaanderen* hadt voorgeslaagen.

Reeds in den Jaare MDCCLXXV hadt de Generaal DU MOULIN een Ontwerp opgeleverd om *Sas van Gend*, in zulk een staat te brengen, „ dat het, door „ een kundig en braaf Officier, van het „ noodige voorzien, verdeedigd worden- „ de, geschikt zou zyn, om een geheel „ Leger voor zich te doen versmelten;" en ten zelfden Jaare een ander Ontwerp opgegeeven tot versterking en verbetering van geheel *Staats Vlaanderen*, en te dier gelegenheid de aangelegenheid voorgedraagen van deeze Grenzen, „ en om ze „ zo sterk te maaken," gelyk hy zich uitdrukt, „ dat noch door *Oostenryk*, noch „ door *Frankryk*, iets met vrugt tegen „ ons Gemeenebest zou kunnen worden „ ondernomen." Dan hy beklaagt zich, hoe in stede dat deeze Grenzen, voor lange Jaaren, in een behoorelyken staat van tegenweer gebragt zouden weezen, „ de Vestingen 'er in tegendeel meest over- „ al vol gebreken waren, de Inundatien „ onvolmaakt, de Schorren opgeslykt, de „ Toegangen open, de Artillerie in sleg- „ ten staat, en de Magazynen onvoor- „ zien. Ja dat, indien het tot een Vre- „ debreuk kwame, alvoorens dit alles „ hersteld kon worden, de voorzigtig- „ heid eischen zou, het Land ten beste

 „ te

XX. BOEK. 1784. „ te geeven, en 'er onze Bezettingen, „ benevens het weinige, dat 'er nog bewaard wordt, uit te neemen; ten einde niet alles bloot te stellen om in „ Vyandlyke handen te vallen. —— Dat „ het verzuim en bederf van dit Land „ te meer te bewonderen was, daar het „ reeds, *zedert het eindigen der voorige* „ *Eeuwe*, aan geene Ontwerpen ontbrooken hadt *om de Natuur, door welke het* „ *Land in dien tyd byna onwinbaar was,* „ *door de Kunst te hulp te komen.*" Hy beroept zich op de Ontwerpen van den Generaal COEHOORN, en betuigt, „ dat, „ hadt men dit Meesterstuk, ten dien „ tyde, ten uitvoer gebragt *Vlaanderen* „ *de sterkste Frontier* zou geweest zyn, „ hem in de geheele Wereld bekend. „ Dan dat men, op eene jammerlyke „ wyze, de middelen door de Natuur „ zo ryklyk aan dit gedeelte van de Republiek tot deszelfs behoud geschonken, hadt verwaarloosd, tot schande „ van hun, die 'er de hand toe geleend „ hadden, of aan wier zorge deeze party, zedert geheel deeze Eeuw, was „ toevertrouwd geweest.

„ Wel hadt men, voor weinige Jaaren, „ eenige byzondere gedeeltens van dit „ Gewest verbeterd; doch verscheide „ dingen uitgevoerd, die min nuttig waren, of der Kunst tot schande strekten, en dat de waare Verbeteringen „ zo weinig van 't geheel uitmaakten, „ dat zy slechts als schakels konden

„ wor-

„ worden aangemerkt van de keten, XX.
„ welker sterkte in de onafgebrookenheid BOEK.
„ bestaan moest, en nog waren die ge- ———
„ deeltens slegts ten halven voltooid ge- 1784.
„ raakt. —— Van al het bovengemelde
„ in zyne ziel getroffen, hadt hy het
„ zyn noodzaakelyken pligt geoordeeld
„ dubbel op middelen bedagt te weezen,
„ waar door dit Land, zonder al te
„ groote kosten, en zonder dat talryke
„ Legers tot deszelfs Verdeediging zou-
„ den vereischt worden, binnen weinig
„ Jaaren, in een ontzaglyken staat van
„ tegenweer te brengen, zou zyn (*)."

De Heer DU MOULIN vleide zich daar in geslaagd te weezen, door het Plan van den grooten COEHOORN, 't volkomenste, 't welk, in den tyd dat het te voorschyn kwam, kon uitgedagt worden, ten grondslag te neemen, en over 't algemeen te volgen, met zodanige veranderingen, als de verergering der gelegenheid noodzaaklyk eischte. Wanneer de aangeweezene Gebreken hersteld waren, en de opgegeevene algemeene Inundatie

(*) Het aantal Krygsvolk, noodig tot verdeediging van dat geheele Land, bepaalt hy op slegts *zestien duizend Man Infantery, zeer weinig Cavallery, zes Compagnien Artillery, honderd en twintig Mineurs en verscheide Ingenieurs*, Lieden van ressource, en het Land doorkundig, die, met een braaf Officier aan 't hoofd, hun pligt doende, *het Land, met alle de Vestingen, een gansche Campagne aan een drievoudig getal van Vyanden zouden kunnen betwisten.*

XX. BOEK. 1784.

datie in ſtand gebragt was, meende hy, alleszins te mogen verzekeren, „ dat het „ Land, naar de Kunst verdeedigd wor„ dende, de talrykſte Legers voor zich „ zou zien verſmelten; daar wy eene „ vrye Gemeenſchap tusſchen onze Plaat„ zen van *Vlaanderen* onderling en met „ de agtergelegene Landen, open heb„ bende, altyd van Troepen, Krygs- en „ Mondbehoeftens zouden kunnen ver„ verscht worden."

Volgens eene ruwe rekening, dewyl tot een naauwkeurige nog veele zaaken moesten vooraf gaan, zouden de kosten van dit uitvoerig Ontwerp, weinig minder dan twee Millioenen bedraagen. — Wel groot was deeze ſom; maar men moest, zyns oordeels, daar tegen in aanmerking neemen, dat 'er verſcheide duizenden Gemeten Lands zouden worden ingedykt, alle in ſtaat om den Lande lasten op te brengen; terwyl men tefſens ontſlaagen zou zyn van het onderhoud eeniger Waterwerken, die 's jaarlyks geene geringe ſom beliepen. „ Zo „ lang," merkte hy op, „ 'er met ſtuk„ ken en brokken gewerkt en geen alge„ meen Plan omhelsd wordt, zou dit „ Frontier, en alle die zich in 't zelfde „ geval bevinden, zo veele Kankers zyn „ in de Finantien van den Staat; en, „ indien men niet mogt kunnen over„ gaan om een algemeen Plan ter ver„ ſterking van dit Land te volgen, vondt „ hy zich verpligt aan te raaden, nooit

„ een

„ een Stuiver meer aan dit Departement XX.
„ te kosten te leggen; maar, by tyds, BOEK.
„ alles, wat men niet ten prooy der
„ Vyanden laaten wilde, 'er uit te nee- 1784.
„ men. Dat 'er, zints den dood van
„ den grooten COEHOORN, niet te-
„ genstaande 'er onnoemelyke schatten
„ aan besteed waren, byna niets van
„ belang, ten minsten niets waarlyk
„ groot, voor den dag gebragt was. Zo
„ dat de Frontieren van den Staat in
„ het gemeen, hoe meer hy dezelve
„ leerde kennen, hem des te meer be-
„ kommerd maakten, voor de onheilen,
„ die derzelver gebrekkige toestand, by
„ eene Vredebreuk, zouden kunnen ten
„ gevolge hebben; en waar aan hy en
„ een ieder, wien het welzyn der Re-
„ publiek ter harte ging, niet dan met
„ den grootsten angst kon denken. Van
„ den dierbaaren Vredestyd moest men
„ derhalven gebruik maaken, om de drei-
„ gende gevaaren af te keeren." Waar toe hy drie Indykingen aanprees, en welk *alles, in vyf of zes Jaaren tyds, zou kunnen* voltooid worden: ook raadde hy het slegten van het Fort *St. Donaas* aan.

By 't zelfde Verslag hadt hy voorgedraagen, in zo verre zulks tot zyn Departement behoorde, in alle Vestingen van *Staats Vlaanderen*, onderzoek gedaan te hebben na den staat der Artillery en Magazynen; doch dat hy dezelve *allerslegtst* gevonden hadt: terwyl ondertus-

schen

XXI. BOEK. —— 1784.

schen de beste Fortificatien, op zich zelve slegts doode lichaamen waren, zonder zwaare Artillery, en dat het hier aan overal mangelde. —— Dan, niet tegenstaande het gewigt van dit Rapport, en de groote aangelegenheid der zaak zelve, was dit geheele Werk blyven slaapen, tot dat hy, in den Jaare MDCCLXXX, op aanschryven van den Collonel Ingenieur VAN SUCHTELEN, wegens eene Bedyking, den Raad van Staaten deswegen een nieuwen Voorslag deedt, met berigt dat daar de gesteldheid, in eenige opzigten, zedert het Jaar MDCCLXXV, zo zeer verergerd was, dat door middel van het toen ingeleverde Plan, zeker gedeelte niet meer in veiligheid gebragt kon worden, 'er niets overbleef dat het Ontwerp diens Ingenieurs, een volmaakt stuk in zyne soort, te volgen. —— Om zich buiten alle verantwoording te stellen hadt hy toen verklaard; „ dat het „ ten uiterste noodzaaklyk was, wilde „ men het Frontier van *Staats Vlaande-* „ *ren* niet gansch verlooren laaten gaan, „ handen aan 't werk te slaan, terwyl „ ieder Getty de Schorren meer en „ meer deedt ophoogen, en het nu daar „ omtrent reeds zo verre gekomen was, „ dat 'er weinig meer noodig ware, *om* „ *voor altoos den Weg, om* Staats Vlaan- „ deren, *door staande Inundatien te kun-* „ *nen beveiligen, af te snyden*: zo dat, by „ nalaating van dien, de Eed, welken hy „ den

„ den Lande gezwooren hadt, hem nood- XX. BOEK. 1784.
„ zaakte te vertoonen, dat 's Lands in-
„ trest dan alle verdere Fortresfen in
„ *Staats Vlaanderen* verbieden zoude,
„ als welke, gelyk de zaaken thans wa-
„ ren, en derzelver natuur nog dagelyks
„ erger wierd, nooit van weezenlyk nut
„ zouden kunnen weezen." Nogmaals
hadt hy, ten dien Jaare, naa op last
van den Raad van Staaten, die Frontier
nog nader in oogenschyn genomen te
hebben, op dit stuk ten ernstigste aange-
drongen. Doch het bleef zonder einde-
lyke beschikking als het voorige leggen.

Een nieuw Berigt van den Collonel
Ingenieur VAN SUCHTELEN, deedt
den Heer DU MOULIN, in 't Jaar
MDCCLXXXI, op de volvoering van
het laatste Plan aandringen, „ daar,"
gelyk hy zich liet hooren, „ *Staats*
„ *Vlaanderen*, in den tegenwoordigen
„ toestand, niet te verdeedigen was, dat
„ deszelfs verlies een te grooter slag
„ voor de Republiek zou zyn, daar het
„ eenen Vyand in staat zou stellen, om
„ vervolgens de overige even eens open-
„ liggende Frontieren, met des te min-
„ der moeite en gevaar, mede te be-
„ magtigen; dat het in orde brengen der
„ Frontieren; zo, dat men een Vyand
„ daar voor zou durven afwagten, het
„ werk niet was van eenige dagen, of
„ maanden, al ware het ook, dat men
„ zulks, in tyd van nood, met alle de
„ schatten van de Republiek wilde betaa-
„ len.

XX. BOEK. 1784.

„ len. —— Dat het hem voorkwam, „ van de dringendste noodzaaklykheid te „ weezen, dat aan dit Frontier, zo wel „ als aan de overigen, zonder tydsver„ zuim, de hand geslaagen wierd, *voor„ al, indien de omstandigheden, waar in „ de Republiek zich bevondt, den Raad „ van Staaten van die natuur mogt voor„ komen, dat dezelve in 't geval zou kun„ nen komen van, binnen kort, iets Vyand„ lyks aan deszelfs Landzyde te dugten „ te hebben.*" Nog twee keeren, in dat zelfde Jaar, hadt hy 'er op aangestaan; doch vrugteloos.

Eindelyk hadt deezen Generaal, in den Jaare MDCCLXXXII, wanneer de Eigenaars van eenige Schorren verzogt hadden, dezelve te mogen bedyken, zich gedraagende aan 't geen hy by verscheide Stukken, zints den Jaare MDCCLXXV, omtrent *Staats Vlaanderen*, „ mogelyk „ tot verveelens toe, aan den Raad hadt „ voorgedraagen, op nieuw betuigd, dat „ *Staats Vlaanderen*, zo als het thans „ gesteld was, niet kon verdeedigd wor„ den, en dat, ingevalle het voorneemen „ niet zyn mogt, om daar tegen in ééns, „ door het omhelzen van een algemeen „ Plan te voorzien, het dan ook onver„ schillig was wat 'er mede geschiedde; „ dat, in zulk een geval, aan de goede „ Ingezetenen, ligtlyk kon worden ver„ gund, met deeze en verdere Schor„ ren, tot hun meeste voordeel, en vol„ gens hun verzoek, te handelen: maar

„ dat,

„ dat, indien de veiligheid van de Repu- „ bliek de behoudenis van het Frontier „ van *Vlaanderen* als nog vorderde, een „ weg ingeslaagen, en als dan, zonder „ anderen tydsverzuim, ten uitvoer moest „ gebragt worden het Plan door den Inge- „ nieur VAN SUCHTELEN, in den Jaare „ MDCCLXXX, opgegeeven: alzo men, „ toen reeds hadt moeten afwyken van „ 't geen in den Jaare MDCCLXXV „ was voorgeslaagen; schoon het, door 't „ verergen der gelegenheid, twyfelagtig „ was of het jongst ingediend Plan, thans „ nog wel zo volkomen aan 't oogmerk „ zou kunnen voldoen." —— In 't laatst des Jaars MDCCLXXXII hadt de Raad van Staaten, op het geduurig aanhouden der Ingezetenen, beslooten tot eenige Indykingen, overeenkomstig met het oogmerk van den Heer DU MOULIN, en was daar mede thans, in 't Jaar MDCCLXXXIV, een begin gemaakt.

XX. BOEK. —— 1784.

Omtrent het Frontier van *Bergen op den Zoom* hadt men de Verbeteringen door den Generaal DU MOULIN, in 't Jaar MDCCLXXIX, opgegeeven, onaangeroerd laaten liggen, tot in Louwmaand deezes Jaars. —— Niet gunstiger waren berigten wegens *Nymegen*, *Grave*, *Bosch*, *Breda* en de onderhoorige *Forten*. —— Het Frontier des *Ysels*, een van de voornaamste Bolwerken der Republiek, zich in een onweerbaaren staat bevindende, hadt de Heer DU MOULIN, in den Jaare MDCCLXXXI, om herstel aange-

Wat hy omtrent andere Frontieren gedaan hadt.

XX. BOEK. 1784. houden; doch 'er tevens bygevoegd, dat alle herstel en onderhoud-kosten te eenemaal noodloos waren, zo lang men niet besluiten wilde, om een algemeen Plan van Verdeediging omtrent dit Frontier te omhelzen. Ten dien Jaare last gekreegen hebbende, om een algemeen Plan van Verdeediging te vormen, en op te geeven, aan welk Frontier, zyns oordeels, het eerste de hand aan 't werk behoorde geslaagen te worden, hadt hy, onder anderen, voorgedraagen, „ dat, „ om aan deeze Order, met eenigen goe„ den uitslag, te voldoen, voor af ver„ scheide Inspectien te doen, en veele „ Kaarten en Waterpassingen te vervaar„ digen stonden; dat het, daarenboven, „ al zedert langen tyd, aan geene stuk„ ken ontbrooken hadt, op welken men „ het Werk hadt kunnen onderneemen." Tot bewys waar van hy zich beriep op alle Memorien, Rapporten, en Berigten, agtereenvolgend ingeleverd; dan op de meesten van welken niets hoe genaamd gevolgd was; „ zo dat alle deeze stuk„ ken, en veele andere van minder aan„ belang, tot weinig anders hadden mo„ gen strekken, dan om, (het ware met „ den diepsten eerbied gezegd,) de ver„ zameling der Papieren van den Raad „ noodloos te vermeerderen, en zonder „ dat hy deswegen ooit het genoegen hadt „ mogen smaaken van te verstaan, dat „ eenige zyner yverige poogingen, die „ hem evenwel voor God, voor zyn

Ge-

„ Gemoed, en misschien by de Naako- „ melingschap, tot verantwoording zou- „ den strekken, de goedkeuring van hun „ Ed. Mogenden eenigermaate hadden „ mogen wegdraagen." En was hy, tot heden toe, door gebrek aan de voorbereidende en noodwendige zaaken, buiten staat gebleeven, om zich, van 't Besluit in den Jaare MDCCLXXXI genomen, te kunnen kwyten.

XX. BOEK.

1784.

Hy ruimt het denkbeeld der groote kosten uit den weg.

De bewustheid dat zyne Voorstellen zo weinig uitwerkten, hadt hem het doen van meerdere, zo veel mogelyk, doen vermyden. Tot zyn leedweezen was hem wel ter ooren gekomen, dat 'er een vry algemeen gerugt verspreid wierd, dat zyne Ontwerpen zo kostbaar waren, dat de uitvoer wel *vyf en twintig of dertig Millioenen* zou vereischen. Sommen die zeker aan de Natie een schrik op 't lyf zouden jaagen! „ Dan hy kon verzekeren, dat, uitgezonderd het Ontwerp „ tot het maaken eener Waterlinie rondom „ om *Zwolle*, (in den Jaare MDCCLXXVIII „ overgelegd,) geene Ontwerpen voor „ handen waren, en 'er dus geene Be- „ grootingen konden bestaan, en hy, der- „ halven, niets anders behoefde te zeg- „ gen, om de ongegrondheid daar van „ te doen zien. —— Dat hy niet te „ min niet schroomde te betuigen, dat, „ tot het in staat van Verdeediging bren- „ gen van alle de Frontieren, en om „ zich van de nog ontbreekende Artil-

 „ lerie

XX. BOEK. 1784.

„ lerie te voorzien, niet veel meer dan „ *tien Millioenen*, (een Ton drie of vier „ onder of boven,) zouden noodig zyn, „ welke Gelden niet eens ten gelyken „ tyde; maar alleen in negen of tien „ Jaaren agtereenvolgende zouden moe„ ten worden opgebragt."

Nader verslag van MARTFELDT, wegens het gebrek aan Geschut en Ammunitie.

De Onderhandelingen met den Generaal VAN MARTFELDT toonden den Gelastigden, dat 'er, van den Jaare MDCCLI tot MDCCLXXII, en dus, in 't verloop van ruim twintig Jaaren, naauwlyks eenig noemenswaardig Geschut voor de Republiek; door veelvuldige oneenigheden, hadt kunnen gegooten worden. Van den Jaare MDCCLXXIII tot MDCCLXXXIII waren 'er slechts *zeven en vyftig* vervaardigd: welk aantal zeer verre af was van eenigzins het gebrek aan Geschut, alomme in de Vestingen voorkomende, te kunnen vervullen: niet meer dan een zesde gedeelte uitmaakende van 't geen 'er noodwendig werd vereischt. De geduurige oneenigheden in 's Lands Geschutgietery hadden alle zyne poogingen telkens te leur gesteld. —— Zedert het Naajaar van MDCCLXXXIII, wanneer 'er reeds eenige oneenigheden tusschen hun Hoog Mogenden en het *Brusselsch* Gouvernement ontstaan waren, hadt men eenige Metaalen en Yzeren Stukken gegooten, gekogt, en na de Grenzen gezonden. Met dit alles ontbraaken in de Vestin-

gen

gen van *Staats Vlaanderen*, *Axel*, *Lillo*, *en Liefkenshoek* (*), daar onder niet gerekend, *twee en negentig* Metaale Stukken Kanon, en *één en vyftig* Yzeren; en in evenredigheid van dit gebrek aan Kanon, alle verdere noodige Ammunitien en Toebehooren van Oorloge, als Affuiten, Voerwagens, Landgereedschappen, Kogels, Druiven, Blikken Doozen, Bom- of Houwitzer-Granaaten, als mede *acht en twintig* Metaalen, en *vyf en twintig* Yzeren Mortiers. — Wat in *Staats-Vlaanderen*, in alle deeze opzigten, ontbrak, begrootte hy op 329127 Guldens. Hy kon, behalven de opgaave van twee Arzenaalen, en twee Pulvermagazynen, nieuwlings aangebouwd, niet zeggen, of 'er in *Staats Vlaanderen*, genoegzaame Magazynen voor handen waren, om al het noodige te kunnen bergen: dewyl hy nooit na *Vlaanderen* was gezonden geweest, om het in oogenschyn te neemen.

Te *Bergen op Zoom*, *Breda*, en *'sBosch*, ontbraaken verscheide Stukken Geschut van verschillende Calibers; doch hy vondt zich buiten de mogelykheid om den netten staat van de Artillerie en de Magazynen aldaar op te geeven, als hem niet genoeg bekend: nimmer was hy, door den

(*) Op *Liefkenshoek* was, volgens het Berigt van den Luitenant VAN SCHWEINITZ, den 28 Oct. 1783 geen één Stuk Kanon. *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 49.

XX. BOEK. 1784. den Raad van Staaten, over 't verzenden van eenige Artillerie derwaards, geraadpleegd; ook hadt hy geen Lysten onder zich, van den tegenwoordigen toestand der Magazynen in die Plaatzen, of die kunnen magtig worden; niet tegenstaande hy aan den Raad daar om verzogt hadt, en dezelve hem te vooren nooit geweigerd waren. — Wat de Magazynen aldaar betrof, kon hy niet bepaalen, of 'er genoeg gevonden werden: dewyl hy, ter beziening daar van, nooit derwaards was gezonden, en men nimmer zyn raad daar over hadt ingenomen. *Maastricht* was van Geschut en Oorlogsvoorraad genoegzaam voorzien, naa de ontruiming der Barriere Plaatzen; *Venlo*, zints dien tyd, mede merkelyk verbeterd, schoon 'er nog zeven en twintig Metaalen en vier Yzeren Stukken, en vyf Metaalen Mortiers, met Oorlogsbehoeften naar evenredigheid, ontbraaken.

Wat *Nymegen*, *Arnhem*, *Geldersoort*, *Doesburg*, *Zutphen*, *Deventer*, *Zwolle*, *Kampen*, *Koeverden*, *Ommerschans*, *Bourtaing*, *Bellingwolderscheschans*, *Lange Akker-schans*, *Groningen* en *Delfzyl* betrof, van deezen waren hem, schoon eerste Officier van 's Lands Artillerie, geene Lysten gegeeven, noch hadt hy dezelve kunnen bekomen; weshalven hy zich buiten staat bevondt om deswegen de verlangde openingen te verschaffen; en even min kon hy dit doen, met betrekking tot 's Lands Gebouwen, Arzenaalen en Ma-

Magazynen, in die Vestingen: nooit hadt men hem derwaards afgevaardigd, nooit zich van zynen raad bediend (*).

XX. BOEK.

1784.

De gegeevene Openingen, waar van wy een gedeelte plaatsten, die het Verslag der Staats-Gelastigden vergezelden, bewoog den Raad van Staaten, om, den twee en twintigsten van Slachtmaand, by eenen Brieve, Staaten van *Holland* eene *Memorie van Consideratien en Elucidatien* toe te schikken; Affchriften daar van

De Raad van Staaten levert eene Memorie by Staaten van *Holland* in.

(*) *Resol. van Holl.* 23. July 1784. — Uit Lieden, die het zeer wel konden en moesten weeten was men onderrigt, dat zyne Hoogheid meermaalen hadt aangedrongen, dat de zaaken, 's Lands Verdeediging betreffende, mogten afgedaan, en 's Lands Frontieren in staat gesteld worden; en ten bewyze, dat hy waarlyk zo dagt, bragt men by, dat de Vestingen van de *Willemstad* met het onderhoud van welker Vestingen de Prinsen van *Oranje*, door eene byzondere schikking, belast zyn, gedurende de Minderjaarigheid des Stadhouders in een zeer slegten staat vervallen zynde, kort naa zyne Meerderjaarigheid, geheel hersteld en in den besten staat van Verdeediging gebragt werden: dewyl hy een Ingenieur derwaards zondt, die uit 's Prinsen beurs, boven zyne Jaarwedde, eene jaarlyksche edelmoedige Belooning kreeg, met last, om alles op te geeven en te bezorgen wat de Werken dier Stad noodig hadden. *Post van den Neder-Rhyn* V. D. bl. 578. In dit zelfde Tydschrift, vinden wy een Verslag van de Gesteldheid der Grenssteden in *Staats Vlaanderen*, opgemaakt uit de Berigten van een Ooggetuigen, grootendeels strekkende tot ondersteuning van het opgegeevene door de Heeren DU MOULIN en VAN MARTFELDT, VI. D. bl. 958.

XX. BOEK. 1784.

van geevende aan de Algemeene Staaten en de Staaten der overige zes Gewesten; om daar door, gelyk zy betuigden, *eens deels*, de ongunstige denkbeelden tegen hun Bestuur opgevat, wederom uit te wisschen; *ander deels* om de Bondgenooten in staat te stellen, om, met meerder kennis van zaaken, de meestgeschikste Besluiten te neemen, ter bevordering van den welstand der geheele Republiek, en ter bewaringe van den zo hoogstnoodzaaklyken band der Unie; doch kon de Raad met dit alles niet beletten, dat by Staaten van *Holland*, met meerderheid van stemmen, het Verslag der Gelastigden, 's Lands Frontieren, Magazynen en Arzenaalen betreffende, bekragtigd en in een Provinciaal Besluit veranderd wierd (*).

Verbod in *Holland* om het Rapport te verkoopen.

De Raad van Staaten hadt zich beklaagd over het door den druk gemeen maaken van dit Rapport, en was, daar op, dit te verkoopen, in *Holland* verboden (†), doch werd het elders, vergezeld van een zeer scherpe Voorreden, openlyk uitgegeeven. Dan, niettegenstaande dit Verbod van Staaten van *Holland* ook inhieldt, om 'er in de Nieuwspapieren, geen gebruik van te maaken, 't zy geheel, of by wyze van Uittrekzel, las men, in de *'s Gravenhaagsche Courant*, niet alleen een Brief van den Raad van Staaten, tot geleide der *Memorie van Consideratien en Eluci*da-

(*) *Resol. van Holl.* 26. Nov. 1784.
(†) *Resol. van Holl.* 13. Oct. 1784.

cidatien; maar ook die Memorie aanvanglyk; 't welk een opontbod des Uitgeevers voor Gecommitteerde Raaden, en 't verbieden van dit ſtuk verder te plaatzen, ten gevolge hadt (*).

XX. BOEK. —— 1784.

Misnoegen op den Raad van Staaten.

Hoogst misnoegd waren de Inleveraars van het Rapport wegens de Fortificatien, over 't gedrag des Raads van Staaten, en zonden Staaten van *Holland* een rondgaanden Brief aan de Bondgenooten, tot geleide van 't Rapport met de Bylaagen; waar in zy dit misnoegen betoonden, en verzogten, dat de Afgevaar-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1834. Men wil, dat de Heer VAN HEES, Secretaris van den Raad van Staaten, de *Origineele Minute* deezer *Memorie van Conſideratien en Elucidatien*, zonder order of voorkennis van den Raad, aan de *Haagſchen* Couraniier zou hebben toegeſchikt, vóór dat één Lid van Staat een gedrukt Exemplaar hadt bekomen: een bedryf hoogst gewraakt, en te vreemder, daar, op 't verzoek des Raads van Staaten, het verſpreiden des Rapports, in *Holland*, verboden was. *Ald.* 1944. — In Sprokkelmaand des volgenden Jaars beſloot de Oudraad te *Dordrecht* om, overeenkomſtig het verzoek door de Burgery gedaan, aan den Secretaris VAN HEES zyn ontſlag te verleenen, en daar op by *Holland* ten ſterkſten aan te dringen: op dat daar mogt beſlooten worden, de Hooge Bondgenooten, tot een dergelyk beſluit te beweegen. De Heer VAN DE WALL verklaarde, met eenige Leden, zich daar tegen, beweerende, *dat een Commiſſie van Staaten Generaal, of de Leden van den Raad van Staaten, het gedrag van dien Heer behoorden te beoordeelen. N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl 130. De Heer VAN HEES verzogt en bekwam in Lentemaand zyn ontſlag. *Reſol. Gen.* 4 Maart 1785.

XX. BOEK. 1784.

vaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge gelast mogten worden, het gedrag dier Raadsleden ten stiptsten te onderzoeken, en, des noodig zynde, de Heeren VAN HEES en GILLES in hunne Posten te schorssen. —— 'Er werd zelfs een Voorstel gedaan, om den eerstgemelden, als een Minister van het Bondgenootschap, die zich, door zyn gehouden gedrag, in deeze zaak het vertrouwen van de Hooge Bondgenooten hadt onwaardig gemaakt, van zyne Bediening te ontzetten (*). —— In de Vroedschaps Vergadering te *Utrecht* drong de Raad P. H. J. IVOY, by herhaaling, aan, op het neemen van een Besluit, om ter Algemeene Staatsvergadering aan te houden op de volstrekte noodzaaklykheid van eene verandering in het Ministerie van den Raad van Staaten (†).

Sterke taal door de Burgery te *Deventer* gevoerd, over den staat van

Verwekte het Verslag van den staat der Grenzen geheel het Land door bekommerdheid, ging deeze, op de meeste plaatzen, met spyt en verontwaardiging vergezeld, die men niet opkropte; maar uitboezemde, heftiger taal dan de *Deventer-*

(*) *Resol. van Holl.* 7 Jan. 1785.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1611. 1944 1954. Over de traagheid des Raads van Staaten, om de door overstrooming beschadigde Vestingwerken van *Stevenswaard* te herstellen, ondanks de ingeleverde Verzoekschriften, klaagden de Inwoonders. *Post van den Neder-Rhyn*, VI. D. bl. 1229.

de Verdeediging des Lands.

tersche Burgery by de Regeering liet hooren, en ondertekend inleverde; kan men zich niet wel verbeelden, „ Naauw„ lyks," dus spraaken zy, „ is een schand„ lyk gevoerde Oorlog tegen het Ryk „ van *Engeland* geëindigd, of wy zien „ ons, door een niet min gedugten en „ ondankbaaren Nabuur, die door de „ schatten der Republiek, en door het „ Bloed van 's Lands Ingezetenen is „ groot gemaakt, op nieuw aangevallen.

„ Het geheel verval van 's Lands For„ tificatien en Frontieren, veroorzaakt „ door eene Directie, waar van in de „ Jaarboeken van geen een Volk eenig „ voorbeeld te vinden is, doet het hart „ van elk *Nederlander* bloeden, die daar „ uit, met ontroering en verontwaardi„ ging de Vermeerdering ziet van het „ dreigend gevaar, het geen de geringe „ Magt van deezen Staat, in vergelyking „ met die van onzen Vyand, reeds ge„ noeg gedugt maakt.

„ De halstarrige Werkloosheid, in spyt „ van de geheele Natie, geduurende den „ ganschen laatsten Oorlog uitgehouden, „ en het vooruitzigt, dat dezelfde Di„ rectie, die onze Frontieren en Forti„ ficatien verwaarloosd heeft, en de oor„ zaak dier Werkloosheid geweest is, „ over 's Lands Magt, al weder, immers „ gedeeltlyk, het bestuur zal voeren, „ zouden ons volstrekt moedloos maa„ ken, zo niet hoe langs hoe meer, de „ braave Regenten, door eene ontwaakte

„ en

XX. BOEK. 1784. „ en haar belang kennende Natie onderſteund, thans meer dan te vooren, in ſtaat waren, de Uitvoerende Magt de Bevelen van den Souverain te doen eerbiedigen.

„ Doch, zal dit met de daad geſchieden, dan zullen, voor zeker, daar toe nu aanſtonds, in 't begin van deezen Oorlog, de noodige en kragtdaadige Voorzieningen moeten geſchieden, en dan zal vooral de Raad van Staaten van een ander Ministerie moeten voorzien zyn, dan 't geen 't welk de oorzaak is, van dien weerloozen ſtaat, waar in zich de Fortificatien en Frontieren thans bevinden.

„ Blyft de Uitvoerende Magt aan den Souverain onderworpen, en worden, in deeze kommerlyke tyden, by een Collegie, 't welk op 's Lands beſcherming eene zo naauwe betrekking heeft, bekwaame, werkzaame, en Vaderlandlievende Ministers gebruikt, dan is 'er nog hoops genoeg over, dat de Natie, op het voetſpoor haarer Vooroûderen, goed en bloed opzettende, het Vaderland en de Vryheid, tegen derzelver Vyanden, zal kunnen verdeedigen; doch, zal dit mogelyk worden, dan zal zy ook daar toe moeten worden in ſtaat geſteld, waar toe het voor zeker volſtrekt noodzaaklyk is, dat, met allen ſpoed, de Frontieren en Fortificatien in den best mogelyken ſtaat van tegenweer gebragt, en de Natie in 't

„ algemeen gewapend en in de behande-
„ ling der Wapenen onderweezen worden.
„ Een vereischte, 't welk inzonder-
„ heid in deeze Provincie plaats heeft;
„ daar men aan derzelver weerloozen
„ toeſtand niet dan met ſchrik kan den-
„ ken: terwyl uit het Rapport der Hee-
„ ren Gecommitteerden van de Provin-
„ cie van *Hollanl* blykt, dat de kundi-
„ ge en braave Generaal DU MOULIN,
„ reeds over lang een Plan ter verſter-
„ king van deeze Provincie, en van dee-
„ ze Stad in 't byzonder, hebbe overge-
„ geeven; doch 't welk het lot onder-
„ gaan heeft, om met zo veele ande-
„ ren, agter de bank geworpen te worden.
„ Wy hoopen dan, dat nu ook, dit
„ of zodanig ander Plan, als in deeze om-
„ ſtandigheden mogelyk en best geſchikt
„ is, met allen ſpoed, zal worden in 't
„ werk geſteld, gelyk mede dat, op het
„ voetſpoor der Provincie van *Utrecht*, en
„ overeenkomſtig de Grondwet van den
„ Staat, de Ingezetenen deezer Provincie
„ in 't algemeen gewapend en in den Wa-
„ penhandel onderweezen zullen worden;
„ ten einde dus in ſtaat te geraaken,
„ om ook met vrugt, met eige hand en
„ ter verdeediging van het lieve Vader-
„ land mede te werken: vertrouwende,
„ dat het daartoe *Overysſels* Ingezetenen,
„ die van ouds af nimmer ſchroomden zich
„ tegen allen Slaaverny, ook ten kosten
„ van hun Leeven en Bezittingen, te ver-
„ zetten, aan geen moed ontbreeken zal.

„ Wy

XX. BOEK. 1784.

„ Wy gevoelen wel, dat de uitvoering „ van dat alles aan zwaarigheden onder- „ worpen, en kostbaar voor den Lande „ zyn zal; doch meenen, dat geen zwaa- „ righeden, hoe groot ook, zo dezelve „ niet geheel onoverkomelyk zyn, in „ deeze omstandigheden één oogenblik „ beletten moeten het geheele Land in „ een zo veel doenlyk weerbaaren staat „ te brengen."

Zy verzogten over zulks de Stads Regeering de zaaken daar heen te helpen stuuren; „ dat 'er, van nu af aan, zodanige maatregelen mogten genomen wor- „ den, dat de Uitvoerende Magt, voor- „ al geduurende deezen Oorlog, in haa- „ re natuurlyke Ondergeschiktheid, aan „ den Souverain gehouden wierd; op „ dat dezelve niet wederom de Uitvoe- „ ring van de Besluiten en de Bevelen „ van den Souverain zou kunnen nalaa- „ ten of uitstellen, en het Vaderland „ niet weder gevaar loope, om, als in „ den voorigen Oorlog, het slachtoffer „ eener schandelyke Werkloosheid te „ worden; en dat by den Raad van Staa- „ ten een Ministerie gebruikt wierde, „ 't welk uit kundige, werkzaame, en „ Vaderlandlievende Mannen, die van „ eene beproefde trouwe zynde, het „ vertrouwen der Natie hebben, zou „ bestaan; en dat ten minsten, geduu- „ rende deeze zorgelyke omstandigheden, „ de Directie niet zou worden gelaaten „ aan de tegenwoordige Ministers, die

„ door

„ door het schandlyk verzuim, 't geen XXI.
„ ten opzigte van alles wat het Defen- BOEK.
„ sie-weezen van het Land betreft, plaats
„ heeft, alle Fiducie der Natie verzwakt 1784.
„ hebben." —— Voorts verzogten zy, dat de Frontiëren en Fortificatien van *Overysfel*, door kundige Ingenieurs mogten onderzogt, en deeze, als mede de Stad, ten spoedigsten, in een behoorlyken staat van tegenweer gebragt worden; en om de Wapening en Wapenhandel der Ingezetenen. —— Aangenaam was dit Verzoek by de Gezwoorene Gemeente, als mede by Schepenen en Raad, die reeds, in eene en andere byzonderheid, 't verzoek der Burgery was vooruitgeloopen: terwyl de *Deventersche* Afgevaardigden ten Landsdage last kreegen een Voorstel te doen, zo tot de algemeene Wapening, als tot ontslag en afdanking der Staatsdienaaren van den Raad van Staaten.

Desgelyks te *Zwolle*.

Een Verzoekschrift woordlyk van den zelfden inhoud als de Burgery van *Deventer* der Regeeringe aanboodt, deedt de Burgery van *Zwolle* aan de haare: terwyl de Meente dier Stad een Besluit wegens de Verdeediging van Stad en Gewest, en de algemeene Wapening overgeleverd hadt (*). —— Op den *Overys*-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1801. 1809. Hoe het, in den aanvange, met de Wapening ten Platten lande in *Overysfel* slaagde, hebben wy vermeld. Zie hier boven, bl. 911. De *Over*-

XX. BOEK. 1784.

ysselschen Landsdag stemden de Staaten van dat Gewest, wegens de Vermeerdering van Krygsmagt, en de verdere middelen van Verdeediging op den voet van *Holland* (*).

Staaten van *Stad en Lande* weigeren de Ruitery en het Voetvolk te laaten trekken.

De Staaten van *Stad en Lande*, die de Artilleristen, op aanschryven van den Capitein Generaal, uit hun Gewest hadden laaten trekken, weigerden de Ruitery en 't Voetvolk, 't welk desgelyks Patent gekreegen hadt, te laaten gaan, en gelasten de Officieren te blyven, zyne Hoogheid onder anderen schryvende; „ te hoopen en te vertrouwen, dat hy „ de omstandigheden, waar in zy zich „ bevonden, en in 't begin des Briefs „ vermeld, ernstig overweegende, met „ hun wel zou instemmen, dat het „ verrigtte van hun niet anders hadt „ kunnen geschieden, wilden zy zich niet „ bloot stellen aan vyandlyke invallen, „ al was het maar van eene kleine Par„ ty, en aan gegrond ongenoegen, mis„ trouwen, veragting, ja de wraak, „ der Ingezetenen, die, met schattingen „ overlaaden, en die gewillig betaalen„ de

Overysselsche Sterktens en Plaatzen waren, zonder Krygsvolk en Krygsvoorraad; en verzekerde men in 't Naajaar, dat de Aartshertog MAXIMILIAAN, onbekend, de ligging en sterkte van de *Bourtaigner- Westwoldinger-* en *Ommerschans*, als mede van *Koeverden*, met veel naauwkeurigheid, hadt opgenoomen. *Post van den Neder-Rhyn*, VI. D. bl. 1051.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1808.

„ de, zelfs in 't minste of meeste niet „ door hun verdeedigd wordende, hun „ als oorzaak hunner rampen zouden „ aanzien, om dat zy den uitmarsch der „ Militie niet hadden poogen te beletten; „ dat zyne Hoogheid het geenzins moest „ aanmerken als of zy hier door voor„ neemens waren, eenigen inbreuk te „ willen maaken op diens Regten; dit, „ konden zy opregt betuigen, was geen„ zins hun oogmerk (*).”

Hun schryven wegens den staat der Verdeediging van hun Gewest.

Op eene Aanmaaning van hun Hoog Mogenden, tot het opbrengen van toegestaane Gelden, lieten de Staaten van dit Gewest zich breeder uit, over dit Onderwerp, en den toestand huns Landschaps, wat de Verdeediging in 't algemeen betrof, zy betuigden, „ dat die „ Aanmaaning hun in hunne Zielen ge„ griefd hadt, in de omstandigheden, „ waar in zy zich by de ontvangst diens „ Briefs bevonden, in welke, volgens „ ingekomene Patenten, hun Stad van „ alle Bezetting ontbloot, en door het „ dringend aanhouden van hun Hoog „ Mogenden, hun Comptoir geledigd „ zou zyn geworden, terwyl de Raad „ van Staaten, ten zelfden tyde, de „ Magazynen van alles, wat te hunner „ Verdeediging en van de Generaliteits „ Werken by de Stad *Groningen* vol„ strekt noodig was, onvoorzien liet: ja „ tot

(*) *Resol. Gen.* 8. Nov. 1784.

XX. BOEK. 1784.

„ tot heden toe aan hun niet hadt te„ rug gegeeven, 't geleende uit hun„ ne Arzenaalen tot Verdeediging van „ *Bergen op den Zoom*; men zou, „ zo 't scheen, daar uit moeten beslui„ ten, dat *Stad en Lande* alleen als een „ Lid van 't Bondgenootschap werd aan„ gemerkt, wanneer 'er moest betaald; „ maar niet als dit Gewest verdeedigd „ moest worden. In den Jaare MDCLXXII „ waren zy op dezelfde wyze behandeld, „ toen men hun niet dan laat en gebrek„ kig ondersteunde; zo dat het behoud „ van *Groningen*, en het verdere van dit „ Gewest, en daar door van de andere „ Gewesten, niet was toe te schryven „ aan de hulp der Bondgenooten; maar aan „ de Dapperheid en Eensgezindheid hun„ ner Voorouderen, voor welkers zwaa„ re kosten zy nimmer eene billyke ver„ goeding of schadeloosstelling hadden „ mogen erlangen."

Uitgewyd hebbende over hunne betoonde bereidvaardigheid in het draagen van lasten als Bondgenooten, ten behoeve van het Bondgenootschap, beklaagden zy zich, egter te moeten zien en ondervinden, „ dat zy, door de maatregelen by „ hun Hoog Mogenden, zyne Hoogheid, „ en den Raad van Staaten, succesfive„ lyk genomen, aan de Discretie van den „ Vyand zouden worden overgelaaten; „ dat zy dikwyls door hun Hoog Mo„ genden waren aangemaand tot Betaa„ lingen, waar van zy de ongegrondheid

„ meer-

XX. BOEK. 1784.

„ meermaalen getoond en groote missla-
„ gen in de geëischte sommen aangewee-
„ zen hadden; waar op men hun nim-
„ mer met eenig antwoord hadt ver-
„ waardigd: Zy vonden zich, derhalven
„ verpligt om aan hun Zelfbehoud, als
„ den eersten regel van het Natuurrecht,
„ te denken; en waren daar toe te sterker
„ verpligt: dewyl zy, in de voorleden
„ Maand (*), tot drie maal toe, zyne
„ Hoogheid, op het ernstigste hadden
„ voorgehouden de gevolgen der Schik-
„ kinge, om hun van allen Garnisoen te
„ ontblooten, met verzoek om van meer-
„ der voorzien te mogen worden, en
„ Hoogstdeszelfs antwoord, om hunne
„ maatregels daar volgens te neemen;
„ zy hadden de goede diensten van hun
„ Hoog Mogenden verzogt, en om twee
„ Wagtschepen op de *Eems* gevraagd;
„ dan tot nog toe geen het minste ant-
„ woord mogen ontvangen: zelfs zo dat
„ zy, voor alle hun ter Zee en te Land
„ besteede kosten geen Wagtschip aan
„ de Zeekant scheenen te mogen ver-
„ wagten; terwyl 'er zelfs in 't geheele
„ Gewest geen één Arrillerist was ge-
„ laaten om de Ingezetenen, in geval van
„ hooge Vloeden, door noodschooten te
„ kunnen waarschuwen."

En alzo de reden van de sterke aan-
maaninge hunner Hoog Mogenden daar
uit

(*) Deeze Brief was den 10 Dec. 1784. ge-
dagtekend.

XX. BOEK. 1783.

uit ontstondt, „ dat de Kas der Gene-
„ raliteit was uitgeput, hadden zy des
„ te meer reden om zich te beklaagen:
„ naardien zy, zedert lange, en by her-
„ haaling, hadden aangedrongen, dat de
„ staat dier Kasse mogt worden onder-
„ zogt, dit was door andere Gewesten
„ ondersteund; maar geheel vrugtloos. —
„ Het Rapport der Heeren Staaten van
„ *Holland* en *West-Friesland* bewees, dat
„ 'er, in een dertig jaarigen Vrede, gee-
„ ne groote of nuttige onkosten aan de
„ Frontieren, Arzenaalen, en Magazy-
„ nen waren gedaan, ('t welk zy, wat
„ *Stad en Lande* betrof, ten vollen kon-
„ den bevestigen,) en dat 'er evenwel,
„ met het begin der Troubles, reeds ge-
„ brek aan Geld was; dit op bloot zeg-
„ gen te moeten gelooven was te veel
„ gevergd, voor Menschen, die niet ge-
„ woon waren dan op gronden van ze-
„ kerheid te gelooven.

„ Zyn wy," vaaren zy voort, „ een
„ Lid van het Bondgenootschap dan zyn
„ de Generaliteits Kassen, *pro indiviso*,
„ mede de onzen, de Wapenen van den
„ Staat, en de Directie over 't Krygs-
„ volk, behooren ons mede toe; wy
„ hebben, derhalven, een gegrond Regt
„ de eerste mede te mogen onderzoeken
„ en te kennen; wy hebben het zelfde
„ Regt om mede door de Wapenen van
„ den Staat verdeedigd te worden; en
„ als dat niet geschiedt met die vermo-
„ gens, welke de omstandigheden des

„ tyds

„ tyds toelaaten, wordt het Bondgenoot- „ schap verbroken. —— Men zegge niet, „ dat wy zonder gevaar zyn, om dat de „ Oorlog in *Vlaanderen* zyn oorsprong „ heeft genomen, niemand weet de be- „ doelingen van den Vyand; de onder- „ vinding heeft geleerd, dat die tonee- „ len meermaalen van het eene einde „ van *Europa* na het andere zyn ver- „ plaatst geworden, en zulks te ligter „ in de kleine uitgestrektheid van de „ Republiek mogelyk is; te meer om „ dat de Vyand niet onkundig kan bly- „ ven, van onze Weerloosheid, en ons, „ twee andere Gewesten, en 't Landschap „ *Drente*, zonder moeite en gevaar, kun- „ nende veroveren, door derzelver ruïne, „ de andere Provincien te ligter kan „ overweldigen: wy zelf, uwe Hoog „ Mogenden en alle de Bondgenooten „ zouden zich te laat beklaagen, ons al- „ zo te hebben verwaarloosd."

XX. BOEK. —— 1784.

De Gelastigden tot de Verdeediging van dit Gewest schreeven aan den Raad van Staaten, een Brief van soortgelyken inhoud. En als deezen daar op een scherp antwoord ingezonden hadden, waar in zy, de *Gelastigden ter Verdeediging*, een Departement hun onbekend, en ongetwyfeld van eene *recente creatie* noemden; de bezorging van Krygsvoorraad als de zaak der Staaten aanmerkten; en betuigden van de Leening tot Verdeediging van *Bergen op den Zoom* niets het allerminste te weeten, gaven Staaten van

Schryven aan den Raad van Staaten. Hoe beantwoord.

XX. BOEK. 1784. *Stad en Lande*, daar op een wederleggend bescheid, vol van bittere verwyten zo over de onkunde, wegens het aangestelde Departement, als over het niets weeten van gedaane Leening.

Ten slot gaven zy kennis, dat zy, indien niet ten spoedigsten aan hun verzoek voldaan werd, geene verdere Penningen zouden betaalen in de Petitien tot de Legerlasten, Fortificatien en Magazynen; maar hun Aandeel te zullen besteeden, tot alles wat zy te hunner Verdeediging dienstig oordeelden, en uit die Penningen weder te zullen aankoopen, het geleende tot Verdeediging van *Bergen op den Zoom*. —— „ Wy oordeelen," is hunne taal, „ ons zelven de naasten „ te zyn, en anderen niet te kunnen „ redden door onzen eigen ondergang. „ Wy oordeelen zulks aan onze Inge„ zetenen te zyn verpligt, die, onder „ de Lasten en Schattingen, ten dienste „ van het Bondgenootschap besteed, be„ zwykende, van hunne Regenten niet „ anders kunnen verwagten, dan dat zy „ hun met alle vermogens zullen bescher„ men, en hun alzo bevryden, om eens„ klaps van hunne Vryheid, Goederen, „ en misschien van het Leeven, te wor„ den beroofd.

„ Wy vertrouwen, derhalven, dat U „ Hoog Mogenden, onze voorneemens „ niet alleen zullen moeten billyken; „ maar dat U Hoog Mogenden, zyne „ Hoogheid, en de Raad van Staaten, zul-

„ len

„ len worden bewoogen om ons al dat XX.
„ geene te bezorgen, 't geen te onzer BOEK.
„ Verdeediging elders eenigzins kan wor- ———
„ den gemist, of met eenige mogelyk- 1784.
„ heid aangeschaft; terwyl wy de weder-
„ gave daar van, naa het einde des Oor-
„ logs, belooven, en ons, door eene ver-
„ dere verwaarloozing, niet zullen nood-
„ zaaken, sterkere maatregelen te neemen,
„ en gebtuik te maaken van de Regten
„ ons als Souverain van deeze Provincie
„ over de Militie wettig toebehooren-
„ de (*)."

Op eene Petitie van den Raad van Staaten, bedraagende 467,800 Guldens (†), tot het vervaardigen van Tenten, en het verder vereischte tot het marschvaardig maaken der Krygsmagt van den Staat, als mede het oprigten van Hospitaalen, waar in *Holland* terstond bewilligd hadt (§), merkte men in dit Gewest aan, wel gewenscht te hebben dat men vroegtydig, in tyd van Vrede, om Oorlog gedagt hadt, op dat de noodwendigheden om te veld te

Stemt in de Legerlasten.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1979. Voor 't Jaar 1785. bl. 530—542.

(†) Van deeze Petitie moest *f*385800 dienen tot een Gratificatie voor 643 Compagnien Cavallerie, Dragonders en Infanterie. *f*600 voor elke Compagnie. *f*32000 tot een Soulaas voor 23 Esquadrons, wegens 't gemis der Weiden. *f*50000 tot het oprigten van Hospitaalen te *Sluis in Vlaanderen*, *Hulst*, *Sas van Gent* en *Bergen op den Zoom*. *Resol. van Holl.* 5 Aug. 1784.

(§) *Resol. van Holl.* 15 Sept. 1784.

XX. BOEK. 1784.

te kunnen trekken, waar toe een Leger ten allen tyde diende in staat te zyn, zou de Staat, by onverwagte voorvallen, daar van dienst hebben, eerder waren vervaardigd; als mede dat het Leger zelve, wat de Troepen betrof, in beter orde mogt weezen; doch dat zy in deezen Eisch met de overige Bondgenooten wel wilden toestemmen (*).

Gelderland maakt des zwarigheden.

Zo gunstig liep het met deeze Petitien niet af in *Gelderland*, waar de Heeren CAPELLEN TOT DE MARSCH, ZUILEN VAN NYVELDT, en LYNDEN VAN OLDENALLER, dezelve als zeer verkeerd ingerigt aanmerkten; doch tevens betuigden gereed te zyn, om 'er in te bewilligen, in gevalle deeze Gelden tot weezenlyke hulp voor het zo veel geleden hebbend en nog lydend Krygsvolk van den Staat zouden worden besteed: dan zy voegden 'er by afkeerig te zyn van alle Veldlegeringen, en te begrypen, dat de zaaken met den Keizer zich wel in 't vriendlyke zouden schikken; dat het Jaargetyde thans te ver verloopen was, om van Tenten gebruik te maaken, dat een Ziekenhuis in *Staats Vlaanderen* thans van geen dienst kon zyn: waarom zy deeze Petitie, zo als dezelve lag, afsloegen, althans in beraad hielden. — Deeze ging by dit Gewest niet door; schoon 't zelve, voor 't afloopen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1811.

pen des Jaars, op zekeren voet bewillig-de (*). XX. BOEK. 1784.

Doch 's Lands toestand, ten opzigte van de Verdeediging, by den Keizerlyken aanval, kwam eerlang Jonkheer VAN DER CAPELLEN TOT DE MARSCH zodanig voor, dat hy, op den Landdag te *Nymegen* met den aanvange des Jaars MDCCLXXXV gehouden, onder andere deeze harde taal voerde. „ Daar ons Gemee-„ nebest nog aanhoudend de jammerlyk-„ ste gevolgen moet verduuren, van de „ verkeerde Directie, die deszelfs uit-„ voerende Magt, in den jongsten Oor-„ log, strafloos heeft durven ondernee-„ men; daar een ieder, die belangloos „ zyne oogen op dat Bestuur vestigt, „ in staat is, om te ontdekken, door „ welk een dryfveer, die niets minder „ dan het ter nedervellen onzer Onaf-„ hangelykheid ten doeleinde hadt, den „ Vaderlande zo veele Onheilen zyn be-„ rokkend geworden, zou men natuur-„ lyk moeten verwagten, daar wy, ze-„ dert Maanden, met eenen Aanval van „ eenen magtigen Vyand gedreigd wor-„ den, dat niets onbeproefd zou zyn „ gelaaten, om voor te komen, dat de „ Republiek niet andermaal, door eene „ verdervende hand, gedwarsboomd wier-„ de in het daarstellen, en in het doen „ uitvoeren van maatregelen, die ver-„ eischt

Hoe CAPELLEN TOT DE MARSCH den toestand van 's Lands Verdeediging afmaalt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1463. en 1701.

XX. BOEK. 1784.

„ eischt worden, om eene naderenden
„ Vyand, zo veel in ons vermogen is,
„ te wederstaan.

„ Het tegendeel is egter zeker, Ed.
„ Mogende Heeren! De schandelyke Di-
„ rectie van het Departement, waar aan
„ de zorge is toevertrouwd, om voor
„ 's Lands Defensie te waaken, is ten
„ top gereezen! De Uitvoerende Magt
„ aan den Heer Capitein Generaal met
„ den Raad van Staaten opgedraagen,
„ niettegenstaande de menigvuldige Re-
„ monstrantien, en zonder op de regt-
„ maatige verontwaardiging der Natie
„ te letten, blyft of onagtzaam op 't
„ geen, in dit hachlyk tydstip, tot het
„ weezenlyk behoud des Vaderlands dient
„ gedaan te worden, of, 't zy door on-
„ kunde, 't zy door kwaadwilligheid,
„ bepaalt zich tot maatregelen, die, hoe
„ zeer men ook al eens eenen werkzaa-
„ men toestel ziet maaken, verre af zyn
„ om de waare Activiteit te bevorde-
„ ren; maar in tegendeel al te dikwyls
„ strekken, om de verwarring te doen
„ toeneemen, en om 's Lands Schatkist
„ tot den bodem toe uit te putten.

„ Evenwel, daar 'er niet alleen een
„ argwaan ten deezen opzigte plaats
„ heeft; maar daar onwederlegbaare be-
„ wyzen spreeken, blyft nog een schroom-
„ agtigheid, eene huiverigheid by de
„ Vertegenwoordigers van *Nederlands*
„ Volk, de overhand behouden, om die
„ Uitvoerende Magt, naar behooren

paal

„ paal en perk te ftellen; om na de waa- XX.
„ re oorzaak van alle de onheilen, den BOEK.
„ Lande toegebragt, te inquireeren, en ——
„ om de zulken, zy zyn wie zy zyn, 1784.
„ die zich aan zulk een enorm wanbe-
„ dryf hebben fchuldig gemaakt, loon
„ naar werken te doen ontvangen. ——
„ En, wanneer wy in 't byzonder onze
„ aandagt vestigen op de verrigtingen
„ van den Heer Capitein Generaal, wie
„ van ons is 'er, Edel Mogende Heeren!
„ die in gemoede kan zeggen, te vrede
„ te zyn over deszelfs Directie, fpeci-
„ aal met relatie tot het Militaire wee-
„ zen, enkel en alleen hier door bedor-
„ ven? —— Ik gevoel, Edel Mog. Hee-
„ ren! dat deeze myne rondborftige taal,
„ met betrekking tot den eerften Die-
„ naar Uwer Ed. Mog., in deeze Raad-
„ zaal vreemd moet klinken; doch het
„ tydftip is gebooren, dat niemand, hy
„ zy ook wie hy zy, wanneer het op 't
„ behouden der Republiek aankomt, moet
„ ontzien worden.

„ Daar U Ed. Mogenden in 't byzon-
„ der onkundig zyn, omtrent het geen
„ tot het werk der Defenfie betrekking
„ heeft; daar de Armée van den Staat
„ op verre na nog niet in die orde is,
„ dat dezelve, in geval van nood, zou
„ kunnen ageeren; daar het zich niet
„ laat aanzien, dat de Republiek fpoedig
„ met de beoogde *Duitfche* Hulpbenden
„ zal geriefd worden; daar U Ed. Mo-
„ genden zich zo alleën toonden, om,
„ in-

XX. BOEK. 1784.

„ ingevolge myner instancien van giste-
„ ren, onder de hand, op de meest effi-
„ cacieuse wyze, by het Hof van *Ver-*
„ *failles* te doen bewerken, de zekerheid
„ dat, in geval van Oorlog, een Corps
„ van vyf en twintig of dertig duizend
„ Man *Fransche* Troepen, ten dienste
„ der Republiek, gereed mogten gehou-
„ den worden, om, des noods, daadlyk
„ tot ons te kunnen overgaan; daar in-
„ tusschen geen voldoende mesures wor-
„ den werkstellig gemaakt, om ons te
„ beveiligen; daar nog daarenboven de
„ zulken, die den Stadhouder tragten te
„ behaagen, de Maatregelen tot Zelfver-
„ deediging onzer Ingezetenen, die U
„ Ed. Mogenden te vergeefsch smeeken
„ om daar toe in staat gesteld te wor-
„ den, tegen gaan en doen verydelen;
„ daar, met één woord, de toestand van
„ dit Gemeenebest in 't algemeen, en
„ die van deeze Provincie in 't byzon-
„ der, allerhachlykst is; daar men 'er op
„ uit schynt te weezen, om de Verdeeld-
„ heden te voeden, om, ware het mo-
„ gelyk, door eene misleide Meenigte,
„ die tot Oproer aangehitst wordt, onze
„ Vryheid eens voor al den hartader af
„ te steeken, zo moet, myns oordeels,
„ niets verzuimd worden, willen 's Lands
„ Vaders zich van alle toekomstige ver-
„ wyten vry kennen, om eens met ken-
„ nis van zaaken te kunnen oordeelen,
„ of 'er in de daad, op eene kragtdaadi-
„ ge en welmeenende wyze, maatregels

„ tot

„ tot ons behoud by de hand genomen
„ zyn, en, zo neen, om dan nog by
„ tyds, alle verkeerde en verdervende
„ oogmerken te kunnen voorkomen.

XX. BOEK. 1784. Hy raadt eene Bezending aan zyne Hoogheid aan.

„ En, op dat zulks, met hoop van
„ eenen gelukkigen uitslag, geschiedé,
„ daar de Ondervinding ons leert, dat
„ van de gewoone Instancien, door Mis-
„ sives, niet veel te wagten is, daar de
„ Uitvoerende Magt, tot geen ouvertu-
„ res door deezen weg, zal te beweegen
„ zyn, zo geef ik U Ed. Mog. in ern-
„ stige bedenking, of de aangelegenheid
„ en de pressance deezer zaake niet
„ zou vereischen, dat eene buitengewoo-
„ ne Bezending van eenige Leden uit
„ het midden deezes Landschaps, (die
„ in geene Generaliteits Collegien Sessie
„ hebben,) aan den Heer Capitein Ge-
„ neraal worde vastgesteld en benoemd,
„ *om op eene wyze met Uw Ed. Mog. Sou-
„ verain Gezag overeenkomstig, van zyne
„ Hoogheid te eischen Ouvertures van de
„ gemaakte en voorgenomene Schikkingen,
„ en Intencien in deeze kommerlyke om-
„ standigheden, in specie de Defensie van
„ het Vaderland in het algemeen, en van
„ deeze Provincie in 't byzonder, concernee-
„ rende*; daar van met allen haast aan
„ U Ed. Mogenden rapport doen; ten
„ einde hier door te effectueeren van
„ niet langer door ombrageuse vermoe-
„ dens in zulk eene ontrustende en voor
„ onzer aller veiligheid angstvallige on-
„ zekerheid te blyven verseeren; als wan-

„ neer

XX. BOEK. 1784.

„ neer wy in staat zullen zyn om ons, „ naa een manmoedig onderzoek van „ zodanig eene Opening, te beraaden „ omtrent het geen wy, als Vertegen- „ woordigers van een mishandeld, doch „ onafhangelyk Volk, zullen dienen by „ de hand te neemen; als ook in hoe „ verre aan onzen tegenwoordigen reëe- „ len nood voldaan is, dan niet.

„ Deeze Voorzorge Ed. Mog. Hee- „ ren! is tot onze redding noodig; dan „ eerst zullen wy, op eene voldoende „ wyze, kunnen medewerken, om den „ snoodsten toeleg te doen verydelen; „ dan eerst zullen U Ed. Mog. kunnen „ beoordeelen, of ook van de Authori- „ teit, die aan de Uitvoerders Uwer „ Ed. Mog., bevelen is gedemandeerd, „ een misbruik is gemaakt geworden. „ En deeze Precautien moeten genomen „ worden, wanneer men in consideratie „ neemt, dat, hoe zeer men al eens aan „ den Capitein Generaal de vereischt „ wordende Theorie wil toekennen, het „ evenwel zeker is, dat die met geene „ Ondervinding gepaard gaat, en dat „ daarenboven zyne Hoogheid te raade „ moet gaan, met den Raad van Staa- „ ten, waar op men geen betrouwen „ mag noch kan stellen.

„ Zonder dusdanige kragtdaadige Voor- „ zieningen zyn wy, by onverhoopte „ gebeurtenissen, daar de Vyand steeds „ blyft naderen, niet te redden. Zon- „ der dezelve, al waren onze Hulpben-

„ den

XX. BOEK. 1784.

„ den daar, kunnen geene verdere maat„ regelen baaten. Daar, in tegendeel, „ uit deeze Ouvertures, waar toe, door „ instancien van Mannen, die Vryheid „ en Vaderland weeten te waardeeren, „ mondeling kan aangedrongen worden, „ te verwagten is, dat in- en uitwendige „ Verraaders in hunnen toeleg zullen „ worden gestuit, dat de Activiteit in „ het midden onzer, om binnen- en bui„ tenlandsch Geweld te wederstaan, kragt „ en leeven zal bekomen, op dat onze „ edelmoedige Bondgenoot, die door on„ ze laffe en verraaderlyke Werkeloos„ heid veelligt zou kunnen worden af„ geschrikt om ons kragtdaadig by te „ staan, moge worden geanimeerd, om „ ons met verdubbelde poogingen te „ helpen en te redden.

„ En ten einde, met den vereischten „ nadruk, deeze Maatregelen ten uitvoer „ te brengen, is het noodig van zulk „ eene beslootene Bezending de Bondge„ nooten, by rondgaande Brieven, kennis „ te geeven, te gelyk met den sterksten „ aandrang om tot bevordering van de „ salutaire mesures, van welkers gevol„ gen het staan of vallen der Republiek „ zal afhangen, te willen mede wer„ ken."

Besluit in *Gelderland*, over den staat der Verdeediging.

Van deeze zo heftig aangedrongene Bezending kwam niet. 't Besluit viel om, over den slegten toestand van *Gelderland*, zo in Krygsvolk, Vestingen, Tuighuizen, als aan de Algemeene Staaten en

XX. BOEK. 1784. en den Stadhouder te schryven; met aandrang by de Bondgenooten, om niet aan het noodlot overgelaaten; maar geholpen te worden; ten einde niet gedwongen te zyn, om 't geen men in handen hadt, tot eigen Verdeediging te gebruiken. Men stemde ook toe, om, indien de Oorlog doorging, het overgaan van vyf en twintig of dertig duizend Man *Fransch* Krygsvolk in dienst van den Staat te bewerken (*).

Maatregels in *Friesland* ter Verdeediging genomen. In *Friesland* moet men, wegens 't gevaar van 's Vyands nadering, als mede over de aangewende poogingen ter Verdeediginge, veel gunstiger geoordeeld hebben, dan in de Gewesten van welken wy dus verre de kommerlykste denkbeelden opgaven; althans, in Louwmaand des Jaars MDCCLXXXV, ter Vergaderinge der Staaten van dat Gewest voorgedraagen zynde, dat, hoe zeer ook de loflyke poogingen der naastgelegene en aan *Friesland* tot een voormuur dienende Landschappen, eene gegronde hoop moogten geeven, dat de aanvallen des Vyands geheel niet, of ten minsten niet dan naa een geruimen tyd te zyn opgehouden, tot de Landpaalen van *Friesland* zouden kunnen doordringen, zy nogthans oordeelden, dat de voorzigtigheid eischte, dat men de in tyden van nood zo volstrekt onontbeerelyke Zelfverdeediging, voornaam-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 17–26.

naamlyk tegen ligte Troepen en ſtroopende Partyen, die voor eene wyl op de eene of andere plaats zouden kunnen doordringen, niet uit het oog verloor. Ten dien einde werden uit de vier Kwartieren Jr. JAN LODEWYK DOYS VAN BURMANIA, Jr. WILLEM ANNE VAN HAREN, en de Heeren MARTINUS VAN SCHELTINGA en PETRUS CAMPER gelast, om met Heeren Commisſarisſen uit het Collegie der Gedeputeerden, de Toegangen tot *Friesland* te doen onderzoeken, en een beredeneerd Plan van Verdeediging te laaten vervaardigen, zo ten aanziene van de Schansſen, die herſteld, als die (zo noodig) nieuw gemaakt moesten worden; ook van den Krygsvoorraad en Manſchappen daar toe noodig; als mede naa te gaan, hoe, en op welke wyze, de vereischt wordende Manſchappen, op de voor hun zelve gemaklykſte, en voor 't algemeen zekerſte en onkostbaarſte wyze gevonden, en gehouden zouden kunnen worden. —— Men vorderde egter allen ſpoed, en ſchreef alle Officieren en Magiſtraaten aan, om deeze Heeren, die uit de Gedeputeerden by zich kreegen de Heeren SCHWARTZENBERG en HAMBROIK, als van Staats wegen benoemd, te eerbiedigen, alle noodige opheldering en byſtand te geeven, en in 't algemeen aan derzelver bevelen, in het uitoefenen van de opgedraagen post, tot beveiliging van den Lande, te gehoorzaamen

XX. BOEK. 1784.

XX BOEK. 1784.

men (*). —— Gedeputeerde Staaten van *Friesland* hadden geweigerd, op 't Patent van den Capitein Generaal, het Regiment *Oranje Friesland* te laaten uittrekken, waar over zyne Hoogheid zyn misnoegen liet blyken, en zyne klagten by hun Hoog Mogenden uitstortte (†).

Hoe dit Gewest over de voorgestelde Legerlasten dagt.

Groot misnoegen hadden Staaten van dit Gewest voorheen betoond, wanneer zy, in den Zomer des Jaars MDCCLXXXIV, met geen minder ontroering, dan smerte vernamen, dat 's Lands Capitein Generaal by hun Hoog Mogenden hadt moeten bekennen, dat de Armée van den Staat zich, door 't gebrek aan 't noodige tot een Veldtocht, buiten staat bevondt, om den Lande den dienst te doen waar toe dezelve eigenlyk en alleen werd onderhouden. —— Zy waren hier door hoe langs hoe meer overtuigd, dat de onmeetbaare kosten, van tyd tot tyd, aan 't Leger van den Staat besteed, het Gemeenebest geene daar aan geëvenredigde nuttigheid hadden toegebragt. Dat zy, schoon genoegzaame reden hebbende, om niet te stemmen in het doen van meerdere kosten aan 't Leger, dat oogschynlyk, door eene verkeerde Directie, ten onbruik en onnut geworden was, egter, uit overweeging van de bachlyke en dringende omstandigheden, waar in de Repu-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 928.
(†) *Resol. Gen.* 8. Nov. 1784.

publiek zich tegenwoordig bevondt, wel voor goed konden aanzien, dat 'er eene Petitie geschiedde, om het noodige herstel daadlyk te wege te brengen. —— Doch dat zy, uit overtuiging dat alle Lichaamen, door den Staat bezoldigd wordende, ten allen tyde behooren gereed te zyn om den dienst, waar toe zy betaald worden, aan den Lande te doen, ten sterkſten aandrongen, dat van wegen hun Hoog Mogenden aan zyne Hoogheid, als Capitein Generaal van alle Provincien, wierd aangeschreeven, om op te geeven, de redenen, waarom het Leger van den Staat zich buiten staat bevondt, om aan de Orders, die 't zelve van wegen den Souverain zouden mogen gegeeven worden, te voldoen? en wie vermoedelyk aan dit Pligtverzuim schuldig waren? ten einde de schuldigen in *Friesland*, zonder oogluiking, opgezogt en ten strengsten gestraft mogten worden. —— Zy beklaagden zich, over het niet te werk stellen hunner welmeenende voorslagen, tot herstel van de Gebreken by het Leger (*).

XX. BOEK. —— 1784.

By hunne inwilliging in den Geldeisch tot de Legerlasten, op 't erkende gebrek by de Landsmagt gegrond, verklaarden zy, om met hunne eigene woorden

Bewilligt daar in.

(*) Gedaan by Brieven aan hun Hoog Mogenden van 6 July 1781, en 19 Dec. 1783.

XX. BOEK. 1784. den te spreeken, „ dat zy, door het „ voorgedraagene by den Raad van Staa- „ ten meer en meer bevestigd waren ge- „ worden in het denkbeeld dat, door eene „ verkeerde Directie, de Armée van „ den Staat was gebragt in zulk een „ toestand, dat de Bondgenooten ge- „ noodzaakt wierden, thans daar aan „ kosten te spendeeren, die in alle voor- „ gaande, zelfs allerkommerlykste om- „ standigheden, onbekend geweest en ge- „ bleeven waren, gelyk zyne Hoogheid „ en de Raad van Staaten zelfs erken- „ den. Dat zy, egter, uit aanmerking, „ dat het voorafgaan van een Onderzoek „ deezer zaake, en het ontdekken der „ Schuldigen, van al te langen duur zou „ zyn, daar, in tegendeel, de Gesteltenis „ der Republiek eene spoedige, ernstige „ en kragtdaadige voorziening eischte, „ in de Petitie tegen *f* 8-13-3 ten Hon- „ derd toestemden, met last, om het „ aandeel huns Gewests ten spoedigsten, „ en tot meerder verhaasting, in dit by- „ zonder geval, zonder het besluit ter „ Algemeene Staatsvergadering daar op „ af te wagten, te fourneeren (*)."

Utrecht stemt 'er in toe. *Utrecht* onttrok zich niet aan deeze Legerlasten; doch wilde, hoe eer hoe beter, by hun Hoog Mogenden overlegd hebben, op welke meest gevoeglyke wy- ze

(*) *Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1166. 1556.

ze het groot verval by 's Lands Krygs- XX.
magt, zou kunnen verbeterd en in 't BOEK.
vervolg, voorgekomen worden.

De Vroedschap P. H. I. IVOY liet zich 1784.
in *Utrechts* Vroedschaps Vergadering, in IVOY's
Wintermaand deezes Jaars naa voor- bedenkingen
dragt van verscheide, zyns oordeels, hoog- over
noodige Verbeteringen, over 's Lands 's Lands
toestand, op deeze wyze hooren; „ de toestand.
„ nood vordert verbetering: want ik ben
„ verzekerd, zo lang 'er geene goede
„ Directie in de onderscheidene gedeel-
„ tens van 's Lands Uitvoerende Magt
„ zyn zal, het algemeen vertrouwen niet
„ hersteld, en het mistrouwen niet weg-
„ genomen zal worden. En hier aan
„ schryf ik alleen toe, zo de Reserve,
„ die men bespeurt, by de Mogenheden
„ ons genegen, als by het Ministerie van
„ zyne Majesteit den Koning van *Frank-*
„ *ryk*, *Nêerlands* edelmoedige Vriend,
„ Beschermer en Bondgenoot. En geen
„ wonder, daar die Monarch ons, in
„ den laatsten Oorlog, zulke uitmunten-
„ de Diensten bewyzende, by bevinding
„ is gewaar geworden, de weinige on-
„ dergeschiktheid van de Uitvoerende
„ aan de Bevelende Magt, en de kragt
„ van een verborgen hand onder ons
„ plaats hebbende, welke vermogt te
„ verhinderen, dat men den Vyand met
„ voordeel bevogt en afbreuk deedt.
„ En nu is de verwaarloosde staat, in
„ welken zich 's Lands Frontieren, Ar-
„ zenaalen, en Magazynen, naa een der-

XX. BOEK. 1784.

„ tig jaarigen Vrede, bevinden, aan vreem-
„ de Mogenheden niet onbekend, als
„ ook het niet opneemen der openstaan-
„ de Geldleeningen in de respective
„ Provincien, tegen den gewoonen In-
„ trest. — Heeft het ons Vaderland
„ immer, in de zwaarste Oorlogen, die
„ het te vooren hadt, hier aan ontbroo-
„ ken? Werden de Negociatien, open
„ zynde, niet vervuld? Of zou men
„ beweeren, dat 'er geen Geld in 't Land
„ was? Ziet men het tegendeel niet by
„ nabuurige Mogenheden, hoe groot ook
„ hunne gearresteerde Geldleeningen zyn,
„ dezelve niet alleen vervuld, maar de
„ ingeschreevene som tot deelneeming
„ de gearresteerde verre te boven gaan?
„ Niemand immers zal kunnen bewyzen,
„ dat *Nederlands* Credit minder zou
„ zyn dan dat van de andere Mogenhe-
„ den, of dat 'er minder Vaderlands-
„ en Vryheidsliefde by ons plaats heeft.
„ Neen! in 't wantrouwen aan de Ge-
„ neraale Directie zal de oplossing moe-
„ ten gezogt worden. Intusschen zal
„ men dagelyks aangemaand worden, om
„ te consenteeren in vermeerdering van
„ Landmagt; oprigting van verscheide
„ Corpsen ligte Troepen, noodig tot
„ verweering van de Republiek, tegen
„ een magtigen Vyand; inwilliging van
„ vermenigvuldigende Petitien, onont-
„ beerelyk in Oorlogstyd, zo tot bezol-
„ diging der vermeerderde Land- en Zee-
„ magt, als tot voldoening van Vivres en

Am-

XX. BOEK. 1784.

„ Ammunitie; en zo lang 'er geene Verbetering in de Generaale Directie zal „ zyn, wat vrugt zal men door de inwilliging van de Petitien zich kunnen „ of durven belooven? Maar het noodig Redres werkstellig gemaakt zynde, zal *Nederland*, onder GODS Zegen, weder ontzaglyk worden voor „ zyne Vyanden, en het vertrouwen „ zo van vreemde Mogenheden, als „ ook van deszelfs Ingezetenen herleeven (*)."

Voorstel van dien Heer over de Wapening in de Generaliteits Landen.

Die zelfde Heer deedt eerlang een zeer nadruklyk Voorstel, by *Utrechts* Vroedschap, wegens de Wapening der Inwoonderen van de Generaliteits Landen, en wilde dat, daar de tyden, die wy beleefden, geen tyden van Uitstel of lange Raadpleegingen waren, en de behandeling der zaaken ter Generaliteit geen Verwyl leeden, een Plan om de Ingezetenen omstreeks *Maastricht* te wapenen, in handen der Hoofd-Officieren van *Staats-Brabant* en *Vlaanderen* gesteld hebben, om te vraagen of daar iets dergelyks kon plaats vinden? Hy beklaagde zich, dat eenigen deezer Leden der Vergadering van hun Hoog Mogenden, door Ampten en menigvuldige Bezigheden overlaaden, zelden of ooit in hunne Schouts-Ampten tegenwoordig waren. Dit

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1769. 1940. 1942. 1952.

XX. BOEK. 1784. Dit moest het Verslag doen marren; doch, daar het oogenblik dierbaar was, kon 'er veel tyds met schryven en berigten inwinnen, verloopen. „ En stellen wy," luidt zyne taal, „ dat de „ Ingezetenen der Generaliteits Landen „ aan zich zelven overgelaaten worden, „ welk eene groote Verwarring zal dit niet „ veroorzaaken! Wat een lust zal het „ aan de Vyandlyk ligte Troepen niet „ geeven, welke zonder tegenstand den „ Buit bekomen hebben, om verder „ landwaards in hunne woedende Roofzugt den toom te vieren. Ondertus„ schen word alomme verspreid, *dat als* „ *de Keizerlyke ligte Troepen tegenstand* „ *by den Landman ontmoeten, zy dan al-* „ *les over den kling doen springen; maar* „ *anders zich vergenoegen met Brandschat-* „ *ting of Plundering; doch den Ingezetenen* „ *het Leeven laaten behouden.* —— Ongelukkige beschaamenswaardige voor„ wendzels in den mond van vrye *Ne-* „ *derlanderen!* alleen ingerigt om de zo „ zeer nuttige en noodzaaklyke Wape„ ning der Ingezetenen tot hunne Zelf„ verdeediging tegen te gaan! Hadden „ onze kloekmoedige en vryheidminnen„ de Voorouders dus geredeneerd, nim„ mer zouden zy de beroemde en wel„ geoefende *Spaansche* Krygsbenden, on„ der PHILIPPUS DEN II, uit het „ zelfde Huis van *Oostenryk* oorspronglyk, „ als de tegenwoordige Keizer, verbroo„ ken en het juk afgeworpen hebben; en

nim-

„ nimmer waren wy vry gebooren. —
„ Dat derhalven van wegen deeze Stad,
„ ter eerstkomende Staaten Vergaderin-
„ ge, voorgeslaagen en daadlyk ten uit-
„ voer gebragt worde, om, naamens dit
„ Gewest, ter Generaliteit aan te drin-
„ gen, op de Wapening der Generali-
„ teits Landen. Dit kan te gereeder ge-
„ daan worden; dewyl reeds in Winter-
„ maand des verloopen Jaars, een Brief
„ der Staaten van *Friesland* is ingeko-
„ men, aandringende op het houden
„ eener bepaalde Onderhandeling over
„ dit stuk; en onze Afgevaardigden ter
„ Generaliteit verder te gelasten, om de
„ Staaten deezes Gewests te berigten,
„ wat 'er omtrent deeze Wapening, by
„ hun Hoog Mogenden is gedaan, en
„ hoedanige Plans deswegen by hun
„ Hoog Mogenden zyn ingekomen."
Zy kreegen deezen last (*). —— De Directeur Generaal DU MOULIN hieldt zich eenige dagen binnen *Utrecht* op, en raadpleegde met eenige Leden van Staat, over den toestand der Verdeediging van het *Sticht* (†).

Algemeene aanpryzing van den Wapenhandel in dit tydsgewricht.

Hoe de yverigste Voorstanders van den Wapenhandel dagten, kunnen wy niet beter uitdrukken, dan met de eigene woorden, waar mede zy denzelven aanpreezen. „ Wy bevinden ons thans „ ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1785. bl. 294 303.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1784. bl. 1947.

XX. BOEK. 1784.

„ genoegzaam in 't zelfde geval, waar
„ in de Staaten van *Noord-America* on-
„ langs geweest zyn. De Keizer is
„ verpligt, even gelyk de *Engelschen* ge-
„ weest zyn, den Oorlog te voeren verre
„ van zyne voornaamste Bezittingen.
„ Het overvoeren van Troepen en Krygs-
„ behoeften van *Weenen* na de *Nederlan-*
„ *den*, is, zo niet moeilyker en kostbaarder
„ ten minsten even moeilyk en kostbaar,
„ als uit *Engeland* na *Noord-America*.
„ De Landen van de Staaten Generaal
„ zyn veel beter geschikt ter Verdeedi-
„ ging dan die der Vereenigde Staaten,
„ en de staat van hunne Geldmiddelen
„ en Bevolking is veel bloeiender. ——
„ Laaten wy dan, om met deeze gelyk-
„ heid van omstandigheden ons voordeel
„ te doen, het voetspoor der *Americaa-*
„ *nen* volgen, die, in hun geval, onze
„ Voorvaderen ten voorbeeld genomen
„ hebben. Laat de geheele Republiek
„ eene Legerplaats vertoonen. Laaten
„ alle de Inwoonders zich gewennen aan
„ de Wapenen, die ter verdeediging van
„ het Vaderland moeten strekken. Laa-
„ ten zy vermaak scheppen en eer stel-
„ len in den arbeid, die den Vyand den
„ toegang tot ons Land gevaarlyk moet
„ maaken, en in die Krygsoefeningen,
„ door welken zy hem te rug moeten
„ dryven. Laaten zy Loopgraaven del-
„ ven, en Batteryen opwerpen. Laaten
„ zy de Wapenoefeningen met vaardig-
„ heid en naauwkeurigheid leeren ver-

„ rig-

„ rigten. Laaten de ingeschreevene Manschappen zich, gelyk in *Zwitzerland*, op de Zon en Feestdagen, in de Krygskunst oefenen, eerst by Corporaalschappen, vervolgens by Compagnien, en eindelyk by geheele Regimenten, tot dat zy, ten minsten ééns in 't Jaar, kleine Campementen kunnen formeeren, waar in alle de Manoevres verrigt worden," welke de plaatslyke Tactique kan vorderen. Laaten wy ons trachten te overtuigen van die gewigtige Waarheid, welke Graaf MAURITS VAN SAXEN, in zyne *Reveries* aan de Naakomelingschap heeft naagelaaten; *dat eene kleine Staat onmogelyk zyne Vryheid kan bewaaren, zo niet alle deszelfs Inwoonders in staat zyn om hun Vaderland te verdeedigen* (*)."

XX. BOEK. 1784.

Hoe het zich voorts, in deezen Keizerlyken Oorlog, alleszins van een zo vreemd aanzien, toedroeg, staat ons, in een ander Deel, naa het vermelden van veele binnenlandsche voorvallen, te boeken.

(*) *Grondwettige Herstelling* I. D. Voorrede bl. XV.

Einde van het Zevende Deel.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

H.

Voor:

U.